







MANZOLLI

4030

MANZOLLI

W. marsettas
9 apl '02

MARCELLI PALINGENII

Stellati Poëtæ doctißimi Zodiacus Vitæ: hoc est,

De hominis Vita, studio, ac moribus optimè instituendis, *Libri* XII.

Cum Indice locupletissimo.

GENEVÆ

EXCVDEBAT IOANNES BARMES,

M. DCV.

AD ILLVSTRISS. OMNIQVE *laude dignißimum Ferrariæ Ducem* HERCVLEM *secundum, Marcelli Palingenij Stellati Præfatio.*

*

CONSVEVERVNT scriptores, tum antiqui tum recentiores, illustrisſime atque inuictisſime Dux Hercules, Estenſis familiæ ſummum decus, ſplendor & gloria, poſtquam libros ſuos, imò liberos, quos ingenio ſuo pepererunt, ad calcem perduxere, illíſque vltimam manum impoſuere, virum quempiam amplisſima dignitate ac poteſtate conſpicuum quærere, cui labores ſuos dedicent, nuncupent, atque commendent, vt eius fauore ac patrocinio muniti, peſtilentisſima inuidorum ſpicula, criticorúmque temeritatem non reformident. Quandoquidem in hac vitæ tragicocomœdia contingere plerumque ſolet vt ignaui homines voluptatibus addicti, eos contemnant quos virtute præſtare vident. Diuina tamen prouidentia fieri ſemper ſolet, vt in tanto humanæ vitæ errore, ali-

quis Princeps reperiatur qui virtutem diligat, ſuóque patrocinio tueatur: ne ſtudioſis viris præſidium deſit, & locus ad quem confugere valeant. Cæterùm, vt antiquos reges atque imperatores ſilentio prætercam, qui viros ingenio præcellentes amplexi ſunt, tu vnus es tempeſtate noſtra, Dux excellentiſſime, cui Deus talem tribuit mentem, vt nil pulchrius, nil honeſtius, nil diuinius virtute ipſa exiſtimes: ideóque virtutem habentibus præſto eſſe conſueuiſti. Minimè mirum igitur videri debet ſi ad celſitudinem tuam confugi, libróſque meos tibi dedicare conſtitui. Nam quem alium patronum in tota Italia inuenire poſſum, cui muſæ cordi ſint? qui carmen ſibi oblatum aut intelligat, aut examine recto expendere ſciat? O corruptiſſima tempora! Quid mihi cum principe, qui alienis oculis videt? ore loquitur alieno? illum volo qui per ſe poſſit curuum diſcernere recto: cui non auſint maligni homines dicere candida de nigris, & de candentibus atra. Talem igitur cùm te eſſe omnes prædicent, Dux illuſtriſsime, audacter ad te profectus ſum: eò maximè quòd Antonius Muſa Braſauolus, vir ſingulari doctrina integritatéque conſpicuus, qui Excellentiam tuam fideliſsimè colit, mihi de te ſpem optimam attulit: quippe qui doctrinam, pru-

denti

dentiam, humanitatem, liberalitatémque tuam mirificè apud me commendauit. Cuius verbis tantum habeo fidei, quantum dici posſit. Eo igitur ſuadente, opus noſtrum, cui titulus eſt ZODIACVS VITÆ, in duodecim libros digeſtum, multóſque per annos elaboratum, Celſitudini tuæ donamus, dicamus, nuncupamus: vt apud poſteros nomen tuum clarum ac memorabile fiat. Sed quanquam longè pretioſiori munere dignus es, tamen hoc exiguum noſtrum accipere tua Celſitudo ne dedignetur: magíſque donantis animum, quàm donum ipſum aſpicere velit. Spero tamen fore, ſi opus hoc tuis auſpiciis ſemel in lucem eruperit, vt apud viros bonos ac verè doctos laudem haud ſpernendam ſit habiturum, præſertim apud poſteros. Quandoquidem poſteritas ipſa ſolet abſque inuidia iudicare, iuxta illud, Paſcitur in viuis liuor, poſt fata quieſcit. Nónne ſua etiam ſæcula Mæoniden riſere? Accipe igitur, Dux illuſtriſsime, exiguum pauperis clientis munus: tuóque fauore, quaſi Palladis ægide, ab inuidorum maledictis defende. Si tamen in tanto opere aliquid fortè reperitur quod à noſtra religione aliquantum diſſentire videatur, mihi minimè imputandum cenſeo. Nam dum aliquando de rebus Philoſophicis loquor, diuerſo-

rum Philoſophorum opiniones refero, præſertim Platonicorum. Quæ ſi falſæ ſunt, non ego, ſed ipſi reprehendi debent: cùm mea ſit intentio, à catholica fide nunquam declinare. Quocirca in omnibus quæ ſcripſi, orthodoxæ Eccleſiæ me humiliter ſubiicio: eiúſq; cenſuram, vt virum Chriſtianum decet, libenter accipio. Vale Princeps optime. Dij te nobis diutiſsimè ſeruent.

THO-

THOMAS SCAVRANVS AD LECTOREM.

PRælia grandiloquo ſcribunt mauortia verſu,
Pugnacéſque ſolent tollere ad aſtra viros,
Aut mæſtos referunt alterno carmine caſus,
Aut lyricis celebrant te Cytherea modis
Multi atque egregij vates, Oenotria tellus
Quos tulit, aut Graij qualibet ora ſoli.
Hæc via iam cunctis nota eſt, hæc trita poetis
Materia. hanc omnis tractat vbique liber.
Sed pauci, heu nimium pauci, tentare ſeueras
Conantur docto carmine Pieridas.
Pauci audent veri cæcas aperire latebras.
Quiſque iocos ſequitur, ſeria quiſque fugit.
Quàm facile eſt chartas nugis implere canoris,
Quàm facile in calamum fabula blanda venit?
Auſonios inter vates Lucretius vnus,
Scrutator veri ſedulus ipſe fuit:
Abdita naturæ cupiens irrumpere clauſtra,
Et ſuperos acie mentis adire deos.
Sæpe tamen recto deflexit tramite, & errat,
Deceptus dictis, ô Epicure, tuis.
At nunc Marcellus meliori numine ductus,
Vera magis, necnon vtiliora canit.

De dijs, déq; anima ostendit quid credere sit fas,
Dum sequitur nostræ relligionis iter,
Carmine complexus, Phœbo Musisq; secundis,
Quæ intra se, & quæ extra maximus orbis habet.
Viue igitur felix, Vates dignißime, donec
Suspendet mundi pondera vterque polus.
Tu Marcellus eris: nunquam tua fama peribit,
Et tua laus nullo est interitura die.
Candide Lector habes diuinum carmen, in illo
Inuenies animi grata alimenta tui.
Quæ sint summa bona, & quo pacto ducere vitam
Conueniat, præsens hoc tibi pandit opus.
Hoc tibi dat sophiæ cælestia munera, per quæ
Te poteris summo conciliare Ioui:
Hoc tibi naturæ mysteria multa recludit:
Denique te doctum, te facit esse bonum.
Zodiacus vitæ fertur: quia vita per ipsum
Ductanitet, ceu sol per sua signa meāns.
Maiorémque vt sol mundum, sic iste minorem
Illustrat, vegetat, ornat, alitque liber,
Quem quicunque Deo charus cupit esse, tenebit
Sæpe manu, & magna sedulitate leget.

MARC

MARCELLI PALINGENII STELLI.

POETÆ, ZODIACI VITÆ LIBER primus.

*

ARIES.

MENS *mea nescio quo iamdudum impulsa furore*
Ardet lauriferos Parnaßi inuisere colles,
Ruráque Castaliæ Musis celebrata canoris:
Cirrha placet, sempérq; virens nemus. ô ego quantas
Effugiam tenebras? video surgentis Eoo
Luciferi radios, paulatim albescere cælo.
Liuor abi, & stygio procul hinc te abscōde profundo.
Vincit amor Musæ, vincit Deus: ardua quamuis
Sit via, non metuit virtus inuicta laborem.
Phœbe pater, vatúmq; decus, da noscere calles
Ambiguos: auidúmq; reple ambrosia Aganippe:
Lux tua monstret iter, per quod penetralia templi
Ingrediar veneranda tui, & me subtrahe vulgo.
Non ego, quòd veniam nouus ignotúsque sacerdos,

Gratus ero fortasse minus: si numine dextro
Excipies blandóque sinu. tu tollis ab imo,
Nobilitásque viros: sine te mortale peribit
Ingenium, vox raucescet. nil dulce sonabit
Vana chelys: quòd si fueris mihi dexter, adibo
Sidera, spectabitq; altos mens enthea diuos.
Sis igitur mihi, quæso, fauens Latoe, tuúmque
Tollere humo (nisi fata vetent) dignare clientem.
Et vos Castalides Nymphæ, si pectore puro
Limina vestra dij, si non contagia cæcæ
Luxuriæ iuuenem potuere auertere vestro
A cultu, nec me vicit vesana libido,
Tradite me famæ, ne prorsus inutilis olim
Vixisse hîc videar, pereámque in funere totus.
Spes famæ solet ad virtutem impellere multos,
Tu verò Dux, Herculeo qui nomine gaudes,
Ausonios inter proceres celeberrime nostro
Tempore, & Estensis certissima gloria gentis,
Quem Parnassiacis Pallas nutriuit in antris,
Et sacro à teneris aluerunt lacte Camœnæ,
Vnde sibi sperant decus immortale futurum,
Cirrhæásque iterum per te reuirescere lauros:
Quãquã obstat Mauors, atq; inuidus in sua quærit,
Promissis, aliísque modis, te ducere castra,
Castra vbi perpetuos merearis victor honores,
Et tua lauriferis decorentur signa triumphis,
Adsis, & placido vultu dignare poetam
Aspicere, insolitas intentatásque volentem
Ire vias, vatum quas non vlla orbita signat

Hacten

Hactenus, & timido optatum largire fauorem.
Sic tua incolumem videat Ferraria semper,
Donec post longæ felicia tempora vitæ,
Decedens terris, ad cæli sidera migres.
Illa dies olim veniet (modò stamina nobis
Longa trahat Lachesis) quum te & tua facta canemus
Vberius, noménque tuum Gangetica tellus,
Et Tartessiaci resonabunt littora ponti:
Ibit Hyperboreas passim tua fama per vrbes,
Et per me extremis Libyæ nosceris in oris.
Tunc ego maiori Musarum percitus œstro,
Omnibus ostendam quanto tenearis amore
Iustitiæ, sit quanta tibi pietásque fidésque,
Quantum consilio valeas, & fortibus armis:
Quàm sis munificus, quàm clemens: denique per me
Ingenium morésque tuos mirabitur orbis.
At nunc ista, tibi quæ tradimus, accipe læto
Interea vultu, & præsentibus annue cœptis.
Scribere fert animus multa & diuersa, nec vno
Gurgite versari semper: quò flamina ducent
Ibimus, & nunc has, nunc illas nabimus vndas,
Ardua nunc ponti, nunc littora tuta petemus.
Et quanquam interdum fretus ratione, latentes
Naturæ tentabo vias, atque abdita pandam,
Præcipuè tamen illa sequar quæcunque videntur
Prodesse, ac sanctos mortalibus addere mores,
Heu penitus (liceat verum mihi dicere) nostro
Extinctos æuo: quo non obscœnius vllum

Aut

Aut fuit, aut posthac erit: & quæcunque nocentes
Languenti valeant animo detrudere morbos.
Non melior, non virginibus magis apta Camœnis
Materies, quàm quæ tractat de moribus, ulla est.
Hæc hominem reddit sanum, ingenióque valentem,
Sit quamuis hebes, & stolidi cognatus aselli,
Impius, & recti contemptor, turpiter & qui
Luxuriam sequitur, vel quem scelerata cupido
Sollicitat, cuiúsve premit præcordia dirum
Inuidiæ virus: mendax, vafer, atque bibendi
Consultus, demum vitio quocunque laborans.
Hæc poterit sola peruersæ crimina mentis
Exuere, atque viam vitæ reperire salubrem.
Efficit hæc claros homines, & honoribus aptos,
Qui sibimet, domuique suæ, patriæq; decenter
Consulere, ac dubijs rebus succurrere norint.
Non tantùm facies roseo niueóque colore
Mista placet, pulchríque oculi, pulchríque capilli,
Singuláque æthereas imitantia membra figuras:
Quantum compositi mores, & splendor honestæ
Mentis, quam vitio virtus seclusit ab omni:
Quid quòd iustitiæ cultor, morúmque bonorum
Lætus agit, sperátq; Deos sibi prosore semper?
Nec curat, siquis secreta in aure loquatur:
Nec trepidat Regis, vel iudicis ora vocatus:
Contrà, qui malus est, formidat semper apertum
Ne fiat facinus, quòd clàm commisit, & ictus
Fulmineos, tonitru audito, sibi conscius horret.

Siquid

Si quid secum homines mussant, nunc dicitur eheu
De me, nunc recitant nostræ præconia culpæ.
Quid faciam? iudex, vel Rex me accersit, adibo'n'?
An potius fugiam miseræ discrimina vitæ?
Lege deûm stabili semper metus angit iniquos.
Namq; malus, quanquam interdum gaudere videtur,
Aestuat ipse tamen mediis vt strongylos vndis,
Aethnave, quũ fabricat flagrantia tela Pyracmon.
Num magis ergo canam mille oppugnata carinis
Pergama, periurum stultè miserata Sinonem?
Ogygiásve domos infa st. Marte petitas?
An laudabo aliquem dictis mendacibus, vt pars
Magna solet vatum: & coruum phœ..ica vocabo?
Num melius, plumis Iunonia regna secantem
Dædalon, icariósque ausus & fata gementem,
Mutatásq; deûm atque hominum memorare figuras?
Et vacuas aures nugis mulcere canoris?
Num melius iuuenum lasciuos dicere amores,
Quóque nefas maius, dictis temerare prophanis
Cælicolas? quid enim dementia nostra veretur?
Concumbunt, rapiunt pueros, vitiantque puellas:
In cælo est meretrix, in cælo est turpis adulter.
Pro pudor! hæc pietas? hoc fas? hæc debita diuis
Gratia, thura, foci, pecudes, altaria, laudes?
Quid non mentiri. vel quid non protinus audet
Fingere mortale ingenium, vt sibi maior eundi
In præceps pateat via, liberiórque potestas
Peccandi detur, minus & peccata pudoris

In se contineant? O stulta, ô putida certè
Scriptorum turba Antyciris purganda duabus.
Ad vos hic sermo est: alios vexatis & ipsi:
Nec parcit cuiquam vestræ petulantia linguæ.
Quid mirum, si vos eadem quoque fulmina tangunt?
Dicite, quid tantum noctésque diésque laborem
Fertis? duntaxat pro vobis? at nihil inde
Laudis habere licet: nam qui sua commoda solùm
Quærit, nec prodesse aliis curat, potius sed
Damna aliena malus ridet, dum quod sibi credit
Vtile perficiat, sæuißima iure meretur
Bellua, non homo dici. Ergo sic scribere oportet,
Vt quicquam inde boni valeant haurire legentes,
Ne frustra tempus sese triuisse querantur,
Fallaces nugas & inania monstra legendo.
Atqui scire opus est, triplex genus esse bonorum,
Vtile, delectans, maiúsque ambobus honestum.
Horum aliquot, vel plura ferat quodcunque poema,
Sic tamen, vt metæ nunquam frangantur honesti.
Sed quibus est dignus titulis, qualíve corona,
Qui non vana modò, ac nullam præbentia frugem,
Verùm quæ potius vitam corrumpere, necnon
Insanis poßint maiorem adhibere furorem,
Affigit chartis, diræ monumenta relinquens
Luxuriæ, & populis deliramenta futuris?
Heu quantos vrget stimulos, & qualia nequam
Sermo animis aconita propinat. ab auribus audet
Improba vox, imas cordis penetrare latebras:

Ad scelus inde solet torpentia membra mouere.
Dicet fortè aliquis, delectant talia magnum
Sæpe virum, cuius florente satelles in aula
Plurimus est: & quem rerum iubet esse verendum
Copia, cui ridet modici fortuna cerebri.
Quid tum? proinde licent, & sunt laudanda, quòd ipsis
Diuitibus placeant? Non sic. nã quilibet haud scit,
Quot bipedes aurum, quot purpura vestit asellos
Sunt ô sunt multi, Sidonia concha superbos
Quos facit, & Seres depexa frondis honore
Obducunt, quorum digitis nitet aureus ingens
Annulus, & rubro collecta in littore gemma:
Hos tu iurares magnum superare Platona
Ingenio, & sanctis non cedere moribus illi,
Quem solum cecinit Phœbi cortina beatum.
Nil tamen intus habet species hæc tanta: sed ipsos
Nomine non vano, ventosos dixeris vtres.
Magna voluptatem generat fortuna, voluptas
Stultitiam, & prorsus lumen rationis obumbrat.
Inde fit vt rarò sapiant. tolerare laborem
Propter virtutem quis vult, si præmia desint?
Præmia quis quærit, nisi quem dura vrget egestas?
Gaudia sectatur diues, dulcémque quietem:
Dumosos odit calles, cliuósque viarum
Difficiles, per quas doctrinæ scandimus arcem.
Non possum tota non excandescere bile:
Quin ego deuoueo versus paritérque poetas,
Cum video pueros, obscœna docente Magistro

Carmi-

Carmina, peiores fieri, primúmque pudorem
Linquere paulatim, & sceleratos discere mores,
Vnde magis possit natiua augerier illis
Nequitia, & citius sub tartara delabantur.
Sed mihi non desunt solatia debita. nam cùm
Scribant, vt magnam possint acquirere laudem,
Magnam ignominiam pro laude, & dedecus ingẽs
Accipiunt: meritò, quis enim non iudicet illos
Flagitio imbutos omni, taléśque fuisse,
Qualia sunt chartis quæ mandauere nefandis?
Index est animi sermo, morúmque fidelis
Haud dubiè testis: quoniam quisque illa libenter,
Et crebro loquitur, quibus oblectatur. arator
De bobus, rastris, de vomere: nauita narrat
De velis, remis, de restibus, atque carinis:
Miles equos memorat, gladios, hastilia, pugnas:
Sic obscœni homines plerunque obscœna loquuntur.
Vos moneo, quorum est fidei commissa iuuentus,
Et quorum est teneras puerorum fingere mentes.
Ceu molles digito ceras: hæc scripta perosi
Deteriora, aliis incumbite: & illa docete,
Arida quæ non sint, & non indigna referri.
Historiæ placeant nostrates, ac peregrinæ:
His se cirrati oblectent, has mente reponant.
Nectareos manant succos, (mihi credite,) vitam
Instituunt, quæ sint fugienda, sequendáque monstrant.
Fabula non omnis spernenda est. sæpe legatur
Vtile quid moneat puris Comœdia verbis.

Sunt

Sunt etiam (fateor) complura poemata, prauis
Haud temerata iocis: ſed quæ grauitate virili
Procedunt, placidóque tegunt ſub cortice mella.
Iſta iuuant, eadem pariter ſine crimine proſunt:
Iſtis diſcipulos epulis educite veſtros.
Firmior at poſtquam viuendo acceſſerit ætas,
Liberius poterunt lato diſcurrere campo,
Et quaſcunq; volent, decerpere tutius herbas.
Eſt operæpretium poſthæc perpendere, maius
Vtrum opus, atque vtrum potiori in ſede locandum,
Quo probitas, an quo tantùm ipſa ſcientia creſcit:
Præſtet vtrum eſſe bonum, an doctum. diuina quidem res
Doctrina eſt: decorat mites, oditque ſuperbos:
Ipſa voluptatis refugit ſomníque clientes:
Nec niſi per longum tempus, multóque labore
Percipitur. regit hæc vrbes: hæc arma ciere,
Hæc auferre poteſt. terras & ſidera monſtrat,
Morborum expultrix: varias formare figuras,
Et numerare docet, fidibúſque apponere vocem:
Tecta Dei ſcandit, naturæ arcana recludit:
Qua ſine nemo poteſt perfectus dicier. hæc nos
Diſsimiles pecudum reddit, ſimiléſq; deorum.
Fit tamen exigui pretij, perdítque nitorem
Ipſa ſuum, quoties vitiorum facibus oblita
Induit informes vultus: ceu ſordet Iaſpis,
In putri demerſa luto: ceu Phœbus ab atra
Obductus nebula, vel cùm premit ora ſororis.
Nec modò víleſcit, ſed fit quoq; noxia: quippe

Si malus hanc habet, poteris concessa furenti
Dicere tela, quibus valeat transfigere plures,
Bacchari'que magis. Quisquis sine crimine vitam
Ducere conatur, diuina humanáque seruans
Iura, scelúsque cauens, tanquam præuisa draconis
Guttura, quem stimulat pastus insana cupido:
Sit licet opilio, vel agaso, aut mulio, libros
Qui nullos penitus norit, pretiosus haberi,
Laudibus ac debet magnis ornarier: illum
Spernere non homines, non cæli numina possunt.
Quis, nisi mentis inops, virtutúmq; improbus hostis,
Non amet, atq; illum laudet, qui sacra veretur,
Iustitiámq; colit: cæco non vincitur auro,
Non aliena rapit, miseris succurrit, & arcet
Infames à se: ast humiles fouet, impia lingua
Mordacis vitat contagia. lædere quenquam
Non gaudet, potius cunctis prodesse laborat?
Quódque decus mirum est, in re quacunque modestum
Ostendit sese? felix hic nempe. sed illum
Felicem magis esse reor, qui pollet vtroque,
Qui probus atq; idem doctus: diademate talem
Quis dignum neget? hic alijs præcellit, vt aurum
Est oricalcho nobilius: vitróque pyropus.
Tu tamen inuenies rarò peccare peritum,
Vel cautè, aut leuius: rudibus vix vlla pudoris
Est ratio, atq; palàm vetitos labuntur in actus,
Irridétque sacras petulans inscitia leges.
Vt cæcus nescit scrobibus diuertere ab imis,

Impius

Impinguntq; pedem tenebrosa nocte vagantes,
Quum silet inferno recubans Proserpina lecto:
Sic mens quæ cæca est, sine lumine doctrinarum,
In quodcunq; nefas facili descendere lapsu
Non dubitat, nisi sit pœna compressa timore:
Nec quicquã quod non placeat sibi, iudicat æquum.
Sæpe vicem tamen ipsa gerit natura magistri,
Inq; vtero ingenium multis largitur: vt illi,
Quod schola non docuit, cælesti munere discant.
Quid prohibet tales insontem ducere vitam?
Maxima ergo illi debetur gratia, cuius
Præstat vtrumq; liber. Bifidi vos numina montis,
Quæ colui, quibus & reliquos deuouimus annos,
Munera si fas est paruos tam magna rogare,
Tale mihi carmen quæso concedite: vel me
A pipere & scombris saltem defendite, nostros
Tardipedis nec Vulcani voret ira labores.
Hactenus hæc. Aries, qui nostri limina seruat
Zodiaci, iam vult properanti cedere Tauro,
Méque noui finire iubet præludia cantus.

LIBER II.
TAVRVS.

TRaxisti longã portu mea cymba quietẽ:
Iam tempus dare vela notis, & soluere funem:
Cessit hyems, canæq; niues de montibus altis
Distillant, viret omne solum, lapsásq; reponit

Sylua comas, renouat dulces Philomela querelas!
Floribus ornatæ crines per prata Napææ
Deducunt choreas, Dryades, Satyríque petulci
Carmina muscosis iterant lasciua sub antris:
Aurea nunc volucer iaculatur tela Cupido,
Et iuuenum placidis incendit pectora flammis.
Iam tutum vastos pelagi proscindere campos:
Vnda silet, Zephyrus redit expectatus ab orbe
Occiduo: quid stulta times? est lucidus aer,
Atq; suo cursum suadent Atlantides ortu.
Quid tibi continget tranquilla per otia laudis?
Laurea desidiæ præbetur nulla: potenti
Esto animo, atque aude: audenti fortuna fauorem
Sæpe tulit, pauidóq; vetat gaudere triumpho.
Vt video, terrent rictu te monstra canino:
Sed turpe est, fœdis virtutem cedere monstris.
Perge igitur, iam rumpe moras, altúmque petamus.
Rex ille omnipotens, vasto qui præsidet orbi,
Aurea qui solo moderatur sidera nutu,
Tot voluit latas habitare animalia terras,
Tot pontum, & liquidis vitam seruare sub vndis,
Orba suis ne tanta forent elementa colonis.
Ex his tantùm homini, quid sit cognoscere verum,
Quid decens & posse loqui, concessit: at ore
Cætera sunt muto, & tellurem cernua lambunt.
Hic ratione potens, validissima quæque subegit:
Alipedes tigres, iracundósque leones.
Et quamuis diro sint corpora plena veneno

Serpen

Serpentum, tamen hunc metuunt, huic maxima cedit
Oceani moles, oris Balæna ſupini.
Hoc ſine, quid tellus eſſet? denſiſsima certè
Sentibus, & nullas ſegetes inculta crearet.
Hic leges & quæ ſeruantur legibus vrbes,
Condidit: ornauit cæleſtia numina templis.
Repperit innumeras artes, imitantia fulmen
Tormenta, emiſſum quibus, ignis turbine clauſi,
Per ſpatia effertur longè diſtantia plumbum:
Quo pulſæ turres, & mœnia celſa trahuntur
In præceps: vaſtóſque procul quicunque boatus
Accepit, dubius, ſe audiſſe tonitrua credit.
Væ vobis ſuperi, ſi talia fortè Gigantes
Olim Phlegræis habuiſſent fulmina campis.
Repperit & puppes, vetitum quibus ire per æquor
Poſſet, & extremum ventis famulantibus orbem
Quærere, quà Titan populos deſpectat Eoos,
Et Harteſsiaca pronus quà mergitur vnda,
Quà Cynoſura nitet: & quà contrarius axis
Aſpicit Antipodas pendentes vertice: qui iam
Caſuri, opponunt pedibus veſtigia noſtris.
Cùm tamen ingenio excellat, mentíſque vigore,
Vt credi poſsit diuino ex ſemine natus,
Neſcit adhuc, nec ſcire ſtudet (res mira, nefáſque,
Et centum tauris, & larga cæde piandum)
Viuere quo pacto, vel quid vitare, ſequáve
Debeat. ô cæcis mortalia plena tenebris
Pectora, & ô mentes caligine circumſeptas

Stultitiæ! incedunt deserta per auia: vix heu,
Vix paucis nouisse datum, quo tendere tutum,
Quà sit iter, per quod vera & bona summa petãtur.
Non docet hoc gemini nodosa scientia Iuris,
Non quæ Pæonio sanat medicamine morbos.
Non Rhetor, non Grammaticus. Sapientia sola
Hoc aperit: fida hæc hominum dux atq; magistra est.
Hanc mihi si dederit Deus, & subtemina si non
Ante diem triplices truncabunt nostra sorores:
Ipse bonum summum quod sit, quî possit haberi,
Vt spero, expediam, quanquam hæc prouincia magna est.
Principio summum esse bonum pars maxima cẽset,
Numorum plenam bene semper habere crumenam,
Atque auri tantum, quantum vel Lydius amnis,
Vel Tagus, æquoreas splendens eructat in vndas:
Iugera tot campi, quot crines vertice: longum
Possedisse agmen seruorum, armenta gregésque,
Quot non Trinacrijs pauit Polyphemus in aruis,
Quot nec Aristæo fuerant, Tirynthius & quot
Non Erythaeis tulit à præsepibus Heros:
Pulchraq; vt Alcinoi pomaria, & Hesperethusæ:
Nec non marmoreis miranda palatia crustis.
Hæc sunt quæ cupiunt omnes, quæ quisque requirit:
Quæ superos genitrix tenero petit anxia nato
Supplicibus votis. his qui affluit, esse beatum,
Felicémque putat crassi dementia vulgi.
Sed nescit quanti lateant sub floribus hydri,
Quótque rosas inter spinæ nascantur acutæ.

Illum etenim, quisquis fieri vult diues, oportet
Nocte diéque animo diuersas voluere curas,
Fortuna variante vices: nunc cogitat vnum,
Nunc aliud: si fortè epulis accumbit, iniquæ
Morsus auaritiæ stimulat, vix vlla palato
Esca placet, properátque ingratas linquere mensas,
Abstrahit inde illum exigui spes dira lucelli:
Vix somnum capiunt nocturno tempore ocelli:
In latus, in faciem iacet, & quandoque supinus,
Versatúrque thoro: haud aliter quàm saxea moles
Sisyphia reuoluta manu, quid luce peracta
Gesserit, & quid sit rediture sole gerendum,
Pensitat, en pereunt pecudes, cras pabula quæram.
O bruma deuota dies, quàm frigora bobus
Hæc nocuere meis: sed dispensator iniquus,
Pastorésque mali rapiunt hi, decipit ille:
Inuasere lupi caulas, prædatus & ipsum
Est pecus insanus miles, magalia fregit,
Incendit segetes, desecta est vinea ferro:
Debitor aufugiens, portat cum fœnore sortem:
Nulla fides, nulla est homini reuerentia diuûm:
Omnia plena dolis. prò Iupiter, ille bonus vir
Prorsus habebatur, sed fallax gratia linguæ,
Atque oris: non est semper vera effigiei
Regula. quid doleam? remeat mea nauis, & affert
Lucrosas, ohe, merces: graue pondus amomi,
Thura, electra, piper, Serûm velamina, vestes
Sidonias, mercésque alias, quas vexit ab Indis:

Quàm si concursu Symplegades infregissent,
Si vel Scylla vorax, dubij vel saxa Caphareï
Soluissent tabulas, muliebri more querelis
Implessem totas ædes lacrymísque maderent
Pectora. non deerunt nummi, nisi viuere desit.
Nil frumenta valent? quid tum? mercabor oliuum:
Est fodiendus ager, iaciendáq; semina, messes
Occandæ, fabricanda domus, vitésque putandæ:
Illud emam, hoc vendam: accipiam, & quod debeo reddam.
Non secus huc illuc impellitur, ac pila magno
Lusorum cœtu solet, aspiciente theatro,
Iactari: hinc atque hinc ingenti missa tumultu
Pellitur, ille ferit pugnis hic calce retundit.
Lætitia, mœrore, metu, spe, fluctuat æstu
Continuo, veluti ventorum flatibus æquor:
Ixion verus, qui captus imagine nubis,
Concubitu fœdo prolem genuisse biformem
Dicitur: vnde eius voluit sine fine rotari
Membra, colubriferis radijs affixa, Deûm rex.
Diuitiæ quid sunt? res nempe simillima nubi,
Quam si Riphæo Boreas demissus ab axe
Incutiat, videas vnde est concreta, resolui
In tenues fumos: monstra hinc gignuntur, habentia
Humanam faciem. quid enim speciosius ipso
Diuitis aspectu primo? sed noscere postquam
Ipsius vitam licuit, diuersa videntur
Partibus à tergo non respondentia primis.
Assiduo motu rotat hunc fortuna, colubri

Agmina

Agmina curarum sunt, quæ præcordia rodunt.
Vel scit vel nescit diues, quæ poßideat. si
Nescit, quid prosunt? quoniam nil inde boni, vel
Accipit aduersi, velut is qui non habet, at si
Quæ sua sunt nouit, vel amat, vel non amat illa.
Si non, cur tenet hæc? ex his quæ gaudia sumit?
Qualia, quum potat succos abstemius vuæ.
Si quidem amat, pariter curat, studet illa tueri,
Próq; his seruandis est anxius, atque laborat:
Sollicitátq; illum quicquid contingere rebus
Posse mali credit quas poßidet: excruciatur
Si perit inde aliquid: fieri quod sæpe necesse est,
Cùm nil stare diu videas, incommoda cùm sint
In promptu semper: demum quo plura tenebit,
Hoc plus curarum accedet, sæuíque laboris.
Quid memorem, subeat quàm crebra pericula ponto,
Ac terris, censum cupiens augere paternum?
Syluicolas latrones, ponticolas piratas
Sæpe fugit: capitur tandem, laniandáque phocis
Viscera, siue lupis præbet. captiuus herili
Collum sæpe iugo summittere cogitur, is, qui
Vt dominus fieret, se obiecit casibus audax:
Vix mensa tutus propria, proprióve cubili,
Exitiale datur sitienti sæpe venenum,
Stertentémve necat cupidi manus impia serui.
Pinguior in cædem vt petitur magis hostia, nec non
Nobilior potius spoliatur fructibus arbos,
Vtq; apibus muscisq; perit quæ dulcior vua est,

Sic cui plura dedit sors & meliora tenenda,
Insidias patitur plures, propiórque periclo est.
Nota Syracusii solertia mira tyranni:
Euge bone, es felix? quid ni? non pocula desunt,
Non epulæ, pueri, sceptrum, diadema, cupitæ
Deliciæ: gemmis, auro (quid cernis) abundas.
Heu mihi: namq; tholo seta suspensus equina
Ensis adest, iamiam miseri caput infodietur.
Inuidia vexantur opes: namque optima liuor
Quæque malus lædens, odit felicia semper.
Hoc pretio, miseri, damnosum quæritis aurum,
Vestra Palæstinæ stimulent vt corda sorores
Assiduè, ac nigrum citiùs tendatis ad orcum.
Nónne Midæ, fuluo quem Bacchi dona metallo
Ditarunt, cunctis ridenda insania? iure
Huic asini auriculas, iratus Phœbe dedisti.
Aurum cuncta precor fiant quæ corpore tangam:
Mox petijt stolidus primis contraria votis,
Quum cibus in vacuum nullus descenderet aluum.
Talis auare tibi fortuna est pessime, qui cùm
Plus habeas, plus semper eges: vt Tantalon vndis
In mediis cruciat sitis arida. si tibi pleno
Effundat cornu, quicquid vis, Copia, nunquid
Quod satis, an nimium, sumes? hoc officit: illud
Quisquis habere volet, facili mercede parabit.
Nostra etenim minimis rebus contenta quiescit
Natura, in vitium si non delapsa repugnet.
Diuitis in mensam syluæ pelagique feruntur
Optima,

Optima, non desunt lepores, non caprea, ceruus,
Hædus, aper, volucrúmque genus, non turdus obesus,
Perdix, ficedulæ, nec non quas Colchica tellus
Mittit aues, grandes capi, grandésque columbi:
Portantur rhombi, squillæ, murana, locustæ,
Mugilis, & piscis nomen qui traxit ab auro,
Ostrea, caruleo quæ Cyzicus æquore gignit:
Multa alia, est versu quæ claudere difficilis res.
Vina dehinc, nigro nunquam cessura falerno,
Ni potius placeant aruisia nectaris instar.
Sed quæro, nunquid cuncta hæc lupus iste vorabit?
Non credo: vel si cupiat, non posse putandum est.
Quod si posse volet, rumpetur venter, & ibit
Turgidus ad tumulum turba comitante rudentum.
Nam qui plus æquo stomachi penetralia replet,
Læditur, & clamat, Medici succurrite: demum
Euomit, & totas putor capit improbus ædes.
Hinc variæ insurgunt febres, hinc scrupeus humor
Insidias manibus pedibúsque affigit inertes,
Cui non compertum est, multos inducere morbos
Ingluuiem? vexare animos & corpora, Bacchi
Humorem immodicũ, sitibunda in viscera mersum?
Ergo parcus erit, de multis pauca capescens,
Qui non ante diem vult dulcem abrumpere vitam:
Nec plus quàm pauper, saccum stipabit opimum.
Murice distinctos locuples vestitur amictus,
Auratámq; togam, tenuique subucula bysso
Enitet, & Scythica redimitus vellere frondis,

Gestat

Gestat fœmineo pretiosa monilia collo.
Num magis ista fugant mordentia frigora, quàm si
Muniat incultæ vilis te penula lanæ?
Num quæ vulgari lino contexitur, æstum
Arcet tela minus, tunc quum per torua leonis
Signa Molorchæi gradiens, calidißimus est sol,
Flauáq; vesanus discindit Syrius arua:
Quàm si lena tuum velet bombycina corpus?
At dices, ille in pretio est quem pulchra decorant
Vestimenta: caput venienti inclinat, & omnis
Assurgit populus, solúsque hic nobilis, atque
Creditur esse bonus, prudens, ac dignus honore,
Dignus amicitia: pannoso prorsus habetur
Nulla fides, tritámque irridet turba lacernam:
Sis licet Arpinas cuius facundia toti
Præfertur Latio: vel fabri filius ille,
Attica quem tellus mirata est sæpe loquentem:
Carminibus quamuis poßis æquare Maronem,
Mæoniíque senis diuinos reddere cantus:
Non tamen idcirco speres tibi præmia laudis:
Sperneris, mihi crede, locum proiectus ad imum.
Tu Ganymedæos frustra sectabere vultus,
Optabis frustra teneram tractare puellam,
Si tectus vili pauper gradieris amictu.
Non equidem inficior: magna est nam gratia pulchri
Vestitus. Verùm fuerit virtutibus ipsa
Si mens nuda, malis imbutáq; moribus, omnis
Ecce perit cultus, fies inglorius, ac te

Despiciet

Despiciet quisquis norit, tua terga cachinni
Mordaces ferient, vel cacæ iurgia sannæ.
Nec seruus, propria quem tu nutrire farina
Consuesti à puero, si te cognouit auarum,
Crudelem, tumidum, vinosum, mentis egentem,
Aestimat: idcirco secum clàm murmurat in te.
Hunccine herum fortuna mihi non æqua dedisti!
Hunccine herum tolerare diu me fata iubebunt?
Laudabunt alij, quem turba domestica temnit?
At fortis, prudens, iustus, paritérque modestus
Si fueris, si te non parua scientia clarum
Reddiderit, quæuis tribuet tibi vestis honorem,
Nec (modò sit sanus) poterit te spernere quisquam.
In primis, quicunque cupis venerabilis esse,
Laudari multum, nec non vehementer amari,
Virtutem sequere, ac vitij contagia vita:
Et caue committas quod possit iure putari
Censura dignum, atque auctori inferre pudorem:
Nam solet egregiam stolidum contemnere vulgus
Virtutem, minima si infectam labe notauit.
Sed quisnam prorsus viuit sine crimine? nemo est
Qui non legitimo quandoque à calle recedat:
Qui non à recta interdum declinet amussi.
Ille tamen rarò ac minimum qui peccat, haberi
Atq; bonus dici debet, sed gratia linguæ
Maxima, quæ doctè ac prudenter singula profert.
Cultus habet sermo, & sapiens, mirabile robur:
Imperat affectus varios, animúmque gubernat.

Hæc plus quàm Vestes, poterunt te reddere clarum.
Nec tu formosi specie capiaris ephebi:
Talis amor scelus est, quem qui sapit effugiet: nam
Est pueris, nec mens, nec amor, ratióve, fidésve.
Ah pereat quisquis puerorum flagrat amore.
Si te delectant formosæ membra puellæ,
I, pete coniugium: Vel non meretricula deerit.
Quid mauis demens cupere & sperare negata,
Pellere cùm possis facili medicamine morbum?
Sunt tamen hoc propter cupiendæ forsitan ipsæ
Diuitiæ, Vt melius Virtutem acquirere detur.
Quandoquidem argento loculi si fortè Vacabunt,
Nullus erit qui te doceat: nam soluere oportet
Mercedem haud paruam doctoribus. est quoque habendæ
Sumptibus haud paruis librorum copia, tempus,
Quo Valeas studiis incumbere, plura legendo,
Ne mala pauperies alias te Voluere curas
Cogat, & impediant ingrata negotia mentem.
Heu quàm difficile est, quã paucis numina præstant,
Ex humili Volitare gradu Virtutis in arcem!
Quàm raró egregios pauper sortitur honores!
Præterea qualis Vita est, quàm proxima letho,
Quàm meritò spernenda, animum si nulla Voluptas
Mulceat, atq; leuent solatia nulla laborem.
Cùm nunquam desint curæ, cùm plena dolorum
Omnia sint, præstat stygiam tranare paludem,
Cerberam saturare famem, miscerier Vmbris:
Si nunquam fas est rebus gaudere secundis,

Gaud

Gaudia si miserum pectus non vlla serenent.
Ast inopi quidnam dulcedinis, aut solati
Esse potest? cui deest panis vinúmque frequenter:
Nunc lecto, nunc veste caret: nunc calceus ipsos
Ostendit digitos, veteri dissutus aluta.
Viuere vix potis est, nedum sectarier illa,
Iucundum quibus esse solet mortalibus æuum.
Talibus at certè quicunque est diues, abundat.
Illud enim assequitur quicquid desiderat, & vult.
Tantum habet imperij, tantásque pecunia vires,
Vt sibi nil obstare diu patiatur: ab alto
Deducit montes, & valles tollit in altum.
Si vult ergo canum pernici prendere cursu
Ceruos, aut capreas, vulpes, leporésve fugaces:
Si volucres captare libet, vel fallere pisces
Retibus aut hamis: Veneris si grata voluptas,
Si cibus & potus delectant. otia, ludus,
Si choreæ, citharæve placent, si plaudere cantu:
Omnia diues habet: nam præstant omnia nummi.
Accipe quid contrà referam. si discere quisquam
Gestiet, id certè dabitur, modò firma voluntas
Nunquam deficiat: nec terreat aspera cliuis
Angusta, & primo ingressu satis horrida dumis
Semita, virtutis qua culmina celsa petuntur.
Si non sunt nummi tibi, væneat ipsa supellex,
Vel domus, aut fundus. quid ni? quo viuere pacto
Tunc potero? cogar mendicus quærere panem.
Ah miser: est melius mendicum viuere, dum te

Cali

Cælicolis ſimilem diuina ſcientia reddat,
Quàm ſi poſsideas Perſarum, bellua, gazas.
Noli iudicio tenebroſi accedere vulgi,
Haud magis atque pecus verum agnoſcentis: at ipſe
Si ſapis, hæc memori quæ dicam mente teneto:
Præter virtutem, non eſt durabile quicquam,
Diuitiæ pereunt, ſpecies quoque, robur, honores,
Cuncta cadunt: virtus æterna in tempora durat,
Quam fortuna nequit, nec tollere longa vetuſtas.
Ipſe tamen vidi nunquam, & vix credere poſ-
ſum
Vel periiſſe fame, vel mendicaſſe deſertum:
Quem ſi fortuna interdum conatur iniqua
Obruere, auxilium virtus feſtinat, alumnos
Protegit alma ſuos ſemper doctrina, diúque
Non patitur miſeris vrgeri caſibus: affert
Naufragio tabulam, qua tuti littora poſſunt
Spumoſos inter fluctus attingere nando.
Qui pollet virtute, Arabum deſerta, nigróſque
Aethiopas, rigidóſque Getas luſtrabit, & Indos,
Tutus & incolumis. fortunæ ſola reſiſtit
Virtus, atq; illi dubio certamine pugnat.
Nullis eſt igitur parcendum ſumptibus: omnem
Ne dubita, vt virtutem habeas, impendere cenſum.
At ſi fortè tibi, valeas quod vendere, nil eſt,
Eſto bonus ſaltem, ſi non potes eſſe peritus.
Cum doctis verſare libens (nam diſcere multa
Sic poteris) nec non auidè quæcumq; loquuntur
Auſculta, atq; roga interdum: tum cætera diuis
Commit

Committe, & patiare animo tua fata sereno.
Gaudia si sequeris, si te insidiosa voluptas
Implicat, & dulces transmittere lusibus annos
Te iuuat, atque ideo diues cupis esse, volúta
Sedulus hæc tecum, ratio quæ prouida dictat.
Nulla voluptate est res perniciosior: aufert
Consilium, mentémque premit, virtutibus obstat:
Corrumpit mores, vitiorum maxima nutrix:
Debilitat corpus sensus obtundit: amaro
Fine nocens, homini multorum causa malorum est.
Clarius ista sequens sermo, meliúsque docebit.
Si tamen aduertas, habet & sua gaudia pauper,
Nec forsan leuiora, magis nam dulcia sunt quæ
Rarius eueniunt solatia, credite, longè
Gratior, ac longè est iucundior illa voluptas
Quæ dilata diu fuit, ardentérque cupita.
Sic cibus esurie suauis, requiésque labore,
Sic potus vexante siti, sic frigore flamma,
Frigora, sic æstu, sic intermissa diúque
Sustentata Venus grata est magis: omnia demum
Rebus ab oppositis, vires contraria sumunt.
At locuples tolerare nihil vult, semper abundat
Deliciȷs, adeò vt moueant fastidia sæpe,
Et cupiat bulbos siliquas, holus, allia, sardas,
Solennes epulas & prandia lauta perosus.
Nil adeò dulce est quod non videatur amarum,
Et non displiceat, si plus durauerit æquo.
Delectant alterna magis, vetitísque potiri

Dulcius est. sordent quæ possunt semper haberi.
Præterea non res hominem, sed sola voluntas,
Iudiciúmque animi contentum reddit. amari
Est dignum, quodcunque placet, quid proderit ægro
Concinnas offerre dapes, cui febris ademit
Gustum? quid vini suauem præbere saporem
Illi qui gaudet puris abstemius vndis?
Hic hædum, ast alius carnes cœnare suillas
Mauult: hunc cantus iuuat, illum ludus: amórque
Omnibus haud idem: hic puerum cupit, ille puellam:
Huic scortum placet, ast illi matrona. beatum
Efficit ergo animus, non res. rationibus istis,
Non minus ac diues, lætatur pauper: ab illo
Grandia poscuntur, paruo hic contentus abibit.
Impensa diues maiori, at sæpe minori
Lætitia viuit quàm pauper. gratius ouo,
Et cicere, est vesci, atque famem compescere porro,
Nautæ aut fossori, quàm regibus & reginis,
Quicquid terra ferat lauti, prandere, vel vnda.
Dignior illa autem iure est dicenda voluptas,
Quæ nec sumpta nocet, nec contradicit honesto.
Nil tamen est melius quàm pauca optare, animumq;
Vincere consilio: ne spes te affligat inanis.
Qui quod habere nequit desiderat, excruciatur
Sperando frustra, & nequicquam tempora perdit.
Id cupias igitur quod certè possit haberi,
Aut nihil: atque animo frænos imponere tenaces:
Ast opibus quisquis pollet, vult plura, petitque,

Quàm licet, & paruo contentus viuere nescit:
Indiget idcirco multis. felicior ille est,
Sufficiunt cui pauca satis. res ampla, superbum,
Risorémque hominum, contemptorémque deorum,
Insanum, mollémque facit, virtutis & hostem.
Nam quis virtutem curat, si census abundat?
O bona paupertas, ô nondum cognita diuûm
Munera, virtutum custos, & amica pudori,
Luxuriæ frænum, vitæ tutela, procacem
Fortunam tu sola potes, ventíque furorem
Ac pelagi rabiem contemnere: dum vada lintre
Tuta tenes paruo, vicináque littora seruas.
Sæpius æthereos feriunt vaga fulmina montes.
Et quatit excelsas Boreas rapidissimus ornos:
Ima latent ignota malis, humilésque procellæ
Iuniperos raro infestat, lentæque myricæ
Stant inter syluas immotæ, ac pace fruuntur.
Spreuit Anaxagoras, spreuit Democritus, atque
Complures alij (quorum sapientia toti est
Nota orbi) argentum atque aurum, causásque malorum
Diuitias. quare? nisi quòd non vera putarunt
Esse bona hæc, animum quæ curis impediunt, &
In mala præcipitãt quamplurima. Fabricius quod,
Quod Cato, quod Curius. sanctissima pectora quodã
Senserunt: non quid vulgus, plébsque inscia dicat,
Mente agita: atque tibi propone exempla bonorum.
Nónne olim victor felicia signa Quirinus
Sæpe tulit, posito quum sumere consul aratro

Arma iubebatur, requiem facturaligoni?
Tum casa parua viros & frugi mensa ferebat:
At nunc deliciæ, & laqueata palatia, molles
Imbellésque edunt fœtus, ac lusibus aptos.
Discite mortales tandem, longisque tenebris
Exuite obsessam mentem, sursúmque leuate
Iam caligantes oculos: quo cæca voluntas
Vos ducit, ne ferte gradum, ratione deorum
Naturæ similes estis, ratione tenetis
Imperium mundi: ratio vos dirigat ergo,
Non error, finémque animo perpendite rerum.
Sufficiat cibus ill., famem qui sedat: & illa
Vestis, quæ corpus velet, frigúsque repellat.
Sit sopor ille satis, reficit qui fessa labore
Membra. etenim tribus his opus est, cum corpora nostra
Sint fragili contexta luto. sed talibus vti
Sic licet, vt tanquam medicinæ munere cures
Quos tribuit morbos homini natura nouerca.
Ast hic luxuriem dapibus complectitur, ille
Vestibus: hanc alius vitem vix sentit, ab arte
Dum fugit, aßiduóque premit sua lumina somno.
Felix qui didicit contentus viuere paruo:
Nec spem vllam in rebus ponit: quas linquere cogit
Parca ferox, tanquam nostri non iuris: & cui
Quàm breue sit spatiũ reputat, quàm friuola demũ
Omnia quæ in terris longè latéque creantur:
Qui minor aduersis non fit, maiórve secundis,
Minoïsque vrnam spernit, Stygiósque furores,
Securius

Securus quodcunq; ferat fortuna, tenere.
Infelix, sensu qui ducitur, atq; futuri
Cæcus, ceu pecudes, tantùm præsentia cernit:
Qui nescit, quòd quanto animus præstantior ipso
est
Corpore, tãto animi pluris sunt munera, quàm quæ
Ad corpus spectant: igitur non diuitiæ sunt
Prima bona: quæ quoniã pro corpore conquiruntur,
Quæ possessorem non efficiunt meliorem,
Quis bona summa vocet? multos at sæpe videmus
Quadrupedum similes, istis qui rebus abundant.
Quantum ergo satis est vitæ, nihil amplius opta,
Nanq; superuacuo stulti lætantur: aceruos
Ingentes frustra, frustra horrea plena requiris:
Cùm modio cumeráve famem, propellere possis.
Cùm tibi sufficiant cyathi, cur dolia quæris?
Si te Plutus amat tamen, & tibi Copia ridet,
Diuitiasque dedit fatorum ignota voluntas:
Quid facias, operæpretium est didicisse: tenendo
Ne peior fias, ne possis stultus haberi.
Dic age nunc quæso, quænam prudentia, quodnam
Consilium est illi cui sunt bona multa: sed ipsis
Insipiens nescit quo pacto debeat vti?
Hinc vires persæpe nocent, damnosáque forma est,
Hac ratione suum auctorem facundia perdit,
Hac ratione artes aliæ compluribus obsunt.
Nodus auaritiæ non te constringat, ab ipsa
Heu fuge: nam certè nulla est hac maior Erinnys.
Hanc memorant Acheronte satam, per tristia diris

Regna truces agitare faces, centúmque colubris
Colla veneniferis gestare minacia: fauces
Humano expleri nunquam potuere cruore,
Semper hiant, alióſque tenent, alióſque requirunt
Ora cibos: nulli parcit, nec templa deorum
Dedecorare timet, malum & inſatiabile monſtrum.
Naſcuntur variæ hinc peſtes, diſcordia, cædes,
Proditio, rixæ, fraudes, iactura pudoris,
Contemptus diuûm, periuria, iurgia, bellum,
Atq; aliæ plures quàm dici carmine poßint,
Hanc igitur vita: nil quippe nocentius, & nil
Quod magis oſtendat vile atque ignobile pectus.
Sic mulier, ſenior, pueri inueniuntur auari:
Sunt etenim imbelles, fragiles, animiq; puſilli.
Huic alia eſt vitio labes contraria, ſed non
Tam grauis: hanc etiam ſtudeas depellere: nam ſi
Prodigus es, menſam alterius pinguémq; culinam
Ieiunus fruſtra aſpicies, patrimonia poſtquam
Abſumpta, & nimio fuerint deperdita luxu.
Inter vtrumque manet virtus, extrema relinque:
Et cui fas quantúmq; licet, largire: nec vltra
Impenſam facias quàm ſit permiſſa facultas.
Diuitias hic finis habet: prodeſſe tenemur
Omnibus, at noſtris potius. natura creauit
Nos, non vt ſolùm nobis, noſtríſque propinquis,
Aſt aliis etiam, quum poſſumus, emolumento
Simus. quid quæſo præclarius, atque deorum
Dignius eſt ſolio, auxilium quàm ferre ruenti,

Tradere

Tradere pauperibus victum, miserisque mederi?
Sic nos turba colit, sic famam acquirimus: atque
Ad superos multi per talia facta volarunt.
Naturæ humanæ nil aptius, & nihil ipso
Dignius est homine, vt perhibet schola docta sophorum,
Quàm prodesse homini, & socio succurrere lapso,
At nunc, ô mores, ô tristia tempora, prorsus
Extincta est pietas: nulli largitur auarus
Diues, cùm teneat, quæ tradere plurima possit:
Nulliúsque ipsum miseret. sunt ferrea cunctis
Corda. quis exigua mendici nunc stipe casum
Solatur? lacrymas rident, miserósque precantes.
Si qua tamen donant, dant scurris, dántque cynedis,
Dant lenis potius, dant scortis callipareis:
Nemo dabit vati, Musæ spernuntur vbique.
Calculus huic loculos, vel tessera reddit inanes,
Ille autem pictis ludit patrimonia chartis.
Nonne hoc turpe magis numos absumere pacto,
Vnde nec vllus honos, nec gratia quæritur vlla?
Mens oblita Dei, vitiorúmque oblita cœno,
Sícne licet fieri? nónne olim nudus ab aluo
Existi, & nudus terræ es rediturus in aluum?
O demens, non hæc tua sunt: sed Iuppiter harum
Est dominus rerum, tu dispensator & hospes.
Non res, sed nobis rerum conceditur vsus,
At postquam vetus ille Charon te vexerit vltra
Quam trepidant superi falsò iurare paludem,
Hîc miser, hîc alijs heredibus ista relinques.

Ergo his vtendum est rectè, dum stamina Parcæ
Nostra trahunt, nobis sumendo, aliósque iuuando.
Iam patet ex dictis, an sint bona summa putandæ
Diuitiæ. mea cymba redi, satis ardua ponti
Nauimus: ecce auster pluuias iam cogere nubes
Incipit, ecce vndas Typhones in aera portant
Absorptas pelago: vnde ingens promittitur imber.
Amplius hîc tutum non est (mihi crede) morari.
Heu metuò fidum malè puppibus Oriona:
Dum licet, in portum tendamus: nubila clarum
Reddiderint vbi pulsa diem, reuocabit ab alto
Nos Triton scopulo, atq; iterum tẽtabimus æquor.

LIBER III.

GEMINI.

LVtea quadriiugo curru surrexerat Eos,
Astráq; cedebant euanescentia cœlo.
Iã diuisus erat Titã, mediũq; videbãt
Antipodes, medium noster monstrabat horizon:
Mirabar quia nã mediis de fluctibus ignis
Exit inextinctus? certè hæc contraria sese
Mutuò corrumpunt: quin sol extinguitur vndis?
Igneus aut igitur non est, aut tingier ipsum
Oceano vulgus mentitur: talia mecum
Voluebam, gradior dum propter littora solus.
Obuius ecce senex quidam mihi venit, acerno

Innixus

Innixus baculo, nitidóque indutus amictu,
Cana tenus medio pendebat pectore barba,
Pulchra cutis, lata & facies, varióque colore
Florea candentes decorabant serta capillos.
Comminus vt dedimus citróq; vltróq; salutem:
Quò pergam, qui sim, quo dicar nomine quærit.
Respondi, atq; eadem pudibunda voce rogaui.
At postquam proprium nomen mihi reddidit (ipse
Namq; Epicurus erat) stupui: ceu rusticus agrum
Qui fodiens, reperit latitantem obscurius arcam.
Atque ego tunc, Venerande senex, sic numina semper
Cuncta tuis faueant votis, sapientia quando
Mira tuis habitat fibris, nisi falsa loquuntur
(Vt plerumq; solent) homines. præcepta salutis
Da precor, & iuuenem prudentibus instrue dictis,
Dummodo non te aliò grauiora negotia ducant.
Ille autem contrà, Me nulla negotia ducunt,
Sed quoniam vito curas, fugióque laborem,
Huc soleo vacuus crebrò aduentare, legóque
Per prata, hæc varios capiti gestamina flores.
Vnde libens & promptus agam quodcunq; petisti:
Quippe loqui senibus res est gratissima cunctis.
At ne nostra aliquis disturbet verba viator,
Hinc diuertamus, densáque sub ilicis vmbra,
Iuxta illas quas cernis aquas, residebimus ambo.
Iuimus, & placida sic tandem voce profatur,
Nimirum huc aliquod iuuenis te numen adegit,
Vt discas hodie quæ sit Sapientia. nanque,

O superi, quanta rerum caligine totum
Immersum est mortale genus? simulacra videre
Mille ac mille hominum facile est, sed rarus vbique
Verus homo: vt possit non falso nomine dici,
Mundus stultorum cauea, errorúmq; taberna.
Quare adhibe puram nostris sermonibus aurem,
Pellere si quæris miseras à mente tenebras.
Principio, verum atque bonum cognoscere oportet,
Perspicua ratione quidem, atque examine recto:
Hinc scatet, hinc magnos ducit sapientia riuos.
At paucis hoc scire datum est. nam maxima turba
Diuitias summum esse bonum, pars altera honores:
Diuersi diuersa putant: mihi sola Voluptas
Optima cunctarum rerum censetur: & istud
(Ni fallor) vera poterit ratione probari.
Omnium enim est finis rerum, atq; nouissima meta:
Ad quam sic hominum facta omnia disponuntur,
Spicula vt in certum signum mittuntur ab arcu.
Nam quis tellurem rastris, quis Nerea tonsis,
Aut quis Gradiuum validis tentauerit armis?
Denique virtutem quisnam quæsiuerit vllam
Si non hanc præsens mouet, aut sperata Voluptas?
Nempe hæc principium, mediũ, finísq; laborum est.
Quod magis vt pateat, quæ dicam attentiùs audi:
Omne opus ob finem, ratio nisi desit agenti,
Sumitur: hic specie prior est in mente, mouétque
Artificem, sed re post facta nouissimus exit.
Finis item bonus est, igitur placet: atque voluntas

Hunc

Hunc sibi ut acquirat, primis mediisq; libenter
Partibus incumbit, sic delectatur, amœnus
Sic labor efficitur: causa est ergo ipsa voluptas.
Quippe aliud non est quàm delectatio quædam.
Sed quia non facile est rudibus ratione doceri,
Tentabo exemplis melius recludere verum.
Cur fodit, atq; graui sulcum deducit aratro
Agricolæ callosa manus? non Sirius æstu
Terrificat, non bruma gelu: cur nauita ponti
Insanam rabiem, syrtes, scopulósq; minaces
Non timet, admoti spernens confinia lethi,
Veliuola fretus pinu? cur prælia miles
Insequitur, gaudétque ferox, vbi claßica Martem
Sæua canunt, acuítque animos hinnitus equorum?
Cur iuuat aßiduis alium pallescere chartis,
Et varios versare libros noctésque diésque?
Nempe ut post longos lucrum vel fama labores
Iucundum efficiat. nam si non ipsa placeret
Vtilitas & honos, virtus artésque perirent.
Est finis per se dulcis: primordia verò
Cum mediis propter finem. nil denique refert,
Turpia, vel potius cuncta hæc videantur honesta.
Nam veluti exultat lasciuus turpibus, ipsa
Sic virtute bonus placidißima gaudia sentit.
Ergo voluptatem propter tandem omnia fiunt,
Vel mala declinent homines, vel commoda quærant:
Vel laudanda gerant, vel non laudanda sequantur.
Hac etiam sola superi mercede fruuntur:

Vtile

Vtile nanq; illis non conuenit, indigeant cùm
Nullarum rerum. sed dices forsan, honestis
Numina plena bonis. quid tum? si talia lætos
Non faciunt diuos? tanquam si lignea gemmis
Nobilibus, fuluóq; ornes simulacra metallo,
Adde aliud, quoties perfecta est causa, necesse est
Inde parem effectum procedere: Vis igitur quum
Quæq; animæ benè disposita est, atque optima seruat
Obiecta, esse bonum summum nemo hercle negabit
Qui sapiat: Verùm tali de fonte Voluptas
Cogitur effluere. auditus sic lætificatur
Harmonia numeris contexta dulciter aptis:
Sic forma egregia, Visus: sic nasus, odore
Mirifico: hoc ipsum reliquis de partibus aio.
Quid, quòd cuncta Venus terris animalia gignit:
Atq; eadem (nisi Vera neges) est summa Voluptas?
Præterea, labor atq; dolor mala maxima cùm sint,
Atq; Voluptatis contraria: iure Voluptas
Esse bonum summum censebitur. oppositorum
Opposita est etenim ratio. proinde omnia quærunt,
Naturæ instinctu, quæ sunt iucunda: cauéntq;
Tristia. quis Verò naturam fallere credat?
Et summum ergo bonum, quod amant animalia quæque.
Sed quid amāt, Vel quid nisi dulcia gaudia quærūt?
Multi autem dicunt: Virtutem acquirere oportet,
Sudando, algendo, dum Viuimus: atq; Voluptas
Est fugienda. frui tamen hac post fata licebit:
Gaudia quippe Deus iustis æterna parauit.

Nil

Nil rationis habet vox hæc, prorsúsque videtur
Irrita. nanque animas post funera viuere, pérque
Tartareos volitare lacus, & pendere dignas
Pro meritis pœnas, vel sumere præmia facti,
Credere quis debet, nisi cui mens integra non est?
Hæc sunt, ô miseri, vatum commenta furentum,
Mos quibus est semper varias effingere nugas,
Vt stolidas dictis delectent talibus aures.
Finxerunt Stygij pallentia regna tyranni,
In quibus est Phlegeton, flammis crepitantibus ardens,
Tergeminus canis, & pictis armata colubris
Tisiphone, extensi per iugera longa Gigantes,
Et sine luce vmbræ & vasti non vlla cremantes
Ligna foci: riget hîc hiemis sine tempore frigus,
Roboréque ex nullo gemit hîc compacta phaselus,
Dum senior nimias transuectat portitor vmbras:
Aeolides saxo cruciantur, Tantalus vnda:
Vasa mariti necæ gestant rimosa sorores,
E quibus vnda fluit, vano repetenda labore.
Plura etiam, quæ nec pueris credenda videntur,
Talibus in regnis cecinerunt esse poetæ.
O dij, quàm magna est penuria mentis vbique!
In nugas quàm prona via est! quid creditis ista
Insani? quæ nec possunt ratione probari
Vlla, nec sensu agnosci? quid vana timetis?
Qui facilis credit, facilis quoque fallitur idem.
Lucra sacerdotum sunt hæc, artésque dolosa.
Ast vbi vita semel tenues deficit in auras,

Nil

Nil sumus, ut nondum geniti nil prorsus eramus.
O nimium infirma & fragilis, nimiúmque superba
Atque audax natura hominum, quo freta perennem
Stulta tibi vitam promittis? desine velle,
Cùm sis vile lutum, ætatem sperare deorum.
Quælibet orta cadunt, & finem cœpta videbunt.
Ingentes urbes populósque, ingentia regna,
Supremos montes, & maxima flumina tandem
Aufert longa dies: at tu vilissima puluis
Semper eris? tanta est modicæ fiducia mentis?
Nempe laboramus frustra, virtutis amore,
Somnia sperando, & vanas fingendo Chimæras.
Stulti sunt qui pro certis incerta sequuntur:
Et qui pro dubijs, quæ sunt manifesta relinquunt.
Dulcia sed remanent longæua præmia famæ.
Hoc certè nil est, cùm tu post funera nil sis.
Fama quid est, si nil delectat fama sepultos?
Quid lapis, aut stipes, laudum præconia curant?
Si non lætaris viuens, lætabere numquam.
Proinde ætas donec breuis hæc incertáque durat,
Gaudebit quicunque sapit pro viribus: & non
Frangetur quoties fortunæ vrgebitur ira:
Dulce autem quæret, si quid continget amari.
Ergo ne longis teneam te ambagibus vltra,
O iuuenis, dum fata sinunt te viuere lætum
Hortamur, quantúmque potes lugubria pelle.
Talia barbati postquam mihi verba magistri
Haud paruam fecere fidem: Pater optime, dixi,

Pro tantis nequeo dignas tibi reddere grates
Officijs: verùm donec spirare licebit,
Debebo, ac memori seruabo hæc pectore dicta.
Scrupulus ast vnus restat nam discere oportet
Non solùm quid agas, sed quæ via detur agendi:
Ergo voluptatem doceas quo acquirere pacto
Possim, quà sit iter per quod tendatur ad illam.
Tum senior, Breuis, & lata, decliuis eunti
Est via: non procul hinc habitat regina Voluptas,
Quæ si fortè tibi cordi est, vestigia nostra
Iam sequere, hac per me poteris gaudere reperta
Portio siderei nondum transmiserat orbis
De tribus vnà diem, nisu quum surgit anhelo
Grandæuus sapiens: quo præcedente sequebar
Ponè simul, gradiens per deuia comminus ibam.
Progressisque parum, moles oblata palati
Eximia est, scitórque ducem: Sublimis, & auro
Tam preciosa domus, quo possessore tenetur?
Plutus, ait, tenet hanc, indutúsque arma satelles
Seruat iter, prohibétque vltrà transire volentes,
Ni prius hunc adeant & blando munere placent.
Ipse autem celsa residet, quam cernis, in arce.
Tres tantùm natæ thalamo versantur eodem,
Quarum si quæris cognoscere nomina dicam:
Sordida Luxuries, tumidísque Superbia buccis,
Nec non audaci stolida Ignorantia vultu.
Tunc ego, Quis, dixi, dominum nos ducet ad istum?
Tres illi ancillæ sunt, per quas ire licebit,

Resp

Respondit senior, Sors. Fraus, Vsura: patebit
Cuilibet ingressus facilis, ducentibus istis.
Dona mihi non sunt, inquam, quæ tradere possim:
Nec tutum ancillis confidere talibus: ergo
Monstra aliam mihi quæso viam. tunc reddidit ille:
Est alia, est. per quam, si vis, transibimus. Eia
Duc, inquam. & pariter digressi, tendimus imam
In vallem, præbebat iter qua semita nobis
Scrupea, & incultis homini vix peruia dumis.
Hic Paupertatis pergendo offendimus ædes
Exiguas, lacero pendentes culmine: præter
Iuimus, & vastum nemus è regione videmus.
Hæc, quam proceris ferientem sidera cernis
Arboribus, sylua, est (inquit dux) inclyta fides
Reginæ per quam nobis licet esse beatis.
Sed facie & manibus lotis accedere oportet:
Quaque potes, totum te orna, vultúmque serena.
Nam dea nec sordes, nec vult admittere curas.
Paruus erat veniens per leuia saxa deorsum
Riuulus, & blando suadebat murmure somnos:
Hic faciem laui, atque manus, rigidósque capillos
Pectine composui, totóque in corpore vestes
Aptaui, atque leues pepulerunt seria ludi.
Sic hilaris gradior. iam quantum funda retorto
Verbere ferre potest, iactu non amplius vno,
Emissum lapidem, distabat sylua canentum
Suaue melos volucrum. suaues sentimus odores,
Quorum illic magna apparebat copia florum.

Tale

Tale nemus non mollis Arabs, Panchaia quamuis
Thura ferat paßim, vidit: non Indus Eous,
Non Scytha laurifero spectabilis vndiq; ramo,
Non demum cæli qui pondera sustinet Atlas:
Illa licet Satyri teneant loca, quos Nympharum
Vrit amor Dryadũ, & choreas per gramina ducant,
Dulcibus & nitidis vndis, cursuq; silenti
Ibat circum amnis: quantum transcendere saltu
Posset, venantum fugiens conuicia ceruus.
Tantum distabant ripæ, sed plurima claro
Squammigeri pecoris ludebant agmina fundo.
Vltima cingebant syluæ quasi mœnia, pulchro
Ordine disposita, & superantes nubila pinus:
Pinus quæ duro clauserunt cortice quondam
Dilectum Cybelæ iuuenem. Phœbea cupressus
Iuxta aderat, paribusq; comis surgebat in altum:
Non illic deerat quercus, non esculus, ilex,
Robur, acer, platanus, suber, nux, arbutus, alnus,
Orni, castaneæ, coryli, piceæ, tiliaq;,
Palma, abies, myrtus: veterúmq; obsonia fagus,
Aurea Saturno fluerent quum secula rege:
Non vitis, ficus, malusq;, & amica Priapo
Lothos: non hederæ, & vatum gestamina lauri,
Morus, & Alcidæ gratißima populus arbor:
Non pirus, atq; salix, prunúsq; & pallida buxus,
Mespilus, atque olea, & cerasus, non sorbus, & vlmus,
Et siliqua, & primos quæ mõstrat amygdala flores.
Quid memorẽ cedrũ, atq; hebenũ, mensisq; petitam

Materiam citrum, cui cedere creditur aurum?
Quidve alias plures? quarum si nomina tentes
Dicere, Marmaricas citius numerabis arenas.
Ingredimur, qua pons ripam iungebat vtramq;:
Intus erant spatiis amplis, visuque decoris,
Huc illuc longo tendentia compita tractu,
Purpureæ niueæq; rosæ, pictique hyacinthi,
Narcißi & violæ, & vaccinia mista ligustris,
Liliáq;, & longum viuens amaranthus in æuum,
Puniceis foliis, nec non caryophyleus albis:
Balsamáq;, & casiæ, & costi, myrrhæq;, crocíq;,
Mentha, thymum, thymbra, & bene olentis amaracus horti
Deliciæ, Idaliis oritur quæ plurima syluis.
Hinc atq; hinc suaues spirabant vndique odores:
Mille auium species implebant murmure syluam,
Et liquidum vario feriebant æthera cantu.
Coniugis infandum Progne deflebat amorem,
Fortunámque suam atq; Ityli Philomela gemebat:
Psittacus humanas operoso gutture voces
Reddebat, tenuésque sonos variabat Acanthis.
Iugis aquæ riui nitidis de fontibus, inter
Manabant flores, & gramina læta rigabant,
Non Maßyla illic degebat bellua, nec vox
Sacrilegi est illic audita Lycaonis vnquam,
Non aper, aut vrsus, non velocißima tigris
Prorsus erant, trifidis nec tristia sibila linguis
Talia spargebant tumidi per rura cerastæ.
Denique non illic nisi blanda & amantia pacis,
Auriti

Auriti lepores, cerui, dammæ, capreæq́;,
Et quanquam ver semper erat, dulcissima ibidem
Poma tamen deerant (dictu mirabile) nunquam.
Pene polum medium lampas Phœbea tenebat,
Quum locus est visus nobis, vbi diua manebat.
Campus erat nemore in medio spatiosus, & herbis
Plenus odoriferis: nulla illic creuerat arbos
Circum aderant mensæ egregiæ, dapibúsque refer-
tæ,
Qualibus accubuit Capuæ Dux luscus: & ipsi
Accubuere olim qui Ancylia sacra gerebant.
Tunc senior, Iam tempus adest, potemus, & esca
Instauremus (ait) vires. nam sobrius ire
Ad diuam, vel ieiunus prohibetur: & omnes
Huc quotquot veniunt, impune absumere possunt:
Gratísque has epulas: dea sic vult. cúmque comesæ
Deficiunt, famulæ reparant, renouántque sapores.
Vescimur, atq; mero madidi vix surgimus, & pes
Figebat dubios titubanti poplite gressus.
Tum magis optamus reginam accedere ad ipsam:
Quam, medio in campo spatiantem, maxima turba
Ponè sequebatur, iuuenes, pueri, atque puellæ,
Maturique senes, at non matura gerentes.
Illius ad dextram mulier pulcherrima, secum
Ibat, habens puerum: cuius pendebat ab armo
Feralis pharetra, & diris metuenda sagittis.
Cæcus erat, nudúsque, & versicoloribus alis:
Arcum gestabat manibus, neruúmque trahebat:
Quanquā oculis captus, certis tamen ictibus omnes

Figebat puer ille ferox, præcordia pulsans,
Atq; iterum facto remeabat vulnere telum.
Iámq; illum penitus populum misisset ad vmbras,
Fœmina ni quædam tales miserata ruinas,
Auxilium miseris mira pietate tulisset.
Nanq; vbi cuiusquam per saucia pectora ferrum
Viderat intrasse, & tepidum emanare cruorem,
Accurrens, pariterq; salubria pocula præbens,
Seruabat vitam: sed vulnera dira manebant.
Reginæ ad læuam, mulier stans altera habebat
Semper in ore cibos: manibúsque & vestibus vnctis
Sordida curabat solius gaudia ventris,
Grandiáque inuerso siccabat pocula fundo.
Hærebat puer huic alter, qui vertice nutans,
Conniuénsq; oculis, vigilare nec ipse valebat:
Nec vigilare ipsam dapibus vinóq; grauatam
Nescio quo sæpe aspergens humore sinebat.
Rauca Cyteriaco resonabat tibia buxo
Illic: ast alij citharas & plectra mouebant.
Orpheus Eurydicen serpentis dente peremptam,
Immitésque Erebi leges, iactúmque laborem
Deflebat, secúmq; feras & saxa trahebat.
Carmina delphinis miranda canebat Arion,
Nauigium infelix referens, nautásq; dolosos.
Oedipodionias iterum consurgere Thebas,
Nobilis Amphion cantu fidibúsque iubebat.
Turba sequebatur saltando cætera, cuius
Lumina caligo quædam satis atra premebat,

Et cuiusque caput nebulæ circumuolitabant:
Inter quos vnum vidi, nouiq;: tabellam
Quippe manu, scriptam per talia verba tenebat,
Sardanapalus ego, Assyrio diademate quondam
Inclytus, hæc habeo quæcunq; famelicus edi,
Et quæcunque hausi suadente libidine: donec
Viuitis ô miseri, quid gaudia postergatis?
Heu mihi, post mortem nulla est speranda voluptas,
Discite ab exemplo, mortales discite nostro.
Post omnes, extrema acie duo monstra subibant:
Quorum vnum varijs linguis fœdabat euntes,
Ast aliud semper stimulis vexabat acutis.
Quapropter dulces lusus turbabat amaror.
Vsqueadeò nobis æterni regia cæli
Inuidet, atq; malis hominum gaudere videtur:
Vsqueadeò votis contraria numina nostris.
Cumq; tot aduersis æuo fugiente premamur,
Lætitiæ vix hora datur, vix hora quietis.
Et si qua est, breuis est, & non sincera voluptas.
O vita, exilium meritò dicenda, quid ipsos
Damna iuuant adeò superos mortalia? quare
Malunt nos tristes potius, quàm viuere lætos?
Vnde in nos odij tanti manauit origo?
Vince deos, animo patienti aduersa ferendo.
Haud multo spatio iam turba aberamus ab illa,
Quum subitò à dextra nemoris, matrona venusto
Corpore, virgineo vultu, incessuque seuero,
(Qualis in æthereæ Iouis vxor creditur aula,

Quum medios inter graditur pulcherrima diuos)
Occurrit nobis, crines lacerata sinúsque:
Et mæsta, & vili quanuis circundata panno,
Non spernenda tamen: roscóque hæc edidit ore:
Quo ruitis miseri? quò vos insania ducit?
Sistite, neu faciles in damnum currite vestrum:
Et quæcunq; loquar vobis, audite parumper.
Sistimus, atq; eius dictis intendimus aures.
Principio, non est, vt forsan creditis (inquit)
Hæc dea: nec prorsus diuûm de sanguine creta,
Ad quam nunc itis, cuius vos iungere castris
O cæci cupitis, sed dira & pessima Erinnys,
Incautos blanda semper sub imagine ludens,
Promitténsque fauos, aloen infida ministrat.
Neu vos decipiat, facies quòd pulchra, quòd extrà
Tota nitet gemmis atq; auro: namq; sub ipsa
Nescitis quàm sit turpis, quàm sordida veste.
Intus mille latent mendæ, perditque clientes
Ipsa suos, falsa captos dulcedine: sicut
Perduntur pisces, quos fallit harundine longa
Piscator, dum littoreas demittit in vndas
Fila sedens scopulo, atq; hamos tenet esca latentes:
Illi concurrunt auidi, rapiúntque tenaces
Ore cibos, sed mox hærent, ac fila sequuntur.
Non tantùm Libycæ Syrtes, vel tecta nefandi
Antiphatæ, vel Scylla vorax, vel sæua Charybdis,
Vel quodcunque aliud, quantum est fugienda Vo-
luptas.
Eheu, quas infert mortalibus ista ruinas!

Quot claros alioqui homines, quot regna, quot Vrbes
Perdidit hæc! sed ne multis Vos ipsa fatigem
Exemplis, Vnum sat erit, notúmque referre.
Quis fuit Alcida maior? quis tanta peregit?
Nam geminos infans suffocauisse chelydros
Dicitur, exiguis elidens guttura palmis:
Ipse Molorchæum fertur superasse leonem:
Extinxisse caput semper crescentis echidnæ:
Hic domuit ceruam æripedem, taurúmque ferocem
Expulit, & Valido Volucres Stymphalidas arcum:
Fregit Threicij præsepia dira tyranni
Fregit & hic Acheloe tibi de cornibus Vnum:
Hesperidas pomis, bobus spoliauit Iberum:
Infernas adijt sedes, triplicémq; retraxit
Inde canem, spumis insana aconita serentem:
Eiusdémque manu Erymanthius occubuit sus:
Sensit & Antæus, sublatus in aerea Vires
Herculeas: raptórque boum Vulcania proles:
Hic demum fesso potuit succurrere Atlanti,
Grandibus astra tenens humeris, axémque labantē
Attamen (ô fallax, ô perniciosa Voluptas)
Imperiosa tulit Gygeæ iussa puellæ.
Et qui non timuit toruam cum Dite Megaram,
Tartareúmque gelu, & flammas Phlegethontis, & ipsum
Porthmea, terrifico aspectu, hirsutísque capillis,
Sæpe minas teneræ demens expauit amicæ,
Pro clypeóque colum gessit, pro casside mitram.
Quaq; prius clauam ingentem Vibrare solebat,

Fœmineo ritu torquebat dextera fusum,
Et calathis dominæ referebat pensa peracta,
Dum metuit scuticam muliebri indutus amictu.
Amphitryoniade, quis te furor obcæcauit?
Vtq; Ithaci socios mutasse venefica Circe
In porcos fertur, texisséque corpora setis,
Non secus ista suos mutat regina clientes
(Si debet regina magis quàm serua vocari)
Namque manu pateram, quæ dulci plena veneno est,
Porrigit his, de qua siquis bibit, illico fiet
Vel leo, vel spumosus aper, vel tardigradus bos,
Aut canis, aut pauido pestis lupus improba ouili.
Ast alias alij coguntur inire figuras,
Pauci ex hoc populo lethalia pocula vitant.
Vos eadem quoq; fata manent, si fortè velitis
Istius vexilla sequi meretricis iniquæ.
Quare vos moneo, crudelia retia cauti
Dum licet aufugite, atq; animum frænate lupatis
Præcipitem. occultos laqueos aduertite, ne vos
Haud aliter fallat, quàm fallit aranea muscam,
Dum tenuem texit telam, latitátque deorsum
Angusto in thalamo: sed si cognouerit hostem
Delapsum in casses, quamprimū accurrit, & arctis
Stridentem inuoluit laqueis, & stamina circum
Cruribus assiduis glomerat, rostróque peremptum
Perforat, & sugit fusum per membra cruorem.
Demens, heu nimium demens, qui cùm similis dijs
Esse queat, ratione vtens, vestigia, mauult

Sectari

Sectari pecudum, Veneri, Venerísque sodali
Ventri indulgendo, & turpissima quæque sequendo.
Talia non potuit patienter ferre meus dux.
Namque pudore gemens, stomachóque iratus amaro,
Nescio quid secum secreto murmure rodens
Terga dedit, notúmq; tripes properauit in agmen,
Tunc Arete: (hoc etenim nomen sibi dixerat esse)
Ne cures, inquit: fugiat sine. noctua Phœbi
Non patitur radios, gelidis assueta tenebris.
Vtq; æger longa vexatus febre, recusat
Optima, quæ amissam valeant sibi ferre salutem,
Deteriora petens propriæ contraria vitæ:
Sic stulti verum fugiunt, & falsa sequuntur.
At tu si qua tui cura est tibi, ne retrahas te
A nostris monitis: quæ vt promptiùs accipias, hinc
Mecum digredere. hæc etenim spectacula mentem
Perturbant, strepitúsque attentas impedit aures.
Tunc me dextrorsum duxit, paritérq; sub vmbra
Semotæ lauri concedimus, atq; ita fatur:
Ille opifex cœli & terræ, pelagíque tumentis,
Vt reliquos primo aduersos ire impulit orbes,
Sic aduersari affectus voluit rationi
Complures, ne sola sua torpesceret aula.
Mens namq; vt sonipes calcaribus, & stimulo bos,
Vrgentur, sumúntq; magis per vulnera vires:
Sic mentem affectus acuunt, crescitque premendo;
Qui si non essent, prorsus tabesceret, & nil
Egregium faceret: ceu nauis in æquore torpet,

Ni remi impellant, vel habentes carbasa venti.
Proinde errant quidam, dicentes, quòd sapienti
Haud unquam licet hos animi sentire tumultus.
Hi differre hominem signato à marmore nolunt,
Et delirantes prorsus verba irrita fundunt.
Nam tales homini motus natura dedisset
Frustra: quod dictu absurdum est. Uti ergo licebit
Ipsis legitimè norma rationis & arte.
Hos, inquam, motus validis moderatur habenis,
Et regit, ut praeclarus eques, nec vincitur illis
Is, cuicunque dedit verum sapientia nomen.
Sed pauci norunt medium reperire, modúmque
Seruare: idcirco tollunt hi prorsus, at illi
Prorsus amant: unde hos error conturbat & illos,
Nam diui sola viuunt ratione: sed ipsæ
Dumtaxat sensu pecudes ornantur: utroque
Mortales, utroque igitur gaudere iubentur:
At ratione magis: namque hæc præstantior est pars,
Et summi cognata poli, quæ ducit in altum
Semper, at in præceps sensus trahit, & deliros
Efficit: iccirco minus huic seruire licebit:
Quamuis hunc (ô cæca hominum natura) sequantur
Penè omnes, paucíque adeo ratione regantur.
Propterea innumeros media modò ludere sylua
Vidimus: atq; illuc stulto ductore meabas,
Nostra retraxisset nisi te vox. nonne timebas
Illa duo, à tergo quæ furtim monstra subibant?
Nostin' quæ sint hæc? Dolor atque Infamia. quare
Non

Non interdica prorsus, nec talia prorsus
Gaudia concedo à solo manantia sensu:
Sed sint rara, Villi non aduersantia recto:
Propter quæ nunquam fas est dimittere honestum.
Atqui opus est frænis: & clam sumenda, nocebunt
Sumpta palàm. quoniam liuor non deerit iniquus.
Dulcibus & lætis qui fel confundat amarum.
Quóq; minus sese quisquam his inuoluit, eo fit
Dignior, ac propius superos accedit ad ipsos:
Qui magis hæc sequitur, minus est laudabilis, & se
Deprimit, & mutis animalibus inserit, obsunt
Hæc eadem, si sint Vsu repetita frequenti,
Et mentem impediunt, & dira pericula gignunt.
Non semper tamen esse potest intenta seueris
Mens: quippe est homini fragilis natura: necesse est
Seria post aliquam tandem captare quietem, &
Montibus à summis Valles descendere ad imas.
Haud aliter quàm quum dimittere fulmina terris
Vult pater omnipotens, exosus crimina mundi:
Fert aquila exactum Sicula fornace trisulcum
Aut rostro aut pedibus telum. postquam alta polo-
rum
Culmina conscendit, miratur clara pyropis
Mœnia cælicolûm, atq; aliis splendentia gemmis:
Et stupet auratas ædes, stellísque micantes:
Aspicit & solido factas adamante columnas,
Et constructa Videt laquearia dentibus Indis.
Miratur latos campos, lucémq; perennem,
Deliciásque deûm: quales nec lingua referre

Vlla

Vlla nec humanum pectus comprendere posset:
Illa volans nunc huc, nunc illuc, ludere gestit
Aethera per liquidũ, & blandis sese obijcit auris,
Et iam dediscit terras, nidósque relictos:
Vsque adeo iucunda illi sunt regna tonantis.
Sed postquam stimulante fame, ieiunia vires
Hauserunt, & nulla insunt alimenta calori,
Quæ modò laudabat, contemnit sidera: ab alto
Deuehitur, & quas nuper contempserat, omni
Conatu repetit terras, escámque requirit.
Tunc ego qui pressa iamdudum voce tacebam,
Rumpere festinans tam longa silentia, tandem
Hiscere non timui, atq; interpellare loquentem:
Et dixi, Quoniam sol iam declinat ad axem
Hesperium, properátq; diem demergere ponto,
Ante precor quàm lux penitus decedat, & vmbra
Aduenıant, mihi ne paucis aperire recuses,
O dea (nam certè dea, non matrona videris)
Nomine quo mulier quam dextra, quámque sini-
stra
Regina stantem vidi, puerique vocentur
Ipsarum. dictis respondit talibus: Eia,
Ne dubita, per me (breuitas nisi temporis obstet)
Quæ cupis agnosces: nam non indigna petisti.
Incipiámque ab ea, lateri quæ proxima læuo est.
Hanc igitur scito esse Gulam, cui semper edendi
Est animus, nocte, atque die, studiúmque bibendi.
Quam plerıq; deam credunt, & prorsus adorant,
Libantes læti pateris ardentia vina,

Lautáque

Lautáq; vescentes plenis obsonia mensis:
Et summum esse bonū, seruire huic, rentur, at errant
Haud dubiè: namq; hac nil est obscœnius, & nil
Quod naturæ hominis magis aduersetur, & obsit.
Cætera enim tantùm vt viuant animalia, fecit
Iupiter: ast hominem, vt viuendo intelligat, & se
Cognitione aliis præstando, cælicolarum
Efficiat similem, & vasto dominetur in orbe.
At quicumq; Gulæ indulgent, & gaudia ventris
Sectantur, fiunt hebetes, fumóque ciborum
(Haud secus ac nebula sol) offuscatur eorum
Ingenium, & nequeunt veri spectare nitorem.
Præcipuè quoties stomacho feruentia vina
Obtundunt, cæcáq; premunt caligine mentem:
Nec studiis saturo possunt incumbere ventre.
Vnde fit vt minimum sapiant, finémq; relinquant,
Propter quem terris illos natura locauit:
Nec plus cognoscant, quàm grex ouiúmve, boúmve:
Immo etiam quandoq; minus, quum vina cerebrum
Confundunt, geminásque putant ardere lucernas,
Et mensa & paries sese motare videntur.
O fœda ebrietas, animi lethum: ô vitiorum
Nutrix ac scelerum: quid non mortalia cogis
Pectora? quid per te non audent? iurgia, lites:
Prælia dira moues, & gaudes sanguine fuso:
Per te occulta patent, animum linguámque resoluis:
Te fugiunt metus atque pudor. Vitate pudendam
Hanc pestem, ô miseri, quæ vos facit esse furentes:

Nec minus insanos reddit, quàm mater Orestem.
Sordidior quæ res, quæ bellua vilior est quàm
Ebrius? hic epulas, quas non multò ante vorauit,
Euomit, atq; mero putet: tremit ille, cadítque
Sæpe caput frangens, oculósve, aut crura: loquendo
Balbutit, nec habent vllum verba edita sensum.
Multa facit, multa & dicit, quæ mox vbi nubes
Discussa est, rediítque iubar, damnantur ab ipso
Auctore: vnde rubet factis, infectáq; vellet.
Rex Macetûm quondã, proles generosa Philippi,
Ebrius in mensa (vt fama est) perdebat amicos:
Sed postquam furor ille animo decesserat, & iam
Sanus erat, tunc se arguebat, tantúmq; dolebat,
Vt fleret, cuperétque mori: quid vana Cytheron
Orgia, quid thyases, deliráq; tympana iactas?
Non deus est Bacchus vester, Cadmæa propago,
Nec Ioue plena vtero Semele concepit: at ingens
Tartarus hunc genuit puerum, de matre Megæra.
Non deus est: sed nempe deûm contemptor & osor.
Nam diuina parum curant qui vina sequuntur:
Nec bene tractabit vinosus sacra sacerdos.
Quid memorare opus est, quot morbos, quóque dolores
Dispergat nimius potus per membra, cibúsque
Immodicus? scatet hinc, tanquam de fonte perenni,
Febris, & vlcus atrox, scabies, porrigo, podagra,
Articulósq; premens, manibúsque infesta chiragra:
Hinc lippi stillant oculi, resolutáq; Baccho
Membra tremunt, dentésq; cadunt: olet halitus oris:

Hinc

Hinc stomachus languens, atq; intestata venit mors.
Saeua quidem plures letho gula tradit acerbo,
Quam gladius. quid; quod census citò deperit; & mox
Mergitur in ventrem fundus, domus, atq; supellex?
Et modò qui fuerat diues, fit pauper, egénsque?
Vt viuas, comede, at non viuas propter edendum.
Iam dixi quæ sit mulier: nunc accipe, quis sit
Ille puer. qui stat iuxta hanc, & vertice nutat,
Nec vigilare valet, puer hic est filius eius,
Quem labor ex ipsa genuit: Somnúsq; vocatur.
Nutrijt hunc Lethe, multóque papauere pauit:
Germanus Mortis, sed non æternus, vt illa.
Hic hominum pellit curas, & fessa diurno
Membra labore leuat, reuocátq; in corpora vires:
Quo sine non potis est quisquam producere vitam.
Infert multa tamen damna, & caligine quadam
Obducit mentem, morbósque inducit, & ipsum
Eneruat corpus quoties sine lege modóque
Sumitur, & nimium turpentes occupat artus.
Parcus erit, si parca gula est: nam venter inanis
Excubat, aut minima contentus nocte quiescit:
Et leuiùs dormit, melioráque somnia gignit.
Est tamen afflictis magnum solamen, & omni
Optandum voto interdum, præcordia quando
Angit amor, vel morbus atrox, vel casus acerbus:
Tunc melior gemmis, tunc fuluo est gratior auro,
Vt mors, sic somnus miseros felicibus æquat,
At dextra cui Parca colo net candida fila.

Qui

Qui facere & qui nosse cupit quamplurima, & altum
In terris virtute aliqua sibi quærere nomen:
Hunc vigilare opus est. nam non præclara geruntur
Stertendo, & molles detrectat gloria plumas.
Tu verò hunc vita, quantum potes, & vigilato.
Eheu quàm longam tribuent tibi fata quietem,
Quū semel adueniet nox illa nouißima, postquam
Non redit vlla dies: gelidosque reliquerit artus
Spiritus iste leuis, voluctiq; simillimus auræ:
Tunc tibi perpetuo claudentur lumina somno.
Hæc nobis dum Diua refert, Thaumantias alto
Ecce venit demissa polo, cui mille colores
Hinc atq; hinc sole aduerso rorantia præbent
Nubila purpureis quæ sic est fata labellis:
Diua Panomphæo salue charißima regi,
Cunctarúmq; Arete (me iudice) prima dearum:
Huc veni, quoniam turba omnis cælicolûm te
Visere iam pridem gestit: iam desere terras
Infames, & regna malis habitata colonis.
Non sedes hîc tuta bonis, hîc omnia regnant
Crimina, relligio nulla est, pietásve, fidésve:
Hîc contempta iacet virtus, inscitia sceptrum
Obtinet, & fraudes cuncti exercentur in omnes,
Quare agedum cœptos sermones rumpe, morásq;
Tolle omnes, cursuque pari volitemus ad astra.
Tunc me respiciens Arete, inquit: Non tibi possum,
Vt vellem, dictis exponere singula: sed mox
Crastina cùm roseo rediens Pallantias ore
Expulerit

Expulerit tenebras iam lumine matutinas,
Ad te aliquem mittam. gaude, quo catera disces.
Iámque vale. his dictis, petierunt æthera saltu,
Excepitque ambas Zephyrus sursúmque vehebat,
Donec læta vtraque in liquidas euanuit auras.
Ceu quũ Scylla patrẽ fugiens scelerata sequentem,
Paulatim sese attollit: subit ille proteruo
Insistens animo, ducítque per aera gyros,
Desecti cupiens facinus punire capilli.
Hæc verò densas inter secondere nubes
Nititur, atque oculos frustratur cæca tuentum:
Illuc & Nisus penetrat, neutérque videtur.
Phœbus Atlantæo iam merserat æquore currum,
Et vesper stabulis educens astra reclusis,
Ambrosiæ in campos ad pabula nota redibat:
Digredior mærens, eadem qua duxerat olim
Me senior, repetóque domum, promissáque solis
Gaudia venturi, satis anxius expectabam.

LIBER IIII.
CANCER.

SOl, qui perpetua mundum vertigine lustras,
Alme parens rerum, cæli decus, & stellarum
Princeps, æterni fons luminis vndique cernens

Omnia, puniceo, dum Persida linquis ab ortu:
Et pergens, tandem extremo tua lumina condis
Hesperiæ fluctu, Calpénque nouissimus vris,
Atque eadem rursus repetis vestigia semper.
Per te cuncta patent, noctis quibus vmbra colorem
Abstulerat, tenebris tua non patientibus ora,
Mundi oculus: qui transuerso dum limite curris
Per duodena means animantum idola, quaternis
Dispensas annum spatijs, & tempora mutas,
Et cum temporibus quicquid generatur in orbe.
O sanctum iubar, ô diuûm pulcherrime salue:
Te colimus, tibi sincero de pectore laudes
Fundimus. at tu hodie læto nos respice vultu,
Et lætum concede diem, redeásque benignus:
Nubila diffugiant, aer sit vbique serenus,
Aduentúque tuo ponti vada salsa quiescant,
Et sit iter tutum cupidis per cærula nautis:
Non segeti, non arboribus, non vitibus, imber,
Insanúsve obsit turbo, lapidosáve grando:
Sed blandas Pyrois afflet mortalibus auras,
Accipiantque tuo reditu, Deus, omnia pacem.
Salue præsidium, & sacris tutela poetis:
Tu vatum mentes diuino numine reples,
Ipsorúmque moues ad dulcia carmina linguas:
Tu dignos lauróque facis, famáque perenni.
Salue igitur, dextérque mihi sis quæso canenti,
Et faueas cœptis, & nostros dirige cursus,
Donec ad optatum veniat mea cymbula portum.
Hæc ego Castalias flexo dum poplite ad vndas

Ora-

Orarem supplex, nympharum adstante corona,
Audijt excelsa Delphorum Phœbus ab arce:
Audijt, & visum est templi nutare cacumen,
Eque adytis ingens effulsit splendor, & ingens
Vox audita, meas quasic peruenit ad aures,
Infelix iuuenis, quem adeò fata impia vexant,
Qui tam crudeles viuendo transigis annos:
Esto animo forti, & dura: patientia vincit
Omnia: in aduersis rebus sunt prospera semper
Magnanimo spernenda viro: tunc celsior exit,
Quum premitur virtus, viden' vt fortuna frequenter
Quos pessum dederat mutata extollat eosdem?
Alternétque vices? nihil est durabile semper
Sub cælo, redeunt post tristia nubila soles
Iucundi: postquam ventis maria alta fuerunt
Exagitata diu, tandem pacata residunt:
Et remeat bruma post frigora floriferum ver.
Ergo animum firma & duris ne deficerebus,
Téque ipsum serua fatis melioribus: olim
Aduenièt tempus, cursum variantibus astris,
(Si non ante diem Parcæ tua fila secabunt)
Quando tuũ quod nunc mersum iacet atq; sepultũ,
Mille per ora virûm fiat memorabile nomen.
Ipse adero, sempérque nouem mea turba sorores
Adstabunt comites quocunque accesseris: & te
De plebe eripient, clarúmque in secula reddent.
Ista mihi responsa dedit cortina precanti.
Ast ego vix possum dijs credere talia de me:

Vſqueadeò ſum peruerſo ſub ſidere natus,
Vſqueadeò aßiduis cælum me caſibus vrget.
Inde tamen decedo hilaris, pérque auia ſolus
Errabam, & pariter voluebam talia mecum,
O ſi fortè aliquis mihi nunc hominúmve, deúmve,
Occurrat, quem diua Arete, vt promiſerat, ad me
Doctorem mittat, quo diſcere cætera poßim.
O ſi ipſa æthereo potius deſcendat ab axe,
Méque ſuis iterum doceat pulcherrima verbis.
Vallis erat montes inter porrecta propinquos,
Atque iter anguſtus limes præbebat eunti:
Progredior, videóque duos in gramine læto
Paſtores, pariter quadam ſub rupe ſedentes:
Qui poſitis peris iuxtà, & quos ferre ſolebant
Nodoſa è corno baculis, certare canendo
Inter ſe accenſi laudis mercede volebant.
Sed iudex deerat, cuius ſententia litem
Solueret, & palmam victori ferret honeſtam.
Vt me viderunt, extemplo accerſit vterque,
Et rogat, vt vellem ſecum reſidere ſub illis
Cautibus, & tanti certaminis arbiter eſſem.
Tunc vnus poſtquam ſumpta præluſit auena,
Talia ſublatis in cælum cœpit ocellis,
O flos Dardaniæ, puer, ô dilecte Tonanti,
Pocula qui ſuperis ſpumantia nectare miſces,
Cede polo, iam cede polo, formoſior alter
In terris nunc eſt, qui pocula ſacra miniſtret:
Iuppiter hunc rapiens, te ſpreto, ad ſidera tollet:

Inuidia rumpêre miser, moriere dolore.
Sed potius ne cede polo, tu vina propines
Calicolis, maneat mecum mea cura Philetus:
Quo sine nec mihi dulce aliquid, nec viuere gratum
est.
Hunc quoties pernicis equi per deuia tergo
Inuectum, capreas arcu ceruósve petentem
Naiades aspiciunt, cæco stimulantur amore,
Multáq; cum multis cupiunt dare basia donis,
Certatimq; ferunt vario de flore corollas,
Et calathos pomis plenos, & dulcibus vuis.
O si non adeò puer implacabilis esset,
O si se facilem misero præberet amanti,
Me foret in toto nullus felicior orbe:
Sed spernit nostrásque preces, nostrúmq; dolorem,
Et fugit, vt neruo Assyrio transmissa sagitta.
Ne fuge me, neu sperne precor, formose Philete:
Non ego sum Læstrygonio de sanguine, amari
Sed dignus fortasse tibi, si me bene noris.
Nam quamuis hirtæ in nostro sint corpore setæ,
Et barba à mento impexis cadat horrida villis,
Non sum deformis tamen, & sua gratia barbæ est
Et setis, súntq; ista viris pugnacibus apta,
Robustósq; decent: sint leuia membra cynædis.
Quid? quod diuitijs pastorum haud vincor ab vllo?
Quando [illegible]idē mihi non desunt armenta, gregésque.
Mille meæ viridi pascuntur gramine vaccæ,
Mille mei per densa sues querceta vagantur,
Enixas habeo pecudes, fætásque capellas:

Lactis acetosi nunquam mihi copia desit:
Est vetus, estq; recens plena mihi caseus arca.
Sume tibi quodcunq; velis, namque omnia nostra
Sunt tua, sumq; tuus: quanquam hoc ingrate recusas.
Si me diligeres, mecúmq; aliquando venires,
Colligerem tibi poma, altis hærentia ramis,
Quæ referunt cerásque nouas, maturáq; fraga,
Impleremq; tibi corylis nucibúsque canistrum,
Ah quoties quoties medijs te amplecterer vlnis,
Imprimerem roseis mille ac mille oscula labris.
Ne dubita, mellite puer, mecúmque venito:
Stabimus ad nitidum fontem, gratúmque soporem
Amplexu iuncti pariter capiemus in vmbra,
Allecti strepitu ramorum & murmure riui,
Dum feruente die crepitant per rura cicadæ.
Heu mihi, me spernis, spernis quoq; munera nostra,
Nec mæstis lacrymis, nec blanda voce moueris,
Sauior Hyrcana sublato tigride fœtu,
Surdior ex Pario quæ fiunt marmore signis,
Durior Alpina caute, Arabióque adamante.
Quo tibi forma tua est, si sis crudelis, & omnes
Despicis, atque mori miseros compellis amantes?
Sic pulchros inter flores latet horridus anguis,
Sic & in Hyblæo miscetur melle venenum.
Pone tuos fastus: inimica superbia diuis.
Nec te decipiat fugitiuæ gratia formæ:
Forma breuis flos est primo spectabilis ortu,
Mox languens fugiente die. dum florida durat
Aetas,

Aetas, dúmq; cutis tenero fulgescit in ore,
Ne puer incassum felicia tempora perde:
Vtere concessis tibi, dum potes, vtere donis,
Omnis quippe suo res commendatur ab vsu.
Tempus erit, quum tetra genis horrescere barba
Incipiet, faciem crispantibus vndique rugis,
Caniciésque premet laudatos fœda capillos.
Tunc frustra amissum lugebis stulte decorem,
Sæpius, & tecum dices: quò pristina cessit
Gratia? quò roseus niueáq; albedine mistus
Migrauit color? ah nostræ spes irrita formæ.
Mutatósq; gemes vultus, deformiáque ora,
Ipsum te quoties speculo referente videbis.
Sed quid ego in ventos vanas effundo querelas?
Quid studeo sterili committere semen arenæ?
Me miserum, frustra (sic vultis fata) laboro:
Sic vultis fata, ô nimium contraria nobis,
Præcipuè quum dirus amor mea pectora vexat:
Fatum in amore valet, plusquam gaza omnis, &
omnis
Nobilitas: etiam fato est obnoxia virtus.
Fato despicitur princeps, & seruus amatur.
Sis tamen ipse licet presso truculentior hydro,
Méq; minus fronde aut vlua liceare palustri,
Te semper mea vita sequar, te semper amabo:
Corde Philetus erit nostro, nostro ore Philetus.
His tacuit dictis, mox talia subdidit alter:
Polline candidior Mellina, & virgine calce,
Et pelagi irati spumis, & lacte recocto:

Maturis cerasis eadem rubicundior, atque
Moris, quæ nondum nigro sunt tincta colore:
Pulchrior arboribus verno quum tempore florent:
Dulcior arenti ficu, mustóque recenti.
Non habuit credo tales Cytheræa papillas:
Non tales oculos, nec tam speciosa labella.
Quid laudem femur, aut femori confinia membra?
Has tractare iuuat potius, quàm dicere partes.
Non modò mortales inter laudata, sed ipsis
Dijs etiam Mellina placet. Vidi ipse sequentem
Hanc Satyrum, & tandem captam sub subere pres-
sit:
Clamabat, volui demens accurrere, opémque
Ferre, sed hirsuti metuebam cornua diui,
Riualémq; ausus non sum tentare ferocem.
Ah quoties nutu blandi me inuitat ocelli,
Accersitáq; vltro, & niueis mea colla lacertis
Haud aliter nectit, soleat quàm nectere ramos
Admotos hedera, aut vitis, lasciuáq; mordet
Ceruicem, leuitérq; manu mea percutit ora
Ludendo: iurátq; mihi, me præter, amare
Se nullum! sed non adeò sum stultus, vt ista
Vera putem: quoniam nil est mendacius ipsa
Fœmina: & insuetis quo te magis improba palpat
Blanditiis, hoc esse magis tibi scito cauendum.
Dixerat ista canens, atque addere plura volebat:
Ecce autem veniunt per saxa crepidinis, inter
Pendentes frutices, angusto calle, latenter
Septem fortè lupi, stimulante cupidine pastus:

Inuadúntq; greges nunc has, nunc morsibus illas
Dilaniant pecudes, mersantq; in sanguine rictu.
Contrà conatur magnis latratibus hostes
Pellere turba canum, ferro circumdata collum.
Ingens fit strepitus, valles resonare boatu:
Consurgunt trepidi, posito certamine cantus,
Pastores, baculis nodoso è robore sumptis,
Et funda, accurrúntq; simul, solúsq; remansi.
Tunc alia discedo via speránsque, timénsque,
Atque animi dubius, mecum diuersa volutans,
Progredior, quantum spatij ter plumbea massa
Impete tormenti exiliens metitur ahenis:
Illimem fontem scatebris gliscentibus, inter
Frondosas platanos reperi, quem mollia circum
Gramina cingebant, scabróque sedilia topho:
Vt puto, nympharum sedes: quum torrida feruet
Aestas, & mundum rabiosus Sirius vrit.
Haud procul hinc aberant, plenos onerantia ramos
Sorba: ego confestim, quoniam matura videbam,
Accessi, & nonnulla manu decerpta comedi.
Inde sitim cupiens haustis extinguere lymphis,
Ad fontem propero, & fonti prona ora reclino:
Dúmq; bibo, in nitidis splendebat calculus vndis:
Interea iuuenem quendam demittit Olympo
Diua Arete, nostri non immemor. Ille volatu
Præcipiti secat æthereas velociter auras.
Dum volat, accipitres cursu præuertitur ipsos,
Prendere quum prædam pennis stridentibus ardēt.

Actutúmque ad me venit, qui fortè iacebam
Graminea in ripa, fessus, dicítque salutem.
Ilicet assurgo, & iuuenem reuerenter adoro.
Ille autem superans humanam corpore formam,
Diuæ Aretes, inquit, sum filius: ipse Timalphes
Nominor: huc genitrix misit me, vt singula demum
Quæ restant dicenda, suo nunc ordine pandam.
Sedimus ergo ambo, dehinc fari talia cœpit:
Audisti quæ sit mulier de parte sinistra,
Quis puer ipsius: nanque hoc tibi mater apertè
Ostendit. quare nunc restat dicere quæ sit
Altera, quæ dextram puero comitata tenebat.
Hanc Venerem appellant homines, dicúntque creatam
De pelagi spumis, tunc quum Saturnus in æquor
Creditur ingratus testes iecisse paternos.
Sic perhibent Græci gẽs multum accommoda nugis,
Garrulitate potens, fingendíque apta magistra.
Vranius tamen hanc genuit de Lopade nympha,
Vranius rerum genitor, quo vastior Atlas
Non fuit, Enceladúsve ferox, tumidúsve Typhoeus,
Nec quotquot tellus produxit fœta Gigantes.
Huic natura nouem capita addidit, inde supremũ
Absq; oculis versum est Tartessi ad littora semper,
Cætera ad auroram spectant: plus mille secundo
Lumina sunt, reliquis vnum: iactatur ad arces
Dextera Riphæas, boreæque cubilia tractat.
Sed qua parte Notus mittit sua flabra, sinistram
Extendit, mundúmque manu metitur vtraque:
Contin

Contingens pedibus manes, & vertice cælum,
Omnigeni pecoris pastor ditißimus idem,
Quod latè in terras omnes diffundit alendum.
Non esset pecori numerus, nisi filius eius
Pamphagus, horrificum rabie atque trigutture monstrum
Aßiduè cum vxore sua (quæ nomine fertur
Atropos) armenta atque greges sine fine vorarent.
Hanc Venerem idcirco Vranius tulit, atque deorum
Cuidam Pædogeni æterno sociauit amore,
Consortémque tori fecit: quo fœdere iußit
Instaurare aliam prolem, & supplere creando.
Hæc est illa Venus, sine qua cultore careret
Maximus, & densis horreret sentibus orbis.
Hanc Deus instituit, naturæ vt damna rependat.
Quod verò Deus instituit, damnabile non est,
Quid de illis igitur dicam, qui cælibe vita
Contenti, dulces non curant gignere natos,
Sed steriles obeunt radicitus, & moriendo
Post cineres non vlla sui monumenta relinquunt:
Hi peccant certè, &, si verum dicere fas est,
Nascitur indignè per quem non nascitur alter:
Indignè viuit, per quem non viuit & alter:
Qui tamen aut morbo, aut alia ratione tenentur,
Quò minus hac poßint vti, preßiue maligna
Paupertate, timent mendicam educere prolem:
Aut qui cælestem sapienter ducere vitam
In terris malunt, quorum rarißima turba est,
Abstineant: nam tunc fas est, veniámque merentur:

Sed multi nolunt vxorem ducere, multas
Vt paßim incestent, diuersáq; pabula carpant:
Quó q; magis fallant vulgus, se addicere sacris
Haud dubitant, & templa colunt, diuûmque ministri
Censentur: varias leges, habitúsque capessunt
Insuetos, raso sperantes vertice cælum:
Insani fugiunt mundum: immundúmq; sequuntur;
Et cùm se ventri dedant, mollíque quieti,
(Quæ duo nequitiæ sunt nutrimenta) pudici
Credantur, cæcis condunt sua furta latebris,
Et satagunt nigram vitiis obtendere noctem.
Nemo quidem castè consueuit viuere, saluis
Inguinibus: nisi quem iam debilitata senectus,
Aut languor grauis, aut animi dolor impedit ingẽs,
Aut regit ætherei sapientia plena pudoris.
Omne superuacuum natura è corpore pellit.
Hinc est quòd Venerem nocturna insomnia soluũt,
Gaudiáque informant, veros imitantia lusus.
Multi autem, quia sunt cauti, casti esse putantur.
Esto tamen, quòd Vestales, ipsásq; Sibyllas
Virginitate sua vincant: cedò dignior vtra,
Vtra est nobilior, sterilísne, an fertilis arbos?
An quæ est terra ferax, an quæ nil gignit arena?
O vanas hominum curas, ô futile votum!
Discite naturæ sanctas non temnere leges:
Quæ vult, vt genitus generet: quæ gaudia fecit
Tam bona concubitus, non vt te absterreat, imò
Vt magis alliciat. naturæ obsistere cur vis?

Nempe

Nempe Venus nulli culpæ est obnoxia, si sit
Legitima, atque modum seruet, si debita fiat.
Ast nimia eneruat vires, effæminat artus,
Ingenium obtundit, breuiat quoque tempora vitæ.
Iam nunc de Veneris puero nos dicere oportet.
Hic est ille hominum domitor, domitórque Deorum,
Qui face, qui pharetra totum perterrit at orbem:
Cui quanuis puero & cæco tamen omnia parent,
Quæ terras pelagúsque colunt, quæque æthera summum.
Heu quantos ignes, & quanta incendia passim
Excitat iste puer, quantum ô pharetrate Cupido
Arbitrij tibi concessum est. tibi nulla resistunt
Robora: tu pecudes, tu homines, tu numina vincis:
Sæpe tuis fixum telis gemuisse Tonantem
Nouimus, & varias compulsum assumere formas,
Fulmine deposito, & cæli regione relicta,
Non dedignatum miseras insistere terras.
Nunc aquilam fieri, nunc torua fronte iuuencum,
Nunc se pastorem, nunc se simulare colubrum,
Interdúmque ignis speciem, Satyríque figuram
Aut auri induere, aut candenti corpore oloris.
Ennosigæus item liquido mutatus Enipeo,
Dum tua tela miser sentit. Salmonida pressit.
Sæpe etiam voluit delphin, ariésque videri,
Aut equus: & toto flammas extinguere ponto
Quas tu condideras in pectora cæca nequiuit.
Fabula longa nimis, cunctos ex ordine diuos,
Et factum accipitrem Phœbum, factúmq. leonem,

Dicere

Dicere: vel stygij furias memorare tyranni.
Talia non opus est referendo absumere tempus.
Quippe ego si cunctos heroas & heroinas,
Quotquot dirus amor lethali vulnere fixit,
Enumerare velim: crescet mihi longior ordo
Historiæ, atque prius condens sua lumina Titan
Abluet Hesperio fumantes gurgite currus.
Ergo operæpretium puto omittere talia, cùm sint
A multis iam dicta aliis: nunc vera sequamur:
Non puero huic Bacchus pater est, vt Græcia fingit:
(Non etenim, si sic, abstemius vllus amaret)
Sed fatum: quoniam fato iunguntur amores.
Nimirum fatis mortalia cuncta reguntur:
Fatum dat mores, fortunam, & terminat annos.
Plus fatum quàm forma valet: si maxima flammā
Causa cupidineæ licet hæc, & corda tenaci
Præcipuè iuuenum soleat vincire catena,
Plus quoq; quàm nummi: quamuis corruperit auro
Inclusam Danaen turri Saturnius alta:
Consuetudo etiam, & facilis concessa manendi
Sæpe simul, nullóque simul spectante, loquendi
Libertas: quæ prona via est & lubrica, per quam
Ipse amor ingreditur, per quā Venus ipsa paratur,
Haud multum certè, fato renuente, iuuabunt.
Fato iunguntur. fato soluuntur amores.
Hinc vilis, deformis, inops, quandoque fruetur,
Quod neque formosus poterit, nec diues habere,
Hinc pulchra & generosa viro contemnitur vxor:

Inter

Interdum & pluris pellex triuialis habetur:
Hinc Vxor pulchrum & generosum sæpe maritum
Odit, & immundi penem calonis adorat:
Aut aliquem externum, quem vix bene nouerit, ardet.
Denique ni tribuatur amor pro lege deorum
Cuique suus, nisi sit diuisus limite certo,
Non dubiũ est quin poßit ab omnibus vnus amari:
Non dubium est, poßit quin omnes vnus amare,
Et paßim, quamcunque velit sibi quisque, potiri.
Sed veluti pisces piscator non capit omnes,
Non omnes volucres auceps, non omnia lustra
Venator spoliat: sed quod sua cuique dedit sors,
Hoc habet, hoc potitur: sic dispensantur amores
Arbitrio superûm, dominæ sic sæpe placebit
Ipse suæ seruus: sic pulchram sæpe puellam
Enterocelosus, grandæuus, lippus habebit.
Ac veluti infausto qui sidere mercibus implet
Mercator nauim, nociturάque cærula tentat,
Naufragio: aut diris prædonibus expoliatur.
Sic quisquis cælo aduerso, fatóque sinistro,
Vritur, incassum tempus terit, atque laborem,
Imò ignominiam & crudelia vulnera sæpe
Accipit: interdum letho mercatur amorem.
Aut cui fata fauent, & cui fortuna secunda est,
Pace frui poterit quod vult, & tutus amare.
Verùm hæc quàm paucis concessa est gratia, paucis
Tam faciles habuere Deos, tantúmque benignos,
Excepto, si quis cautè sua gaudia celet,

Vsque

Vsqueadeò, vt nulli fidat, nulli que recludat.
Quippe homini nunc nulla fides, nunc omnia plena
Insidiis, socio nunc quisque imponere tentat.
Quòd si arcana suo quisquam commisit amico,
Hunc metuat, ne quando fides frangatur, oportet:
Ne quando infensus mutata mente reuelet
Quod prius in cordis penetralibus occultabat.
Ergo si liber vis esse, & viuere tutus,
Non vlli credas quod tu clàm feceris: & sic
Semper amicũ habeas, dum durat fœdus, vt ipsum
Posse putes hostem geri, quod sæpe videtur.
Nam qui semper ament nostro sunt tempore rari.
Inuidia est etiam multum metuenda: secundis
Quæ semper rebus dirum miscere venenum
Nititur: inuidiam moneo timeatis amantes.
Propterea quid ames, nemo sciat: occule amorem
Qui sapis atque tuus fac ne ignis luceat extrà.
Inuidia horrendum monstrum, sæuissima pestis,
Exitiale malum, quo non violentius vllum:
Virtutem insequitur, lacerat benefacta, bonósque
Odit, & alterius iusto indignatur honore.
Quamquam nemo satis proprium celabit amorem,
Si fata impediant, inimicáque sidera nolint.
Quippe humana parum prodest prudentia, quando
Decernunt aliter superi: frustráque laborat,
Qui rem cunque parat dijs aduersantibus vllam.
Non tamen idcirco non omni est arte cauendum:
Non omni vtendum studio pro viribus, atque

Con-

Consilio. nam qui fecit quod debuit, & spe
Fraudatus tamen est, merito laudatur, & omnem
Inuidiam in superos transfert: quos sæpe fauere
Stultitiæ, atq; bonos pessundare sæpe videmus.
Felix, cui fauor à cœlesti traditur arce.
Quem Deus ipse fouet, qui dextro est sidere natus.
Huic etenim iucundus amor contingit, & absque
Felle frui, longa poterit dulcedine lætus.
Nempe amor est dulcis: nempe est res blanda, iocóque
Plena & deliciis, ni fato fiat amarus.
Cuius qui nunquam est expertus tela, vocari
Iure potest sensus expers. nam bellua quæ non
Igne cupidineo flagrat? certe omnia, quamuis
Vilia & exigua, has norunt animalia curas,
Sic statuente Deo: quare qui quærit amorem,
Rem quærit diuinam: etenim nisi cuncta perenni
Ipse deûm atq; hominũ rex prosequeretur amore,
Deficeret mundus; paritérque elementa perirent.
Quilibet id seruat quod amat, gaudétque tueri.
At quod non amat, id nemo seruare laborat.
Idcirco rerum series æterna manebit:
Quippe Dei est æternus amor, qui cuncta tuetur.
Et licet orta cadant, species nulla atterit ætas:
Diligit has etenim per se Deus optimus, at non
Sic ea quæ rapidæ debentur corpora morti.
Nanque perire sinit nemo quod diligit, illud
Si seruare potest. sed quis neget omnipotentem
Esse Deum? seruare potest, sed non amat ipse

Corpora: corrumpi idcirco sinit, at species non,
Quid figulus curat, si frangitur ista vel illa
Olla? rotam pedibus voluens, cretáque resumpta,
Ipse nouas iterum fingit, spernítque priores.
Præterea cælum, tellus, aërque, fretúmque,
Atque ignis, demum totius machina mundi
Hoc stat & hoc durat tot iam per sæcula nexu.
Nam nisi tantus amor firma compage teneret
Omnia, pugnarent vinclis elementa solutis:
Non cælum terris lucem, radiósque calentes.
Nec generandarum præberet semina rerum:
Aera finitimum consumeret improbus ignis:
Nec tempestiuas pluuias demitteret aer.
Nuda foret tellus, æquórque extingueret ignem,
Aut igni potius piscosum aresceret æquor:
Vt quondam, quum flammiuomos Clymeneia proles
Non benè rexit equos, metuens cælestia monstra,
Infelixque sui renuens præcepta parentis,
Corruit in voto, sensitq; incendia mundus,
Donec fulmineo præceps deiectus ab ictu,
Eridani medijs flammas extinxit in vndis.
Gignit amor pacem: pax est dignißima rerum,
Omnia pace vigent, & pacis tempore florent:
Paci summus honos, paci est quoque summa volu-
ptas.
Tunc tuti viuunt homines, tutúsq; viator
Carpit iter, nec fit sæuorum præda latronum:
Tunc apium cura & pecoris, tunc arua coluntur
Aßiduè, & largas pariunt pro tempore fruges:

Copia tunc Cereris, tunc lac, tunc Bacchus abundat,
Palladiumq; liquor: tunc paßim luditur, & tunc
Inflata ad thyasos inuitat tibia. soli
Oderunt pacem stulti, & certamina quærunt:
Talia fluxerunt Saturno tempora rege:
O felix ætas ipso preciosior auro!
At nunc (proh dolor) insano discordia motu
Omnia conturbat, terret, replétque tumultu.
Nunc iuuat esse trucem, & leges discindere ferro:
Iustitia est potuisse magis. nunc mille colubros,
Mille faces quatiunt, toto & bacchantur in orbe:
Eumenides, populósq; agitant, regésque superbos.
Quid iuuat ô miseri, pugnando lacescere mortem?
Nunquam sera venit, sed dira superbia tanti
Causa mali, & væsana fames, atque ardor habendi:
Heu cur vsque adeò vilißima terra superbis,
Cuius fœda breui corrodent viscera vermes?
Quid tantum quæris? te semper forsitan esse
Victurum credis? miser, ah miser, aspice quàm sit
Incertus, velox, angustus terminus æui.
Sufficiet breuis vrna tibi, paruúmq; sepulcrum.
Quod si amor humanos animos astringeret, ista
Non fierent: sed quisque suo inseruiret amico,
Quisque sibi charum qua posset parte, iuuaret.
Certè nec melius quicquam, nec dulcius est, quàm
Sincerè à multis, dum vita hæc durat, amari.
Rebus in aduersis magnum munimen amici:
Solantur, firmant animum, prodesse laborant:

Quáq; valent, miseras curas & damna leuare
Conantur, tecúmq; dolent, tecúmq; queruntur.
Haud facilè ille perit quicunq; est diues amicis.
At quum te vultu spectat fortuna sereno,
Et versat meliore rota, tua commoda tecum
Percipiunt, gaudent tecum, conuiuia tecum
Plena iocis celebrant, augent tua facta fauendo.
Quare qui tutam & lætam vult ducere vitam,
Quàm multos studeat semper sibi iungere amicos.
Pluribus hoc autem fiet rationibus: ipsas
Qua potero expediam. sed primùm scire necesse est,
Esse voluntatis motum hunc, quem vulgus amorem
Appellat: nam velle bonum est, quod fertur amare.
Semper habere bonum desiderat ipsa voluntas,
Et vitare malum, solísque mouetur ab istis.
Hæc duo sunt igitur causæ & fundamina amoris.
Omnia sed bona sunt triplici discrimine secta.
Quædam iucunda, & quædam dicuntur honesta:
Vtiliúmque aliud genus & natura bonorum est.
Sicq; malum triplex: damnosum, turpe, molestum.
Quisq; amat, hæc animo fugiens, aut illa requirēs.
Est igitur diuersus amor, diuersus vt est fons
Vnde oritur, laude aut probro non dignus eodem.
Hæc tria non solùm inter se differre putandum,
Per genus: ast etiam species habet vnumquodque
Per se multiplices, delectans, vtile, honestum.
Quæ cùm sint variæ, varij redduntur amores.
Vtile enim est quicquid prodest, non est tamen vnū:
Sicut

Sicut multa etiam bona corporis, atq; animi sunt.
Quattuor ad corpus spectant bona: robur, & ipsa
Forma, valetudo, leuitas: quodcunq; dat ista,
Vel res sit, vel homo, prodest, atque vtile fertur.
Ast animi duo sunt bona, mos, doctrináque: sicut
Sunt animi geminæ virtutes: ipsa voluntas,
Cuius sunt mores: & mens, cui noscere verum
Est proprium: mentis bona sunt complura, nouémq;
Doctrinæ hanc ornãt: quas vatum carmina Musas
Appellare solent, ter ternis orbibus aptæ.
Sícque voluntatis bona plura, & quattuor horum
Præcipua existunt: prudentia, iustitia, atque
Grandia quæ aggreditur fortis discrimina virtus,
Nec non quæ frænis nos temperat atque modestos
Efficit. ex istis, tanquam de fontibus omnes
Emanant aliæ: quas quisquis discere quærit,
Voluat Aristotelis libros, vel scripta Platonis
Inspiciat: duo sunt hæc magni lumina mundi.
Ergo, quicquid erit tribuat quod talia nobis,
Vtile dicetur, veluti medicina, medénsque
Corporibus, velutique animis, liber atq; magister.
Vtiliora tamen sunt & meliora putanda
Quæ prosunt animo: quia corpore dignior ipse est,
Vt seruo dominus, rate nauta, aurigáque curru.
Sed mediatè aliquid prodest, aut immediatè:
Vt sator & nummus, cocus & cibus esurienti.
Idq; ipsum dico de delectantibus: hæc nam
Per multas species, per multáque membra secantur,

Quorum animos quædam delectant, corpora quædam:
Súntque voluptates animi quàm corporis, omnes
Sinceræ magis, & stabiles, & nobiliores,
Cum dijs communes nobis. at cætera sensus
Gaudia sunt etiam brutis concessa: sequuntur
Hæc pecudes propriè. namq; his dulcedine mentis
Posse frui vetitum est, neque cunctis sensibus ipsa
Lætantur, solo gustu tactúque mouentur:
Quippe nec harmoniã, sed nec diapasmata curant.
Nunquid Apellæas tabulas, aut æra Corinthi
Mirantur, vel clamosi spectacula circi?
Si quid odorantur tamen, aut si vocibus vllis,
Vel si nonnunquam aspectu gaudere videntur:
Id gustus fit vel tactus ratione: velut quum
Massylus visa in campis leo fortè iuuenca
Exultat, tollítque iubas, caudámque retorquet,
Prædæ auidus: vel quũ sonipes per prata vagantem
Vidit equam, Veneris stimulante cupidine fertur,
Et resupinato dumeta per auia collo,
Subsultim graditur, cælúmq; hinnitibus implet.
Cúmq; cibi & Veneris, pecudum sit sola voluptas,
Et propria: idcirco est etiam vilissima, vixque
Conueniens seruis: hebetat nam mentis acumen
Immoderata, solet multum quoq; lædere corpus.
Ergo quicunq; est huic deditus, insipiens fit,
Et seruire magis quàm alijs dominarier aptus.
Non est turpe tamen moderatè talibus vti,
At bona si quæ sint cognoscere quæris honesta:

Quod

Quod nuper dixi reminiſcere. namq; animi ſunt,
Doctrina & mores, veluti paulò antè relatum eſt.
Sed quod nunc dicam ſolerti mente notato.
Quæ bona delectant, quàm longo tempore durant,
Tam longo exiſtunt iucunda, & poſtea nil ſunt.
Exemplo tibi ſit, Veneris cantúſque voluptas.
Aſt quicquid præbet bona corporis, vtile fertur.
Ipſa autem bona ſunt iucunda, velut valetudo
Iam data delectat, medicina, ſed vtilis ipſa eſt.
Id quoq; quod confert animi bona, iure vocatur
Vtile: verùm animi bona poſtquā tradita iam ſunt,
Fiunt iucunda, & ſimul efficiuntur honeſta.
Quicquid enim virtutem affert, eſt vtile: at ipſa
Tradita iam virtus, iucunda & honeſta putanda.
Quippe honor eſt ſoli virtuti debita merces.
Quicunq; ergo cupit multum dum viuit amari,
Aut ſtudeat delectare, aut prodeſſe, vel in ſe
Virtutes habeat: quas compelluntur & ipſi
Commendare mali, & quamuis odere, verentur.
Sed prius illorum debet perpendere mores,
Queis placuiſſe volet. namq; eſt non vna voluntas
Omnibus: hinc homines ſtudia in diuerſa feruntur,
Vſqueadeò tribuit difformia ſemina nobis
Gignendo natura parens: quod diſplicet illi,
Hic amat: hic laudat quicquid damnatur ab illo:
Ergo non eadem ſunt cunctis grata, nec omnes
Vtile idem cupiunt, eadem nec honeſta requirunt.
Quare opus eſt nouiſſe prius quid cuique magis ſit
 Acceptum,

Acceptum, placeátque magis: ne fiat inane
Officium, cassúsque labor, ne littus aretur,
Si fortè aut iniucunda, aut odiosa ferantur.
Hoc autem non difficile est cognoscere: sermo
Haud dubiè ostendit mores, animúmque latentem.
Id quod amat crebrò loquitur quisq;, atq; libenter
Audit: multa domi poterunt quoque signa videri.
Nam cum vomeribus, stimulos, iuga rastra, ligones
Agricolæ seruare solent, arma horrida miles
Parietibus suspensa tenet: sed quisquis abundat
Codicibus, poterit meritò studiosus haberi.
Sic de alijs dico, nimirum arcana resignat
Lingua manúsq; animi, quare quæcunq; placebũt,
Efficere hæc studeat, quisquis sibi quærit amicos.
Obsequio generatur amor: sed maxima lucrum
Pars hominum sequitur, nummos & munera cun-
cti
Affectant, donis multi acquiruntur amici.
Verùm talis amor non est durabilis, & quum
Deficit vtilitas, fugit illico (præcipuè si
Vlterior non vlla manet spes vtile habendi,)
Seruilis, fidúsq; parum: tamen inueniuntur
Quidam, sed rari, acceptorum qui meritorum
Assiduè memores, non cessant semper amare.
Esto quòd ingrati cessent: non proinde bonus vir,
Qui rarus veluti phœnix reperitur in orbe,
Multis prodesse ac pro viribus auxiliari
Debet desinere: est enim via sola merendo
In cælum, per hanc Alcides maximus olim

Incessit,

Inceßit, multiq; alij, quorum inclyta fama
Durat adhuc, nullum posthac moritura per æuum.
Nempe Deo est similis vir dapsilis atq; benignus.
Pars magna est etiam, quæ delectabile quærit.
Hinc & amant, quicunq; sibi iucunda ministrant:
Præsertim pueri, iuuenes, necnon locupletes,
Gaudia sectantur, sectantur ludicra semper.
Sed nec talis amor verus, vel firmus haberi
Debet: namq; fugit, quum deficit ipsa voluptas,
Si modò non redeat, vel non reditura putetur.
Est tamen interdum valde vtilis, atque per ipsum
Diuitias multi, multi accepere fauorem.
Delectare igitur studeat qui quærit amari,
Dum neque quod iustum est, neque transgrediatur honestum.
At prodesse modis & delectare duobus
Quisque potest, verbis ac rebus: tutius autem
Et leuius multò est, verbis quàm rebus amorem
Quærere. proinde opus est, quo id fiat noscere pacto.
Vtile si doceas quenquam, moneás ve loquendo,
Efficies, monstrando etiam quid prosit & obsit,
Quo nocitura modo vitentur, & ipsa parentur
Commoda, in aduersis pro ipsorum orando salute,
Vel commendando, vel pro ipsis grata petendo,
Quos in amore voles tibi iungere. si cupis autem
Delectare aliquem verbis, laudato decenter
Ipsum résq; suas: vel si quid gesserit vnquam
Egregiè, ne te pigeat laudando probare.
Nam sapiens æquè ac [illegible]s laudarier optat.

Interdum lepidis, risúmq; mouentibus, aures
Mulceto dictis, referendo siqua iocosa est
Fabula, vel si qua est vetus aut noua digna relatu
Historia, & demum si quid scis posse placere:
Non contradicas, imò assentire loquenti,
Sint non vera licet, quòd si pudet illa fateri,
Tu saltem taceas: nam dißimulare tacendo,
Maxima plerumq; est prudentia, viuere nescit,
Vt bene vulgus ait, qui nescit dißimulare.
Nonnumquam, mihi crede, nocet, defendere verum.
Temporis atque loci proinde est seruanda, hominúmque
Conditio semper, ne quid te lædere poßit.
Ast aliqui absentem malunt laudare, putántque
Id melius: faciunt astutè, talis enim laus
Gratior, atq; minus ficta & suspecta videtur.
Quippe solent multi præsentem extollere dictis,
Semper adulantes, vt veri habeantur amici:
Ast vbi terga abiens vertit, mordaciter vrgent
Absentem, & rident. non valdè est fidere tutum
Laudanti coràm, mos est hic mancipiorum.
Non deerunt autem, referant qui singula, plures,
Aut vnus saltem, fueris quacunque locutus,
Vel bona vel mala sint: multus delator vbique est.
Hic te laudauit, dicet, vel vituperauit:
Sed tamen, vt paucis liceat concludere verum,
Non magis est gratũ cunctis, & amabile quicquã,
Moribus ingenuis, integróque ordine vitæ.
Hoc plus diuitiis, plus cognitione probatur.

Namque

Námq; malus, quanquam doctrina & rebus abundet,
Neutiq; diligitur: vitiis odiosius est nil.
Si bonus atq; probus fueris, vel amabere, vel te
Non odio saltem (velut arbitror) vllus habebit.
Est autem vetus auctorum sententia, mores
Quòd similes, simile & studium, sunt fomes amoris:
Sic vanus vanum, studiosus sic studiosum
Diligit, & socios adeunt animalia cœtus.
Hoc non inficior: nam quo iungentur amore
Hi, quibus est mens diuersa & diuersa voluntas?
Cùm sit amicorum cupere & contemnere id ipsum?
Sed sceleratorum citò fœdera dissoluuntur,
Stultorúmque breui commercia tempore durant:
Nam propria vtilitas quã quisq; requirit iniquus
Per fas atq; nefas, & saeua cupido nocendi,
Quam malus omnis habet, paritérq; superbia & ira.
Stultorum fidæ comites, accendere bilem,
Bella mouere solent. amor est durabilis ille
Dumtaxat, cuicunq; dedit fundamina virtus,
Quẽ genuit probitas: amor hic pia pectora tantùm,
Sincerósque animos æterno glutine firmat,
Et naturali pluris faciendus amore est,
Quo genitũ & generãs, & ab vno sanguine creti,
Mutuò se obseruant & amant. nam sæpe parentes
Oderunt nati, oderunt sua pignora patres.
Germano insidias germanus sæpe parauit:
At nunquam verus Pyladæ insidiatur Orestes,
Nec Pylades mortem curat, modò prosit Oresti.

Sed dubium est, fierine ullo conamine poßit,
Ut nos omnis amet populus, iustique, malique.
Nempe amor in plures diuisus, debilior fit,
Fortior in paucos. unica potentior est uis
Qualibet. at partes in plures secta peribit.
Rectè igitur dicunt, raros tibi quære sodales:
Difficile est etenim cum multis uiuere posse,
Et conuersari aßiduè: quæ maximè amicos
Res decet: à multisque fides negat ipsa teneri,
Cum paucis habitat potius. non ergo fideles
Esse tibi multos credas: nec dilige uulgus,
Nec te uulgus amet: comes est discordia uulgi.
Cum paucis pax læta manet, turba omnis abesto:
Nanque à turbando nomen sibi turba recepit.
Paucos atque bonos tibi delige, cum quibus æuum
Ducere securus ualeas, & lite remota.
Ut non ergo potes multos uehementer amare:
Sic tu non potes à multis uehementer amari.
Nam qui non amat, is nullo fit dignus amore.
Est alius ciuilis amor, communis, & omni
Præstandus populo, quo quisque bonúsque malúsque
Diligier debet, quum nulla ex parte nocemus
Factis aut dictis cuiquam. quum taliter ipsi
Viuimus ut nemo meritò nos carpere poßit:
Quum sumus ergo omnes blandi, uultúque benigno
Quemque salutamus, laudamus, honorificamus.
Sed tamen in primis est utile, conuersari
Raro, uel nunquam cum multis, si tibi cordi est

Vitare insanas lites pacémque tueri.
Præsertim quos esse malos nosti, aufuge: nanque
Haud facile est tribulos & spinas inter euntem
Illæsos habuisse pedes, illæsáq; crura.
Nec cures si te non diligit improbus: at si
Non odit, satis esse puta. non oderit autem
Si longè steteris: absenti non nocet anguis.
Vel conuersari tibi si quandoque libebit
Cum populo, & stolidæ interdum te adiungere turbæ,
In primis studeas moderamina ponere linguæ,
Et caue quid dicas, sempérq; libentius audi.
Raró autem loquere: est mentis grauitate carentis
Indicium sermo nimius, peccátque frequenter
Multiloquus: verùm parcè, cautéque loquentes
Laudantur: decus est ingens prudentis in ore.
Præsentem, absentémve aliquem ne læde loquendo:
Hoc sit præcipuum monitum sit regula prima:
Atque ea ne dicas quæ nil referre videntur:
Nec verba incassum & nulla ratione profundas.
Nam te ridebunt homines, fatuúmque vocabunt.
Verùm siue rogas aliquem, seu fortè roganti
Responsurus eris, prius ipsam consule mentem,
Quàm vox exiliat: quæ postquam est edita, retro
Haud remeare potest. verbum semel ore soluto
Emissum longè, nequit ad sua claustra reuerti.
Gratia magna etiam est, sapientum dicta referre,
Atq; loquendo aliquos vatum interponere versus,
Interdum exempla, historijs inuenta probatis.

Talia

Talia namq; solent sermoni inserta decere
Apprimè, modò sint non ab re, idcirco frequenter
Nunc hos, nunc illos opus est euoluere libros:
Atq; vt apes, varios paßim decerpere flores.
Iram pelle procul: tecúmque superbia non sit:
Nam tales homines non poßunt prorsus amari.
Verùm te mitem, blandúmque ostende: placebis
Omnibus hoc pacto. at si te quis læserit, ipsum
Ingenio studeas magis quàm superare furore.
Ingenio vires cedunt, prudentia victrix
Cuncta domat: rabidæ tigres, tumidíque leones
Mansuescunt arte, arte rates vasta æquora tra-
nant,
Arte gerit turrim barrus, iuga taurus, & arte
Asper equus tolerare equitem, frænósque iubetur.
Viribus ingenium moderatur cuncta ministris.
Infirmi & timidi est nimirum, multa minari:
Verbáque fœmineæ vires sunt, facta virorum.
Dißimulat prudens, fortis tacet. ast vbi venit
Opportuna dies, facienda viriliter audet.
Ergo prius caueas nequis tibi iure molestus
Esse queat: quòd si iniustè læderis ab vllo,
Ipsum quando potes tu contrà vlciscere iustè.
Sin tibi non licet hoc, inclusum corde dolorem
Dißimula, atque tace, ne deteriora subinde
Damna feras: stultũ est hostem irritare potentem,
Atq; malum maius tumidis sibi quærere verbis.
Expectat tempus sapiens, iramque coercet:
Sæpe etiam vtiliter cedit, placidísque furentem
Demul-

Demulcet dictis, & dulcibus allicit hostem
Blanditijs, donec deceptum in retia mittat.
Callidus indomitum pullum sic vincit equiso,
Sic insueta boui sensim iuga ponit arator,
Sic trahitis Cybeles torui serraca leones,
Sicque feræ tigres Bacchi paretis habenis.
Nimirum magna est prudentia, vincere blandè,
Atque animi ad tempus pressum celare dolorem.
Hoc aliud quoq; seruandum est. quocunq; manebis:
In cœtu, laxes ne turpiter ora cachinnis:
Sed quum opus est, parco, moderatóque vtere risu.
Nempe est inualidæ mentis, capitísque minuti
Indicium ridere nimis: contrà esse seuerum
Semper inhumani est animi. fuge cautus vtrumque,
Atq; tene medium: medio sedet inclyta virtus.
Non volo te scurram: sed, si potes, esto facetus.
Iam videor dixisse satis, iam iussa peregi,
Propter quæ imperio matris descendimus ad te.
Nunc tempus remeare monet, locáq; infima mundi
Deserere, & superas volitando reuisere sedes:
Vnde ego tellurem soleo spectare frequenter,
Admirans adeò paruam minimámq; videri,
Exiguíque instar pomi pendere rotundam
Aeris in medio, fultam molimine nullo,
Atq; suo tantùm libratam pondere. cerno
Inde etiam Oceanum totas circundare terras:
Pérq; ipsas flexo, velut anguis, serpere cursu
Nerea cæruleum, modico sub imagine riui,

Inde Padus, Tanais, Ganges, Histérq; videntur
Agrorum fossa, quoties implentur ab imbri,
Quúmque tua aspicio, quamuis ingentia, Nile,
Ostia, tam longè, septem reor esse canales.
Sæpe etiam video telis pugnare coruscis
Agmina, purpureóq; vndantes sanguine campos:
Et stolidos reges bona dum fugitiua sequuntur,
Séq; putant non posse mori, diuersa mouere
Prælia, & insontes populos opponere morti,
Tradereq; inuitis spectacula tristia diuis.
Inde etiam mutare locum freta, flumina, fontes,
Aspicio: fieri valles ex montibus altis,
Inq; altos montes imas consurgere valles.
Temporis anfractu longo, & nemora alta secari
Vomeribus, cultísque prius succrescere syluas,
Oppida transferri huc illuc, & cuncta nouari.
Felix, cui talem speculam contingit habere,
Vnde Asiam mollem videat, Libyenq; ferocem,
Europámq; armis & fertilitate superbam:
Inq; ipsis varias gentes, quos Cancinus vrit
Aethiopas, primóq; Indos sub sole iacentes:
Gætulos, Nomadásque agiles, Cilicásque rapaces,
Sauromatas, Parthósque arcu pugnare peritos,
Thuriferos Arabas, Thraces, validósq; Arimaspas,
Hispanos, Italos, Gallos, rigidósque Britannos:
Tótq; alios populos, quos suprà quum redijt sol,
Aut quum decessit, radiis illuminat infrà.
Nónne illuc velles conscendere posse, liceret

Hoc si mortali cuiquam, nisi membra grauarent
Te tua? sed nobis tantùm conceditur istud
Cælicolis, quibus est concretum ex æthere puro,
Non elementorum primorum pondere corpus:
Vnde feras, donec tandem sit morte solutus
Spiritus: interea valeas, iam separor abs te,
Protinus his dictis, me respondere parantem
Deseruit: necnon ventis velocior ipsis,
Digrediens iterum cælestia templa petiuit,

LIBER V.

LEO.

NON *ego diuitias Arabum, rubríve lapillos*
Aequoris insignes cupio, nec quicquid Iberus
Amne Tagus rutilante vehit, populósve superbos
Sceptrigera domitare manu: non fata dedere
Talia, nec doleo nobis non fata dedisse.
Nam bonus atque malus, nullo discrimine diues
Esse potest, auróque potens, plerumque videmus
Expertes animi indignos diademate crines
Cingere, sarranóque amplè vestirier ostro.
Illa mihi vellem mundi concederet auctor
Quæ nec habere valent praui, neque mentis egentes,
Quæ verum efficiunt hominem diuísque propinquũ.

Iuppiter omnipotens, abs te sapientia quare
Aut nulli, aut adeò paucis donatur? Vbique
Formosos reperire licet, robustus vbique
Nascitur, & diues: contrà rarißima tellus,
Qui sapiat, quenquam tam vasto gignit in orbe.
Num melius fortasse putas & dignius, esse
Stultorum regem ac dominum? nempe illa potestas
Nobilior, sub qua positi sunt nobiliores.
Dignius est certè castris aut vrbibus amplis,
Quàm stabulis aut armentis, gregibúsve præesse.
Forsitan hoc facis, vt tibi sint mortalia ludo
Facta, & habes hominem pro scurra. nẽpe videtur
Vita hominũ nihil esse aliud, quàm fabula quadã.
Vtque mouet nobis imitatrix simia risum,
Sic nos cælicolis, quoties ceruice superba
Ventosi gradimur, quoties titubante cerebro
Diuitias nimium, nimium affectamus honores,
Spiramúsque acres piperosis naribus auras,
Grandia iactantes, & grandia multa minantes.
Qui mimus, quæ scena datur, quũ sceptra tenentem
Atque coronatum bubonem, asinúmque verendum
Aspiciunt alto in solio sublime sedentem,
Spernentémque alios omnes, sit cætera tanquam
Turba hominũ sine mẽte pecus: dominúmq; volẽtem
Dici & adorari, & pedibus sibi basia figi?
Nec videt insanus quid sit, quàm friuolus, & quàm
Turgenti bullæ similis, pappóque volanti.
Non ego sum talis, nec prorsus talia curo.
At vos ætherei ciues, quibus esse beatis

Conting

Contingit solis, quibus est æterna voluptas:
Humanas si fortè preces attenditis, & si
Non penitus miseros homines auertitis, oro
Egregiam purámque mihi concedite mentem,
A falso verum discernere quæ sciat aptè.
Quæ bona cognoscat vera & contraria veris:
Ne stultus fugienda sequar, fugiámve sequenda.
Nam si mortali cuiquam licet esse beato,
Arbitror hoc pacto fieri me posse beatum.
Sed fallor, mecúmque omnes qui talia credunt.
Nemo etenim felix est, aut fuit, aut erit vnquam:
Non si poßideat totum ditißimus orbem,
Non si plus sapiat quàm quiuis natus in orbe.
Sed dubitat fortaße aliquis, nisi pagina præsens
Id firma ratione probet: quare aspice libri
Huius materiam quicunque hoc discere quæris,
Quæ melius poterunt te carmina nostra docebunt.
Pandite Pierides vestro sacra ostia vati,
Et satiate auidum scatebris Parnaßidos vndæ,
Secretos reserate aditus, ostendite verum:
Vos etenim nostis quicquid fuit, aut erit, aut est.
Principio expediam, quis felix atque beatus
Debeat à nobis haud falso nomine dici:
Post hoc progrediar, quò me deducet Apollo.
Dico igitur, solus felix est iure vocandus
Is quicunque bonum summum iam poßidet, at non
Omnes hoc norunt verè, cum cuilibet illud
Quod sibi plus placeat, melius putet: hordea mulus

Aut asinus, pluris quàm lauta obsonia rhombi,
Quàm leporis clunes, quàm turdos æstimat assos:
Sic & auarus opes, sic ambitiosus honores,
Sic Venerem mollis super omnia laudat & optat.
Heu mihi quàm pauci possunt dignoscere verum!
Quàm densa errorum caligine nostra premuntur
Iudicia! id propter, quòd paucis integra mens est.
Quisque ut habet mores, ita iudicat, atque ita fatur.
Sed bona sunt quædam per se, quæ tempore nullo
Esse mala, & nullo quæ tempore lædere possunt.
Sunt etiam quædam non per se, quæ modò prosunt,
Nonnumquam officiunt : hæc sunt bona corporis, atque
Externa usus enim causa est ut sint bona, vel non.
Vt si quis patriam natiuo robore seruet,
Esse bonum robur dicetur: sed noceat si
Indignis, ciuésque suos hoc robore perdat:
Esse malum rursus robur censebitur ipsum.
Sic de diuitiis & honoribus, imperiisque,
Et cunctis aliis dico, quin talia propter
Sæpe perit, quamquam vtatur possessor honestè.
Sic obsunt sua mella apibus, sic inguina fibro.
Hæc eadem fugiunt rapidi ceu fluminis vnda,
Nec stant certa diu, dubióque errore vagantur.
Summa bona idcirco non sunt : nec quisquis abūdat
Talibus, esse potest verè, dicíve beatus.
Imo etiam si quis plenè vult vera fateri,
Non bona sunt, quæcunq; valent prodesse & obesse.
Nam sic esse bonum poteris censere venenum,

Cùm

Cùm ſæpe ex ipſo fiat medicina ſalubris:
Et nil eſſe malum toto inuenietur in orbe,
Cùm res nulla adeò ſit praua & noxia, quæ non
Poßit prodeſſe interdum, atque efferre ſalutem.
Illa autē bona quæ ſunt per ſe & ſemper habentem
Felicem efficiunt: ſed quæ ſint talia, non eſt
Omnibus explicitum. quare hîc quærenda ſagaci
Sedulitate mihi ſunt, aſpirante Minerua,
Atqui aliquis dicet, non res hæc ardua ſcitu eſt:
Nam cùm fortunæ non ſint & corporis, ergo
Sunt animi bona, quæ nos reddunt ſola beatos.
Dictum hoc eſt aliquid, ſed nondum miſſa ſagitta
Perfectè potuit ſignum tetigiſſe petitum:
Vnde prius quædam communia dicere oportet,
Quæ monſtrent iter, obſcura ut funalia nocte.
Omne quod eſt, opus eſt, aut eſt operatio quædam,
Aut operans: ſed opus quendā finem eſſe fatemur.
Principium eſt operans, mediū eſt operatio: quod ſit
Horum nobilius, meliúsue, requirere refert.
Omne mouens moto, quantum ſunt talia, ſemper
Dignius eſt: patet hoc. mouet autem finis agentem.
Nam quis agit, niſi finem animo conceperit antè?
Ergo eſt nobilior: nec non operatio fine
Vilior, hac eadem poterit ratione probari.
Proinde bonum ſummum finem quendam eſſe putandum eſt.
Optimus eſt autem non omnis finis: at ille
Duntaxat, quiſquis cunctorum eſt ultimus, ad quē
Omnes procedunt alij recto ordine fines,

Omnia concurrunt in vastum flumina pontum.
Quippe ad perfectum imperfectum tendere par est,
Et fieri propter melius quod deterius sit:
Non aliter bonus ac rectus seruabitur ordo.
Ergo id quod rerum cunctarum est vltima finis,
Eximiū esse bonū, & summū, primúmq; necesse est.
Præterea rerum quas ingens continet orbis,
Absq; anima quædam sunt, & viuentia quædam.
Ast ea quæ viuunt, aliis sunt nobiliora.
Viuere proinde opus est, quicquid laus prima bonorum est.
Illorum quoque quæ viuunt, quædam ratione
Prorsus egent, iisdémque vti sermone negatum est.
Ast alii; sermone vti ac ratione tributum est.
Nobiliora ideo sunt hæc, sunt & meliora.
Ergo bonum summum perfecto more loquetur,
Perfectæ rationis erit. compluribus autem
Ex his quæ possunt vti ratione, loquique
Plena voluptatis vita est, sed plena laboris
Est aliis etiam compluribus, at meliora
Sunt quæcunque hilari vita dulcíque fruuntur.
Ergo boni summi lætißima vita putanda est.
Illorum verò quæ viuunt dulciter, annos
Post paucos pereunt quædam, sed longa quibusdam
Fila trahunt Parcæ: quibus est diuturnior ætas,
Pluris erunt. quare longißima sæcula viuit
Illud, quodcunque est cunctorum summa bonorum.
Hoc autem vocitare Deum, vocitare Tonantem,
Atque Iouem, mortale genus solet. ille tremendo

Cum

Cum strepitu vibrat fractis de nubibus ignem
Ille ciet nigros imbres, & fortia mittit
Flamina, quæ vastis cum fluctibus Amphitriten
Funditus euersam clamosa ad littora pellant,
Ac terram quatiant imis inclusa cauernis,
Vnde arces quandoque ruunt, atque oppida tota.
Sed fortasse aliquis dubitat, si Iuppiter iste
(Quem summum esse bonum iam dixi) est finis: eũ-
dem
Quoddam opus esse patet, veluti diuisimus antè:
Nec non principiũ, mediúmq; habuisse fatendũ est.
Id verò nemo sapiens existimat: imò
Semper erit, sempérque fuit, nec terminus illi
Esse potest: hic cuncta facit, nec factus ab vllo est:
Nil fuit ante ipsum, post ipsum prorsùs erit nil.
At nos huic dubio sic respondemus: agentem
Primum, cunctarum rerum, totius & orbis,
Dicimus esse Deum: finémque putamus eundem
Cunctarum pariter rerum, totius & orbis:
Non tamen idcirco esse opus ipsum credere fas est.
Quandoquidem non est opus omnis finis, agénsque
Non hoc præcipuè quærit: sed cogitat vltra
Quiddam aliud melius. veluti qui fabricat arcam,
Non hanc præcipuè vt faciat fabricando laborat:
Ast vt eam vendat, vel quicquam seruet in ipsa.
Quanto est posterior, tanto est præstantior omnis
Finis, & ad melius quæ sunt peiora feruntur.
Sic Deus est finis postremus & vltimus, in quem
Omnia contendunt, propter quẽ mundus, & omnis

Res mundi est; siquidem propter se ipse omnia fecit,
Non propter nos, vt soliti sunt dicere quidam,
Clamando in templis, doctores stultitiarum,
Et deceptores vulgi, errorúmq; magistri,
Insanos homines ex stultis efficientes.
Nam quæ nobilitas, aut quæ sapientia nostra est,
Quæ nostra est probitas, propter quã condere mundũ
Debuerit tantus princeps? nos vndique pleni
Criminibus, stultíq; sumus: vix vnus in orbe est,
Quem vel auaritiæ pestis, vel fœda libido
Non premat, aut quem non ventosa superbia vexet,
Quem nõ præcipitem trahat ira, aut cæca voluptas.
Ergo quibus meritis nostris motum esse putamus
Tam magnũ artificem, vt pro nobis cuncta crearit,
Frugiferas terras, fluidum mare, stelliferúmque
Aethera? sed forsan dices, nos ipse benignus
Diligit immeritos: stultum est hoc credere. nam quis
Diligit immeritos, nisi demens? præterea, quæ
Sunt tam dissimilis natura, quomodo possunt
Sese diligere? est etenim Deus omnia vincens
Secula, cui nullus finis, nulla extat origo:
Cunctarum tamen est rerum finísq; & origo,
Optimus, omnipotens, immensus quo melius nil,
Et quo nil maius, nil excellentius vsquam
Esse potest: qui re nulla indiget, & tamen ipso
Omnia egent: qui cuncta videt, nec cernitur vlli:
Omne bonum in sese retinens, expersq; malorum.
Contrà nos miseri fœdo de semine nati
Ad planctũ & lacrymas, ad mille pericula semper

Aut

Aut his aut illis morbis affligimur, æuum
Degentes breue & incertum, plenumq; laboris:
Heu quibus errorum tenebris versamur: & omnes
Quàm sumus exiguæ mentis, quàm sæpe malignis
Casibus impliciti, nunc hæc nunc illa dolemus,
Innumeris tantùm vitiis & fraude potentes.
Qui postquam paßi fuimus mala plurima, tandem
Angustam & miserã & sceleratã linquere vitam
Cogimur, & putri deponere membra sepulchro,
Mox carne absumpta fieri sine nomine puluis.
Ergo inter nos atque Deum distantia maior,
Quàm si collatus fuerit pulex elephanto.
Quis tam distantes nodus coniunget amoris?
Nunquid amore potest elephas cum pulice iungi?
Nempe inter similes amor & concordia, contrà
Inter dißimiles odium & discordia regnant,
Vel saltem nec magna fides, nec gratia magna est.
Hinc aliqui, quos esse iubet lex nostra prophanos,
Hæreticósque vocant collegi tecta cucullis,
Nos esse insanos aiunt, craßique cerebri,
Speramus quoniam cælum & consortia diuûm,
Aeternúmq; æuum felici ducere cursu,
Innumerásque alias nugas, quas stultus hebésque
Promittit nobis animus, & garrula lingua:
Quæ facit vt cedant animalia cætera nobis.
Nam si sermo homini non esset munere diuûm
Concessus geminæq; manus, quibus omnia fiunt,
Nullum animal foret in terris miserum magis, atque

Infelix homine. his nostra est natura duobus
Nobilior, meliórq;: hinc tota superbia nostra est:
Hinc artes veniunt. nam præsens voce monetur,
Quid faciat caueátve: absenti scripta loquuntur.
Pandere si possent animalia cætera fando
Vt nos, arcano clausos in pectore motus,
Mutuáque inter se dictare & reddere verba,
Ac varios aptis digitis conscribere libros:
Interdum nobis sapientior esset asellus,
Plúsque aliæ interdum pecudes rationis haberent,
Progeniémque suam auderent præponere cunctis:
Diceret & nobis asinus se nobiliorem.
Lingua manúsque igitur faciunt succumbere nobis
Omnia, non ratio: hæc aiunt illi. insuper addunt,
Si truncis manibus, mutísque patentibus orti,
In siluis homines degant, agrísque remotis,
Séntque ipsi pariter manibus linguáque carentes,
Vt pecudes aliæ: humanum quid quæso valebit
Ingenium? quænam ratio apparebit in illis?
Nónne aliæ vt pecudes inculto corpore viuent?
Quid sapient melius quàm cætera turba ferarum?
Spiritus in cunctis animalibus vnus & idem est:
Dissimilis tamen ac varius proinde esse videtur,
Corpora quòd non sunt cunctis animalibus æqua,
Et variis membris varia est concessa facultas.
Sic plures fabri licet inueniantur eadem
Prorsus in arte pares, atque æquo examine docti,
Si ferramentis careat pars altera, multum

Dißimiles, multum inter se differre videntur.
Nil etenim poterunt agere hi quibus omnia desunt
Quæ faciunt ad opus, nec secum saxa ferásque
Oeagrius vates ducet, si barbitos absit:
Nec Paris armatus Pelidæ cedet inermi.
Talibus ergo illi nos turpiter argumentis
Sollicitant: verùm hæc aliâs fortasse requiram,
Quū de anima humana fuerit quādoque loquendū.
Quippe hanc diuinam, immortalémque esse docebo,
Quæ duo de brutis non est concedere tutum.
Nunc ad iter primū redeo: Deus ipse supremum est,
Eximiúmque bonum propriè, veréque vocandus:
Quem qui habet, is debet felix dici atque beatus.
Sed quis habere potest ipsum? nam quicquid habetur
Vilius est illo qui habet, possesáque res est
Possessore suo semper minor. ocyus omnem
Oceanum parua poteris concludere concha,
(O mortale lutum, ventísque obiecta lucerna)
Quàm tantum Dominum pacto complectier vllo.
Omnia solus habet Deus ipse, & solus habet se:
Ipse igitur solus felix, solúsque beatus.
Quoddam aliud tamen est summum bonum, & illud habere
Omne potest animal: sed non est omnibus vnum:
Nam diuersa ipsis multum natura tributa est.
Conuenit hoc illis, aliis aliud magis. ergo
Esse potest felix genus vnumquodque animantum:
Si non simpliciter, perfectéque, vt Deus ipse,
Ast aliquo saltem pacto, paucísque diebus,

Dum poßit quod conueniat sibi maximè, habere
Semper: & aduersi nihil vnquam perpetiatur.
Sex mißis aliis, de homine est nunc dicere tempus
Qui tunc est felix quum poßidet omnia quæ sunt
Naturæ ipsius bona conuenientia, quúmque
Nil damni tota in vita, nil sentit acerbi.
Hoc etenim esse bonum summum, concedere fas est,
Quod bona cuncta in se complectitur, & mala pellit
Omnia, cui nil triste datur, nil dulce negatur.
Nam virtus sola, aut felicem sola voluptas,
Non facit, vt quidam scribunt de gente Pelasga.
Quandoquidē bona multa simul meliora putantur,
Quàm pauca, vt grano frumenti magnus aceruus.
Non vnum, licet eximium primúmque, beatos
Reddit: at omne bonū simul omni ex parte rotundū:
Sic etiam solus princeps non efficit vrbem,
Sic etiam non est ex solo pollice dextra.
Cùm nobis igitur duo sint, corpúsque animúsque;
Qui verè est felix, parte est perfectus vtraque.
Est agilis, pulcher, robustus, sanus, & idem
Est sapiens, fortis prudens, doctúsque, bonúsque,
Perfectósque tenet sensus. perfectáque mentis
Munera, pauperiem nescit, casúsque malignos:
Et si non implet longæua tempora vitæ:
Non est dicendus felix, licet omnia sint huic
Commoda. namq; bonū paruo quod tempore durat,
Est propè nil, veluti quidam dixere priores:
Ver non vna dies, non vna reducit hirundo.

At postquam vita iam meta nouissima venit,
Mors huic contingit facilis, minimóque dolore
Soluitur, & stygias lætus descendit ad vndas,
Nec viuendo illi aut moriendo gloria desit.
Sed nũquid cuncta hæc habet ex mortalibus vllus?
Credo equidem nullum talem reperirier vsquam,
Aut perquam rarum, cui nil optabile desit,
Cui nil triste vnquam toto contingat in æuo,
Qui felix viuat, felici morte recedat.
Hic Phœnix ille est, quem fingere Græculus audet,
Græculus insani capitis, qui posse putauit
Ex vno speciem fieri, putrémque fauillam
Gignere auem, cuiquam non vllo tempore visam.
Sed modò mira canat, nil curat dicere verum.
Gens hæc, & tota est monstris ac dedita nugis:
Qua duce nostri etiam delirauere Latini.
Est igitur felix, vt Phœnix rarus: at omnes
Heu sumus haud dubiè miseri, tamen hic magis illo.
Quandoquidẽ non est cunctis status vnus, & æqua
Conditio: quicunque tenet bona plura, minúsque
Aduersi patitur, felix censetur at ille
Plurima quem versant incommoda, cui bona pauca
Contingunt, miseri nomen sibi vendicat aptè.
Quare cùm nemo sit felix, dicere oportet,
Quomodo possimus saltem miseri minus esse
In terris, quæ sit viuendi forma modúsque
Nobilior melio̊rque, & vitæ blandior vsus:
Si non felices, saltem minus infelices

Quo fieri pacto liceat nobis. igitur quod
Fermè omnes credunt, verum non arbitror esse,
Pontifices summos, & mundi sceptra tenentes,
Viuere quàm reliqui mortales dulcius æuum.
Namque in diuitijs, veluti in cunctis quoque rebus,
Extremum quodcunq; malū est, mediúmq; salubre:
Omne nocet nimiū: propter quod quisquis habet plus
Quàm satis est, nō est melior quā quisquis eget plus
Quàm satis est, paribúsque malis vexatur vterque:
Vt pinguis crassúsque nimis, qui sesquipedali
Ventre tumet, non est leuior, citiús ve mouetur,
Quàm cui sicca cutis miseris tantùm oßibus hæret.
Huic desunt macie atque exhausto corpore vires,
Ille autem nimio fit carnis pondere tardus.
Vtque ingens pelagus surgit maioribus vndis,
Excelsósque æquat montes dum tartara Ditis
Ima aperit fluctus inter, tamen atra silenti
Gurgite sæuit hyems, tacitéque profundius æquor
Sed magis à dira ventorum peste mouetur:
Contra cum strepitu magno, multóque fragore
Paruus arenoso versatur littore Nereus:
Sic qui summa tenent rerum fastigia reges,
Sollicitudinibus maioribus atque tumultu
Iactantur grauiore quidem: sed vulnera vulgo
Tanta latent, tacitique gemunt, celántque dolorem.
Adde aliud quoque, quod cruciat comes improbus ipsos
Aßiduè, metus atque timor: suspectáque eisdem
Omnia sunt. hinc insidias, hinc dira venena

Concipiunt, soli nec possunt ire, nec audent,
Nec sine fas illis prægustatore comesse.
O bona libertas, pretio pretiosior omni!
O summum primúmque decus: qua prorsus adēpta
Nil gratum, nil dulce viris, & viuere mors est!
Ast pauper nocte atque die securus vbique,
Et quo fert animus graditur, siue ire per vrbem,
Et varios lustrare locos, & cernere ludos,
Aut monumenta cupit: siue extra mœnia mauult,
Per cultos hortos, per florida prata vagari,
Aut desiderio ruris torquetur amœni,
Nil prohibet, solus vadit, non indiget vllo
Seruorum strepitu, & comitantum nube clientum
Et quoties stimulis agitur famis & sitis, ore
Haud dubio, tutúsque dapes ac pocula sumit.
Vilibus exiguísque cibis vescuntur in altis
Liberæ aues melius siluis: & dulcius escam
Quæsitam in campis, multóque labore paratam
Accipiunt, quàm si cauea teneantur eburnea,
Aut in gemmato atque aurato carcere clausæ
Pinguescant epulis regalibus, vberibúsque.
Sæpe igitur miser atque infelix est etiam rex,
Nec quenquam, mihi crede, facit diadema beatum.
Sed stulti exterius dulce admirantur: at illud
Quod latet interius non contemplantur amari.
Illum autem vitam meliori ducere cursu
Arbitror, est cuicunque magis fortuna modesta,
Cui non est census nimius, nec sordidus, & cui

Non conducta domus, sed honesta habitatur: agérque est
Quantus sufficiat domino bene cultus abundè,
Qui det hero segetes, & vinum sufficienter,
Fertilis, atque alias fruges producat inemptas.
Fœnerat ô quantum tellus bene culta! colonus
Sedulus ac prudens, non multis rebus egebit.
Plurima seu scrobibus longo ordine figitur arbos,
Diuersi generis, minimo quæ maxima sumptu
Emolumenta ferat: varium seu forte legumen
Mandatum sulcis, cumulo maiore refertur:
Seu magis hortorum delectat cura, labórque,
Ex quorum reditu conuiuia lauta parantur,
Nec regum mensis cedentia luxuriosis:
Ni seruire gulæ quis mauult quàm rationi.
Ergo est optandus potius census mediocris,
Quem vel sors tribuat, vel testamenta, vel vxor,
Aut artis labor aßiduæ: aut industria mentis
Sollicitæ, mercando aliquid quod tempore poßit
Vendi alio, aut alibi pluris: vel multiplicando
Per sobolē pecus, & gregibus stabula atq; armentis
Implendo, aut Paphijs sublimia tecta columbis,
Mellíferisve apibus præsepia multa parando,
Aut statuendo oleis nigris brumale trapetum,
Aut etiam Cereri saxa opportuna terendæ.
His aliisque modis multis sollertia lucrum
Illis ostendit, qui non torpere veterno
Sunt soliti, quos dulce malum, blandúmq; venenum
Desidia, atque animi languor non reddit inertes.

Præcipuè tamen hoc fortunæ munus opúsque est.
Hæc etenim quos vult facilè euehit, ac locupletat,
Hæc domina est rerum, & donatrix diuitiarum.
Insuper optandum, nulli seruire: decet nil
Libertate magis generosum pectus. at ille
Natura est seruus, natura ignobilis, imò
Infelix prorsus, prorsus miser, alterius qui
Esse potest, vltróque aliena facessere iussa:
Et quicunque aliqua lucri spe ductus, iniquum
Fert placida ceruice iugum. non iugera tanti
Plurima sunt, non omne aurū, non quicquid arenis
Indus Erythræis cupidus legit; vt patienter
Vel stomacho alterius comedas, capiásve quietem
Ad somnum alterius, dominóq; iubente feraris
Nunc huc, nunc illuc, veluti pila missus ab illo:
Interdúmq; hominis te longè deterioris,
Indocti, insani, vinosi, luxuriosi,
Imperio parere velis, turpissima res est
Nimirum, possis cùm liber viuere paruo,
Quærere seruitio maioris præmia census:
Ac libertatem, sine qua laudabile nil est,
Vendere, & imperium domini tolerare superbi.
Degeneres animi, procerum quid quæritis aulas,
Dedecus vt vobis, illis tribuatis honorem?
Væ vobis, qui ceu pecudes pastoris egetis,
Tam viles, vt non valeatis viuere per vos.
Qui seruus quocunque modo est, nulla esse beatus
Parte potest. asini est, clitellam ferre libenter:

Ingenuis igitur quicunq; parentibus ortus,
Nobilibúsve magis, quantum sibi sufficit aptè
Poßidet, iniustè queritur de numine diuûm.
Sed forsan multi dubitent an cœlibe vita
Coniugium melius: namq; vxor sæpe superba est,
Litigiosa, ferox, demens, & adultera sæpe.
Adde quod & grauis est natorum sollicitudo:
Nunc morbo ancipiti languent, nunc lumina vita
Intempestiuó sublati funere linquunt:
Filia iam grandis poscit cum dote maritum:
Vel mœcha est, maculátque domum: vel filius est fur,
Scortator, vacui capitis, rixósus & effrons.
Ille etiam penitus liber non esse videtur
Cuicunque est vxor, mores mutare necesse est,
Et iuuenilem animum compescere, linquere lites,
Stare domi, non ire procul, longinqua videre
Oppida, nec tota per vicos nocte vagari,
Has illas pulsando fores, & scorta petendo.
Ast opus est grauius tunc viuere, sollicitéque
Rem curare, minor ne fiat, sed mage crescat:
Ne premat extremam paupertas dura senectam.
Hæc quamuis ita sint, melius tamen arbitror esse
Quærere legitimas tædas, sanctósque hymenæos,
Naturámque sequi, quæ nobis prouida monstrat
Exemplo volucrum, pecudum, paritérq;, ferarum
Quod mas ad prolē iungit cum fœmina habendam,
Atque manere simul debet, sobolémque creatam
Enutrire simul iusto placidóque labore,

Ne

Ne genus intereat, ſed cuncta in ſæcula duret.
Quandoquidem ad Venerem compellimur exercendam
Non modò nos, verũ omne animal, terraq; mariſque,
Naturæ imperio: facias peiora neceſſe eſt,
Si non fœminei ſorberis ab ore barathri.
Præterea tandem ſterilis morieris, & hæres
Parta labore tuo & ſudore alienus habebit:
Cumque ſenex fueris, aut morbo oppreſſus iniquo,
Quis tibi ſuccurret? vel quis tua damna leuabit?
Nunquid cognatus, vel frater? nunquid amicus?
Hi te ſandapila mallent efferre repoſtum,
Réſque tuas auidi expectant ſibi morte referri:
Te captant viuum, vt poſſint ſpoliare ſepultum:
Nummos quiſque tuos, non te reueretur, amátque.
O ſcelus, ô rabies, & habendi infanda cupido!
O miſeranda lues totum diffuſa per orbem!
Vtile nunc omnes ſpreta virtute ſequuntur.
Quis iuſtum curat? quis non contemnit honeſtum,
Sit modò ſpes lucri? dominatur legibus aurum,
Auri maiores vires quàm ſanguinis, auro
Venalis pudor atq; fides, cultúſque deorum eſt.
Aſt vxor patrem, ac matrem, proprióſque penates
Deſerit, vt maneat tecum noctéſque diéſque,
Et pariat fœcunda tuo de ſemine prolem,
Conſtituátque nouam tecum gentémque domumq;,
Sitque tibi auxilio, & ſimul obſequioſa laboret:
Ambobus commune bonum eſt, commune periclum:
Alterutri quicquid damno eſt, vtrique nocebit:

Alterutri quicquid lucro est, vtrique placebit.
Si te debilitat morbus, vel grandior ætas,
Fatur, & hortatur, solatur, & auxiliatur,
Subuenit, aßistit, vigilat, vigilando ministrat:
Hoc etiam faciunt nati, charúmq; parentem
Qua possunt ratione fouent, communis enim sunt
Amborum commixta caro, communis imago.
Quúmque dies venit, postquam tibi nulla dies est,
Non totus moreris, viuúsq; videris in illis.
Sed malunt quidam incertos de pellice natos
Sumere, propterea q; vxorem ducere nolunt:
Hos ego non laudo, nec sanæ iudico mentis.
Namq; vxor te dote iuuat, nil dat tibi pellex:
Vxoris sunt affines, sunt pellicis hostes:
Illam tutus habes, & honestè, hanc turpiter atque
Sollicitè: fida est illa, hac infida, timénsque
Dißidium, rapit occultè, sibi congregat, vnde
Si fuerit dimissa, queat post viuere. demum
Si tibi sit pellex, tibi erit non tuta supellex.
Quid quòd legitimos certósque ex coniuge natos,
Infames dubiósque nothos de pellice gignis?
Ergo vxor ducenda, prius tamen aspice quæ sit.
Præcipuè matris mores aduerte, patrísque:
Nam similes fiunt nati plerumque parentum:
Qualis quæque arbos, tales solet edere fructus.
Consule vicinas clàm, vel tibi si qua fidelis
Est mulier, mitte vt videat, sed dißimulanter,
An sit formosa, an vitiato corpore & ægro,

An

An sit iners, nec nere sciat, nec texere telam,
Nec suere. hac etenim mulier quæcunque pudica
Exercet, ne ignaua domi, neu languida cesset.
Otium enim fomes vitiorum est, otia mentem
Ad mala multa trahunt, oti comes ipsa libido est,
Otia felices euertunt funditus vrbes.
Quòd nisi lanarum studio Lucretia quondam
Dedita, si tela non Penelopea fuisset,
Sed pigra mediis sedissent ædibus ambæ,
Huic de mille procis placuisset forsitan vnus,
Illi non tantum laudis mors casta dedisset.
At melius si fortè potes, tute ista videbis.
Namq; aliis non certa fides: ferme omnibus est mos
Fallere, mentiri, potius quàm dicere verum,
Cuique placet: raros poteris reperire fideles.
Si non vis falli, si vis tibi crescere cuncta
In melius, studeas res ipse agnoscere præsens,
Et curare tuas, tuáque impiger omnia cerne.
Ergo iterum atque iterum videas (si fortè licebit)
Quæ sit quam tibi vis vinclo sociare iugali,
Ne frustra doleas, ne facti pœniteat te.
Si tamen (vt fieri contingit) coniuge praua
Mæres, deceptus fato, & Iunone sinistra:
Hanc blandè prius admoneas, placidísque frequenter
Castiges verbis, interdum munere placa
Iratam, illecebrísque doma: nunc brachia collo
Iniice: nunc etiam inuita blanda oscula fige.
Quóque potes conare modo sedare furorem

Dulciter: hoc si non prodest, tunc vtere amaro.
Succense, inclama, & vultu conuicia toruo
Adde, minísque simul terre: quòd si minus ista
Sufficiunt, nec verba timet, tu verbera misce,
Tergáque tunc duro resonent pulsata bacillo.
Si tibi suspecta est vxor, dubiǽque pudoris,
Non habeas pulchros famulos, pulchrósve sodales,
Cum quibus illa domi versetur. decipieris
Si quenquam fidum credes. est nemo fidelis
In Venere: illa dolis incautos fallere gaudet.
Fraude paratur amor, Veneri gratißima fraus est.
Sed tua præcipuè non intret limina quisquam
Frater, vel monachus, vel quauis lege sacerdos:
Hos fuge: pestis enim nulla hac immanior. hi sunt
Fæx hominum, fons stultitiæ, sentina malorum,
Agnorum sub pelle lupi, mercede colentes
Non pietate deum, falsa sub imagine recti
Decipiunt stolidos, ac relligionis in vmbra
Mille actus vetitos, & mille piacula condunt.
Raptores, mœchi, puerorum corruptores,
Luxuriæ atque gulæ famuli: cælestia vendunt.
Heu quas non nugas, quæ non miracula fingunt,
Vt vulgus fallant, optatáque præmia carpant?
Inde superstitio, & ludibria plurima manant:
Quæ dij, si sapiunt, rident, renuúntque videre.
Non pretio, sed amore, Deum vir iustus adorat.
Deme autem lucrum, superos & sacra negabunt.
Ergo sibi, non cælicolis, hæc turba ministrat:

Vtilitas facit esse deos : qua nempe remota,
Templa ruent, nec erunt aræ, nec Iuppiter vllus.
Hos impostores igitur, vulpésque dolosas,
Pelle procul : quantúmq; licet tua ianua vitet.
Pelle procul, ne te probitas simulata maritum
Caprarum efficiat. nec si tibi compater vllus
Contingit, nimium confidas: namque sub isto
Nomine peccandi procliuior est via multis.
Hoc etiam serua, ne sæpius egrediatur
Sola domum, neu tecta adeat vicina : frequenter
Vicini latitare domo consueuit adulter.
Illi da comites castas, vitaq; probatæ:
Infames vetulas, & lenas cautus auaras
Secum stare veta, longéque arcebis ab illa.
Nec tu aliam Venerem atque aliena cubilia quæ-
ras,
Nec te concubitus delectet pellicis. est nil
Quo doleat magis, ac vehementius excrucietur,
Quod magis vlcisci cupiat, quàm fœdera lecti
Instabili temerata fide: tunc ardet & odit.
Fallere tunc vellet simili ratione maritum:
Síque potest fallit. bilis tunc maxima feruet:
Tunc furit, vt Thyias nimio stimulata Lyæo.
Crede mihi, rara est quæ non sit adultera quando
Legitimo fraudata thoro sua gaudia perdit:
Saltem animo, si non concessum est corpore, peccat.
Labitur in vitium vitio irritata voluntas,
Si deprehensa tamen fuerit, tunc legibus vti
Ne pudeat, legum tibi sit reuerentia semper

Præcipua est etenim nostræ lex regula vitæ.
Ne temere iratus maiorem crimine pœnam
Infligas, lædásque Deum, vulgique sequaris
Ingenium & mores: qui non ratione mouetur,
Sed veluti pecudes furiis atque impete fertur.
Nec ducta vxore idcirco non liber haberis,
Quòd tibi non licet esse malo, neque nocte vagari,
Nec multis aliјs rationibus insanire.
Non hæc libertas, sed praua licentia dici
Debet: qui sic est liber, seruire videtur.
Talis libertas non est cupienda, frequenter
In mala præcipitē quamplurima mittit habentem.
Est melius, non posse malum committere, quàm si
Vndiq; peccandi pateat via. quot perierunt
Ob talem libertatem? quot sæpe fuerunt
Incolumes, quoniam frænos habuere tenaces?
Si verò nati morbo vexantur ab vllo,
Quid facias? cur te crucies? succurre medelis.
Quæ si nil prosunt, & mors tibi surripit illos,
Aequo animo sufferre velis: non solus in isto
Gurgite iactaris, comitum tibi maxima turba est.
Quæ mala cum multis patimur, leuiora videntur.
Nascimur hac omnes lege vt moriamur: ab ortu
Exitus ipse fluit: cunctis mensura dierum
Certa datur, stygias citus vel serius vndas
Quisq; petet. quanquam mors vltima meta malorū est,
Nec forti metuenda viro. quid munere vitæ
Defunctos tantis opus est deflere querelis?

Est ne adeò miserum moriendo relinquere mundi
Stultitiam, & sese innumeris auferre periclis,
Próq; tot ærumnis, tranquillam acquirere pacem?
Aut mors est æterna quies, aut ianua vitæ:
Esto enim doleas quantumuis, tempore tandem
Cessabunt lacrymæ & gemitus. quēcunq; dolorem
Finit longa dies, dissoluunt tempora curas,
Si tibi lasciui, aut alia ratione pudendi
Contingunt nati, tu tu culpandus, & huius
Causa mali es demēs pater, & quatiende flagellis,
Qui pueros neglexisti, nec moribus, ætas
Dum mollis poterat flecti, facilisque labore
Instituti, nondum vitiorum adstricta catenis,
Curasti imbuere, & virtutibus exornare:
Neglectis animis, aluisti corpora tantùm,
Vt pecudes faciunt. hinc est vrtica, filixq;,
Et caprificus iners, quibus vrbs nunc omnis abundat.
Quisq; illos mores, quos primis hausit ab annis
Cùm senuit retinere solet: peccabit adultus,
Si puer hoc fecit. tenera est dum virga recénsque,
Flectitur huc illuc, vt vis: quæ pòst vbi creuit
Iam robusta arbor, flectenti cedere nescit,
Et quem parua locum tenuit, non deserit vltra,
Sic puer ad vitæ partem est quamcunque parātus
Dum tener est animus: qui postquam duruit æuo,
Quam prius ire viam assueuit, mutare recusat.
Nimirum quicquid primis inoleuit ab annis,
Non facilè aufertur, naturam parturit vsus,

Ipsáque non multo est natura potentior vsu.
Optandum tamen vt tribuant bona semina diui
Inclusis vtero: nam qualis quilibet illic
Concipitur, talis viuendo est: qui malus inde
Exierit, raro poterit iustúsque bonúsque
Esse, licet doceat sanctos academia mores,
Et licet hinc atque hinc habeantur mille magistri.
Naturam frænare potes, sed vincere nunquam.
Cultura est etenim natura potentior omni.
Nonnihil ipsa tamen longo mollitur ab vsu
Sic cultu aßiduo steriles compescimus agros,
Sícque feri discunt homini parere leones.
Omnis ab aßiduo nimirum ars nascitur vsu.
Ergo dum mollis, dúmque est tractabilis ætas,
Instrue filiolos virtutibus, & doce honestas
Maturare vias, nec eos permitte vagari
Huc illuc, quocunque volunt. res perniciosa est
Libertas pueris: tu si sapis, admoue frænos
Et cohibe: namque in vitium mortalia quæque
Naturæ instinctu, nisi sint adiuta labore,
Sponte ruunt. nihil perfectum natura sine arte
Ferre solet. quoniam non vult Deus ipse veterno
Nos torpere graui, sed curis atque labore
Excitat, & segnes tanquam calcaribus vrget.
Est locus ætherei prærupto in vertice montis,
Delicijs plenus, quo non felicior alter
Creditur esse vsquam, cui cedunt Thessala Tempe,
Elysiique lares, & fortunata vireta:

Hic habitat vicina polo, conterminaq; astris,
Innumerisque bonis fruitur sanctissima virtus:
Sed salebrosa via est, angusta, atque ardua, densis
Setibus hinc atq; hinc horrens, quò tendere viles
Ignauiq; animi, & terrena fæce grauati
Haud possunt, sursúmque vehit mens ignea paucos;
Quos Deus ad cæli sedes elegit habendas.
Difficiles aditus virtus habet: at vitiorum
Prona via est, illic vltro descendimus omnes.
Quocirca quicunq; bonam, nulláq; pigendam
Parte cupit prolem, multum instituendo laboret.
Non etenim fieri egregiũ ac memorabile quicquam
Absq; labore potest. Vis est immensa laboris
Aßidui, longúsque labor dura omnia vincit,
Curandum in primis, vobis dico patribus, ne
Filioli vestri cum prauis conuersentur.
Consuetudo potest quoscunq; inducere mores,
Corrumpunt etiam sanctos commercia praua:
Vitent præcipuè iuuenes. nam prona iuuentus
In quodcunque malum est: sempérque obscœna loquuntur
Inter se iuuenes: & semper turpia versant.
Luxuriæ tota est hæc ætas dedita: quare
Ne iuuenum celebrent cœtus, omnino caueto,
Tu, cuicunq; bonam mens est educere prolem:
Corripe nunc verbis duris, nunc vtere virga,
Si sit opus, monstráque viam, qua incedere oportet:
Nec faueas illis, patriúmque iratus amorem
Dißimula semper: nil perniciosius est quàm

Blandire pueris: animos ad crimina sumunt:
Tunc nil non audent quum tu quæcunque loquuntur
Vera putas, asinúsque bipes oracula credis,
Ac nimis indulges, vesano captus amore.
Damnosus fauor est pueris, solóque timore,
Non ratione scelus fugiunt: peccántq; libenter
Ac promptè, si non duris cohibentur habenis.
Vt sæpe in vitium nullo impellente labascunt:
Sic rarò à vitijs nullo reuocante recedunt:
Quales quisq; sibi natos eduxit, habebit.
Vltra hæc nitentum, vt viuamus corpore sano:
Quippe valetudo est censu præstantior omni.
Robustus fossor rege est felicior ægro.
Scire igitur causas debes prius vnde fluant tot
Agmina morborum, humanum vexantia corpus.
Perceptis etenim causis, vitare malignos
Effectus poteris melius: causísque remotis
Effectus pereunt, quicunq; sequuntur ab illis.
Ergo morborum quorundam causa & origo
Natura est, quoties sub iniquo sidere quisquam
Nascitur, atq; in se cæli tormenta recepit:
Vel quum corrupto de semine gignitur: ipsi
Sunt causa ægrorum natorum sæpe parentes,
Quum malè dispositi coeunt, nec sanguine puro.
Sunt aliæ plures causæ, requiésque, labórque,
Et calor, & frigus, somnus, cibus, ac Venus: horum
Singula debilitant vires, atque artubus obsunt,
Vtimur his quoties nimium, nimiúmve caremus.

Vtrumque extremum damno est, vsus mediocris
Non nocet, imò etiam prodest, vitámque tuetur.
Immodici affectus animi quoque gignere morbos
Consuerunt, nimiúsq; timor, mærórq;, dolórque.
Lætitia interdum nimia officit, interimitque,
Si sit habenda fides scripturis historicorum.
Noxius est aer: est noxius humor aquai
Corporibus, quando vitium contraxit vterque.
Hinc pestes subeunt, hinc viscera discruciantur,
Communísque lues dat plurima corpora morti,
Affert nonnullos etiam contagio morbos,
Et rixa, & casus, & mille pericula vitæ.
Hos igitur fontes, hæc fundamenta malorum,
Si sanus vis esse, omni ratione caueto.
Si tamen ægrotas, quoniam ægrotare necesse est
Nonnunquam, quid ages? non tu medicamina differ,
Sed citò curam adhibe, tenuis dũ morbus adhuc non
Assumpsit vires, nec inest penetralibus hostis.
Ignis ab exigua nascens extinguitur vnda:
Sed postquam creuit, volitántque ad sidera flammæ,
Vix putei, fontes, fluuij succurrere possunt.
Ergo festina morbi cognoscere causam:
Vtq; illi facilè occurras, contraria sume.
Opposita oppositis curantur: frigora si te
Læserunt, calida opponas: si cura labórque,
Siue cibus nimius nocuit, contraria semper
Exerce, hæc sese expellunt perimuntq; vicißim.
Consule item, si opus est, medicum, vel clinicus ille,

Vel sit chirurgus, chirurgi certior est ars:
Nam quid agat certũ est & aperta luce videtur:
Clinicus ipse autem, qui nunc physicus quoq; fertur
Dum lotium infelix spectans, inde omnia captat,
Dum tentat pulsum venæ, dum stercora versat,
Fallitur & fallit: sed non discriminis æqua
Conditio: ille miser moritur, causámque canendi
Linigeris caluis præbet, caluísque cucullis:
Hic alius contrà sceleris mercede recepta,
Causatur superos, ac fatis imputat ipsis
Si quis obit, lætúsq; implet multo ære crumenam.
Heu mihi, penè omnes casu, non arte medentur:
Quippe aliquam quicunq; artem benè nouit, agendo
Aut nunquam, aut saltem rarò peccabit: at isti,
De quibus est sermo, de centum vix erit vnus
Quem sanare queant, quem non fortasse trucident.
Vnde istud? nisi quòd pars horum maxima nescit
Quid faciat, quid sit prorsus medicina: sed ipsi
Dum tantùm incumbunt sophiæ, & dialectica di-
scunt
Vincla, quibus valeant indoctum nectere vulgus,
Vix elementa artis medicæ & primordia libant.
Sic labyrinthæis ambagibus ad sua tecta
Instructi redeunt: atq; enthymemata vibrant:
Hinc tumidi incedunt, hinc publica præmia poscunt:
Id satis esse putant (nec decipiuntur) ad hoc, vt
Carnifices hominum sub honesto nomine fiant,
O miseræ leges, quæ talia crimina fertis!
O cæci reges qui rem non cernitis istam!

Vos

Vos quibus imperium est, qui mundi fræna tenetis,
Ne tantum tolerate nefas, hanc tollite pestem,
Consulite humano generi. quot nocte diéque
Horum carnificum culpa mittuntur ad orcum?
Vel perfecti artem discant, vel non medeantur.
Nam si aliæ peccant artes, tolerabile certè est:
Hæc verò nisi sit perfecta, est plena pericli,
Et sæuit, tanquam occulta atque domestica pestis.
Non multum est igitur tutum his committere sese,
Quorum doctrina est, pretiosa in veste videri,
Gemmatóque auro digitos ornare cynædos.
Ast hoc quod dicam, vt valeas, seruare memento:
Sit victus tibi cura tui, ne noxia sumas,
Néve nimis comedas. solet hoc mortalibus esse
Maxima pernicies, hinc plurimus ingemit æger.
Præsertim hoc caueas, tanquam lethale venenum,
Ne nouus in stomachum cibus intret, si bene nondū
Consumptus fuerit prior, & digestus ad vnguem.
Nec non quaq; die, iusto exerceto labore
Corpus, vel pedibus gradiendo, vel quid agendo,
Quo moti caleant artus: nam causa caloris
Est motus, stomachúmq; iuuat, robúrque reducit,
Humoré sque superuacuos putrésque resoluit.
Noli etiam iusta vitam fraudare quiete,
Corporis instaurat somnus vires animique:
At vigilando nimis, corpus corrumpitur & mens:
Præterea procul est mæror pellendus, & omnem
Tristitiam de corde fuga: nam macerat artus,

Defor

Deformátque ipsum corpus, canósque capillos
Ante diem reddit: contra præcordia læta
Aetatem efficiunt viridem, robustáque membra.
Cætera tu videas quæ paulò diximus antè.
Postremò est aliud quiddam pretiosius, atque
Nobilius, per quod felices efficiuntur
Mortales, similésq; Deûm, cælóq; fruuntur
In terris positis: quamuis ea gratia paucis
Tradita sit: pauci tanto dignentur honore.
Si quæris quid sit, dicam, sapientia nempe est.
Nempe bonum quodcunq; aliud sapientia vincit.
Hoc homini nequeunt diui dare munere maius.
Huic cedit, quicquid rubra reperitur arena:
Huic cedit quicquid Tagus, & Pactolus, & Hermus
Aurifero gignunt (si verum dicitur) alueo.
Huic par esse potest nullius gloria regni.
Hæc est semideûm genitrix, & maxima virtus.
Felix, ô vere felix, veréque beatus,
Humano quantum generi conceditur, is quem
Maximus ille pater donauit munere tanto.
Sed fortasse aliquis quærit, sapientia quid sit.
Nil aliud certè est, nisi prima scientia, per quam
Mens pura, & nullo mortali pondere pressa,
Libera terrenis affectibus, atria cæli
Scandit, & æthere a cum diis versatur in aula,
Omnia despiciens prorsus mortalia, tanquam
Friuola, & assiduè tendens velut ignis in altum,
Inferiora parum curans, sublimia semper

Cogitat, & verè quæ sint bona, quæ mala nouit,
Ac verum à falso distinguit: & illa
Quæ cæci & miseri mortales maxima rentur,
Regna, voluptates, & opes, tumidósque triumphos,
Pro quibus vsque adeò noctésque diésque laborant,
Pro nihilo pendens, curas miseratur inanes,
Ostendens rectè viuendi iter ac moriendi.
Præfulget sapiens alijs, ceu sideribus sol,
Fortunæ imperium tutus contemnit, & omnes
Calcat sub pedibus constanti pectore casus.
Quinetiam nullo mortis terrore mouetur,
Nec timet infernas pœnas sibi conscius: imò
Lætus obit, ridens pauidi fantasmata vulgi:
Non dubitans miserum hoc, plenúmque laboribus æuum
Linquere, & æternam moriendo acquirere pacem.
Demum vno minor est sapiens Ioue. quattuor autem
Ipsi conueniunt: quoniam benè consulit, atque
Iudicat, errore amoto, rectéque gubernat,
Et contemplari diuina humanáque ad ipsum
Pertinet extremũ hoc quod dixi, maxima res est,
Vltra quam nihil est melius quod poßit haberi.
Nemo tamen sapiens fiet prius, expulerit quàm
A sese omne nefas, purgatus crimine ab omni.
Quippe habitare negat fœdum sapientia pectus,
Impurásque odit, cùm sit purißima, mentes.
Nemo etiam fiet sapiens, nisi sit prius idem
Prudens: multarúmque peritus doctrinarum.
Hos scito eße gradus, per quos sapientia habetur:

De qua plura quidem loquerer: sed claudere oportet
Iam librum, sat cauda meo prolixa Leoni est:
Quapropter nunc musa tace, & requiesce parumper.

LIBER VI.

VIRGO.

CREDO *aliquos tetricæ mentis, nasique seueri,*
Qui solos se scire putent & noscere verum,
Atque sibi solis diuûm bonitate tributum
Omnia iudicio perplexa expendere recto,
Dicturos, nunquam me degustasse beatos
Aoniæ fontes, & sacras Phocidos vndas,
Nec prorsus lauro dignum, titulóve poetæ,
Quòd non inflatas nugas, mirandáque monstra
Scribimus, ac nullas fingendo illudimus aures.
Nam solas tribuunt fabellas vatibus: ac si
Vera loqui, fœdúmque foret, vetitúmque poetis.
Horum ego iudicium falsum & damnabile duco:
Nilque mihi melius, nil dulcius esse videtur,
Quàm verum amplecti: vetulis puerísque relinquo
Has nugas alij eructent fera bella Gigantum,
Harpyiásque truces, & Gorgonas, & Cyclopas,
Et captos blando Sirenum carmine nautas,
Adde his mõstriferã Circen, triplicémq. Chimæram

Stelli-

Stelliferúmque humero cælum qui fulcit Atlanta,
Mutatum saxo, & sulcantem Persea nubes,
Tantalum & Tityon, miserique Promethea furti,
Belidas, & quicquid delirans Græcia nostros
Tempore iam longo docuit garrire Latinos.
Non mihi sit tanti potasse Aganippidas vndas,
Bellerophontæi quas protulit vngula monstri,
Nec mihi sit tanti Phœbeæ gloria lauri,
Atque corymbiferis hederis ornare capillos,
Vt sic delirem pudet ah, pudet esse poetam,
Si nugis opus est puerilibus inseruire,
Et iucunda sequi spreto mendacia vero.
Tradita (crede mihi) est multis facundia, paucis
Consilium, multi sublimia carmina condunt,
Sunt & Romano & Græco sermone diserti,
Et cũ multa sciant, sapiũt tamẽ aut modicè, aut nil.
Verba nitent phaleris: at nullas verba medullas
Intus habent, sola exterius spectatur imago,
Et pictura leuis: verùm quis succus in illa est?
Quam mens inde capit frugem? qui talia legit,
Quid didicit tandem? quid scit nisi somnia, nugas?
Quæ nihil ad vitam faciunt, nihil vtile ponunt,
Quæ scire & nescire, pari discrimine refert.
Ergo seu vulgus me iudicet esse poetam,
Seu neget, haud ideo mendacia vana sequemur,
Sed verum: quoniam verum est perfectio mentis.
Quod quicunque magis nouit, magis est similis dijs,
Atque magis felix: licet hunc inscitia vulgi
Non merito extollat plausu, meritóque fauore:

Excipiat, licet huic non grandia nomina donet.
Quare iam Musæ adsunto, Criticique valento.
Ecce viam ingredior, qua plurima taxus vtrinque,
Atque cupressus iter funesta protegit vmbra.
Iam video tristes campos, pallentia regna
Persephones, quos obscuris perlabitur vndis
Lethæúsque ambit torrens: latè arua papauer
Lurida somniferum vestit, ripásque silentes.
Quò me Calliope ducis? quæ monstra videre,
Quas voces audire iubes? bubonibus omnis
Circùm silua tonat, mœstos dat noctua cantus,
Non desunt vlulis miseræ strigibúsque querelæ.
Quò me Musa rapis? lacrymoso en murmure colles.
Et valles resonant, respondet planctibus Echo.
Quis dolor hîc tantus? quæ tanti est causa doloris?
Heu quæ gens illa est, ater quam vestit amictus,
Syrmata pulla trahens? quæ sic velamine nigro
Flens adoperta caput, clamoribus æthera complet?
Heu mihi, quas cædes, quàm multa cadauera cerno
Paßim strata solo? quis funera tanta peregit?
Quis dedit hanc latè stragem? quot corpora regum,
Pontificúmque iacent? agnosco insignia nunquid.
Mors est illa procul? quæ visu & falce cruenta
Horribilis, furibunda venit, præcedere mille
Agmina morborum, pariterque pericula mille
Aspicio, ô nimium sæuis armata ministris!
Nescio quid magno veniens clamore profatur.
Audio quid dicat, referámque audita libenter.

Mors

Mors ego sum, quæ fœni instar viuentia quæque
In terris hac falce meto: mihi Iuppiter orbis
Iura dedit, iußitque simul me parcere nulli,
Sed magnos humiléſque pari proſternere lege.
Vnde manus, viréſque meas euadere nemo,
Et nemo vitare poteſt: ego grandia regum
Colla premo. ſternóque animos faſtúſque ſuperbos
Pontificum: nobis nulla eſt non debita ceruix,
Siue quis arctoas fugiens penetrauerit oras,
Riphæáſque vltra rupes conceſſerit, iram
Sentiet hic noſtram, noſtros hic ſentiet ictus:
Siue quis ad manes imos deſcenderit, auſtri
Qua plaga preſſa iacet, qua ſunt incognita nobis
Sidera, me inueniet tamen, inuentáque peribit.
Falx hæc occaſum, falx hæc populatur & ortum.
Non ego diuitias vereor, nec ſtemmata priſcis
Credita imaginibus. ſolio detraxit ab alto.
Quot mea dextra viros. & nigra in tartara miſit.
Præcipites? Priamum memini, quum caſus ad aras
Victima noſtra fuit: Macetûm dux ille ſuperbus,
Qui tot regna ſuis pugnando euerterat armis,
Par animo cuius totus non extitit orbis,
In Babylone cadit telo confoſſus ab iſto.
Quid memorem heroas Latios, Matríſque nepo-
tes,
Terrarum dominos, quorum clarißima virtus
Imperium Oceano, famam coniunxerat aſtris?
Nónne omnes potui caſos demittere ad orcum?
Priuauíq; manus ſceptris, diademate crines,

Os verbis, & luce oculos, membra omnia motu,
Corporáq; obscuro clausi exanimata sepulchro.
Me timet Indus, Arabs, Maurus, Scytha: denique quisquis
Europámq;, Asiámq; colit, Libycósq; calores.
Nullum ego discrimen facio generísque locique,
Tempora nec seruo, nec mores curo, nec annos:
Improbus atq; probus, sapiens, stultúsq; peribit.
Infantes, iuuenes, longáque ætate grauatos,
Formosos, turpes, æqua ratione trucido.
Hūc quoq; quē video procul hinc mea regna petentē,
Quum sua fata sinent, mittam pallentibus vmbris.
Edidit hæc Stygio diua implacabilis ore.
Tunc me concußit timor ingens, membráq; sanguis,
Vndique dilapsus venis, extrema reliquit,
Inq; imum pectus coïjt succurrere cordi.
Præcipuè, quum tartareos dea sæua ministros
Præsentem in turbam, quæ latos plurima circum
Errabat campos, tanta secura ruina,
Mitteret: irrumpunt illi, prendúntque, tenéntque
Quisque suum: sternuntur humi languentia paßim
Corpora, multiplicíq; gemunt vexata dolore.
Mox ipsa aduenienſ, nonnullos falce necabat:
Nonnullos etiam, quorum subtemina nondum
Finierat Lachesis, iusto illis debita fato,
Præteriens, cædi seruabat diua futura.
Tunc ego sic mecum, attonitus, totúsque tremiscens,
O curas, ô vota hominum, vanósque labores!
O spem fallacem, ô cæca solatia mentis!

O flux

O fluxum decus humanum, ô variabile tempus!
Quàm breuis, incerta, & multorum plena malorũ,
Et quantis nostra est obnoxia vita periclis!
Quæ iucunda quidem facie, dulcísque videtur,
Sed quantum intus habet fellis, quantúmque veneni?
Quid sumus, ô miseri: nisi puluis motus ab aura?
Et fragili vitro similes, vmbræq; fugaci?
Atq; rosis, quæ mane nitent, mox vespere languent?
Nunc viui atque hilares, paulo post vermibus esca:
Nunc pulchri & validi, paulo post turpe cadauer.
Heu mihi quid prodest congesta pecunia nobis?
Quid gemmæ, argentũ, atq; aurũ, pretiosáq; vestis?
Quid populos, magnásq; vrbes ditione tenere?
Marmoreósque habitare lares, vultúq; superbo
Omnes despicere, atq; parem se credere diuis?
Si mors cuncta rapit, sitanquam puluis & vmbra
Deficimus miseri, si tam cito fastus & omnis
Gloria nostra perit, nullum reditura per æuum?
Hæc ego cùm loquerer summisso murmure mecum,
Pallentem vultu aspiciens, gelidúmque timore
Incertóque gradu titubantem Orpheia mater,
Quid te (inquit) tanta obsessum formidine cerno?
Esto audax: animi vilis timor argumentum est:
Nec decet ille viros. cedo, quæ te causa timere
Mortem adeò cogit? tunc sic ego: Diua, necesse est:
Naturæ impulsu quippe hanc animalia quæ non
Horrescunt, fugiunt? hæc vitam tollit, & omnes
Diuitias ac delicias. corpúsque resoluit

In nihilum, remanétq; nihil, nisi puluis & ossa,
Quæ pariter puluis longo post tempore fiunt.
Denique cuncta bona hac adimit, summúmque malorum est.
Ergo tam dirum & tam formidabile monstrum
Quem non terrebit, nisi cui sit ferrea fibra?
Tunc Ioue nata, mihi subridens, sic ait, Erras,
Nimirum veri specie deceptus & vmbra,
Non cuiuis facile est ipsum cognoscere verum.
Hic ille est ramus, medium quem maxima silua
Arboribus densis cinctum, atq; erroribus atris
Obductum celat: nec multis aurea virga
Conspicitur, nisi cui puræ ostendere columbæ.
At mihi quæ sata sum felici semine cæli,
Verum nosse licet: verum tibi dicere possum,
Si me audire voles. ego tunc, Dea, nil magis opto,
Respondi. illa autem, Nos hinc diuertere oportet
Paulisper, sequere: & secum me duxit in altum
Non adeò procul inde locum, quo lumina solis
Cernere erat, radijs ferientibus ardua montis,
Iucundúmque iubar tenebras disiecerat atras.
Sedimus ad fontem quendam, lauríque sub vmbra.
Tunc mea dux tandem pulchro sic incipit ore,
Simia cælicolûm, risúsq; iocúsque deorum est
Tunc homo, quum temere ingenio cõfidit, & audet
Abdita naturæ scrutari, arcanáq; diuûm,
Cùm re vera eius crassa imbecilláq; sit mens.
Si posita ante pedes nescit, quo iure videbit
Quæ Deus & natura sinu occuluere profundo?

Omnia se tamen arbitratur noscere ad vnguem,
Garrulus, infelix, cæcus, temerarius, amens,
Vsque adeò sibi palpatur, seséque licetur.
Stultitiæ fons est, & origo philautia vestræ,
Caligóque ingens, quæ vos cognoscere verum
Posse vetat: tolle hanc, oculi meliora videbunt:
Et quæ nunc bona prima putas, fortasse negabis
Esse bona: & quæ nũc credis mala maxima, forsan
Non mala sunt dices, pulsis à corde tenebris.
Ergo scias, mortale genus nihil esse, nisi vtrem
Aeolijs plenum ventis: quem iugiter vrget
Huc illuc, lapidi insistens fortuna rotundo.
Cui, si quid saperet, vita mors gratior esset:
Cùm viuendo, malis homines sine fine premantur:
Exiguísque bonis, sed nec sine felle, fruantur.
Quod verum credes, puto, si bona, si mala vitæ
Mortalis referam, quanta breuitate licebit:
Collatísque ipsis, tunc vita humana patebit
Quæ sit, & an tantùm mors debeat ipsa timeri.
Principiò de diuitiis, quas omnis vbique
Gens sequitur, laudat, quærit, miratur, & optat,
Dicere constitui, & quid sint ostendere nitar.
Tunc ego, Diua (inquam) si vis huic parce labori:
Quandoquidem prius hoc olim referente Mineruæ
Edidici, nunc perge aliò, nec nota recense.
Déque voluptate vbertim quoque rettulit olim
Nobis diua Arete, missúsque à matre Timalphes.
Quare id transi etiam quæso, & quodcunque aliud vis

Expedias. tunc Diua inquit, De nobilitate
Dicam igitur, quoniam bona prima hæc inter habetur.
Quilibet hanc hodie ſibi vult, ſibi dicit ineſſe,
Plus licet inde abſit, quàm diſtet Iberus ab Indo.
Sed quid nobilitas, aut quanti eſt? vera fateri
Conabor: quanquam quid prodeſt vera fateri,
Credere ſi renuunt? fugiunt animalia quædam,
Oderúntque diem, tenebris ac nocte vagantur:
Sic homines multi, lumen cognoſcere veri
Nec poßunt, nec amant: adeò natura, Deúſque
Diſtinxit mortale genus, rectéque videnti
Vna hominum ſpecies animalia cætera monſtrat:
Vſque adeò mores varij mortalibus, & mens
Dißimilis: multi tenebras vmbráſque ſequuntur,
Nec verum ſpectare queunt, ſolémque nitentem,
Infirmis oculis, quem fixo lumine pauci
Aſpiciunt, quibus eſt animus diuinior. ergo
Nobilitas, veluti vulgus putat inſcius, aut eſt
Copia nummorum, & collectio diuitiarum:
Aut ſanguis, quoties generoſo è ſtemmate quiſquam
Natus, auos, atauóſque ſuos, gentiliáque arma
Iactat, & eximios laudat virtute parentes.
Iudicium tamen hoc vulgi mendaciter errat,
Vt plerumque ſolet communis opinio multis,
Paucorum ratio eſt. ſi nobilis ille putari
Debet, quicunque eſt diues: ſic nobilis eſſe
Credo poteſt lanius, tonſor, piſcator, equiſo,
Paſtórq;, & piſtor, coriarius, atque bubulcus,

Et leno, & latro, & quiuis de plebe lutosa.
Namque ex his multis rebus nummisque potentes
Et sunt, & possunt fieri. fortuna frequenter
Extollit miseros: eadem detrudit ad imum
Sæpe illos, quos antè rotæ commiserat altæ.
Nobilis ergo fuit tantùm quum mœnia victor
Aeneadum intrauit Marius plaudente senatu
Ac populo, insignis lauro, niueisque quadrigis:
Sed postquam eiectus Syllanis viribus, exul
Minturnis latuit, latuit quoque carcere fœdo:
Vel quum mendicus panem per Punica rura
(Pro superûm leges, & non benè nota potestas)
Quærebat panem duris fossoribus aptum,
Non erat infelix tunc nobilis: absliterat tunc
Nobilitas fugiens longe: mox ipsa reuertit,
Quum Marius rediit, mutato sidere, Romam.
Nimirum stulta hæc sententia, si sit ab auro
Nobilitas, certè de terra nascitur aurum,
De fraude, & furto, de fœnore: nascitur ergo
De fraude, & furto, de fœnore nobilitas. ô
Iudicium vulgi insanum! ô sine pectore turba!
Nobilitare hominem non vlla pecunia, nulla
Diuitiæ possunt: pretio nam dignior omni est
Nobilitas: hæc non emitur, nec venditur auro.
At genus ille suum iactat, laudésque suorum
Inculcat, cùm sit turpißimus: atq; recenset
Gesta patris, monumenta ataui, patruique trophæa.
Et quanquā innumeris, demens, ignauus, abundet
Crimin

Criminibus, virtutis inops, tamen esse putatur
Nobilis, est alto quoniam de sanguine natus.
Cur aliena tibi tribuis? laudémque tuorum
Esse tuam censes? cùm tu sis dedecus illis,
Degener, infamis? mentito nomine cygnum
Gracculus appellat sese: cornicula plumas
Pauonis furata, cupit pauo ipsa videri:
Sed natura vetat, quæ nobilitatis origo est.
Hinc animi viles, hinc & cælestia corda
Proueniunt: hæc largitur sua semina cunctis.
Nempe animum propter, non propter corpus haberi
Nobilis, & dici debes: nam corpora multa
Seruorũ pulchra, & magna, & robusta videntur:
Nobilitas quidam est animi proprius decor, atque
Vis quædam natiua, cupit quæ grandia semper,
Vilia contemnit, quæ sursum tendere vt ignis
Nititur, & summas penetrat velut ardea nubes,
Infima despiciens. hanc vim qui munere cæli
Accipit, ille bonus fiet, patiénsque laborum,
Consilióque potens, curis vigilantibus, vt quid
Dignum laude gerat, vt sit laudabilis ipse.
Sed tantum natura bonum non omnibus, imò
Perpaucis donat, quorum fama inclyta longo
Tempore, post cineres populorum in pectore viuit
Attamen (ô mores, ô mira insania) quis non
Vult dici & credi nunc nobilis? ô nebulonum
Turba audax, ô vile pecus: te nomina clara
Delectant, tibi fama placet, tibi gloria: cur non

Et labor & virtus etiam placet, vt meritò sis
Nobilis? an mauis sapiens iustúsque vocari,
Nomine mentito, quàm vero? cur tibi nummus
Falsus, cur panis falsus, cur cætera falsa
Non sunt grata, velut mendax at futile nomen
Nobilitatis amas? ô larua, ô simia disce,
Disce prius frænare animum, compescere cæcos
Affectus, ratione vti, vitare nefanda,
Iusta sequi, te nosce prius, duróſque labores
Amplecti ne te pigeat, vilémque fugato
Desidiam, vt poßis culmen virtutis adire.
Tunc iure ac merito dicêris nobilis: hæc est,
Hæc est nobilitas vera, hæc sunt illa deorum
Munera, ab indoctis non intellecta, per istam
Incessere viam Phrygia de gente Quirites.
Hac duce Romanum imperium se sustulit astris,
Hac abeunte iterum, in præceps descendit ab astris.
Nam simul ac segnes consurrexere nepotes,
Iam parto imperio, iam pr[illegible] rioribus annis,
Delicias, ludósque leues, luxúmque secuti,
Degenerare suis cœpere à patribus, vnde
Nobilitas tales homines exosa receßit
Protinus ad superos, donec crescente nepotum
Luxuria & vitio, deleta superbia Roma est.
Non igitur genus est, non sanguis, non statuarum
Mutarum series, non auri copia, quæ te
Nobilitet: Virtus, virtus, hac nobilis Hector,
Alcidésque fuit: fuit hac quoque nobilis ille

Ilias æternum cui præbuit inclyta nomen:
Hac proceres alij, quorum tot fama per annos
Durat adhuc. quid te iactas, natalibus ortum
Egregiis? te præcipui genuere parentes:
Quid tum, si nihili es? si turpis, turpiter omnem
Incestas maculásque domum? tibi dedecus est hoc,
Non honor: ac veluti stolidum si gignat asellum
Magnanimus fortísque leo, si simia barro
Nascatur, monstrum es, claræque iniuria genti.
Non sic nobilitas per testamenta relinqui,
Aut virtus potis est, velut ædes, rura, suppellex.
Hanc natura tuis tribuit maioribus: at non
Omnibus. antiqua repetas ab origine gentem,
Inuenies fortasse tuo de sanguine multos
Cerdones aut agricolas, vnúmque videbis
Ex humili natum fortuna, nobilitatis
Principium fecisse aliis: quæ tempore creuit
Paulatim, sed post quoque tempore victa senescet.
Omnia fert tempus, pariter rapit omnia tempus.
Quis nunc Pompeij de stirpe, aut Cæsaris esse
Noscitur? aut eius, domitis cognomen ab Aphris
Cui virtus inuicta dedit? quis credere tantam
Progeniem periisse potest? domus alta deorsum
Sæpe cadit, penitúsque ruit: sursúmque leuatur
Sæpe humilis: nulla est hominum fortuna perennis.
Si cœlum variare solet mortalia quæque.
At dices, quale & semen, talis quoque fructus
Inde venire solet: si sum de semine claro,

Cla-

Clarus ero non ſic: proceri ſæpe parentes
Exiguum genuere hominem, turpémque decori,
Robuſti infirmum, ſapientes inſipientem:
Nec mens, vt corpus, patrio de ſemine manat.
Non patris eſt animum pueris præbere, ſed ipſum
Largiri natura ſolet. quid nobile ſemen
Egregiúmque feret, faueat niſi debita cœli
Temperies? verum eſt vulgò quod dicitur, annus
Producit ſegetes, non cultus: ſemina quamuis
Optima, ſi terræ fuerint mandata ſiniſtris
Sideribus, parient lolium, vel iacta peribunt.
Ergo ſufficiens non eſt pater ipſe creandis
Nobilibus natis, adſit niſi gratia cœli.
Hinc eſt quòd multos humili de plebe videmus
Illuſtres naſci: qui magnum nomen adepti
Virtute ac meritis, ſe poſtmodo nobilitarunt.
Quis fuit ille Maro? quis Tullius ille, quis ille
Tam ſapiens ſanctúſque Cato? quis Horatius? omnes
De medio plebis geniti. quis doctus Homerus?
Cuius nec patriam certam, certóſque parentes
Scimus adhuc. dic quæſo patrem Demoſthenis, atq;
Euripidis matrem, dic Socratis, illius inquam
Socratis, in cuius gremio Plato maximus hauſit
Diuinos latices, qui ſolus Apolline teſte
Eſt viſus ſapere: hunc genuit, qui marmora fodit:
Naſcentes pueros mater capiebat ab aluo.
Nonnullos etiam reges, de plebe creatos
Nouimus: haud rarus quoque cõſul & induperator

De populi fæce ad summum peruenit honorem.
Quid quòd equi, paritérque canes, ac cætera bruta
Degenerare suo persæpe videntur ab ortu?
Nempe diu res nulla manet, nempe omnia semper
Deteriora solent fieri, in peiúsque referri,
Naturæ imperio, & fatorum lege perenni:
Deinde iterum ex alio fœtu instaurata renasci.
Hoc variare, decus mundi est: hæc gloria summi
Artificis, facere ex minimis ingentia, nec non
Ex summis minima, & rerum mutare tenorem
Iugiter, ac faciem, sapienter cuncta nouando.
Non tamen inficior, claros habuisse parentes
Esse bonum, & claro nasci de sanguine: namque
Hoc verè pulchrum atque bonum est, prosuntque parentes
Auxilio, exemplis, hortatibus, efficiúntque
Sæpe sui similes natos, nisi fata repugnent,
Et natura potens nimium: quam vincere si quis
Nititur, ille etiam congestis montibus, altum
Aethera conscendet, pulso Ioue: qualiter olim
Fama Gigantæos quum sensit Phlegra tumultus,
Enceladum memorat, summi iuga maxima Olympi
Imposuisse Ossæ, premeret cùm Pelion Ossa.
Sed tamen hoc non esse satis concludimus. ergo
Quamuis à populo dicaris nobilis omni,
Sísque licet mollis, nitida cute, corpore lauto,
Egregiis vescare cibis, ac veste superbus
Conspicua incedas, referas gentémque domúmque:
Nobilis haud ideo es, sed fortunatus, & viri

Aur

Aurato similis, similisque ex marmore signo.
Quis tamen hoc curat? satis est de nobilitate
Ac virtute, ipsum nomen: maluntq; videri,
Quàm sic esse homines. prò dij, nūc nomina tantùm
Magnifica, & claros titulos sibi quilibet optat,
Arrogat, affectat, sequitur, rapit: vt meritò iam
Et se asinus pardum vocet, & formica leonem.
Quis non vult sapiens, generosus, iustus haberi,
Et probus & doctus? contentus cortice solo
Atq; vmbris rerum: vt tali velamine mores
Occulat infandos? lis est de nomine, non re.
Hoc habeas igitur nomen, sic nobilis esto,
Vt Romæ Pasquillus homo est: vt sæpe vocatur
Nobilis aut latro, aut meretrix, aut nobile marmor.
Esto tamen quòd sis & nomine nobilis, & re:
Quid tum? laudabor, dices, decorabor honore.
Nunquid parua tibi hæc, & non cupienda viden-
tur
Præmia? quandoquidem virtus ex nobilitate
Nascitur, ex virtute autem laus surgit, honórque.
Non volo, nec fas est virtutem carpere: sed si
Interius videas meliori lumine verum,
Cognosces quanto virtus tam digna labore
Afficiat miseros homines: quàm reddat amaram
(Stoicus id quamuis nolit concedere) vitam.
Moralem primùm videamus: difficilis pars
Nimirum hæc: quam si quærit quis ritè tenere,
Heu quantos opus est subeat tolerétque labores:
Naturæ bellum indicat, confligat oportet:

Quandoquidem mortale genus natura creauit
Infirmum, pronúmq; malo, aduersabile recto.
Prò superi, in vitium facili decurrere lapsu
Quisque solet. cur hæc homini mala semina quondam
Indita sunt? nũquid fuit hæc tua culpa Prometheu?
An malus hos dæmon humana in pectora morbos
Intulit (vt fama est,) scelerísque iniecit amorem?
Heu quàm difficilis, salebrosa, & plena laboris
Semita, quæ ad mores ducit, vitámque deorum!
Quis bonus est? non spõte vllus. quis non malus? ille
Qui legis, regísve metu, peccare recusat:
Vel qui fortè nequit, quod vult, committere crimen.
Nimirum haud facilè est naturæ obsistere, séque
Vincere, & insanos compescere pectoris æstus.
Quapropter pugna assidua, iugique labore
Est opus à puero, vt vitiis ponantur habenæ.
Assuetudo etenim naturæ frangere vires
Sæpe solet, si sit multos firmata per annos.
Ergo militia est hominum vita: hostibus omnis
Plenus ager, multi latitant vbicunque latrones.
Quis tot vitabit laqueos? tot retia cautus
Effugiet? nam cùm fortuna est prospera cuiquam,
Actutum subit & stimulat vesana libido,
Tum sua castra mouet ventosa superbia, tunc &
Desidia atq; gula, & petulans audacia surgit:
Contrà illum dolor atq; metus, dirúmque venenum
Occupat inuidiæ atq; iræ, quum sorte sinistra
Viuit, & indignam quærit propellere quouis

Paup

Pauperiem pacto: tunc fraudibus atque rapinis
Et furtis studet, vt sua damna rependere poßit.
Eheu, mortales inter Scyllam atque Charybdim
Iactantur miseri, & vitijs laduntur vtrinque.
Dúmque mala hæc vitare volunt, labuntur in illa.
Si cupiunt fortes fieri, discrimina oportet
Multa pati, & multos coguntur ferre labores.
Si virtutem illam, quæ humanos temperat actus,
Affectant, opus est expellere gaudia, tristi
Consilio, gratámque parum deducere vitam.
Si iustus vult esse aliquis, non vtile quærat.
Iustitia est multis laudata, domestica paucis,
Quòd si fortè placet cuiquam prudentia, semper
Vt caueat, nulli credat, fidátque necesse est:
Quandoquidem sunt cuncta dolis & plena periclis.
Denique qui bonus est, & mitis, sæpius ille
Læditur: ille minus tutus, plus insidiarum
Sustinet: hic siquidem mundus domus ampla malo-
rum,
Ac scelerum patria est: probitas hîc exulat. Vnde
Imbelles lepores, damæ mites, capreæq;
Idq; genus sine felle animalia quæq; petuntur
Sæpius, & pereunt: rarus venator ad vrsos
Accedit, tutos conseruat silua leones.
I nunc, & mitis, simplex, innoxius esto,
Vt citius fias auidorum præda luporum.
Heu mundus totus quædam est natiua tyrannis.
Debilibus robusta nocent, & grandia paruis.
Ales fulminiger timidos infestat olores,

 Accipiter

Accipiter laniat turdos, molléſque columbas:
Verſicolor coluber ranas, miſeráſque lacertas
Deuorat: in ſiluis fera fortior, ore minorem
Dilacerat: tua monſtra tenes quoque maxime Nereu,
Qua rapido infirmos abſumunt gutture piſces.
Non mare, non tellus, non aer tutus, vbique
Hoſtis adeſt, prodéſtque parum non eſſe nocentem:
Ergo vide quàm ſit pars hæc virtutis amanda,
Quæ facit eſſe bonos: nam tanto parta labore
Hoſtibus in medijs tandem vos reddit inermes.
At dices, probitas defendi legibus, atque
Principibus ſolet: ô vtinam fieret, ſed vbique
Vincuntur nummis leges, magnóque fauore:
Placantur donis Reges, & voce precantum:
Damnãt iura illos quibus aut exhauſta crumena,
Aut nullus fauor eſt: alij quocunque premantur
Iudicio, inſontes abeunt, vt paruula muſca
In tenui tela, quam pendens texit arachne,
Voluitur ac remanet: ſi grandior horridiórque
Impulerit, frangit caſſes & tuta recedit:
Sic leges (veluti Scythica de gente canebat
Barbarus ille ſophus) miſeros nectúntque tenéntque:
Tranſmittunt laxis foribus, renuúntque potentes.
Altera virtutis pars, quæ ſtudioſa requirit
Naturæ cauſas, & vix penetrabile verum,
Quàm ſit difficilis, quàm magni plena laboris,
Experti norunt, primo coguntur ab æuo
Sub præceptoris ferula, formidine multa,

Verb-

Verberibus cædi, & lacrymis dictata referre:
Inclusi tanquam in cauea cohibentur, vt ire
Non liceat quoquam, nisi permittente tyranno,
Quanquam ventris onus iubeat, vesicáve turgens
Et pueris cognata fames, & ludere gratum.
Tempora sed calidæ postquam accessere iuuentæ,
Maiori studio est opus, hic Antenoris vrbem,
Adriaci tentans rabiosam gurgitis iram,
Parthenopémve petit, Tyrrhena per æquora currens:
At Perusina alius, Romanáve mœnia quærit:
Vt procul à patria tellure, incommoda multa,
Et mala multa ferat, Veneris, somníque, cibíque
Parcus, & aßiduus studio, librísque legendis.
Haud aliter quisquam fiet, nisi nomine, doctus.
Sunt etenim docti re pauci, nomine multi.
Gaudia nempe nocent, nocet illecebrosa voluptas
Apprimè his, cupiunt qui discere plurima, & altum
Doctrinæ culmen conscendere. nanque reflectunt,
Ac remouent animos à duro tramite, per quem
Itur ad auricomæ sacraria celsa Mineruæ,
Nempe labore opus est longo, aßiduóque volenti
Nobile per populos vrbésque acquirere nomen.
Hinc verò multos cruciat dyspepsia, multos,
Dum nimium nimiúmq; legunt, ophthalmia vexat:
Præ studio stomachus crudescit, visus hebescit,
Et pallor venit, & macies, & acerba senectus.
Nec mirum, quoniam scire & cognoscere verum,
Est præter naturam hominis, propriúmque deorum.

Ac veluti infirmo radiantem lumine solem
Noctua ferre nequit: sic mens humana deorsum
Imbecilla ruit, quoties contendit in altum
Surgere, & audaci cælum penetrare volatu.
Quod proprium est superûm, mortales turpiter audent,
Desipiúntque magis, quanto magis illa requirunt,
Quorum cognitio nil prorsus spectat ad ipsos,
Ni fortè auxilium ac lumen descendit ab alto.
At dÿ felices: mundum, quis, quantus, & vnde,
Atq; ipsum mundi dominum, speciésque animantū
Et rerum innumeras norunt, causásque latentes,
Semina, & occultas vires, quibus omnia constant.
Hæc vita est, hæc est ipsorum tota voluptas:
Non cibus, aut somnus, non morbus, cura, labórve,
Non lucri spes, non damni metus impedit illos,
Quin semper valeant optatum inquirere verum.
Ergo cælicolûm sapere est: prudentia tantùm
Conuenit & confert mortalibus, vt sibi poßint
Consulere, & vitare sciant incommoda, nec non
Commoda congerere, & tranquillā ducere vitam.
Quid faciat, quid non, homini prudentia monstrat.
Huic studeat quicunq; cupit bene viuere, & inter
Tot spinas rerum gradiens non lædere plantas.
Quis non esse putet stultum, qui, rebus omißis
Vtilibus propriísque aliena & inania quærit?
Dúmq; suas nescit vires, maioráq; tentat,
Dum nimis alta petit, præceps, velut Icarus, vndis
Mergitur æquoreis: cupiens æquare bibendo

Rana

Rana bouem, rupta nunquam bibit amplius aluo.
Dum studet insanus Phaethon cælestia frena
Mortali tractare manu, nónne infima pressit
Stagna Padi, currúmq; cadens vitámq; reliquit?
Sese metitur prudens & continet intra
Naturæ fines: nec plus quàm debeat, audet,
Excepto, si illum Deus impellítque iuuátque.
Curent mortales quæ sunt mortalia: omittant,
Quæ superûm: ne si contendant altius æquo
Scandere, præcipitent potius, moueántq; cachinnū:
Vt si fortè velit summa de rupe volare
Bos grauis, aut asinus citharam pulsare canoram.
Esto autem quisquam doctrina præditus omni,
Vsqueadeò vt multos norit componere libros:
Quid quæso inde boni accipiet? tantúmq; laborem
Præmia quanta manent? dices, laus, gloria, fama,
Inq; animis hominum diuturna in sæcula viuet.
Atqui ego quid sit honor, quid laus, quid fama velim te
Clarius & melius perpendere. plurima namque
Apparent aliter quàm sint, oculósque tuentum
Atq; animos fallunt specie, velamine & vmbra.
Hinc bona, quæ mala sūt: & quæ sunt turpia, pulchra
Censentur: scatet hinc fons omnis stultitiai.
Sæpe sub argento latet æs, ferrúmque sub auro,
Et sub sincero clauduntur cortice putres
Castaneæ, multósque lupos sub pelle videbis
Agnorum. nónne aulæis cariosa teguntur
Ligna, vel antiquus paries, rimísque pudendus?

Est acies mentis potior, quæ perspicit intus
Quicquid in abstruso est. quicunq; hac utitur, ille
Verus erit rerum iudex, & mira uidebit.
Quæro igitur, quid fama iuuat? quid gloria? quid laus
Oppressos somno, aut uiuendi munere cassos?
Nil plus quàm surdũ cithara, aut spectacula cæcũ.
At respondebis, uiuentes & uigilantes
His gaudent, nec non pro talibus omne periclum
Vltro adeunt, ultróq; animas cũ sanguine fundunt.
Nimirum ambitio multos ad fortia, tanquam
Calcar agit, multósque trahit uirtutis ad arcem,
Torpentes urgens stimulis compellit, ut armis
Grande aliquid faciant: uel si non uiribus audent,
Ingenio saltem exhibeant memorabile quicquam.
Ipsa tamen uitium est. unde ambitiosus haberi
Nemo uelit. quicunq; etenim ambitione tenetur,
Creditur esse leuis, uentosus, turpis: ut olim
Romulidæ orabant, iacto post terga pudore,
Plebeios, quoties suffragia uenabantur,
Cerdonúmque animos precibus seruilibus atque
Turpibus obsequiis captabant, muneribúsque,
Vt propriis rebus curarent publica omißis,
Pérq; forum medium multis comitantibus irent,
Inflati ut uento folles, ac fronte superba.
Propter se uirtus petitur, non propter honorem:
Ipsa licet propriè ac uerè mereatur honorem.
Quid? quod uulgus iners nescit uirtute moueri?
Hanc potius ridet: faueat fortuna necesse est,

Diui

Diuitiaq; adsint: tunc laus, honor, & decus omne
Adueniet. Virtus sine censu languet vbique:
Quanquam nil refert, si gallo sordet iaspis:
Nec minus idcirco est pretiosa & nobilis: vnde
Vir bonus, & vera compos virtutis, abunde
Contentus, vulgi laudes contemnit & odit.
Nec fumum quærit, nec inani pascitur aura.
Insignis facies fucis non indiget. aurum
Quod per se pulchrum est, nudum monstratur: at ille
Qui non est, aliqua saltem cupit arte videri,
Personámq; sibi inducit velut histrio. quare
Si rectè aspicias, vita hæc est fabula quædam.
Scena autem mundus versatilis: histrio & actor
Quilibet est hominum mortales nam propè cuncti
Sunt personati, & falsa sub imagine, vulgi
Præstringunt oculos: ita dijs risúmque iocúmque
Stultitijs nugísque suis per sæcula præbent:
Ergo honor & fama, & mortalis gloria, laúsque
Somnia sunt, prorsus nil conducentia: quando
Sorte magis quàm virtute acquiruntur. at esto
Quòd tantùm dignis tribuantur: dic mihi nunquid
Corporibus prosunt? certe nil. dic, animísne?
Tantundem: hos inflant potius, tumidósq;, leuésq;,
Necnon sollicitos reddunt. se subdere multis,
Et seruire solet multis, ambire, precari,
Munera largiri, quisquis sectatur honores.
Vita igitur talis misera est, & plena tumultus,
Subiacet inuidiæ, & magnis quandoque periclis.

Virtutem veram qui poßidet, ille quietus,
Ille satis felix: permittat cætera diuis,
Sufficiens honor est homini, quum dignus honore est:
Qui datur indigno, non est honor: est onus, imò
Ludibrium, veluti in scena quum ludius est rex.
Iam mala quæ humanũ patitur genus, adnumerabo.
Principio postquam è latebris malè olentibus alui
Eductus tandem est: materno sanguine fœdus
Vagit, & auspicio lacrymarum nascitur infans:
Vt puto, quàm mala sit vita hac, quàm plena periclis
Natura monstrante videt sic per mare longum
Mercator facturus iter, terretur, & alto
Pectore dat gemitus, metuẽs scopulos, freta, ventos,
Naufragium, occursus piratarum, omnia demum
Terribilis quæcunq; tenet discrimina pontus.
Vix natus, iam vincla subit, tenerósque coercet
Fascia longa artus: præsagia dira futuri
Seruitij. quis enim liber? sunt legibus omnes
Subiecti: necnon & regibus, & vitijs, &
Iudicijs hominum: seruit quoque quilibet vltro
Spe pretij, faciendo aliquid, vel forte coactus.
Omne animal postquam natum est, subitò ambulat, & quò
Cumq; libet graditur: non sic homo, tempore longo
Non pedibus, non ore valet, non mente: sed instar
Vocalis statuæ, solis vagitibus omnem
Nocte diéque domum vexat, turbátque quietem.
Post vbi iam valido se poplite sustinet, & iam
Ritè loqui didicit, tunc seruire incipit, atque

Iussa pati, sentitq; minas ictúsque magistri:
Sæpe patris matrisq; manu, fratrísque frequenter
Pulsatur: facient quid vitricus atq; nouerca?
Fit iuuenis, crescunt vires: iam spernit habenas,
Occluditque aures monitis: furere incipit, ardens
Luxuria atque ira: & temerarius omnia nullo
Consilio aggreditur, dictis melioribus obstat,
Deteriora fouens: non vlla pericula curat,
Dummodo id efficiat suadet quod cæca libido:
Rixatur, nec iura timet, cerebrosus & exlex.
Nempe agitur furiis iuuenum pars maxima: pauci
Quos frænat metus, aut pudor, aut prudentia, recto
Tramite sinceram ducunt sine labe iuuentam.
Succedit grauior, melior, prudentior ætas,
Cúmque ipsa curæ adueniunt, durique labores:
Tunc homo mille modis, studióque enititur omni
Rem facere, & nunquā sibi multa negotia desunt.
Nunc peregre it, nunc ille domi, nunc rure laborat,
Vt sese, vxorem, natos, famulósque gubernet,
Ac seruet, solus pro cunctis sollicitus, nec
Iucundis fruitur dapibus, nec nocte quietā.
Ambitio hunc etiam impellens, ad publica mittit
Munia: dúmque inhiat vano male sanus honori,
Inuidiæ atq; odij patitur mala plurima, deinceps
Obrepit canis rugosa senecta capillis,
Secum multa trahens incommoda corporis, atque
Mentis: nam vires abeunt, speciésque colórque:
Nec non deficiunt sensus: audire, videre

Languescunt, gustúsq; minor fit: denique semper
Aut hoc, aut illo morbo vexantur, inermi
Manduntur vix ore cibi, vix crura bacillo
Sustentata meant: animus quoque vulnera sentit,
Desipit, & longo torpet confectus ab æuo.
Ergo suis subiecta malis est qualibet ætas.
Plurima sunt etiam mala, quæ communiter omnis
Aetas ferre solet: nunc frigus lædit acutum.
Hybernæq; niues, nec non furibundus ab arcto
Riphæísque iugis Boreas, quum stiria pendet
Horrida culminibus, glacie cùm flumina torpent.
Nunc æstas nimijs insana caloribus vrit,
Quum tenet ardentē Nemees Hyperiona monstrū,
Aruáque flauescunt, & tellus arida aperto
Ore vocat pluuias: nullus morientibus herbis
Humor adest, lamæ siccæ, siccæq; paludes
Torrentur, candet cælestibus ignibus aer.
Nunc sitis atq; fames, nunc & penuria rerum
Vtilium cruciat. quis posit carmine morbos
Innumeros, quibus est obnoxia vita, referre?
Quot febres, quot languores, quot vbique dolores
A capite ad plantas? humanum corpus vt extra,
Sic intus patitur: per singula membra venenum
Infudit natura homini. caput, & manus, & pes,
Et latus, & stomachus, grauiter torquētur, & aures
Atq; oculi, & fauces, renes: quid cætera dicam?
Quid cupio numerare grues quot Strymonis vnda
Excipiat? vel quot Phrygius Mæander olores?

Mens

Mens etiam plerumq; sua de sede recedit,
Vel philtris, vel carminibus, vel turbine morbi,
Vel quum territus cacodæmona pectore quisquam
Baiulat insano, vel quum furit improbus Euan:
Quanquam & auaritia, ambitio, dolor, ira, voluptas,
Non minus ac vinum humanos confundere sensus,
Atque animis tenebras soleant inducere: quare
(Dicere si verum volumus) pars maxima viuit
Ebria vesanis affectibus, inueniuntur
Heu pauci qui non titubent, qui lumine sano
Aspiciant quid agant, ac se ratione gubernent.
Hinc non inscitè quidam, numerum infinitum
Stultorum dixit: nam quis non indiget albo
Helleboro, & tota Anticyra? vix Græcia septem
Inter stultorum tot millia connumerat, qui
Credantur vero sapientis nomine digni.
Humani generis mater nutrixque profectò
Stultitia est, sine qua mortalia cuncta perirent,
Nílque agerent homines in terris: hac duce fiunt
Bella, & quæ bellis sunt opportuna tot arma,
Tot clypei, tot signa suis distincta figuris:
Hac rursus monstrante, ioci, thyasiq;, choríque
Inuenti, tot deliciæ, tot ludicra, tótque
Ornatus: nonne hinc etiam vis tanta librorum,
Tantus nugarum torrens fluit? omnia saltem
Plurima facta, hominum veniunt ab origine tali.
Iam verò tristes casus, & tristia fata,
Sunt quibus expositi mortales, dicere ad vnguem

Nemo

Nemo quidem posset, quamuis facundus in vndis
Mergitur hic, auidísque miser fit piscibus esca:
Ille cadit, præcépsque ruens perit, aut malè languet
Perfractis membris: alius niue, grandine, & imbri
Obruitur: multos inopino fulminis ictu
Interiisse liquet: quosdam delapsa ruina
Contriuit: nónne absumunt incendia multos?
Nónne aliquos aut herba nocens, fungúsve malignus
Incautos perimunt? nonnullos gutture fixus
In medio cibus elisit. quot bellua morsu
Exanimat? mulúsve malus, vel non equus æquus,
Dum furit atq; ferit ferratis calcibus? aut bos
Indomitus, quoties cornu bacchatur acuto?
Quid referam, quot damna homini persæpe venire
Culpa hominũ soleant? adeò vt fera nulla magis sit
Formidanda illi, quàm semine natus eodem.
Hinc tot prædones, tot fures, sacrilegi tot,
Tot delatores, tot falso in crimine testes,
Tot mœchi, tot carnifices, mortalia turbant
Otia, ceu lætos turbat lea visa iuuencos.
Ille nocet lingua, hic ferro, pars maxima fraude:
Ille palàm rapit, hic clàm: sunt & qui simulato
Nomine amicitiæ, vel nomine religionis
Imponant multis, quos credulitate fidéque
Insulsa faciles falli nouere. ferè omnes
(Prò genus infandum) damnis gaudent alienis.
Non frater fratri, nec amicus fidus amico,
Nec patri natus. verè hîc sunt tartara, sunt hîc
Cerberus,

Cerberus, & furiæ, & chaos, & styx: denique quicquid
Horribile, & fœdum nigri tenet aula tyranni.
Sola quies somni pacem mortalibus affert:
Dum viuũt: nihil hac (nisi tetra insomnia turbent)
Dulcius esse potest: nam curas atque labores
Eximit, & blandis miseros amplectitur alis.
Hanc homini tamen inuidit natura quietem.
Iussit enim vt dirus pulex, ciméxque, culéxque,
Morsibus inficerent huius tam dulcia pacis
Gaudia, ne desint vnquam mala nocte diéque.
Longè igitur melior mors est quàm mortis imago.
Nam quicunq; fretum vitæ gaudente carina
Tranauit semel, & tutum tenet anchora portum,
Ille hilaris ventos ridet tumidásque procellas,
Leucotheámque caput sertis redimitus adorat,
Atq; Athamanteum donis onerat Melicertam,
Securus celebrans varios in littore ludos.
Mors omnes finit pœnas: mors omnia soluit
Vincula, morte fugit metus omnis & omne periclũ.
Vtq; dolor nullus, te nulla vrgebat egestas,
Quum patrios nondum lumbos ingressus, eras nil:
Sic postquam extrema fueris iam morte solutus,
Te nullus dolor, & te nulla vrgebit egestas.
Quis damnosa sibi, quis perniciosa fuisse
Tempora crediderit, quæ tunc fluxere, fuit quum
Ipse nihil, nondum materna conditus aluo?
Quis queritur nocuisse sibi mensés ve diés ve,
Quos nunquam vidit, vel quos nunquã ipse videbit?

Vel quis noctem illam ut paruam, miserámque, grauémque
Vituperet, qua nil sensit? somnóque profundo
Obrutus, ut lignum iacuit, gelidúmque cadauer?
Quid mors? æternus somnus. somnus? breuis est mors.
Sed multis placet immortales esse animas, &
Viuere defunctos perhibent, membrísque relictis
Nudatos, ueluti proprio de cortice tracta
Cochlea nudari solet, ad Plutonia regna
Tendere præcipites, ac tartara nigra subire:
Myrtiferúmq; nemus fingũt, ubi uulgus amantum
Ingemit, atq; addunt feruentes ignibus amnes,
Monstráq; uipereum manantia gutture uirus,
Distinctásque locis sedes, ubi uagiat infans,
Atq; ubi uerberibus sæuis facibúsque cruentis
Eumenides agitent sontes: ubi rura beatis
Debita perpetuis uireant pulcherrima ramis.
Ast aliter dicunt alij, & post funera credunt
Esse quidem manes, sed qui uixere decenter
Ac rectè, in cælum sublatos iungier astris:
Contrà qui pecudum ritu terrena secuti
Neglexere deos, pecudum quoq; corpora iusto
Iudicio induere, & mutato carcere pœnas
Soluere tantisper scelerum, dum prorsus ab omni
Crimine purgati æthereas referantur ad oras.
Quæ si uera forent, etiam metuenda foret mors.
Aut saltem bene uiuendum, uitiísque carendum:
Namq; pijs iustísque daret bona præmia, contrà
Iniustis meritas pœnas meritúmque dolorem.

Atqui

Atque morte obita superéntne, an sint potius nil,
Et quũ corporibus pereant anima quoque (tanquam
Sole niues verno) aut nubes Aquilone soluta,
Dicere non nostrum est: videor satis esse loquuta:
Germanam scitare meam, quam nomine Graij
Appellant Sophiam: (namque hæc doctissima ta-
les
Assiduè versat curas, sempérque requirit
Occultas rerum causas, & amabile verum.)
Hac igitur monstrante potes naturam animarum
Noscere, ni fallor, si te tenet ista cupido.
Mi satis id fuerit tibi dicere, quòd metuenda
Mors non est, saltem iustis, qui pectore puro
Vixerunt: quoniam vel dulci pace fruentur,
Aeterno addicti somno, vel præmia habebunt
Debita virtuti, & felices efficientur.
Quare agedũ sanctos mores amplectere, & omnem
Pelle animo noxam pro viribus: hoc tibi pacto
Mors leuis ac facilis fiet, nullóque timore
Depositum redues naturæ, & lætus obibis.
Quin hæc tecum animo versa, sic cogita, & inque,
Quid mihi mors oberit? quo me lux vltima damno
Afficiet? nullo nimirum. quid mihi demet?
Diuitias. sed diuitiis tunc neutiquam egebo,
Nec re vlla prorsus. cur non ditissimus ergo
Censeri potero? nempe est locupletior ille,
Non qui plura tenet, sed qui minus indiget. aurum,
Argentum, gemmas, palatia, prædia, vestes,
Atque alia id genus, omnino aspernabor, vti nil

Apta mihi: nec me torquebit adempta voluptas,
Vt neque torquentur pecudes, quòd mollia vina
Non habeant, vel mellitas croceásque placentas.
Quæ non optantur, quid tum si non habeantur?
Sed dulces natos, & dulces linquere amicos
Cur adeò miserum est? nónne esset deterius si
Me superante illi moretentur? perpetuóque
In mœrore manerem? vt scribunt, Nestora acerbo
Antilochi fato, aut Euandrum funere nati,
Quē Rutulus ferro strauit, Phrygia arma iuuātem,
Aeterno in luctu vitam duxisse molestam.
Præcedam? at paruo pòst tempore nostra sequentur,
Quum volet ipse Deus vestigia, méque reuisent:
Si modò sunt aliquid manes, vt credere par est,
Vt Christi præcepta docent, multíque sophorum.
Quicquid erit, non propterea mihi dura videri
Mors debet, quòd diuitias & dulcia vitæ
Gaudia surripiat: namque hæc sunt tradita nobis
Mutuò, & vsuram rerum natura benigna,
Non res concessit miseris mortalibus: ergo
Quum nil sit nostrum, moriendo aliena relinquam,
Nilq; meum amittam. quid tum si aliena relinquo?
Quid doleam, si quæ sua sunt natura reposcit?
Nudus ego huc veni, simul hinc ego nudus abibo.
Mundus enim quoddam hospitium est, vbi turba animantum
Diuersorum ingens habitat: quæ tempore certo
His fruitur dapibus, quas conuiuator habendas
Vbertim, & gratis permittit: sumite, dicens,

Sumite: non meritis vestris, sed munere nostro,
Hæc bona tradidimus vobis obsonia, donec
Mi fuerit visum vos hinc dimittere, donec
Eia agedum, dicam, nostris decedite mensis.
Vescimini, & geniolæti indulgete. sed hora
Vltima quum veniet qua vos hinc ire iubebo,
Parete æquo animo, & venturæ cedite turbæ,
Conuiuásque alios ijsdem gaudere sinatis.
Ergo quis, nisi sit demens, ingratus, iniquus,
Talibus auditis alieno excedere tecto
Nolit, & inuito domino residebit? at ille,
Pessime vade foras, clamabit, & eijciet vi.
Tunc malè confusus, lacrymans, querulúsque recedet.
Cur ergo fortiferæ si me vocet arbiter vrnæ,
Mordicus inuitam viam retinebo? vel ægrè
Migrabo vt multi? neque enim fas? imò libenter
Destituā mundū hunc fœdum, innumerisq; refe-
Fraudibus atque dolis, incestibus atque rapinis,
Est vbi nulla fides, pietas vbi nulla, nec vlla
Iustitia & pax & requies, vbi crimina regnant
Omnia, vbi frater fratri insidiatur, vbi optat
Interitum patris natus, mulierque mariti,
Atque vir vxoris: nemo est, vel rarus vbique,
Qui non furetur (modò possit) non rapiátque,
Qui non sit fallax, qui non ficto ore loquatur:
Vt meritò possit mundus spelunca latronum
Dicier. en reges sub honesto nomine, necnon
Pontifices spoliant populos. en depeculantur

Certatim ciues, laniantes viscera matrum.
Quid tot stupra loquar? sunt cuncta libidine plena,
Et passim prostant, & clàm fodiuntur ephebi.
Quis non mœchatur? mystæ, vafrique cuculli,
Quos castos decet esse, palàm cum pellicibus, vel
Furtim cum pueris, matronis, virginibúsque
Nocte diéque subant: sunt qui consanguineatum
Inguinibus gaudent, ineunt pecudes quoque multi,
Et rura, & siluæ infames, vrbs quæque lupanar.
Adde tot instantes casus, tam multa pericla,
Quæ impendent semper mortalibus. adde labores
Assiduos, & tot ridenda superstitionum
Agmina, quîs opus est ceruicem subdere: quando
(Proh pudor) ignari sophiæ, crassique cerebri,
Doctrinæ osores (quibus est sola alea cura,
Aut nutrire canes & equos, v. lucrésque rapaces,
Cntinuísque iocis puerilem ducere vitam)
Sceptra tenent, præsunt populis, vrbésque gubernant.
Hinc tanta errorum scabies, tot stultitiarum
Colluuies, hinc & tot millia flagitiorum.
Talia si tecum reputas, animóque reuoluis,
Non metuens mundum hunc tam stultum, támque
    malignum,
Linquere: sed potius rectè fecisse Calanum,
Atque alios dices, qui sese sponte necarunt,
Et sponte hanc scelerũ cauea, stabulúmque ferarum
Deseruere, manu cessantia fata vocantes,
Nec voluere vltra moribundum pascere corpus,
Et miseræ carni tanto seruire labore.

Quod nisi relligio obstaret, legésque Platonis,
Et Deus, hortarer te ultro dimittere vitam,
Et sortem insanam & sceleratas linquere terras.
Non vinum, ut vinum appetitur. sed tale, bonúmq;
Sic vita, ut vita, est nihil, nisi sit bona: quòd si
Est misera, ut vinum corruptum despicitur.
Esse quidem, per se nec amandum, nec fugiendum est:
Quippe habet hoc quamuis vilissima recula vermis,
Musca, lapis, cortex: nihil est optabile, dempta
Conditione boni. nisi sit tale, esse, bonúmque,
Non video cur optari, cur possit amari.
Quare qui mortem metuit, valde insipiens est,
Quum mala tot tantósque pati sine fine labores
Corporis atque animi malit, quàm vel cruciatum
Omnem cum carne exuere, & requiescere semper,
Aeternáque frui ac tranquilla pace, vel ipsis
Depositis membris, nulla re prorsus egentem
Viuere, nec sentire aliquem iam posse dolorem,
Atque unà cum dijs totum percurrere mundum,
Singula spectando, & ventos superare volando,
Ni fuerit pingui vitiorum fæce grauatus,
Cogatúrque imas terrarum habitare latebras.
Postquam sic fata est Musarum maxima, surgit,
Et me Phœbea renuentem fronde coronat:
Deinde abiēs per inane amplum, sese abdidit astris.

LIBER VII.

LIBRA.

MVSA agedum, surge & melioribus vtere pennis:
Alta pete, atque humiles iamdudum despice curas:
Rebus in excelsis decus est, & gloria maior.
Contemplare deos, totúmque per æthera curre,
Est vbi ver æternum, vbi pax æterna, vbi semper
Lucidus apparet Titan, nullísque tenebris
Læditur alma dies non illic nubifer Auster,
Vesanúsve Aquilo: Zephyri sed blandior aura
Spirat, & ambrosiæ latissima gramina mulcet.
Hac spatiare igitur: tamen inde relapsa vicissim
A centro ad centrum vario discurre volatu.
Ac veluti speculam quærit, quicunque videre
Optat multa procul, sic, te super astra necesse est
Scandere, ad vsq; Iouis solium: hac sublimis ab arce
Subiectum claro spectabilis lumine mundum.
Principiũ primum, immẽsum, admirabile, summũ,
Ex quo cuncta fluunt, tanquam de fonte perenni,
Vnum est duntaxat, nec rectè plura putantur:
Nam si plura forent rerum primordia, vel nil
Inter se prorsus differrent, sic erit vnum:
Vel mage differrent, & sic fateamur oportet
Esse aliquod maius, melius, præstantius, inter
Cætera principia, vnde aliis tribuatur origo,

Arbitrio

Arbitrio cuius moueantur cætera. nam si
Plura mouent pariter, si vires omnibus æquæ,
Si par imperium est, non est tamen æqua voluntas,
Párq; illis animus, crudelia prælia fient
Iugiter, atque omnem impediet discordia motum.
Vt si forte ratem parili conamine plures
Impellant venti, nunc huc, nunc flatibus illuc
Ambiguis agitata hæret, cui pareat, aut quem
Audiat: vnde loco semper versatur eodem.
At si animus cunctis idem est, eadémque voluntas
Principijs, frustra ponentur plura, sed vnum
Sufficiet. nam si non sufficit, atque aliorum
Indiget auxilio, si non nisi iuncta mouere
Possunt, haud dubiè imperfectum erit vnumquod-
que,
Nec poterunt verè primordia prima vocari.
Nam perfectum imperfecto prius esse necesse est,
Nec non composito simplex, & pluribus vnum,
Et mixto purum: quod prudens nemo negabit,
Est operæpretium tamen hoc ratione probare.
Caussa suo effectu prior est, auctórque opere ipso.
Perfectum verò, quia partes continet omnes,
Nilq; illi desit, longè est robustius, atque
Fortius, ergo facit, mouet, imperat, vnde putatur
Iure quidem causa atque auctor: sed debile contrà
Est imperfectum. quia partes non habet omnes,
Huícq; aliquid desit: proin vincitur, atque mouetur
Perfecti iussu, paret, non imperat: ergo
Iure quidem effectus dici, atque opus esse meretur

Posteriúsque ipso perfecto debet haberi.
Quòd si principium primum, quo cuncta creantur,
Imperfectum esset: miserum foret vsque, & ab illo
Nil posset fieri perfectum: sicut ab arte
Quæ non perfecta est, perfectum non opus exit.
Quare non possunt plura esse exordia rerum,
Ast vnum: quia perfectum non amplius vno est.
A quo sic rerum æternus deducitur ordo,
Vt monade à prima innumeri numeri generantur.
Est etiam purum ac simplex: nam posteriora
His sunt cōposita & mista. an componere quisquam
Aut miscere potest, si non prius inueniantur
Ex quibus id fiat? prius hæc extare necesse est
Singula per se, deinde simul coniuncta manere.
Ergo principium primum (ceu diximus) vnum est,
Ac simplex, nec non purum: quod viuere si non
Credimus, erramus. quoniam nisi viueret, vnde
Esset vita alijs, cùm viuant cuncta per ipsum?
Viuit nimirum, atq; sapit: quia condere nunquam
Tot bona, tam varia & pulchra, & tanto ordine possét,
Ni sapiens foret & cognosceret omnia ad vnguem.
Nec dubitandū etiam, sed corde atque ore fatendū,
Hoc ipsum esse bonum. nunquid bonitate carebit
Illud cunctorum quod origo & causa bonorum est?
Num fonte ex dulci riui effunduntur amari?
Num dulces riui ex fonte effunduntur amaro?
Aut opus est nihil esse bonū, aut bonus ille putandus
Qui rerum fons est, & mundi maximus auctor,
Hunc

Hunc homines variè appellant: nos ore Latino
Qui loquimur, plerumque Deúmque, Iouémq; vocamus.
Qui quum sit primum ens, & ab ipso cætera fiant,
Idcirco est per se viuens, sapiénsque, bonúsq;,
A nullo accipiens quod habet verùm omnia ab illo,
Accipiunt igitur quod habent, amittere possunt,
Si modò nil conferre velit dator ille supremus.
Vt riui possunt arescere, si neget vndas
Fons solitas: tamen haud ideo fons deficit ipse.
Nam per se producit aquas, neque pendet ab vllo:
Sic Deus est per se, idcirco non deficit vnquam:
Nec si cuncta simul pereant, ideo ipse peribit.
Quicquid enim per se est, semper durare necesse est,
Quum nullo indigeat, quum solo pendeat à se:
Quum vi non possit, quum nolit sponte perire.
Demum ipse est totum, sunt autem cætera partes,
Tale tamen totum non est, quod constituatur
Partibus ex ipsis, quum sit super omnia simplex.
Sed virtute (inquam) totũ est, quia condidit orbem
Tam vastũ, & quicquid tam vastus continet orbis.
Omnia quæ viuunt, & quæ viuentia non sunt,
Omnia quæ apparent, & quæ apparentia non sunt,
Ipse facit solus, solus quoque facta tuetur.
Hac ratione igitur totum est totúmque vocatur.
Vt semen tota est arbos: quia viribus eius
Quanquã sit minimũ, tamen ingens nascitur arbos,
Quæ validis ramis spatiosas explicat vmbras.
Multi autem dubitant an corpus corporeúsve

Sit Deus. esse etenim nil præter corpora credunt,
Atque ea corporeo quæ sensu percipiuntur.
Quare nos utrum hoc sit verum dispiciamus.
Omne quod est corpus, quantum & quale esse necesse est,
Atque duo hæc propter nimirum sensile corpus
Redditur: his demptis, quid sensu percipietur?
Quid vero quantum & quale est, componitur: atqui
Simplex est Deus ipse, velut iam diximus. ergo
Neutique corpus habet. prædictis adde quòd omne
Corpus materia saltem, formáque coactum est.
Præterea non finitæ virtutis oportet
Esse Deum, æternus quum sit, ne desinat orbis.
Nullum infinitam virtutem corpus habebit:
Quodlibet est etenim finitum, nempe rotundum,
Corporibus cunctis maius, meliúsque, suis est
Limitibus cinctum: sic quod quater angulus, aut ter
Format, sic alias quod habet quascunque figuras.
Ergo infinitæ non est virtutis. & istud
Monstro sic: partes hoc diuide corpus in æquas,
Sitq; A, dimidium, sit B, pars altera: quæro
An possit tantum A, quantũ B, & utrique potestas
Infinita sit? hoc pacto pars altera frustra est,
Altera sufficiet. quòd si pars utraque vires
Finitas habet, & totum tale esse necesse est.
Finitis etenim constare ex partibus ipsum
Infinitum, audet qui dicere, desipit. ergo
Corporis est expers, qui corpora cuncta creauit.
Fortè aliquis respondebit, Deus infinitum

Est corpus, nos verò istud posse esse negamus.
Omne etenim spatium compleret. nec locus vllus
Restaret vacuus qui claudere cætera posset:
Sic nec mundus erit, nec nos, nec denique quicquam.
Præterea corpus viuens quum nobilius sit
Ac melius quàm quod vita caret, haud dubitandum
Nobiliorem esse ac meliorem corpore vitam,
Propter quam corpus melius fit nobiliúsque.
Quæro igitur nunquid vita est substantia? vel quid
Accidit? hoc si sit, substantia vilior esset,
Nec non deterior quàm quod substantia non est:
Quod certè absurdum clamabit turba sophorum.
At si vita ipsa est substantia, corpore nullo
Indiget adiuncto sibi: soláque purius atque
Commodius per se quàm corpore iuncta manebit:
Nam quare adsciscat corpus sibi, viuere liber
Quum valeat mundi sator, & sine corporis vsu?
Nempe superuacua est moles, & carceris instar
Continet inclusas vires, animámque coercet,
Impediens, ne quò vult pergere libera possit.
Ille igitur summus princeps, bonus, omnipoténsque:
Aeternus, sapiens, prorsus sine corpore viuit.
Sed quare hoc multi nolunt concedere? dicam,
Nempe quia in crasso demersi corpore, crasso
Obducti sensu, nil præter corpora norunt.
Vt si fortè oculis vitrum quocunque colore
Infectum obijcias, quicquid spectabis, eundem
Qui vitro, credas deceptus habere colorem.

Scire tamen debemus, & omni errore fugato
Credere, nec dubiè, esse alia & quamplurima verè
Entia, vel nullo viuentia corpore: vel quæ
Corpus habent tenue in primis: vt cernere nostri
Haud poßint oculi, nec noster tangere sensus,
Atq; ideo nobis meliora & nobiliora.
Quod forsan tali poterit ratione patere.
Omne graue & crassum quanto plus continet in se
Terrenæ fæcis, tanto fit vilius illo
Quod tenue atque leue, & subtilis materiai,
Massa est compositum: docet hoc quodcunque metallum:
Nam simul ac validis Vulcani viribus arsit,
Liquitur, & partes illius deteriores,
In quibus est terra plus & grauitatis, habentur
Pro nihilo, in scoriámq; abeunt: leuiora, magísque
Pura, nitent, meliore sono, meliore figura.
Sic panis melior, qui purior & leuior fit
Ex simila: hunc domini comedunt: sed craßior escam
Dat famulis: rursus grauiori & deteriori
Custodes pecoris pascuntur rure molossi.
Sic aqua, sic vinū, atq; oleū, & liquor omnis habetur
Nobilior tanto, quanto est subtilior atque
Lucidior leuiórq;: cibus quoque craßior, & cui
Plus grauitatis inest, in sordes versus ab aluo
Pellitur: ast alius terreni ponderis expers,
Fit caro fit sanguis, fitq; vtile nutrimentum.
Cur lapides viles, craßóque, grauique & opaco
Corpore sunt, gemmæ pretiosaq; marmora lucent?

Nempe

Nempe quia his minus est terrenæ fæcis: at illis
Materies concreta magis, densatáque tellus
Dat pondus, lucémque adimit, pretiúmq; decoris.
Sunt speciosa igitur minus, & pretiosa, tenent quæ
Plus terræ: Vnde etiam possunt minus entia dici:
Vt minus est aurū scoria, & quod vilius aurum est.
Namque elementorum certè est vilissima tellus,
Et quasi fæx quædam: idcirco faber optimus illam
Inferiore loco fixit, multúmque remoto:
Vt quantum posset, distaret ab æthere puro:
Densauítque globum, vt minor & contractior esset,
Cælicolúmque minus turbaret lumina, quando
Immensi spectare velint penetralia mundi:
Ergo vbi tā pulchrū absoluit Deus amphitheatrum,
Ornauítque ipsum stellantibus vndique gemmis,
Quicquid vbique fuit scobis immundæque relictum
Passim materiæ, ventos abstergere iussit.
Illi confestim domini mandata facessunt.
Hinc Aquilo, inde Notus, Zephyrusque, Eurúsque patentes
Certatim verrunt campos, glomerántque redactas
In medium sordes, variísque afflatibus vrgent:
Sic facta est tellus, quæ prorsus ab æthere toto
Expulsa, ad centrum sese miseranda recepit.
Non locus alter erat distantior, inferiórque,
Ad quem confugiens tandem requiescere posset.
Nónne etiam reliquis infirmior est elementis,
Debilióręq;? etenim si discindatur ab æstu,
Aut ferro, aut alia quauis ratione, redire

In ſeſe nequit, ac diductas iungere partes.
Aſt aqua ſi fuerit diuiſa, recurret in vnum
Extemplò, & rurſus veluti prius integra fiet:
Sic aer, ſic ipſe ignis quum dilaniantur,
Quamprimùm coeunt, diſſectáque membra redu-
cunt,
Et remanet facto de vulnere nulla cicatrix.
Vnde hoc? nimirum quia ſunt meliora, magíſque
Perfecta, & propria poſſunt virtute moueri:
Terra autem per ſe ſtabili grauitate quieſcit,
Immo aliis cauſa eſt vt ſint immota, locúmque
Ne mutare queant. ſiquidem plus eſt vbi terræ,
Plus grauitatis ineſt, minus illic mobilitatis,
At quæ ſunt leuiora, eadem ſunt mobiliora,
Et vitæ propiora quidem: nam cauſa mouendi
Corporibus vita eſt: patet hinc, quòd mortua motu
Cuncta carent, ſed quum viuentia ſint meliora
(Quandoquidem nihil eſt vita pretioſius ipſa)
Haud dubiè, leuius quodcunque eſt, mobiliúſque,
Illud idem melius dicendum nobiliúſque.
Ergo errant prorſus qui credunt entia tantùm,
Quæ apparent oculis, vel tactu percipiuntur,
Et quæ craſſa magis. quid enim ſubtilius ipſo
Aere? quídve poteſt tangi minus atque videri?
Vnde ipſum multi vacuum, & nihil eſſe putarunt.
Apprime eſt tenuis: quid ni? veruntamen eſt ens,
Et verum corpus, primis de quatuor vnum,
Nobilius terra, & terram humectantibus vndis.
Tradita proinde fuit ſedes ſublimior illi.

Nam

Nam quæ sunt cælo & stellis propiora beatis,
Debent nobiliora etiam, & meliora putari.
Nónne omnes venti tenues, ut lumina fallant?
Quis tamen esse neget ventos? qui ferrea postquam
Carceris Aeolij fregêre repagula, montes
Ingentes quatiunt: validóque à stirpe reuulsas
Deijciunt ornos, pontúmque à sedibus imis
Euertunt, cogunt nubes, soluúntque coactas,
Terribiléſque cient tonitrus, & fulmina trudunt,
Quum tantas habeant vires, non entia dices,
Cernere quòd nequeas, vel prensos stringere palmis?
Nimirum stultum est committere sensibus omne
Iudicium, fallunt oculi persæpe videntem,
Próque alio monstrant aliud. demergito in vndas
Perspicuas baculum rectum, apparebit in illis
Incuruus: currat propè littus adacta phaselus,
Currere tunc littus credas, cessare phaselum.
Fallaces igitur sensus, ætate frequenter,
Aut morbo, aut alijs causis mutantur & errant:
Nec sunt cuique pares, quod pulchrum indicat ille,
Contrà hic turpe putat: dulce ille, hic ducit amarum:
Ille alget, calet hic, variantur corpore sensus,
Inque alia sunt carne alii, partéſque sequuntur
Interdum: per quas operantur: vt ebrius vnam
Esse duas credit flammas, & fixa moueri:
Quippe mero turbati oculi, turbant quoque visum.
Aer præterea solet ipsos vertere sensus:
Namque modò est clarus, modò turbidus, humidus est nunc,

Nunc

Nunc siccus, nunc est densus, nunc rarus: ita ipsos
Illudit variè sensus: hinc sanguineus sol
Apparet, minor hinc vel maior luna videtur:
Hinc clamante aliquo sinuosa resultat imago,
Decipiens stolidas iteratis vocibus aures.
His aliisque modis possunt errare: sed ipsa
Certior est ratio, duce qua mens inuenit inter
Mille latens nugas & inania somnia verum.
Hanc amat, hanc sequitur, totis huic viribus hæret,
Qui sapit, ingenióque valet, cui viuida mens est,
Ætheretúsque animus: sed crassa obtusáque turba
Non videt hanc lippis oculis: hinc plurimus error,
Vanáque credulitas, & opinio cæca tenáxque.
Prudentum rectrix ratio est, at opinio vulgi.
Nos igitur rationis iter, quà possumus, omni
Conatu ac studio quæramus & ingrediamur.
Ipsa etenim ratio sol est, qui tramite certo
It semper, per quam à brutis distare putamur:
Obscuram, incertámque imitatur opinio lunam.
Quid demum ratio dictat? viuentia multa
Esse quidem, nostros fugiant quæ tenuia sensus.
Nam nisi fecisset meliora & nobiliora,
Quàm mortale genus, fabricator maximus ille,
Nempe videretur non magno dignus honore,
Nempe imperfectum imperium atque ignobile haberet.
Infra etenim naturam hominis, pecudésque feræq;
Existunt, viles omnes ac mente carentes,
Et misera, & ventri tantùm somnóque vacantes.

Quòd

Quòd si nullum animal melius natura creasset,
Quidnam aliud foret hic mũdus quàm turpe ferarũ
Ac pecudum stabulum, spinisq; fimóque refertum?
Quidnã aliud foret ipse Deus quàm pastor herúsque
Multorúmq; gregum, multorúmque armentorum?
Atqui hominem fecit: nimirum maxima laus hæc,
Nimirum satis hoc: ohe, fieri melius nil
Debuit aut potuit? iamiam perfectior orbis
Esse nequit: fuit hæc Iouis infinita potestas?
Sed videamus vtrum sit fas hoc credere. non est,
Non est hoc (inquam) fas credere, nec ratio vult.
Nam quid homo est? animal certè stultum atque malignum,
Præq; aliis miserum, si se cognoscat ad vnguem.
Quis non sponte malus? vitiorum lubrica & ampla
Est via, qua properant omnes, vltróque feruntur,
Nec prohibere valent monitor, lex, pœna, metúsve,
Contrà virtutis salebrosa, angusta, nimísque
Ardua, quà pauci tendunt, iidémque coacti,
Quis sapit? an mulier? nunquid puer? aut cerdonum
Tota cohors? eheu stultorum maxima turba est.
Cæcis versamur tenebris, & ducimur omnes
Affectu: aut nulli, aut pauci, quos rector Olympi
Præcipuè sibi delegit, ratione reguntur.
Quis contemplari valet: aut vnde otia nobis
Sunt, vt poßimus latitans inquirere verum?
Distrahimur variis curis: pars plurima vitæ
Conteritur somno, reliquum morbi atque labores
Aßidui impediunt, paupertásve improba turbat,

Desidia interdum, interdum furiosa voluptas.
Hinc stulti sumus, hinc nobis sapientia desit.
Namq; ea continuo studio longóq; paratur,
Pacatúmq; animum poscit, mentémq; quietam.
Quàm vero genus humanum miserum sit, abundè
(Ni fallor) sexto libro monstrauimus ante.
Eheu pœnarum scelerúmq; & stultitiarum
Hic locus est: hæc est tenebrosi regia Ditis,
In qua nemo quidem non multa incommoda suf-
fert.
Turba tamen stupida & crassa hoc non cogitat, imò
Inter continuos, detestandósque labores,
Sæpe canit demens, & ridet, nec miseram se
Agnoscit, patitur pœnas, obitérq; iocatur,
Et subito obliuiscitur omnia, dummodo parua
Dulcedo subeat: lethen hæc mentibus infert.
Prouida sed tales voluit nos esse, sagáxque
Natura: vtiliter certè. nam si saperemus,
Quis ferret misera tot tantáq; tædia vitæ?
Tristitiam, curásque graues sapientia gignit.
Ipsa etiam natura hominem spe lactat inani,
Qua sine quisq; sibi mortem conscisceret vltro.
Ergo stultitia & spes, sunt duo pharmaca nobis
Tradita prudentis naturæ consilio, ne
Tot tantísque malis affecti deficiamus.
Quòd si hodie haud vllũ est animal præstantius ipso,
Mundi auctor quid erit? stultorúmq; & miserorum
Et sceleratorum dominus, princeps, pater, & rex.
O bellum imperiũ, ô summum ac mirabile regnum!

O bellos

O bellos comites! quid quæris Iuppiter vltra?
Iam non es solus: tam pulchrum condere mundum,
Scilicet hos propter decuit te. seruiat istis
Cælum, sol, luna, astra, aer, tellus, mare. quid ni?
Sed mox in nihilum redeant, pereántque velut nix
Adueniente æstu, aut hyberno tempore frondes.
Quanti sunt quæ tam imbecillo corpore constant?
Quanti sunt quæ tam imperfecto tempore durant?
Nunquid credibile est terram pontúmque habitari
Duntaxat: quæ sunt cælo collata fere nil.
Quid tellus pontúsq; simul? punctum prope dicas,
Si mundi spatium immensum ac mirabile acuto
Perpendas animo: quin ipsis quolibet astrum
Est maius, veluti perhibent qui talia norunt.
Ergo tam exiguus locus, & tam vilis habebit
Tot pisces, homines, pecudes, volucrésque, ferásque:
Cætera erunt vacua, & proprio cultore carebunt?
Atque aer desertus erit, desertus olympus?
Delirat quisquis putat hoc, hebetísque cerebri est:
Immo illic longè plura & longè meliora
Viuere credendum est, longéq; beatius atq; hic.
Denique si verum volumus sine fraude fateri,
Est hominum sedes, brutorúmq; infima tellus:
Ast aer vltra nubes, calúmque beatum,
Pax vbi perpetua & nitidi lux clara diei
Assiduè regnant, domus est & regia diuûm.
Quos licet haud possit mortalis cernere visus
(Est etenim tenuis nimium natura deorum)

Sunt tamen innumeri, bibulæ quot corpora arenæ
Littoribus cunctis, cunctis quot gramina campis.
Qui credit cælum tam immensum, támq; decorum
Desertum omnino ac solum, vacuúmque colonis,
Quum teneat vilis tam multa animalia tellus:
Delirat, crassa mentis caligine pressus,
Nec minus ac pecudes terrena in fæce sepultus.
Nec mirum puto si fortunatæ inueniuntur
Insulæ in Oceano, loca cunctis plena bonis &
Deliciis, veluti quidam scripsêre, vbi vitam
Nunquam vllus dolor, aut casus contaminat vllus,
Sed cælum, Oceani nomen, quia concolor illi est
Et velox apprimè, ideo fortasse recepit:
Omnis stella autem censebitur insula? quid ni?
Nónne domos etiam multas ita sæpe vocamus,
Quòd solæ à reliquis sint omni ex parte remotæ?
At si aliter dicunt quàm nos exponimus, errant:
Non etenim in nostro Oceano sunt talia: Reges
Hæc loca non sinerent armis intacta, suóq;
Imperio vellent adiungere, si quis ad illa
Accessus foret, & cuperent consistere in illis,
Sed quid non fingit nugarum Græcia mater?
Nempe suos aer cælúmque ac sidera ciues
Indigenásque tenent: quod qui negat, ille beatis
Inuidet, atque Dei maiestatem insipienter
Blasphemat. nunquid non est blasphemia, cælum
Dicere desertum, & nullis gaudere colonis?
Atq; Deum nobis tantùm brutísque præesse,

Tam paucis, & tam miseris animalibus, & tam
Ridiculis? certè sciuit, potuit, voluítque
Omnipotens genitor, nobis meliora creare,
Quæ viuant meliore loco: vt sua gloria maior,
Maius & imperium foret, & perfectior orbis.
Nam quo plura facit, quo nobiliora, relucet
Hoc magis & mundi decus, & diuina potestas.
Sed dubium est an sint puræ & sine corpore formæ:
An variæ, vt nos, membrorum compagine constent.
Nimirum dictat ratio, quòd in aere & igni
Corpus habent quæcunq; manent animalia: nam si
Non sunt corporea, ergo aer desertus & ignis
Prorsus erit, vacuúsque locus dicetur vterque.
Quippe locum præter corpus, nihil occupat: illi
Cui non est corpus, non est locus, idque loco nil
Indiget: vt satis ostendunt præcepta sophorum.
Sed nunquid morti debentur? credere par est,
Viuere longa quidem & felicia sæcula, tandem
Desinere, atque mori. nam si corrumpitur aer
Atque ignis, cur non pereant viuentia in illis?
Nempe loci naturam haurit sequiturque locatum.
Fortè aliquis, quali specie, qualíve figura
Sint hæc scire velit: par est quoque credere talem
Esse illis faciem, qualem nec terra nec vnda
Ferre solet, nostra meliorem ac nobiliorem:
Qualem nec fas est, nec cernere possumus ipsi.
At quibus in stellis vita est, & in æthere puro,
Cælicolæ nunquam pereunt: quia nulla senectus

Astra terit, nulla vnquam ætas labefactat olympum.
Credendúmque, ipsis maiora & lucidiora,
Et formosa magis, magis & valida & lauia esse
Corpora quàm reliquis quæcunq; sub æthere viuunt,
Atq; elementa colunt, & tempore mensurantur.
Sed quid agunt? gaudent sensu ac ratione vicissim,
Nunc hoc, nunc illa vtentes: mirísque fruuntur
Deliciis, quas humanum nec fingere posset
Ingenium, nec mortalis percurrere lingua.
Illic est verus mundus, vera entia, veræ
Diuitiæ, veri mores, & gaudia vera:
Ast hîc sunt vmbræ tantum, simulacráque rerum
Friuola, quæ paruo momento vt cera liquescunt.
Illius mundi quædam est hic noster imago:
Quantū pictus ab hoc, tantū hic quoq; distat ab illo.
Extra ipsum verò cælum & supra omnia corpora,
Esse alium mundum meliorem incorporeúmque,
Qui non percipitur sensu, sed mente videtur,
Nonnulli credunt: nec res est dissona vero.
Nam, si nobilior sensus, & præstantior est mens,
Cur habeat proprium mundū, propria entia sensus,
Quæ verè existant, quæ percipiantur ab ipso:
At mens sola manens, proprio non gaudeat orbe,
Nilq; habeat per se existens? sed somnia tantùm
Apprendat, tenuésq; vmbras, & inania spectra?
Quæ non existunt per se, vera entia non sunt.
Aut igitur mens est nihil, aut natura creauit
Menti consimilem mundum, qui continet in se

Res veras, stabiles, puras, immateriales,
Quæ per se existunt melius quàm sensibiles res.
Hic ille archetypus mundus, perfectior isto
Sensibili, quanto sensu perfectior est mens:
In quo sol deus est summus, dijque astra minores.
Ergo plura etiam quàm sit perfectior in se
Continet, ac diuersa magis quàm materialis
Corporeúsque orbis: sed nil corrumpitur illi,
Nil motum, nil tempus habet: sunt omnia fixa,
Aeterna, absq; loco, & nullis obnoxia damnis.
Illic sunt causæ, & cunctarum semina rerum.
Sensibilis mundus mundo defluxit ab illo
Mentali archetypo, & quædam est illius imago.
Omnia sed perfecta illic, atque vndique tota:
Hîc sunt particulæ rerum, quæ multiplicantur
Materiæ vitio. sic plures efficiuntur
Cerui: namque illic virtus est vna creatrix
Ceruorum: vulpes facit hæc, facit illa leones.
Sic de alijs dico, quæ noster continet orbis:
Quæ numero plura, at specie clauduntur in vna.
Omnia proueniunt, suntq; à virtutibus illis.
Haud aliter fabri magna exercentur in vrbe,
Quisque suo incumbens operi diuersa laborat.
Quare ex particulis hic mundus constat. at ille
Ex totis, viuis per se, distantibus à se.
Singula nonnulli credunt quoque sidera posse
Dici orbes, terrámque appellant sidus opacum,
Cui minimus diuûm præsit: quia nubibus infrà

Imperium teneat, producátq; omnia solus
Corpora quæ æquor habet, tellúsque atque infimus aer:
Vmbrarum dominus, simulacráq; viua gubernans,
Cui data sit rerum cura & moderamen earum:
Quæ quia non durant, sed tempore corrumpuntur
Exiguo, propè nil possunt, vmbráq; vocari.
Hîc reor est Pluton, à quo tenebrosa teneri
Regna canunt vates: námq; infrà nubila nox est,
Suprà autem lux clara nitet, splendórq; perennis:
Huic igitur, tanquam minimo, Deus ille deorum
Rex genitórque dedit vilissima regna, aliósque,
Vt quisque est melior, melioribus addidit astris,
Imperiúmque suum natis diuisit habendum.
Sed tamen hæc hominum nulli certa esse putamus,
Nam secreta Dei quis nouit? quis fuit vnquam
In cælo, rediítque iterum, potuítque referre?
Non tanti est mortale genus, mens nostra labascit
In rebus summis, nec spectat noctua solem.
Quisq; suo ingenio fretus, noua fingere gaudet:
Præsertim vates, quibus est fiducia maior.
Traditur his, quæcunque velint, impunè vagari:
Nam furijs agitantur Iacchi & Apollinis œstro:
Quanquam nil prohibet furiosos dicere verum.
Et verum dixit quondam furiosa Sibylla.
Sit satis hoc, (veluti promisimus) ostendisse
Multa esse, & nobis longè meliora videri
Quæ nequeunt, viuunt tamen, & ratione fruuntur.
Imo aliqui in primis docti scripsere sophorum,

Tales

Tales esse animas quoq; nostras corporibúsque
Exutas non posse mori, æternásque fatentur.
Sic Plato, sic Samius voluit, sic sensit & ille
Diuinus verè Plotinus, sicq; poetæ
Non pauci cecinere. igitur par esse videtur,
Atque operæpretium (quoniam dignißima scitu
Res est) hanc etiam meditando euoluere partem.
Quid melius quàm se cognoscere? corpora quid sint
Norunt vel pueri: puluis de puluere: verùm
Difficile est naturam animi cognoscere ad vnguem.
Quare hanc, Pierio confisus numine, totis
Viribus ingenij & solerti indagine, posthac
Quærere conabor, facilíque ostendere versu.
Quo facto, Libram egressus, tua Scorpio adibo
Signa, vbi faturum vires ac iura requiram,
Si modò non obstant scribendi fata poetæ.
Sed quia in ambiguis rebus bene percipiendis
Progressus bonus est ac debitus ordo, vt ab illis
Quæ manifesta magis, magis & certa, incipiamus,
Hoc nos facturi sumus hac in parte. etenim si
Principia obscuris fuerint abstrusa tenebris,
Quæcunque ex illis veniunt, incerta sequentur.
Friuola si fuerint fundamina, tempore paruo
Deficiet quicquid super his fabricare volemus.
Effectus verò certi magis ac manifesti
Sunt nobis quàm causæ: igitur sumamus ab illis
Principium, & foribus rem perspiciamus apertis,
Iámq; ideo à motu (quia per se sponte moueri

Possunt quæ vitam retinent: quia denique motus
Præcipuum vitæ indicium est) prius incipiemus.
Nempe ipsum corpus, necnon membra ipsa quiescunt
Per se, & putrescunt: calor est fortasse mouendi
Causa, aut calfactus sanguis. sed viua frequenter
Stant immota, insit licet his sanguísque calórque,
Quandocunq; volunt requiescere. proinde voluntas
Ipsius motus fons & causa esse videtur.
Sæpe volunt tamen, & nequeunt animata moueri:
Ergo vtrumq; simul motum creat: imperat vnum,
Exequitur reliquum: iubet hoc, iussa efficit illud.
Velle quidem nihil est, si desit posse. sed vnde
Vult animal mutare locum? quia nempe voluntas
Mente bonũ monstrãte videt, deinde ipsa mouetur
Virtute obiecti, & trahitur, velut ignis ab esca,
Vt lapidi Idæo ferrum, paleæq; minutæ
Heliadum lacrymis. miro sic ordine mundum
Instituit pater omnipotens, vt plurima nexu
Iungantur facili, & coeant: sed plurima contrà
Discordent inter sese, pugnéntq; vicissim.
Vnde aliqui merito esse aiunt primordia rerum,
Litem & amicitiam, pérq; hac fieri omnia credunt.
Ergo bonum mouet, à quo deinceps mota voluntas
Membra agitat, corpúsq; vrgẽs huc mittit & illuc.
Non tamen esse bonum cunctis animantibus vnum
Credamus: neq; enim cunctis est vna cupido.
Diuersis diuersa placent, sua gaudia cuique
Distribuit natura: aliud puer optat amátque

Quàm matura ætas. nam qualia corpora, tales
Sunt plerunque animi, & talis plerunq; voluntas.
Propterea nunc hoc volumus, nunc illud amamus:
Et quæ grata prius fuerant, mox despiciuntur:
Nimirum, quoniam corpus mutabile, nunc hos
Nunc illos habitus diuerso tempore sumit,
Naturámq; animi secum trahit. hinc sitis, hinc &
Macra fames, Venerísq; oritur genitiua cupido.
Atqui ipsum corpus mutant complura, vel ætas,
Vel tempus: vel casus, item potus, cibus, aer,
Sideráq; interdum, vt quidam scripsere periti,
Non igitur solum obiectum, sed corporis ipsa
Conditio, nos velle facit diuersa, mouétque.
Sed ratione aliqui potius ducuntur, & illa
Procedunt monstrante viam, & virtute trahuntur:
Qui perquam rari existunt. nam lumina mentis
Haud secus obducunt affectus corporei, quàm
Phœbeum iubar inspissantes aera fumi.
His demum causis corpus mortale mouetur.
Vis autem motiua animæ, cui mota voluntas
Imperat, imperium exequitur, membrísq; quietis
(Indupedita modò hæc non sint) infunditur, horsum
Illorsum impellens. sed cur lassata labore
Languescunt? sic crura dolent, sic brachia torpent.
Hinc credo, quoniam sanguis feruore solutus
(Feruet enim motu nimio) subducitur, atque
Deficit exhalans paulatim; non aliter quàm
Aegrorum extenuant quum pallida corpora febres.

Sanguis enim, aut alius vice sanguinis humor in
ipsis
Diffusus membris, animam vehit, atque alit ipsum
Corpus: quo vegetante, mouens vis concitat artus.
Spiritus est etiam quidam tenuísque leuísque,
Quem generat calor, ac sanguis resolutus ab ipso,
Ceu solet à radijs solis resoluta creare
Vnda leues agiléque auras. hic spiritus intra
Viscera conclusus paßim fluitánsque cauernis
Corporeis, animæ præstò est, animæq; ministrat,
Quum vult ipsa aliquid fieri, corpúsque moueri,
Verùm hi qui somno oppreßi sunt, quomodo motum
Exercent? nam sæpe aliquis per somnia surgens
Arma capit, vel sternit equum, vel scribit, vt aiunt:
Vel citharam digitis pulsat sopitus inertem.
Scire opus est, rerum in nobis simulacra manere,
Quas visu aut alio sensu percepimus: hinc est
Quòd quasi præsentē, absentem spectare videmur,
Quòd iam præteritas voces audire putamus.
Has igitur species, cerebri penetralibus altis
Inclusas: turbat stomacho qui surgit ab imo
Euolitátque vapor: tunc mens delusa, mouetur
Atque mouet corpus, fuerit si fortis imago.
Sed caudam colubri abscissam, caudámque lacertæ
Motantem sese, nunquid mouet ipsa voluntas?
An potius vis illa animæ, quam nomine Graij
Phantasiam dicunt? ceu quos vel dira phrenitis
Vel Bacchi liquor immodicus, vel somnia vexant?
An ratione alia id contingit? forsitan intra

Nodo

Nodosas caudæ partes vegetabilis ille
Spiritus inclusus toto conamine quærit
Qua data porta fugam, & sinuosa volumina torquet,
Pérque vias tenues sensim eluctatur in auras:
Vel pars illa animæ, quæ corpus sentit, in illo
Stat diuisa loco, & motum ciet. arbitror autem
Iudicio quæcunque carent, non posse dolorem
Aut aliquid sentire. etenim vis maxima sensus
Cognitione fluit: qui plus cognoscit, habétque
Iudicium maius, patitur magis, & magis idem
Gaudet: sed stupidi atq; hebetes min⁹ omnia curāt,
Læduntur minus, & metuūt minus, & minus algēt
Atque calent, vix dignoscunt aduersa secundis.
Non igitur quoniam doleat, cauda illa mouetur:
Nil etenim sentit. quia vis quæ iudicat, illic
Non est, sed capitis parte in meliore remansit.
Vnde prior mihi causa magis vera esse videtur.
Sic igitur motus fit, quo viuentia sese
Proripiunt. tamen hoc prædictis addimus vnum,
Quod quandoq; bonū præsens, quum poßit haberi,
Non mouet aut petitur, quia non cognoscitur. ergo
Cognitio, motus etiam causa esse videtur:
Imò præcipua est: quis enim cupit illa petítve
Quæ prorsus nescit? cæca est per se ipsa voluntas.
Nec quicquam sibi velle potest sine lumine mentis:
A quo si fuerit minus illustrata, sinistrum
Carpit iter, speciéque boni decepta labascit.
Verùm hæc de motu satis. hinc videamus, vt ipsum

Viuentis corpus grandescat, quomodo fiat
Crementum, & certo cur tandem limite sistat.
Aethereus quidam est ignis, qui animantia quaque
Viuificat clausus membris ac pectore caeco,
Hunc humor genitiuus alit, ceu flamma lucernae,
Occaso iam sole, leui nutritur oliuo.
Hic stomacho immissas epulas coquit, inde per artus
Sparguntur partes subtiles, vnde medullae,
Ossa, caro, nerui, sanguis gignuntur, & omne
Paulatim augescit corpus: velut imbribus herbae
Ac plantae crescunt, solis virtute iuuante.
Si multus fuerit, validúsque hic ignis, & humor
Conueniens adsit, quantum calor ipse requirit:
Fit magnum augmentum: tandem finitur, & vltrà
Non tendit, quum sit virtus finita caloris:
Quo demum languente, solet decrescere corpus.
Hoc patet in senibus: fiunt hi námque minores
Incuruiq;, cauo spectantes lumine matrem.
Deficit ignis enim, & languet calor ille animalis:
Deficit humor item natiuus, quo sine vita
Stare nequit: veluti non lucet flamma lucernae,
Si desint alimenta illi, redeúntque tenebrae.
Iam verò motus animi dicamus, & vnde
Proueniant: res abstrusa est, tamen excutiemus,
Qua mens nostra tenus poterit pertingere verum:
Ac de ira primùm audaces facit ira, pericli
Contemptrix, auget robur, viresque ministrat:
Qua suadente, hostē impauidi, Martémq; cruentum

Aggredimur, raptisque in prælia cutrimus armis.
Causa est nimirum sanguis qui accenditur, & cor,
Flammiuomum, fellisq; liquor diffusus amari.
Iræ etenim sedes fel creditur, ipsaque bilis
Materiam præbet stimulis, cæcóq; furori.
Hinc, quæ felle carent animalia, neutique possunt
Irasci, pacémq; colunt, ac bella recusant.
Hinc quibus est sanguis feruentior, atque caloris
Vis maior, tumidam citiùs labuntur in iram.
Sic iuuenes, sic & quorum mera vina replerunt
Plus æquo fibras, facilè excandescere notum est.
Ergo anima indignans, bilem quũ sanguine miscet.
Deinde manus ad bella armat, mox vulnera fiunt.
Nam prius ipsam animam lædens iniuria turbat:
Quæ turbata, dehinc corpus mouet: vnde videntur
Errare hi, quicunq; animam non posse moueri
Contendunt: nam si nunquam moueatur, oportet
Stare loco, atque gradu corpus quoque semper eodem.
Motus enim varius varium simul indicat esse
Motorem. sol mutatur, mutantur & vmbræ.
Cur nunc has reddunt, nunc illas organa voces?
Nempe quia huc illuc volitat manus, & diuersos
Dum tactus agitat, varium dat fistula cantum:
Sic animæ affectus prius accipit ipsa latenter:
Quos vbi vult fieri notos, tunc vtitur huius
Aut huius membri officio, impertitur & illi
Id quod habet latitans in se, vt videatur & extet.
Haud aliter quàm quum fido rex dicit amico,

Atq;

Atque aperit secreta animi, quæ postmodo cunctis
Diuulget populis, & diuulgata patescant.
Sic etiam fit amor: nam quū mens dulce quid optat,
Vsa ministerio cordis, tunc pandit amorem.
Corde amor, ira, timor, votum, spes, cura, voluptas,
Tanquam arce in quadam, cum anima versantur, & inde
Membrorum officio excurrunt per corporis vrbem.
At de istis aliàs forsan dicemus abundè,
Si deus annuerit nobis, facilésque camœnæ.
Sufficiat nunc, affectus fieri prius omnes
In natura animi, causis venientibus extrà:
Deinde hos vel membri vel sanguinis aut humoris
Cuiuscunque opera effundi, in lucémque propelli.
Iuncta etenim cū sint corpúsq; animúsq;, necesse est
Communes motus, communia vulnera vtrisque
Accidere, ínq; vicem sese mutare. quod vni
Infertur, quamprimum aliud quoq; sentit, habéntq;
Sympathiam, tanto se fœdere complectuntur.
Post hæc de sensu, quoniam properamus ad ipsum
Chelarum finem, breuiter mea Musa loquamur.
Quinque dedit sensus natura animantibus illis
Quæ sunt perfecta: ast alijs non tradidit omnes,
Atque ideo possunt meritò imperfecta vocari,
Quales lumbrici, & talpæ, conchæq; marinæ:
Cochleáq; & spinis circumuallatus echinus.
Hos inter sensus præstantior esse putatur
Visus: quandoquidem menti certißimus hic est
Nuntius, ostendens illi quæ plurima terris

Naturæ ingenio ac mira virtute creantur,
Tot flores, herbas, fructus, animalia, plantas,
Tam multas lapidum species, tam multa metalla:
Ostendens etiam quos pascit in æquore Proteus
Squammiferos populos, & monstra natantia pontos
Quódque his est maius, cœlestia templa deorum,
Stellarúmque globos, & sancti lumina solis:
Mitto ea quæ faciunt homines, quæ lingua referre
Nulla potest: ergo hic sensus pulcherrimus atque
Optimus est, in quo sedes bene creditur esse,
Præcipuúmque animi hospitium: quotiésque videre.
Aut affari aliquem volumus, tunc lumina nostra
Eius in aduersos oculos intendimus, ac si
Totus homo atque animus totus consisteret illic,
Nempe oculos, animi speculum quicunque vocarit,
Verus erit: nam blandus amor luceßit in illis,
Apparéntque odium, feritas, clementia, mœror,
Lætitia, improbitas, pietas, prudentia, necnon
Stultitia, ambitio, timor, ira, audacia, culpa.
Sed visus, quo fit pacto? diuersa sophorum
Iudicia exquirant alij, nos prodere paucis
Conemur quicquid vero quadrare putamus.
Scire opus est vnam esse animam, minimámque videri
Vt nequeat: tamen innumeris prope viribus aptam,
Quas illi natura dedit, summúsque creator.
Hæc auget, nutrit, generat, mouet, afficit, audit,
Gustat, odoratur, tangit, videt, & cognoscit:
Quæ vis præcipua est & maxima, cælitibúsque

Cognata ac propria: hac igitur per corporis artus
Diffundit vires, quæ certis partibus hærent,
Perque oculos lucem admittit, variósque colores
Percipit, atque omnes dijudicat ipsa figuras
Pupillæ officio, & totum considerat orbem.
Sic quoque per nares diuersos prendit odores,
Perque aures haurit voces, strepitúsque, sonúsque.
Per gustum hæc eadem sentit genus omne saporis:
Per tactum à calidis discernit frigida, duráque
A minimè duris, à leuibus aspera, demum
Sunt quinque ipsius comites, fidíque ministri,
Per quos cognoscit res omnes: queis sine prorsus
Inscia, lethæo torpebit pressa sopore.
Ergo oculi quum sint vitrei, densóque nitore
Perspicui, apprehendunt rerum simulacra, tenéntque,
Non secus ac speculum soleat, præsentia quando
Luminis intersit: cuius virtute creantur
Sensificæ species, fuerit nisi pupula læsa.
Has species menti (capitis namque arca suprema
Mens habitat, sólióque sedet regaliter alto)
Ostendunt oculi: tunc prudens illa, sagáxque
Cognoscit rem, cuius adest formalis imago.
Hæc eadem, vocum discrimina mille sonósque
Innumeros, mira vi percipit, ingreditur quum
Incolumes aures aer elisus ab ipsis
Corporibus. namque est aer tenuissimus, atque
Mobilis in primis: qui quum se corpora pulsant,
Deprensus medio actu, tum dissultat ab ictu,

Irrumpitque cauas penetrans violenter in aures,
Ianua clausa licet fuerit, clausæque fenestræ:
Vsque adeo tenuis est, & penetrabilis aer.
Quinetiam pisces, piscantum gurgite ab alto
Horrescunt strepitus, pauidique in retia currunt:
Quippe aer penetrare potest in viscera Nerei.
Inde tument fluctus, inde importuna, minaxque
Sæuit hiems, qua vrgente vouent pia munera nautæ.
Dura igitur quoties collidunt corpora sese,
Aut quoties aer pulsus vehementer, in illa
Concaua præsertim per stricta foramina transit,
Diuersæ ac variæ fiunt vocésque, sonique.
Vt varia est rerum natura, & forma locorum,
In quibus ipse aer gignit vocésque sonósque.
Sic tuba longè alium reddit quàm tibia cantum:
Sic Pelusiacis discordant nablia sistris.
Ac veluti iactu lapidis perculsa mouetur
Vnda in multiplices orbes, sic percitus aer
Diffundit spiras longè latéque rotantes:
Atque ideo multis vox insonat auribus vna,
Vt multis etiam speculis vna hæret imago.
Ast odor vt nares intret dicamus: ab ipsis
Rebus pertenues fumi egrediuntur, & auras
Inficiunt latè: veluti quum thura videmus
Panchæa, aut prunis cinyreia dona cremari.
Fit gustus linguæ officio, curuique palati,
Namque his percipitur rerum gustabilis humor.
Qui penetrans tangit sensum, ingenerátque sapores.

Tactum autem, sanguisque & spiritus efficiunt, qui
Passim per corpus fluitant. animantibus iste
Sensus inest cunctis, cunctis quoque gustus inesse
Creditur: ast homini meliórque, & maior vterque est:
Hinc etiam est homini quàm aliis prudentia maior.
Sunt qui aliter credant fieri prædicta, negántque
Acceptas oculis species causam esse videndi:
Aere nec medio esse opus aiunt, vt videantur
Res, aut audiri possint: namque omnipotens rex
Tot vires animæ concessit, quot genera ipse
Effinxit rerum: vt posset comprendere cuncta.
Quæque suũ agnoscit genus aptè, ac percipit vltro.
At contemplatur mens omnia, & omnia cauto
Iudicio expendit, quæcunque à sensibus hausit,
Et verum atque bonum diuino examine librat.
Mens igitur sol est animæ, sunt sidera sensus:
Sic perhibent quidam sed nos properamus, & ista
Linquimus excutienda aliis, finémque propinquũ
Appetimus: quia iam chelarum extrema tenemus.
Colligitur tamen ex dictis, ac perspicitur, quòd
Est anima æthereum quiddam, sine corpore viuens,
Omnia viuificans, cognoscens omnia, diuûm
Quatenus ille hominúmque pater permisit: ab illo
Tradita cuique rei est certa & finita potestas.
Illi autem soli vis est sine fine, potéstque
Omnia quæ fieri possunt, à lege solutus.
Nam si anima & sentit, & cuncta intelligit, ergo
Non est corporea, aut corpus: quia corpora nulla
Non

Non terra, vnda, aer, ignis, neque condita ab istis,
Has per se vires retinent. non est dubitandum
Esse animam semen quoddam cœleste, Iouisq;
Progeniem æternam, qui tantum cognitionis
Cessit, vt immensum valeat comprēdere mundum.
Quid si atomi, quas nonnulli finxere sophorum,
Sunt animæ potius, quàm corpora? corpora namque
Omnia sunt quanta, & possunt vtcunque secari:
Nempe anima est indiuidua, atque immaterialis,
Et veluti centrum quoddam, ad quod plurima ten-
dit
Linea: per sensus quia cuncta feruntur ad illam
Vndique, ceu fluuij concurrunt vndique in æquor.
Quare illos miror qui dicunt tempore eodem
Ipsam animam extingui & corpus, paritérq; perire.
Nam licet hoc esset, debet tamen vsque taceri:
Non sunt hæc dicenda palàm, prodendáq; vulgo:
Quippe hominum plerique mali, pleriq; scelesti:
Qui si animam credant nihil esse à funere, nilq;
Posse pati, postquam semel est egressa, nec vllam
Defunctis pœnam infligi, formidine adempta
In scelus omne ruent, confundent fásque nefásq;.
Præterea multi, qui sperant posse beati
Post mortem fieri, & versari cum Ioue semper,
Atque ideo sese dedunt virtutibus vltrò,
Ac bene de multis qua possunt parte merentur:
Si post fata dari sibi præmia nulla putarint,
Illico torpebunt, & tot benefacta peribunt:
Tot spatiosa etiam templa & speciosa, tot aræ

Insignes auro & peregrino marmore, demum
Relligio, & pietas, & honor, cultúsque deorum
Ad nihilum venient, si homines nil morte relinqui
Crediderint, animásq; in ventos prorsus abire.
Semiferum vulgus frænandum est relligione,
Pœnarúmq; metu: nam fallax atq; malignum
Illius ingenium est semper, nec sponte mouetur
Ad rectum: virtus inuisa molestáq; vulgo est.
Relligio generis decus est & gloria nostri,
Quæ nos conciliat superis, & iungit olympo.
Nemo igitur bonus & prudens audebit apertè
Dicere, mortalem esse animam, & corrumpere vul-
gus.
Nunc tamen est multa nobis ratione probandum,
Hanc esse immunem lethi, æternámque manere,
Vt Christi cultor testatur, bruciphagúsque
Iudæus credit, præputia nostra perosus:
Quæ Deus haud faceret, si non facienda putaret:
Ac gens ferme omnis concordi prædicat ore.
Principio, quicquid simile est magis omnipotenti
Cunctorum domino, diuturnius esse fatendum est,
Perfectúmq; magis: nam quod durabile non est,
Sed citò dilapsum perit, imperfectius esse
Quis neget? atque ideo durant cœlestia semper,
Quòd diuina magis sunt & perfecta: sed ista
Proxima quæ terris, quæ cœlo amota videntur,
Quum sint imperfecta, breui fugiúntq; cadúntque,
Ergo animus noster, quum vita & cognitione
Diuinæ similis naturæ appareat, intra

Corp

Corporeos fines claudetur? nec magis ipse
Quàm caro durabit, neque viuet longius æuum?
Præterea corrumpi animus nequit, hac ratione,
Quòd simplex, & materia seclusus ab omni est.
Huc accedit item quòd corpore debilitato
Vis animi crescit: quare imbecilla senectus
Consilio superat iuuenes, mentísque vigore.
Ingenio plerumque caret qui robore præstat.
Rarò vtrumque Deus cuiquam largitur, vt idem
Sit sapiens, & sit robusto corpore pollens.
Quare, si longo fractis iam viribus æuo,
Fortior est animus, non ipse à corpore pendet,
Sed per se est aliud quiddam, & post funera viuit.
Nónne etiam quum pes dolet, hunc mens ipsa dolorē
Iudicat? haud dubiū est. sed quomodo mētis ad arcē
Peruenit iste dolor? num sursum tendit ab imo,
Paulatim ascendens vt fumus? non: quia multæ
Partes, non solùm (si sic) pes ipse doleret,
Nec pedis, at potius partis quæ proxima menti,
Tunc sentiretur dolor. Vnde probatur apertè,
Corpoream non esse animam, & sic morte carere,
Quum medij nullius egens distantia tangat.
Adde his quòd quoties reminisci aut fingere quicquam
Egregiè volumus, vel quicquam intelligere aptè:
Tunc animum reuocare opus est à sensibus, vnde
Nonnulli vt melius meditentur, lumina claudunt
Aut sese à turba abducunt, loca sola petentes:
Vel quum nox piceo terras velamine texit,

Et iam lethæo torpent animalia somno,
Peruigilant, tacitiq; toro, extinctáq; lucerna,
In tenebris acuunt contractam à corpore mentem.
Nempe animum turbant sensus: populantur eundem
Affectus, reddúntq; hebetem, inuolu úntq; tenebris:
Non secus ac nitidum prætexunt nubila solem,
Ergo si proprijs residens penetralibus, intra
Ipse suas latebras, fugiens à sensibus, atque
Corporeis crucibus, melius sapit: esse profectò
Quum poterit liber, moribunda à carne solutus,
Cuncta animus meliore modo cognoscet, & ipsi
Hærebit verò magis ac perfectius absque
Corpore, & æternum viuens durabit in æuum.
Deniq; quũ sit homo medius bruta inter & ipsos
Cælicolas, commune aliquid retinebit vtrisque.
Corpus brutorum est, animi natura deorum.
Altera pars moritur, nescit pars altera lethum.
Non igitur prorsus delet mors omnia: namque
Lethiferis animus lædi nequit ipse sagittis:
Prædictis etiam possum connectere, quòd si
Nil superat nostri post fata, videbitur esse
Iniustus Deus, atque malis præbere fauorem.
Quippe hi dum viuunt, lætis plerumque fruuntur
His neque diuitiæ desunt, neque grata voluptas:
Hos decorat præclarus honos, & gratia vulgi.
Contrà sæpe bonos vexat fortuna, malignis
Casibus inuoluens: nunc paupertate premuntur,
Nunc morbis, aliquo semper tristantur amaro:

Quæ

Quare animus busto superest, scelerúmq; suorum
Dat pœnas: vel, si bonus est, bona præmia sumit,
His aliisq; modis multis ostendere possem
Immortalem animi naturam, incorporeámq;.
Sed satis est: iam me finis vocat. haud equidem sum
Nescius, harmoniam dici quoque, non tamen aptè,
Ipsam animam: ac veluti mistis ex vocibus exit
Harmonia, & variis fiunt bona pharmaca rebus
Compositis simul, vnde oritur vis ipsa medendi:
Sic elementorum certa ratione modóque
Iunctorum, & cæli pariter virtute creari
Quidam animam rentur: quæ partim corporis intra
Septa manet, partim causas sortitur ab extra.
Vt visus, virtute oculi, externóque creatur
Lumine: nam cælum causa est, qua hîc omnia fiunt:
Quo sine nec tellus quicquam nec gigneret æquor.
Nimirum hæc falsa est, & peccat opinio. namque
Si sic, non posset corpus consurgere contra,
Et carni vnde oritur capitale indicere bellum
Ipsa anima, & vario motu in contraria ferri:
Sed semper foret vna eadémq;, vt qualibet est vis,
Quæ solet ex mistis diuino numine nasci:
Vt patet in genere herbarum, gemmísq; beatis.
Quidam etiam censent, animam nihil esse soluto
Corpore, quòd somnus, qui mortis fertur imago,
Et sensum & mentem nobis auferre videtur:
Vel quia diuersis causis ægrescere cernunt,
Ac multis variisq; modis, ne munere possit

Ipsa suo fungi, mentem lædique premique
Aspiciunt, necnon cum corpore crescere, & vnà
Deficere: vt patet in pueris, senibúsq;, virísque.
Ignarus puer est, prudens vir, desipit ætas
Vltima, corrumpit corpúsque animúmque senectus.
Quinetiam dicunt, Si anima est diuina, potéstque
Viuere seiuncta à membris mortalibus, vt quid
Se miseræ carni insinuat? cuius vitio tot
Perpetitur mala, & admittit tot flagitia? ergo
Stulta est, si sponte hoc facit: at si inuita nefandas
Corporis ingreditur latebras, quis cogit? an ipse
Iuppiter? ergo Deus nequaquam hanc diligit: imò
Carcere quam clausit tam turpi, odisse videtur.
Et quum nec corpus, nec quanta existat, ab ipso
Corpore non credunt vlla vi posse teneri.
Præterea per se (nisi discat sollicitè) quum
Nil sciat, ac subeant per crebra obliuia mentem:
Per se animum nihil esse putant post corporis v-
sum.
Discere tunc etenim poterit nil, sensibus ipsis
Corruptis morte, vnde omnis doctrina paratur.
Quidam aiunt vnam esse animã duntaxat in orbe,
Quæ vitam tribuat cunctis viuentibus: vt sol
Vnicus, est oculis animantum causa videndi.
Aeternámq; putant illam, licet extinguantur
Corpora: vt extinctis oculis æternus adest sol.
Has non difficile est nugas ratione potenti
Vincere: sed vereor ne sim prolixior æquo.
Non deerit qui rectè istis respondeat olim

Quasi

Quæsitis, nodósque omnes dissoluat ad vnguem.
Vir macte ingenio, viuet tua gloria mecum,
Nostráq; (quid dubitas) laudabunt scripta minores:
Aude opus egregium, & cælestia dissere terris.
Vnum hoc adijciam, quod quiuis nosse valebit:
Aeternam esse animam, & diuino semine natam,
Si sensus atque affectus compresserit omnes.
Si spernens prorsus mortalia gaudia sese
Abdicet à curis terrenis, aßiduóque
Conetur studio ad superos extollere mentem,
Tunc etenim sapiens fiet, poterítque futura
Cernere, vel vigilans, vel somno oppressus inerti.
Hoc pacto cecinere olim ventura Prophetæ.
Sobrius ergo animus propior fit ad æthera, quanto
A terris magis, atque à carnis amore recedit.
At pecudum ritu sequitur pars maxima sensum,
Nec bona cognoscit nisi quæ sunt corporis: hinc est
Quòd plerique putant animam succumbere morti,
Quandoquidem nequeunt infirmo lumine quicquam
Diuinum spectare, atra caligine preßi.
Sed de animà sint ista satis: redeamus ad ipsum
Auctorem mundi, quem concludamus ab omni
Corpore seiunctum: & sine corpore millia multa
Esse, quot in siluis frondes gignuntur opacis:
Vel si corpus habent, tenue est, nec prorsus ab vllo
Percipitur sensu, sed sola mente videtur.
Atque hæc in primis sunt entia vera, suique
Iuris: nulla etenim carnis contage laborant.

Tu vero hîc iam Musa tace: mox quum volet ille
Qui mea labra mouet, mecum scrutabere causas
Rerum quas fieri sub lunari orbe videmus,
Contingant fato, an nulla ratione ferantur.
Interea dum sol Nemeæi terga leonis
Torret, & insanæ sub opaca fronde cicadæ
Ingeminant raucos strepitus, quæramus in vmbra
Aut lauri aut myrti suauem spirantis odorem,
Propter aquæ crepitantis iter, Pimplæa, quietem.
Ipsa quies animum reficit, reuocátque vigorem.
Mox vbi regressæ fuerint post otia vires,
Rursus ad altisonos (adsis modò diua, tuóque
Numine me foueas) tentabo accedere cantus:
Et si fortè mihi vultu fortuna benigno
Auxilium tulerit, longos miserata labores,
Pauperiémque procul, curásque fugarit amaras,
Totus ero tecum, tuáque intra limina semper
Versabor, sola hæc fuerint solatia nobis:
Tunc Aganippæis vbertim explebimur vndis,
Insuetúmque melos Cirrhæa in rupe canemus.

LIBER VIII.
SCORPIVS.

CVR *tam diuerso mortalia tramite pergant,*
Hæc in honore æuum ducãt feliciter, illa
In tenebris iaceãt, multo vexata labore,

Pieri pulchra doce. tibi enim fas nosse deorum
Consilia, & rerum causas aperire latentes.
Sunt qui cuncta putent cæco contingere casu,
Nec mundum ratione regi: quòd plurima cernunt
Indignis decorata bonis, & plurima contrà
Indignis agitata malis, discrimine nullo
Prudentes iustósque premi, regnare scelestos,
Virtuti vitium præferri, & templa cremari
Fulminibus, prodesse etiam sua crimina multis.
Talia quum fieri videant, pars maxima credunt
Aut non esse deos, aut illos spernere quicquid
In terris fiat, solíque incumbere cælo.
Hinc temere incertóque aiunt ferri omnia casu.
Ast aliqui tibi dant regimen Fortuna, vocántque
Te dominam rerum mortalia sceptra tenentem.
Instabilíque rota versantem cuncta proteruè,
Erexítque aras tibi quendam ignara vetustas,
Et cecidit votiua tuis sæpe hostia sacris:
Non desunt quoque qui committant omnia fatis,
Et credant certis fatorum legibus orbem
Disponi atque regi, æterno stabilíque putantes
Ordine, ceu choreas & pompas, cuncta moueri,
Cuique suas partes tribui, ac si fabula agatur,
Quas implere opus est, dum totum transigat æuum.
Vtilis est certè, & pulcherrima, difficilísque
Quæstio, nec nostris prætermittenda Camœnis.
Nunc igitur primùm dicamus, quòd sine causa
Esse potest nihil, aut fieri, sed causa necesse est

Vt suo ab effectu distet, diuersáque res sit:
Quandoquidem nil se gignit, nil prouenit à se
Nilque sui causa esse potest. ergo infinitus
In causis processus erit? minimè: sed oportet
Nimirum esse aliquid primum, à quo maximus ordo
Causarum incipiat, qui à summo tendit ad imum.
Hanc igitur seriem causarum diximus esse
Fatum: quod Deus ipse semel quasi fatus, vt ista
Omnia sic fierent, decreuit lege perenni.
Sed quo quæque magis causa est contermina primæ,
Et vicina, hoc est aliis mage digna, poténsque,
Subiectásque sibi mouet, ac dominatur eisdem.
Ens primum causa est, & non effectus: at imum
Effectus tantùm debet, non causa vocari.
Quæ media existunt, his nomen adhæret vtrumque.
Quòd si causarum non esset nexus & ordo
Perpetuus, si alia ex alia non pendeat, (ac si
A summo iunctis nodis ducatur Olympo
Longa catena, vsque ad nigri regna infima Ditis,
Quod dictu absurdum est) plura vno prima dabuntur
Principia, & causæ primæ multæ inuenientur.
Tunc discordabunt inter se, ac magna ciebunt
Prælia tot reges, quia regni summa potestas
Non patitur plures: sic mundus non erit vnus,
Nec pulcher: namque est ordo pulcherrima rerum.
Sed dicet fortasse aliquis, descendere ab vno
Principio rerum summo plures simul, inter
Sese distinctas causas, vt solis ab orbe

Plur

Plures emanant radij discrimine quodam
Disiuncti, quorum non hic dependet ab illo,
Sed pariter cuncti à fonte egrediuntur eodem:
Sic non esse opus vt pugnent, seséque vicißim
Impediant: siquidem via non est omnibus vna.
Non modus hic malus est, non hæc sententia multũ
Displicet. at forsan vera est. tamen aspiciamus
Interius, procul excußis à mente tenebris.
Quippe humana nequit mens lucem attingere veri
Tam citò, tam facilè, & falli solet ipsa frequenter.
Hinc tam diuersæ sectæ, & contraria dicta.
Hic ait, ille negat: propria est ita opinio nobis,
Vt diuis ratio: certi mortalibus est nil.
Ergo si plures causæ sunt immediatè
A prima (vt dictum est) quære an sit qualibet æquè
Perfecta: haud vllus tunc ordo patebit in illis.
Namque vbi nil primum, & nullus gradus, aut discrimen
Cernitur, ordo illic poterit quoque nullus haberi.
In quouis genere inuenies primum, mediúmque,
Necnon postremum: genus est absq; ordine nullum.
At si non æquè perfecta est qualibet, ergo
Imperfectum aliquid Deus efficit? hoc mihi dictu
Difficile est: aliis possum concedere causis.
Quare vnus primæ causæ tribuatur, & idem
Optimus, atque omni perfectus parte putetur
Effectus: reliquas autem, quo quæque recedit
A prima magis, hoc plures, minus at perfectos
Crediderim facere: vt plures quoque gignere fructus

Arbor non bona consueuit, sed deteriores
Semper plura bonis mala sunt, & tristia lætis.
Verùm inter causas quo quæque potentior, atque
Altior est, hoc & vitæ & rationis habet plus,
Simpliciórque eadem, magis & substantia pura est.
Inferior contrà quæcunque est, debiliórque,
Poßidet illa minus vitæ, minus & rationis.
Sed concreta magis, magis à substantia abhorrens.
Quod patet in terris: vbi paruo tempore durant
Omnia, vbi ratio apparet vix vlla, vbi purum
Nil est, sed multis ex rebus omnia constant,
Mista & composita in terris sunt cuncta, videri
Vt nusquam poßit substantia: quin nihil ipsa
Penditur hîc, solis honor obtingentibus illi est:
Conditur illa intus, cæsis abstrusa latebris.
Hinc est quòd pluris bona corporis ac fortunæ
Fiunt, quàm virtus animi. substantia namque est
Fermè hominis virtus: at in hoc substantia mundo
Exulat ille etenim patria & domus, & sua sedes
Cælum: vbi habet fidos comites, verúmque bonúmque.
Hoc igitur pacto ex causis contexitur orbis,
(Vt dictum est) seruans æterno fœdere cuncta:
Nec talem, nisi fortè Deus, soluisse catenam
Vlla potest vis, aut series immensa dierum.
Ex his quicquid erit, vel nunc est, vel fuit olim,
Exoritur causis, vires quibus omnibus ipse
Rex superûm, certis metis, & tempore certo
Constituit, certísque modis procedere iußit.

Atqui non nescire opus est, concurrere plures
Interdum causas, vt quicquam fiat ab illis.
Contingit tamen haud temere hic concursus, & ista
Mistio causarum: sed fatorum ordine certo
Cuncta meant, certis subiecit legibus omnia
Omnipotens ille astriferi faber amphitheatri,
Mensuráq; dedit rebus, quascunq; creauit.
Quare non verum est quod nonnulli asseruere,
Esse nihil certi in rebus, contingere casu
Omnia, nec curare Deum mortalia quicquam.
Errant nimirum quibus hæc sententia adhæsit.
Quandoquidem casus nihil est, nisi opinio quædam
Futilis, haud multum distans ab imagine somni:
Quicquid Aristoteles, vel quiuis dicat, eorum
Dicta nihil moror, à vero quum fortè recedunt.
Sæpe graues, magnósque viros, famáque verendos
Errare & labi contingit, plurima secum
Ingenia in tenebras consuerunt nominis alti
Auctores, vbi conniuent, deducere easdem:
Tantum exempla valent, adeò est imitabilis error.
Nemo putet sibi me addictum. mihi flectere mentem
Sola solet ratio, ratio dux fida sophorum est:
Hanc scrutator amet veri, in primísque sequatur.
Quòd verò casus nil sit, me credere cogit
Ipsa rata atque potens ratio: nam si omnia certis
(Vt dictum est) causis, certo ordine, tempore certo
Supremi iussu rectoris progrediuntur,
Quo sit perfectus mundus, ne noxius error

Tantum ſoluat opus, quam ſedem caſus habebit,
Ambiguus, varius, Vertumnum & Protea vincens?
Vt vacuum, ſic & caſum natura recuſat.
Incertum in mundo nihil eſt, ſunt omnia certa:
Ipſe Deus, natura, æther, elementa, & ab illis
Quicquid vel factum eſt, vel fit, vel fiet in æuum.
At ſiquid foret incertum, non omnia certè
Mens ſciret diuina, aliquis cadet error in illam
Quod dictu abſurdũ eſt. nam qui facit omnia, nouit
Omnia, nilq; poteſt ipſum vlla ex parte latere.
Quanquam aliqui dicunt, quòd ſi mortalia noſcet
Aetherei mens illa patris, vileſceret: atqui
Errãt: namq; malus nemo eſt, quia non bona nouit,
Nec vilis, quia non pretioſa intelligit: albus
Nõ fit proinde aliquis, quòd rem bene percipit albã:
Nec ſol deterior, quoties illuſtrat iniquos:
Nec quia fortè lutum radijs ferit, & ideo ipſe
Fœdus: non ſordet lumen quum ſordida tangit:
Sic non vileſcit quum vilia fortè capit mens:
Imò decet nouiſſe malum, at feciſſe nefandum eſt.
Ergo Deus nil ignorat, ſcitque omnia quæ ſunt,
Quæq; fuere olim, & quæ mox ventura ſuperſunt:
Quæ niſi certa forent, ſcire non poſſe fatendum eſt.
De certis etenim tantùm ipſa ſcientia habetur.
Quinetiam vates, referunt ſiquandò futura,
Prædicunt, certóſque dies, & nomina rerum
Certa canunt: quod non fieret niſi quæq; futura
Certa forent, veluti quæ ſunt, quæ & præterierunt.

Attamen hîc fieri casu nonnulla videntur:
Vt si imbrex deiecta alto de culmine tecti
Vi boreæ quenquam feriat, vel siquis opertos
Thesauros reperit, puteum dum defodit altè:
Talia nimirum casu contingere vulgus
Autumat. ast eadem non est sententia nobis.
Nam licet eueniant præter spem talia multa,
Incertis nobis atq; imprudentibus: ergo
Propterea in rebus debemus ponere casum?
Nostrum scire quidem, aut nescire, nihil variat res.
Non est proinde ignis calidus, nix alba, nitens sol,
Quòd scimus sic esse. imò magis ordine verso,
Nascitur ex ipsis humana scientia rebus:
Atq; ideo scimus sic esse, quòd ipsa ita res est,
Et mens nostra potest falli, non res. ego de re
Nunc loquor, & quæro an casus dominetur in illam.
Nec mihi nunc curæ est fieri rem nécne sciamus.
In nobis igitur tantùm, non rebus in ipsis
Est casus: quoniam fieri casu illa putamus,
Quorum causa latet nos, ipsis cognita diuis.
Omnia certa igitur. nam motu semper eodem
Versatur cælum, atq; eadem nascuntur eisdem
Seminibus semper, sempérq; elementa tenorem
Ipsa suum seruant: & partes annus easdem
Semper habet: siquidem post ver, feruentior æstas
Extemplò subit, hanc pomis comitatus & vuis
Autumnus sequitur, post quem sua frigora secum
Ducit hyems, gelidísque Aquilonibus omnia torpent.

Non herbæ mutant vires: animalia semper
Ex ijsdem constant membris, & moribus ijsdem.
Nec fieri aut errore, aut casu monstra putandum,
Quum certas habeant causas, ut tristia monstrent.
Unde illis nomen, quare & portenta vocantur.
Sponte sua hæc natura facit: quæ sæpe iocatur
Informes edens partus, ludicra creando:
Ut pictor, qui causa animi quandoque figuras
(Sit licet ipse opifex bonus, egregiúsq; magister)
Gibbosas, naso ingenti, labróque tumenti,
Pingit, digna satis vano spectacula vulgo.
Ergo cuncta modo quum fiant semper eodem,
Rarus & instabilis casus, nil iuris in orbe
Prorsus habet: quem summa Dei sapientia torquet:
Ut facilè agnoscet qui quàm miro ordine, quámq;
Perpetuò, quàm concinnè & bene machina mundi
Condita sit, secum reputet, quàm membra animantum
Sint proprijs aptísq; locis disposita, suísque
Utilia officijs & conuenientia pulchre:
Quàm nihil incassum faciat natura, Deúsque
Qui secum hæc reputat, non casu, sed ratione,
Consilio, iussúq; Dei fieri omnia dicet.
Sed nunquid fortuna regit mortalia, sicut
Non pauci credunt? pulchrum & laudabile scitu est
Hoc quoq;: quare animi vires huc flectere oportet.
Ipsa tamen fortuna prius cognoscere quid sit,
Est operæpretium. prisci coluere, putantes
Esse deam quandam, terris, cælóque, potentem:

Atq; illi struxere aras, & vota tulere.
Ast ego non reor esse deam, nec cælicolarum
Fœmina vel mas est quisquam, nam sexus ab illis
Prorsus abest: nec gignuntur, nec morte teruntur,
Vt quidam cecinere olim: fortasse putantes
Esse deos nostri similes. ô pectora cæca!
O capita Anticyræ succis curanda meracis!
Creditis esse deos, vt nos? thalamósque dearum
Ingressos, blando compressu gignere prolem?
Ergo deum quendam potius dicamus, & imum
Degenerémq; ideo terræ pelagíque tenentem
Vilia regna, vbi tot sunt crimina, tótque dolores,
Tot pestes, vbi nil tutum: namque insidiarum
Omnia sunt plena & fraudum. Deus iste vocatur
A Christo & Paulo princeps mundi huius: eundem
Laurigeri appellant Ditem ac Plutona poetæ,
Qui stultis fauet atque malis, insontibus asper.
Hæc domus, hæc sedes, hæc talia digna tyranno
Regia, quem vulgò Fortunam dicimus. atqui
Omne malum est infra lunam: nox atra, procellæ
Terribiles, frigus, calor, importuna senectus,
Pauperies malesuada, labor, dolor, improbitas, mors.
Supra autem lunam, lucis sunt omnia plena,
Necnon lætitiæ, & pacis: non tempus, & error,
Et mors, & senium est illic, & inutile quicquam.
Felix, ô nimium felix cui sedibus illis
Tam pulchris, & tam iucundis, támque beatis
Viuere concessum est supremi munere regis.

Cæterùm opinantur quidam, plenum esse deorum
Mundum hunc, & multos ipsorum degere vitam
Aeris in campis latis, quos dæmonas Argi
Indigitant, curámque hominum gerere atq; animantum
Quotquot alit tellus, & naufraga Amphitrite:
Arbitrióque suo bona vel mala tradere, honores,
Gaudia, diuitias, atq; his contraria. quare
Grande operæpretium est, illis vtcunque placere:
Quod fieri & sacris & carmine & arte magorum
Censent nonnulli: ac nobis (modò ritè vocentur)
Apparere aiunt, nostrísque adsistere votis:
Nilque homini melius contingere posse, nihílque
Dulcius in vita quàm conuersarier istis
Cum dijs, præsentes affari, audire loquentes:
Quod certè paucis mortalibus arbitror esse
Concessum: iustis tamen, & qui desidiosa
Illecebras carnis, lasciuáque gaudia temnunt,
Terrenásq; abigunt curas, cœlestia tantùm
Mirantes, tantúmq; pium rectúmque colentes.
Quanquã etiã sunt qui credant, hos dæmonas inter
Esse malos quosdam, atq; malis parere, coactos
Carminibus magicis, fieríque hoc plurima pacto
Turpia. nil moror hoc, nec nunc locus: vltima solis
Sidera, squammosis radiantia fratribus, istud
Forsitan expedient, vbi de dijs plurima dicam,
Si Deus ipse volet, qui nunc mihi carmina dictat.
Missa ergo hæc faciamus. ego vix credere possum,
Esse Deum quenquã prauum. sapientia nunquam

Peccatum parit: at contrà est inscitia mater
Erroris, culpæ, & sceleris: mihi nemo videtur
Sponte malus: vult namque bonum sibi quæque voluntas
Semper, iudicio nisi falso decipiatur.
At dæmon sapit, id nomen si conuenit illi.
Verùm vtcunq; sit, aut terras fortuna gubernet,
Dæmones aut ipsi humanas moderentur habenas,
Nil extra fatum est, metitúrque omnia summi
Mens regis, cuius sine numine fit nihil vsquam.
Sed dubium ex dictis oritur, nodúsq; profectò
Difficilis, qualem Alcides vix, aut Macetûm rex
Solueret: hoc multorũ animi turbantur & hærent.
Nam si cuncta iubet fatum, & fieri illa necesse est,
Libera non nobis, non dijs est ipsa voluntas:
Tollitur arbitrium prorsus, nec præmia virtus,
Nec pœnas vitium (quod dictu est turpe) meretur.
De dijs non locus est nunc dicere, sed speculemur
De nobis quid sit: déque his quæ subdita nostro
Sunt generi, & possunt humana luce videri.
Dico igitur quòd in his quæ sub ditione locantur
Fortunæ, nihil est sine fati numine nobis.
Diuitiæ siquidem, solatia, gaudia, honores,
Imperia ex alto veniunt: nec nostra voluntas
Hæc tribuit. quis enim nollet sibi talia? sed nil
Velle iuuat, potiúsque nocet, si fata repugnant.
Quàm multi fatis inuitis tendere sursum
Conantur, magis atque magis, sed ad ima recurrũt
Semper, & augescunt fato aduersante ruinæ!

Contrà illi quibus astra fauent, illo absque labore
Nec sperata quidem, sed sponte oblata, frequenter
Commoda percipiunt: quorum Rhamnusia rete,
Dum stertunt, multo distentum pisce reducit.
En aliquos claro de patre ac diuite nasci
Cernimus, atq; frui primo cum lacte repertis
Delicijs, & nutriri in fastigia rerum,
Vt præsint alijs, indigni sæpe, regántque
Ipsi oculis capti luscos, viuántq; licenter.
Ast aliqui obscuris miserísq; parentibus orti,
In pœnã & lacrymas magnum caßúmq; laborem
Aßiduè tolerant, nulláq; expellere possunt
Sedulitate famem, semperq; in sordibus hærent.
Quis neget hæc fatis contingere damna sinistris?
Sunt formosi, agiles, robusti corpore multi:
Multi etiam turpes, ægri, imbelléque creantur.
Vnde istud? nunquid meritis aut crimine nostro,
Aut nostro arbitrio fieri dicemus? ab ipso
Nimirum hæc veniunt mortalibus omnia fato.
Denique ius rerum nostrarum, & corporis huius,
Fatũ habet. est penes hoc etenim genus horáq; mortis
Hic laqueo, hic ferro, hic flammis, hic frigore, hic vndis,
Ille fame, ille cibo moritur: multíque dolore,
Aut morbo, aut casu intereunt, senióve fatiscunt.
Certa dies lethi est cunctis, discrimina nulla
Aetatis: nec fas viuendo excedere metas,
Præscripsit tetrici quas cuique potentia fusi.
Sic perijt scirpo magni laudator Achillis:

Sic olim, dum Trinacrijs spatiatur in oris.
Aeschylus, occubuit valido testudinis ictu
Sic passæ, Anacreon, te grauum perdidit vuæ.
Heu quot habet mors sæua vias, artésq; nocendi!
Quo magis esse procul credis, magis imminet vnde
Certius est quàm mors, quàm mors incertius est nil.
Nonnulli tamen astrorum qui noscere vires,
Et magni secreta poli pertingere possunt,
Fatidici vates etiam, qui numine pleni
Nescio quo, ventura vident, prædicere mortis
Sæpe solent genus atque diem, quia certa futuri
Natura est veluti præsentis præteritíq;:
Certa (inquam) in causa prima, causísq; secundis,
Quæ nexu longo à prima extenduntur ad imam.
Ast animi quæ sunt bona vel mala, nunquid ab ipso
Proueniunt fato? ingenium ac doctrina videntur
Hinc manare, etenim poterit quis discere, si non
Polleat ingenio, ac vires natura ministret,
Si fortuna obstet, vel prauo in corpore languor?
Hic rhetor, sophus ille, altus mysteria diuûm,
Sidereásve plagas quærit: sunt & quibus vnda
Castaliæ vili cum paupertate bibatur,
Et placeat cognata fami dulcissima fama:
Hæc studia vnde fluunt? à rerum præside fato:
Hinc omnes artes, & munia diffunduntur.
Diuersis etenim gaudet natura ministris,
Vt fieri diuersa queant, ornantia terras:
Nec patitur cunctos ad eandem currere metam,

Sed varias iubet ire vias, variósque labores
Suscipere, vt vario cultu sit pulchrior orbis.
An verò mores fatum, vel nostra voluntas
In nobis pariat, permagni inquirere refert:
Nec paruus labor est hac in re tangere verum.
Arbitrij certè remanet quota portio nostri?
Actum est de nobis, libertas prorsus adempta est
Humano generi, si fati summa potestas
Esse malos cogat nos, inuitiq; trahamur
In scelus, & nulla liceat ratione reniti.
Quare operæpretium est huc totam intendere mentem:
Et quantum Deus ipse sinit, verum excutiamus.
Principiò arbitrium quid sit nos dicere oportet.
Arbitriũ est, homini dat a libera & ampla potestas
Ab Ioue, qua libeant iusta aut iniusta sequendi:
Non ideo tamen vt peccet virtute relicta:
Sed contrà, vt vitium vitans incumbat honesto:
Nam malefacta nocent, laudẽ benefacta merentur.
Quærendum vlterius, nunquid sit in omnibus æquè
Arbitrium? nunquid quocunq; in tempore duret?
Non certè in pueris, nec in illis esse videtur
Quos animi vehemens nimium vel corporis angit
Morbus, vel quorum sopor occupat altus ocellos:
Quandoquidem somnus mortis perhibetur imago.
Quare si verum subtili indagine quæras,
Inuenies paucos inter tot millia, qui se
Arbitrio moueant, & libertate fruantur.
Aetatis culpam mitto, puerilibus annis

Ignoſco: & veniam damus his quoque, lumina quo- rum
Letheus preſſit ſopor, aut quos feruida torret
Febris, vel morbi ſtimulat vis durius æquo.
Magna quidem turba hæc: ſed longè maior eorum
Longè & deterior quorum mens oblita fœdis
Criminibus, morbiſq; animi labefacta recedit
A ratione procul, rectóque à tramite vitæ.
Nunquid habent iſti arbitriũ? aut dicẽda voluntas
Libera in his? nẽpe ambiguum eſt, multiq; negarunt,
Vnde aduertendum, quòd liber ſolus haberi
Debet qui recta regitur ratione, nec vllo
Vincitur affectu, nec ventorum impete vaſto
Fertur in vndifragos ſcopulos: ſed fortiter obſtat,
Intrepidúſq; hæret clauo, portúmque capeſſit.
Rectè igitur quidam, liber ſolus ſapiens eſt,
Dixere: hic etenim ſolus ratione magiſtra
Caſtigat motus animi, ſenſúmque rebellem:
Cætera turba nequit facere hoc cur? an Deus illis
Non dedit arbitrium? ratio eſt vbicunq;, profectò
Eſt ibi & arbitrium, ſempérque hæc iuncta cohærẽt.
Atq; ideò pecudes, quoniam ratione carere
Creduntur, nullum arbitrium dicuntur habere.
Aſt hominum cuiuis ratio data fertur: in ipſis
Omnibus idcirco arbitrium quoque creditur eſſe.
Eſt autem ratio lumen quoddam, atque animi vis,
Qua curuum à recto ſecernimus, atque ab honeſto
Turpe, oculúſque ſolet mentis quandoq; vocari:
Qualem oculum fortaſſe tibi Polypheme fuiſſe

Signi

Significant vates, quo lactea membra videbat
Dilectæ liquido ludentis in æquore nymphæ.
Sed malus (heu) malus hunc, vrenti stipite Vlysses
(Quis poterit cauisse malos?) extinxit, & ora,
Ora prius formosa, suo spoliauit honore.
Qualem oculũ Lynceus habuit quoq;, nubila solus
Qui penetrans visu noctem vincebat opacam.
Hunc igitur cunctis oculum mortalibus æquè
Distribuit figuli sapientia summa Promethei:
Sed pauci vtuntur, pauci quos æquus amauit
Iuppiter: hinc tantæ errorum scelerúmq; scatebræ.
Nam si omnes rationis iter sequerentur ad vnguem,
Pax foret in terris æterna & Martius ensis
Non tantas paßim clades, tantósq; cieret
(Heu) fletus, staréntq; suis cum mœnibus vrbes:
Armáq; tartareis primùm conflata caminis,
Et primùm Stygijs inuenta sororibus agros
Excolerent, rigidi mutata ligonis in vsum:
Tunc & apes, & ruris opes, pecudésque beatis
Agricolis largè affluerent, ac secla redirent
Aurea, & vna domus diuósque hominésq; teneret,
Séq; oculis nostris paterentur numina cerni.
Cur autem pauci vtantur ratione sequentes
Auia, & arbitrium nullum videantur habere,
Viuentes pecudum ritu, pro viribus edam:
Est quiddam in nobis diuinum, ménsque vocatur,
Ac ratio: id capite in summo natura locauit,
Atque illi volunt famulos aßistere sensus,

Quorum

Quorum opera cælum, terras, mare, & omnia posſet
Percipere, immenſo quæ comprehenduntur ab orbe.
Eſt aliud quiddam mortale in pectore clauſum,
Cuius ope augemur, vegetamúrq; , igne miniſtro:
(Sic placitum eſt ſuperis) hoc mentē hoſtiliter vrget,
Detrahit, infeſtat, turbat: multúſq; ſatelles
Huic etiam parti non deeſt, ignaua voluptas,
Ira, dolor, metus, atq; timor, ſimul ardor habendi
Improbus, ambitióq; nocens, caput obſita fumo.
His igitur famulis, hoc milite, prælia menti
Infert: hi ſunt qui ſummo conantur Olympo
Deturbare Iouem, inſignes feritate Gigantes,
Iapetúſq;, Gygéſque ferox, tumidúſque Typhoeus,
Hortatórq; mali Enceladus, Briareúſq; timendus.
Scilicet ingeſtis curarum molibus, angunt
Diuinum in ſummo poſitum, niſi fulminis inſtar
Gratia præſto adſit, cælo delapſa ſupremo.
Nam ſemel amiſſis vbi præceps currus habenis
Effudit ſeſe, ac vehemens trahit impetus illum,
Nequicquam retinere volens auriga laborat:
Principiis obſtare opus eſt: quum parua fauilla
Languet adhuc: poſtquam creuere incendia, iámq;
Flamma furens tecto erumpit, cælóq; propinquat,
Præſertim Boreæ ſi flabra ruentis ab arcto
Immineant, (heu) fruſtra vndas vicinia clamet.
Quum ſemel ex alta ſaxum rupe exilit ingens,
Quis retinere queat? ſecum trahit omnia ſaltu
Perfringens rapido cognatas montibus ornos.

At prius exiguo poterat molimine sisti.
Sic motus animi, si totis viribus ipsam
Inuadunt mentem, vix (heu) vix tendere contrà
Infelix audet ratio, clauóq; relicto
Per fluctus agitur, latè bacchantibus Euris,
Dátq; manus plerunq; hosti, & captiua tenetur.
Ergo dum noua sunt vitiorum semina, cautus
Opprime quamprimum, & causas auerte priusquam
Præcipites: tunc arbitrium, tunc libera mens est,
Victor Idumæis tunc exornabere palmis.
At si iam cœpta est pugna, & iam concutit arcem
Hostis atrox, valido labefactans ariete muros:
Crede mihi, nisi quis Deus adsit numine dextro,
Succumbit ratio, & tantos non sustinet ictus.
Nónne vides, menti quantum liquor obsit Iacchi?
Quas sæpe immittat furias, si plus satis intret
In stomachum merus? arbitrium dic est vbi postquã
Ebrietas caput inuasit, fumísque repleuit?
Sobrius arbitrium tenet, ac ieiunus, agitque
Id quodcunque iubet ratio: contrà, ebrius illa
Quæ nolet nescitq; facit, mox pœnitet in se
Quum rediit, multóq; dolet sua facta pudore,
Ebria sic mens affectu fit, nec minus ac si
Ascendat temeti vapor, inuertátq; cerebrum,
Turbatur misera, & nebulis inuoluitur atris.
Quocirca est solus liber, solúsq; profectò
Possidet arbitrium, ratio quem sola gubernat:
Qui affectus omnes superat, fingitque premendo.

Hoc

Hoc poterit facere, à primis qui insueuerit annis
Virtuti, atque bonas iampridem inuaserit artes.
Vsque adeò valet vsus, & est nil fortius vsu.
Cætera turba agitur pecudum ritu: vnde poetam
Iure puto dixisse, Trahit sua quenque voluptas.
Arbitrium multis oppressum atq; indupeditum est.
Ergo qui verè liber cupit esse, resistat,
Quamprimum incipiunt, affectibus, & rationi
Illos subijciat, semperq; vtatur habenis.
Namq; caro aduersus mentem consurgit, & illam
Continuo exercet bello. leuis astra petit mens:
At grauis astra caro refugit, terrenáq; tantùm
Appetit: est etenim terra, in terrámq; redibit.
Sic duo tam diuersa Deus compegit in vnum.
Esto autem quòd sis sapiens, soláq; regaris,
(Vt dixi) ratione, habeas & liberum ad vnguem
Arbitrium: nunquid vi tunc agitabere fati?
Imò magis fato tunc subijcieris, & illi
Parebis: siquidem fatum est diuina voluntas,
Cum qua vir sapiens concordat semper, & eius
Iussa facit: contrà insipiens atque improbus horret
Ac refugit præcepta Dei ceruice superba.
At dices, Ergo est liber, nec vincula fati
Vlla tenet? non: sed dominis peioribus atque
Infandis seruit, sceleri scelerísq; sorori
Stultitiæ. quanquam hoc etiam diuina voluntas,
Sed quæ permittit, non quæ iubet (est quia duplex)
Efficit. vnde patet, cuncta esse obnoxia fato:

Seu

Seu bona seu mala sint. namque hæc permittit, at illa
Vult fieri fatum, & fati Deus optimus auctor.
Talibus admoniti quidam rationibus, aiunt,
Viuite mortales læti, dum stamina vestra
Nec Lachesis, tristésque animo depellite curas,
Neu vos sollicitent præsentia, néve futura:
Lege etenim stabili fiunt, certo ordine cuncta
Procedunt: cur vos dolor aut metus vrget inanis?
Sors sua cuique data est, scriptámq; in pectore gestat
Quisq; suo, ignorans quæ sit. verùm explicat illam
Paulatim ipsa dies, atq; experiundo patescit.
Quid gemitu aut lacrymis opus est? cælestia retro
Corpora non remeant, non est mutabile quicquid
Instituit semel ipse Deus: namq; optimus ordo,
Et series perfecta, suum si fortè tenorem
Deserat, aut peior fiet, (quod neutiq; fas est)
Aut melior. sed perfectò perfectius est nil.
Est aliud dubium magnum ac mirabile: nam si
Omnia sunt (veluti modò dixi) obnoxia fato,
Cur deus hæc premit & cruciat: cõtrà illa benigno
Prospectat vultu? cur non est omnibus æqua
Conditio? cur hæc viuunt felicius illis?
Cur his blanda parens, illis natura nouerca est?
Hunc igitur par est etiam dissoluere nodum.
Multi hoc aut culpa, aut meritis contingere nostris.
Dixerunt: iussúq; Dei mala sontibus esse,
Et bona conferri iustis. ego non ita credo:
Nec verũ est. nam quid meruere expertia mentis
Bruta?

Bruta: quid arboribus culpa vel criminis hæret?
Sors tamen est illis multum diuersa, nec vno
Versantur casu pecudes. namque improbus illam
Fur rapit, hanc lanius laniat, pars ore luporum
Interit, aut morbo, aut vndis, aut frigore vitam
Exuit ante diem: quædam periere senecta:
Durior his ætas agitur, iucundior illis.
Sors diuersa etiam arboribus contingit, ab Euro
Frangitur hæc, aut eruitur radicitus: illa
Cæditur in varias artes, aut pabula flammæ:
Quædam fulmineo in præceps detruditur ictu.
Piscibus atque feris, & rebus denique cunctis,
Arbitrio fati sors est sua cuique tributa.
Bruta tamen nunquam possunt peccare, nec arbos.
Præterea plerumque bonis aduersa videmus
Accidere, & iustos agitare sorte sinistra.
Contrà fortunam plerumque fauere scelestis
Cernimus, ac magnos illis concedere honores.
Non igitur meritis respondent munera fati.
Quare aliam potius causam indagare necesse est.
Fortè aliquis dicet, causa est diuina voluntas
Nilque vltra quæret. non est satis istud, oportet
Scrutari interius dubij penetralia veri.
Non etenim quū sit Deus optimus & sapiens, vult
Quicquam quod careat ratione: sed optima semper
Eligit, atque iubet fieri diuina voluntas.
Quocirca est aliter dicendum, quod causarum
Quælibet à prima quo distat longius, hoc fit

Illi dißimilis magis, & magis vndique discors.
Ergo quum Deus & simplex sit semper, & idem,
Vltima causarum quæ distat maximè ab illo,
Et minimè simplex erit, & diuersa, suósque
Effectus semper varios pro viribus edet.
Hæc est quæ terras regit, & terrena gubernat.
Idcirco in terris certi nil esse videtur:
Quandoquidem variat semper fortuna tenorem
Diuerso gaudens mortalia voluere casu.
Cur tamē hunc potius quàm illum iubet esse beatū?
Et cur hunc potius quàm illum pessundat & vrget?
Cur onera huic, illi gratos largitur honores?
Horum difficile est veram cognoscere causam.
Nec minus ac si quis cupiat cognoscere quare
Ignis sit calidus, nix alba, absinthia amara:
Quare hæc herba obsit, iuuet illa: & qualibet arbos
Cur tales habeat frondes? animalia cur hæc
Callida sint, alia obtuso malè prouida sensu?
Cur paleas electra trahant, & pondera ferri
Magnes, cur nequeat facere hec adamante proximo quo?
Talia multa Deus tenebris inuoluit opacis,
Constituitque suos fines mortalibus, vltra
Quos frustra humanum ingenium sensúsq; laborat.
Si figulus massam argillæ distinxit, & illam
Distinctam in partes varias vult fingere, quare
Hanc partē potius quàm illā transformat in ollam,
Aut patinā, aut scaphiū? cur ex hac fabricat vrnā,
Ex illa vrceolum? nunquid ratione mouetur?

Aut

Aut nulla est prorsus ratio, sed sola voluntas?
Arbitrióque suo (ut libuit) sic omnia fecit?
Difficile est nimium artificis pernoscere mentem.
Sic qui scire velit, cur hunc fortuna vel illum
Aut premat, aut sursum tollat, nimis ardua quærit:
Terrarum siquidem est illi concessa potestas
Maxima, & huic illam præfecit Iuppiter orbi,
Vt poßit quodcunque libet facere, ordine fati
Seruato tamen: auscultant namque omnia fato.
Cur igitur quæcunque illi fecisse libebit,
Non faciet iure? aut quæ lex iure arguet illam?
Num serui debent dominis imponere leges?
Nos certè huic serui sumus, hîc dum viuimus: & nos
Iste potest quocunque velit compellere dæmon.
Non tamen in nostras animas dominatur, habétve
Imperium, quando est animæ cælestis origo.
Hanc solam excepit Deus à ditione tyranni.
Cætera permisit, quæ sunt terráque maríque,
Illius arbitrio, & fieri sinit omnia ab illo,
Qualiacunque libet, iusta atque iniusta licenter.
Fortè aliquis dicet, Deus ergo est causa malorum,
Iniustúsque potest dici. nam qui facit, & qui
Non prohibet fieri peccatum, dummodo poßit,
Committunt ambo scelus æquè, & peccat vterque,
Supplicióque pari dignum lex censet vtrunque.
Quare si Deus in terris mala tot patitur: si
Quum poßit prohibere, tamen non illa coercet:
Esse mali causa, & sceleri assentire videtur.

Huic etiam parti sum respondere paratus,
Si modò diuini radius mihi luminis adsit.
Est igitur primum solerti mente notandum,
Quòd causarum aliæ sunt viles, atque minutæ,
Sunt aliæ egregiæ & præstantes nobilitate,
Præpositæque aliis: veluti quum exercitus ingens
Præfectos habet atque duces, pars cætera grex est.
Has (inquam) causas primores egregiásque
Præposuit mundo, mira ratione modóque
Maximus ille pater rerum, & dominus dominantum,
Immensam qui lucem habitat super extima mundi
Mœnia, & astriferos nutu circumuehit orbes.
His tribuens causis vires & munera, easdem
Limitibus certis, velut aggere, circumsepsit,
Ne liceat cuiquam tales transcendere fines.
Et quia disposuit sapienter cuncta, necesse est
Cuncta suum æterno cursu seruare tenorem.
Nam quæcunque semel rectè sunt facta, sine vllo
Errore, haud vllo mutari tempore debent.
Est igitur prorsus rerum immutabilis ordo,
Quandoquidem rectè summus Deus omnia fecit.
Quare si dæmon qui terris præsidet, errat,
Aut malus est, hoc fit quia causa est vltima, longè
A prima distans, longéque à luce remota:
Atque ideo magis est cæcis vicina tenebris,
Duntaxat veri simulacro & cortice gaudens:
Quam Deus ideirco patitur, quia debitus ordo
Exigit hoc rerum, & magni perfectio mundi.

Nam

Nam veluti lucis ſpatium determinat vmbra,
Dántq; ſibi finem contraria cuncta viciſsim,
Sic cauſarum etiam ſeriem numerúmque bonarum,
Deſinere in cauſam prauam miſerámque neceſſe
eſt.
Quæ miſeris præſit regnis, & praua gubernet.
Hinc igitur veniunt diſcordia, iurgia, rixæ,
Prælia, bella, doli, fraudes, incendia, cædes,
Furta, latrocinia, inſidiæ, penuria, peſtis,
Diri terrarum motus, diræq; procellæ,
Tam multi morbi, tam multa & crebra pericla:
Et demum quodcunque mali contingit vbique,
A cauſa hac miſera & terrarum principe manat.
Hei mihi quàm verè dixit ter maximus Hermes,
Congeries mundus cunctorum eſt iſte malorum.
Nimirum quoniam dæmon qui præſidet orbi
Terrarum malus eſt, ſæuáque tyrannide gaudet.
Ac veluti fons eſt cunctorum prima bonorum
Cauſa, ita cunctorum fons eſt poſtrema malorum.
Quare ſi in terris dominantur Sardanapali:
Si diadema tenent aſini ſub imagine regum:
Si tutela ouium curæ eſt commiſſa luporum:
Si in templis habitant meretrices atque cinædi:
Si Chriſti pia ſacra hodie manus impia tractat:
Si cupidus vendit cælum & phlegethonta ſacerdos:
Denique ſi impunè & paſsim tot turpia fiunt,
Non eſt culpa Dei ſummi, ſed dæmonis huius,
Quem nos Fortunā, quem etiam Plutona vocamus.
Sarcotheus poſſet tamen apto nomine dici:

Quippe illi carnis ius arbitriúmque tributum est.
Huic igitur seruit, quicunque est carnis amator
Immodicus, corpúsque suum plus diligit æquo.
Corpora sunt huius, propter quod corpora semper
In vitium tendunt, animísque inimica repugnant,
Cælestis quoniam vis est & origo animorum,
Corpora sunt autem terrena, aduersáque cælo.
Ergo hic Sarcotheus, mundo qui præsidet imo,
Cælestes homines, carnalia despicientes
Gaudia, virtuti addictos, animúmque colentes,
Odit, persequitur, stimulat, premit, impedit, angit.
Vt solet insanus princeps, sæuúsque tyrannus
Infestus semper sapientibus esse bonísque.
Suspecta est etenim prauis odiosáque virtus.
Hostes quæque suos odere, timéntque cauéntque.
Atque ideo malus hic dæmon incommoda multa
Obijcit his, quorum mens est sublimior, & qui
Cælicolûm sedes, naturæq; abdita quærunt.
Nollet enim agnosci: nam si bene cognitus esset,
Illum omnes scelerum patrem, nostríque cruentum
Carnificem generis detestarentur, & omnes
Odissent meritò, ac maledictis insequerentur,
Crudelem, insanum, deceptorémque vocantes.
Proinde latet ritu loliginis, & sapientes
Exosus refugit, ne cognoscatur ab illis:
Non metuit talpas, at lyncea lumina vitat.
Sic fures etiam faciunt, omnésq; scelesti
Oderunt lucem, ac tenebris lætantur opacis.

Vt sua non poßint furta & malefacta videri.
Inde fit vt quoties aduersi quid patiuntur
Mortales, rerum ignari, & caligine mentis
Oppreßi, (namque errorum ignorantia ferme est
Cunctorum causa) irati querulique putantes
A summo sese vexari auctore bonorum,
Deuoueant sanctum illius ac venerabile nomen:
Tunc malus exultat dæmon, furtimque cachinnat,
Et gaudet se nesciri, & sua facta latere:
Et nocuisse tamen, sed non nocuisse videri.
Summi namq; Dei est inimicus, & æmulus: à quo
Eiectus cœlo, pressus clausúsque tenetur
Lunam inter terrásq; graues, & regnat ibidem.
Quocirca, ô miseri mortales, discite tandem
Quæ vestri sit causa mali, tot tristia vobis
Vnde fluant, & carnificem cognoscite vestrum.
Nēpe hic Sarcotheus, nempe hic est qui cruciat vos,
Dulcia qui vestris damnis sibi gaudia quærit:
Haud aliter quàm quum proles Mauortia terris
Iam domitis, iucunda sibi spectacula cæde
Quærebat miserorum hominum, vel cæde ferarum:
Ipse senator, eques, populus, diuersa manebant,
Per loca diffusi, vt lex præcipiebat Othonis.
Ecce theatralem ingressus gladiator arenam,
Aut alius sua membra feris lanianda daturus,
Vel leo, vel tigris, vel quæuis bellua ludis
Opportuna aderat, delectatura Quirites
Morte sua, & fuso per vulnera crebra cruore:

Sæpe aliis dolor alterius solet esse voluptas.
Quare pessimè agunt qui verbis turpibus audent
Irritare Deum summum, qui causa bonorum
Cunctorum est, à quo per se propriéque mali nil
Esse potest vnquam, nisi contingenter: vti sol
Producit tenebras quoties descendit ad imos
Antipodas, frigúsque absente creatur ab igni:
Non tamen obscurus sol est, neque frigidus ignis.
Vnde satis miror quosdam doctos alioqui
Asserere, offendi atque irasci, & sumere pœnas
De nobis, illud summum verúmque bonúmque,
Hinc bellum atque famem & pestem prodire putantes.
Offendi si posset enim mortalibus actis,
Quid quæso in mundo foret infelicius illo?
Quaque die atque hora momento plurima fiunt
Crimina, vbiq; hominum blasphemia turpis in ore
Sentitur: certè poterit requiescere nunquam,
Nunquam lætus erit: neq; erit Deus ipse beatus,
Si quoties peccant homines offenditur, & si
Iniustis hominum factis dictísque mouetur.
Nimirum Deus offendi lædíve nequit, si
Verum perspicimus. nam adeò perfecta poténsq;
Ipsius est natura Dei, tantúmq; remota
Sordibus à nostris, vt nos distemus ab illo
Longius atq; magis quàm à nobis distet asellus,
Quàm musca aut pulex, & quicquid vilius his est.
Quomodo tam miseri & viles offendere tantum
Támq; potens numen, vel lædere possumus vnquã?

Nónne

Nónne impaßibilis Deus est, penitúsq; doloris
Expers, atque ideo æternus, semperq; beatus?
Num dec: t irasci regem. si morio verbis
Indignis illum petat: an contemnere præstat?
Nunquid cum puero decus est pugnare Giganti?
Præterea quum sit sapiens, videatque futura
Omnia, dic quæso, num debuit illa creare
Quæ sibi post nocitura forent, vnde ipse doleret?
Nónne illum d: cuit, qui toti consulit orbi,
Consuluisse sibi? vel dic, si offenditur, an vult
Offendi? si vult, iam non offenditur, imò
Gaudet: si non vult, cur hoc permittit? an ipse
Non est omnipotens? certè est, omnésq; fatentur.
Deberet prohibere igitur, quod non facit: vnde
Vult ratio vt credam, nihil illum posse molesti
Sentire omnino, & tranquillam ducere vitam.
At dices, si non offensa irascitur vlla,
Curramus proni in vitium, in scelus omne ruamus:
Non sic: sed nostris aures nunc arrige dictis,
Recludámque tibi iamiam penetralia veri:
Quando aliquis peccat, tunc sese abducit ab ipso
Fonte boni, rectum, lucem, pacémq; relinquens.
Vnde fit vt peccans vltrò in sua damna feratur.
Quandoquidem talis natura est oppositorum,
Vt quanto refugis magis atque recedis ab vno,
Ad reliquum tanto accedas magis atq; propinques:
Sic fugiens peccando Deum, sese admouet ipsi
Sarcotheo: cuius postquam iuga saua recepit,

Afficitur variis pœnis, iussúque tyranni
Nunc hoc nunc illo torquetur sæpe dolore.
Non impunè igitur cuiquam peccare licebit.
Quanuis nullorum poßit Deus esse malorum
Causa, (vtiam dictum est,) per se, propriéque: sed vltrò
Qui peccat ruit in pœnam, & sua damna requirit,
Carnificiq; miser cruciandum se exhibet vltrò.
At dubia hinc duo consurgunt satis ardua. nam si
Peccare est nobis nostrorum causa malorum,
Cur sæpe iniustus, sceleratus, & impius, omnem
Lætus agit vitam, & laudato funere finit?
Contrà, vir bonus atque pius, mala plurima viuens
Sustinet, & tandem miseranda morte recedit?
Præterea suprà ostensum est, planéque probatum
Non culpa aut meritis nostris contingere nobis
Vel bona vel mala, sed cuiusdam numine diui,
Qui mare, qui terras, quique aera poßidet imum.
Quomodo nunc igitur mihimet contraria dico,
Et mea nunc discors secum sententia pugnat?
Quisquis es, ô Lector, poteris dignoscere verum,
Atque tuo tenebras animo procul ire videbis,
Si præbere aurem nostris dignabere dictis.
Ergo duplex scito esse bonum, vulgi ac sapientum.
Sicq; malum duplex: atqui sententia vulgi
Deterior semper: nam craßi hebetísque cerebri est,
Iudicióque caret: propter quod corporis & quæ
Fortunæ bona sunt, sola hæc miratur & optat:
Ast animi bona vel nescit, vel friuola credit.

Contrà autem ſapiens, animi bona ſola requirit,
Cætera deſpiciens. quare ſumus antè ſecuti
Iudicium vulgi, & vulgi de more locuti:
Nunc verò à vulgo ſententia noſtra recedit,
Déque bono atque malo ſapientum dicta probamus:
Sic non diſsideo mecum, aut contraria dico.
Tali igitur pacto aſſerimus, bona nulla ſceleſtis,
Et iuſtis mala nulla quidem contingere poſſe.
Quod clarè oſtendam, & clara ratione patebit.
Primũ hoc ſcire opus eſt, vitium quodcunq; ſcelúſq;
Eſſe animi quendam morbum: nec corpore ſolo
Aegrotant homines, animus quoq; vulnera ſentit,
Nec leuiora quidem quàm corpus. quilibet ergo
Improbus, eſt æger: quippe illi eſt ægra voluntas,
Iudiciúmque ægrum, propter quod noxia præfert
Vtilibus, miſer, & præponit turpia honeſtis.
Quòd ſi non ægra eſt illi mens atque voluntas,
Impr.bus eſſe nequit: ſed erit iuſtúſque piúſque:
Hoc etenim ſolo diſcrimine diſtat vterque.
Ac veluti totum corpus malè languet, vbi vllo
Hæc duo læduntur morbo, cor atque cerebrum:
Sic (heu) ſic animus totus malè languet, vbi vllo
Hæc duo læduntur vitio, mens atq; voluntas.
Vtq; cibus ſuauis ſtomacho languente videtur
Inſuauis, prodéſtq; nihil, neque competit ægris:
Sic animo languente, boni nihil eſſe ſceleſtis,
Nil prodeſſe poteſt. quod ſic verum eſſe docebo.
Eſt aliquis legum iuriſque vtriuſq; peritus,

Sed vafer, iniustus, cupidus, contemptor honesti:
Quid sua quæso illi prodest doctrina? boni quid
Inde habet? heu miseros fallit, spoliátq; clientes,
Atque alios multos lædit. doctrina scelesti
Est gladio insani similis. nam semper abuti
Improbus ipse solet rebus quas possidet. Vnde
Fert alijs damnum, nomen sibi turpe, odiúmque:
Quásque serit spinas, pedibus sæpe excipit ægris:
Vel saltem metuit quos lædendo efficit hostes.
Ergo bona illius dicenda scientia, multis
Quæ nocet, vt sæuus coluber, neque parcit habenti?
Sic de alijs dico doctrinis, quas habet ipse
Improbus: esse bonæ simili ratione negantur.
Sed malus est diues, gemmis auróque refertus:
Diuitiæ ne bonæ illius? non. dic mihi, quare?
Ecce ego iam dico, quia turpiter vtitur illis.
Scorta alit, ignauámq; gulam lenásq; dolosas
Conducit, pretio pueros corrumpit auaros:
Aggreditur donis, si qua est paupercula virgo:
Vtq; sibi indulgens quodcunque libido suasit,
Efficiat, leges hominum pariterque deorum
Iúsq; piúmq; nihil curat. quòd si sit auarus,
Heu quid non audet sceleris? lupus iste cruento
Ore furens, nulli non insidiatur ouili:
It præceps, quocunque rapit scelerata cupido.
Intolerabilius nil est quàm diues auarus.
Quàm stultus locuples, quàm fortunatus iniquus.
Aut igitur pecudum ritu carnalia tantùm

Gaud

Gaudia sectatur sibi noxius atque crumenæ,
Aut parto nimium parcens, sit Tantalus alter:
Congregat & nescit cui congreget: vtque solet sus,
Non sibi, sed multis aliis sese ipse saginat,
Qui mox diripiant longo cumulata labore.
Vnde patet non esse bonas quascunque scelestus
Diuitias habet, at si sit robustus & acer,
Quid faciet, crebro rixabitur, & violentus
Nunc hunc nunc illum lædet, plerumque sequetur
Militiam, aut latro fiet, quòd more ferarum
Crudelis, cæde atque alieno sanguine gaudet:
Arma & bella ferox, sceleris, non laudis amore,
Diliget: vnde suis damnum feret atque pudorem.
Corporeæ vires, mente ac probitate carentes,
Heu quàm sæpe nocēt homini, quàm tempore paruo
Durant, quàm raro ad primam venere senectam.
Sed quid opus est multis percurrere singula verbis?
Hæc possunt exempla satis bene pandere verum.
Nunc operæpretium est solerti inquirere cura
An iustis sanctísque mali contingere quicquam
Possit, vt à multis dici credíque videmus.
Ardua res certè: tamen hanc audacter adibo,
Fretus ope Aonidum, & Cyrrhæi numine vatis.
Principio quisquis bonus est sit sanus oportet
Mēte animóque, licet grauis ægro in corpore lāguor
Sauiat, & vario vexentur membra dolore:
Ne rectum illi iudicium, neu recta voluntas
Deficiat. namque his sine vir bonus esse, piúsque

Nemo

Nemo potest: duo virtutis fundamina sunt hæc.
Talis homo quacunque tenet, rectè vtitur illis:
Atque ideo bona sunt, doctrina, pecunia, vires
Illius, & demum quæ poßidet omnia: namque
Maxima pars rerum bona vel mala fertur ab vsu.
Et si cura hominum diis immortalibus vlla est,
Præcipuè hi debent iustósque piósque tueri:
Quòd si non facerent, diui ratione carerent,
Nec sacris essent digni, nec thure, nec aris.
Quare non video qua lædi parte bonus vir,
Quídve mali vel mente pati vel corpore poßit:
Quum Deus hunc amet & foueat, dextráque potenti
Propugnet, tutúmque omni discrimine reddat.
Nam quis non iuuet, aut quis non tueatur amicum,
Quandocunque potest, si verè diligit illum?
Sed tamen interdum iustus miser esse videtur,
Pauperiémque pati, & morbos casúsque sinistros:
Quum non sit verè iustus, sed hypocrita, quales
Inuenies paßim multos, qui pelle sub agni
Vipereum celant virus, moresque luporum,
Et stolidos ficta virtutis imagine fallunt.
Proinde Deus, cui corda patent, arcanáque mentis,
Hunc non custodit, nec amat: nos pectore crasso
Et cerebro insulso, decepti ab imagine recti,
Tunc iustū mala multa pati, & miserū esse putamus.
Heu quàm sæpe hominū falsa & stulta inueniūtur
Iudicia, & quàm mens humana est nescia veri!
Quisque sibi placet, & sapiens sibi quisque videtur.
Hinc

Hinc risum excutimus superis , hinc plurimus error.]
Esto tamen, iustus morbos patiatur, agátque
Despectam in tenebris & paupertate pudenda,
Eiectus patria, vel clausus carcere, vitam,
Atque aliis etiam vexetur casibus, esto:
Propterea'ne malum patitur? non, quippe ferendo
Talia, fit melior, fit clarior: omnia iusto
In melius cedunt, iussu Iouis, vtque medentes
Sæpe aloen ægris adhibent, succósque molestos,
Quò fiant validi, & pulso languore resurgant:
Sic plerumque Deus iustos exercet, vt ipsos
Excitet, atque magis virtuti incumbere cogat.
Vtque homines reddit stultos, prauósque voluptas:
Sic dolor ad mentem reuocat, vitiúmque coercet,
Criminibus frænum, calcar virtutibus addit.
Nónne vides, igni fieri pretiosius aurum?
Vberiúsque solum praduri dente ligonis?
Et putrescere aquam quæ non fluit? aspice ferrum,
Pulchrius est vsus, cessans rubigine sordet.
Multa igitur sunt quæ aduersis agitata nitescunt:
Præsertim virtus, quæ in rebus clarior atris
Perspicitur, velut in tenebris magis enitet ignis.
Quare aut nil prorsus patitur bonus & pius, aut si
Quid patitur, parit hac illi patientia lucrum,
Fértque illi, sit amara licet, medicina salutem.
Et ne quis fortasse putet me fingere nugas,
Res eadem quæ vni prodest, quandoque venenum
Est alij, sic nonnullis sunt noxia vina,

Atque

Atque caro sic nonnullis absinthia prosunt:
Sic calor ipse niuem, ceram, glaciémque resoluit:
Argillam contrà durat sic talia multa
Diuersos pariunt diuerso in corpore fœtus.
Et quoties iisdem verbis hic ridet, at ille
Contra tristatur, vel mota bile tumescit?
Non eadem cunctis eadem sunt: Bacchus accessit
Egregius, si tu vitiosa in dolia mittas.
Nimirum sanis sunt omnia sana: sed agris
Quæ bona sunt quandoque nocent, lethúmque minantur.
Sic ergo (ad nostrum vt redeam) mala corporis, atq;
Spicula fortunæ sunt perniciosa scelestis:
Expediunt verò iustis, prosuntque nocendo.
Sufficiant hæc dicta tenus: iam claudere librum
Musa iubet, Chirónque vocat, qui scribere mores
Humanos cupit, & sacraria pandere vitæ.
Quocirca est operæpretium, me linquere cantus
Aonios, tacitúmque sacris requiescere siluis,
Pieridúmque tholo citharam suspendere, donec
Tempora prætereant hæc pessima, tempora multum
Deploranda, quibus procerum discordia totam
Nititur Italiam bello vastare superbo.
Vnde suos queritur direptos Roma penates:
Narnia, Ticinum, Melfis sensere ruinam:
Vnde & Parthenope, Sirenis clara sepulchro,
Nunc sua Gallorum manibus pomaria cernens
Vastari, heu tristis gemit ad Sebethidas vndas.
Quid memorem visa cœlo clara miracula flamma

Vincen-

Vincentis splendore diem? tristésque locustas
In morem nebulæ nitidum prætexere solem?
Et teneras auido segetes abrodere morsu?
Quàm multas miseranda fames, miserandáq; pestis
Ciuibus exuerit, vacuásq; reliquerit vrbes?
Quot loca diluuijs propè desolata videntur?
Heu mihi quàm iustas de nobis numina pœnas
Sumunt! nā sceleris quid non cōmittimus? aut quid
Iustitiæ est vsquam? quis amor cultúsq; deorum?
Relligio, aucupium facta est: cœlestia venum
Omnia nunc dantur, violantur sacra profanis
Lenonum manibus: tamen hæc spectántq; tacéntque
Magnifici reges: & Christi prorsus honorem
Nil curant: sic nos miseros idola gubernant?
Ergo ibo interea, & Parnaßi in rupibus altis,
Donec Musa iterum iubeat me exire, latebo.

LIBER IX.
SAGITTARIVS.

LVCESCIT *iam Musa: satis requie-*
uimus antris
Castalijs: agedum plectro citharáq; re-
sumpta,
Effice concordes neruos, solitóque fauore
Antiquum cane Diua melos, bona carmina menti
Sint tibi, quæ quondam blandus dictabat Apollo
Laurifera in silua, Permeßi ad fluminis vndam.

Nos vocat ecce alius labor haud inglorius: alta
De specula, & summo Parnassi vertice, mores
Spectemus varios hominum, vitámq; notemus.
Iam medium mea cymba fretum tranauerat, & iã
Canebant gelidis siluarum summa pruinis:
Quum mihi nescio quis Deus adstitit, & procul a-
tram
Expulit affulgens diuino lumine noctem.
Tunc scopulum quendam aspexi, qui vertice nubes
Exuperans, latè cœlum spectabat apertum,
Difficilis primo accessu: namque aspera circum
Saxa arctam fecere viam, plenámque laboris,
Imáq; cinxerunt siluestres vndique dumi:
Mitior in medio: quantúmque accedit ad arces
Aethereas propius, tanto clementius idem
Præbet iter surgens, scopulóque Theorea nomen:
Illuc me Genius duxit meus, vtq; cacumen
Venimus ad superum, plana & plena omnia vidi
Delicijs miris: quas si mea lingua referre
Nunc velit, antipodas citius sol ibit ad imos,
Et nox humenti terras velabit amictu.
Dum moror, & miror latos latósque sagaci
Mente locos, vox ecce polo delapsa supremo,
Flecte (inquit) Stellate genu, regémque precare
Cælicolûm supplex, cuius sine numine frustra
Carpere delicias scopuli conaberis huius.
Ergo humilis venerare Deum, fauor omnis ab alto
Defluit in terras: nihil est mortalibus ægris
Vtilius quàm cælestem, sanctéque piéque

Orando sibi quærere opem, & cognoscere diuos.
Talibus auditis, facie, manibúsque supinis,
Et genibus flexis, effudi has pectore voces:
Magne pater diuûm, mundi suprema potestas,
Quo nihil esse potest, nec fingi maius, ab omni
Corporea stans mole procul, tamen omnia fingens
Corpora, vel prorsus mutari nescia, vel quæ
Temporis anfractu longo labefacta fatiscunt:
Principium sine principio, fons vnde bonorum
Effluit omne genus, naturæ rector & auctor,
Omnia comprendens, at non comprensus ab vllo,
Maiestas immensa, bonum, sapientia, vita,
Ordo, decus, finis, mens, verum, lux, via, virtus:
Nusquam habitans, & vbique habitans: immobilis, & dans
Aßiduè motum cunctis: à quo omnia, & in quem
Omnia, per quem etiam sunt omnia: semper eadem
Conditione manens, nullo mutabilis æuo:
Maxima causarum, quæ certa lege reuoluens
Sideream molem, fatorum iura gubernas:
Rex regum, cui mille adstant, & mille ministrant
Agmina diuorum, lætantum hymnósque canentum,
Lucis in immensæ campis, extra extima mundi
Mœnia, vbi est veris sedes aptißima rebus:
Te colo, te veneror, te nunc reuerenter adoro,
Atq; precor supplex vt me spectans benigno
Digneris vultu, vocémque audire precantis.
Mitte tuæ lucis radios mihi, pelle tenebras
Oppressæ (heu) nimium moribũdo in corpore mentis.

Da rectam reperire viam, ne noxius error,
Vanáq; credulitas, & opinio cæca trahat me
Præcipitem in salebras rerum & contagia vitæ.
Nam sine te ingenium mortale, humanáque virtus.
Dum se tollere humo sperat, velut Icarus olim
Disiuncta compage ruit, pennísque solutis:
Nec potis est sine te occulti penetralia veri
Cernere, nec qua parte salus aut arte peratur.
Largire ergo mihi, Rex ô dignissime regum,
Vt te cognoscam, & placeam tibi: deinde sciam me,
Quid sim, qua in terris causa productus, & vnde
Huc veni, ac tandem quò vita functus abibo:
Quid mihi dum viuo sit agendum, sitq; cauendum:
Vt quum finierit Lachesis mea fila, diésque
Vltimus abdiderit mēbra hæc exhausta sepulchro,
Mors fiat mihi grata quies, portúsque salutis.
His dictis iterum nostras vox impulit aures:
Placasti æthereum numen, votísq; litasti:
Esto animo Stellate bono, tibi posse manere
Hoc datur in scopulo, & cælestes carpere fructus.
Confestim his dictis tacuit, nihílq; addidit vltra.
Ast ego sensi animo magnum accessisse vigorem,
Atq; oculis lumen, quo latius omnia cœpi
Cernere, & antiquum superabam Lyncea visu.
Mox me sensi etiam vento ad crystallina cæli
Conuexa extolli blandè, sursúmque leuari,
Alitis in morem vulcania tela ferentis,
Discussura polum tonitru flammísq; coruscis,

Quan

Quandocunque Iouem mortalia facta lacessunt.
Iamq; propinquabam lunæ, portásq; videbam
Partim auro insignes, partim candore nitentes
Argenti puri: ingredior visu omnia lustrans.
Ecce mihi occurrit venienti fortè Timalphes,
Egregius iuuenis forma, & virtutis honore:
Quem Ioue diua Arete quondam est enixa parente.
Hic me quamprimum agnouit (nam matre iubente
Multa diúq; alias fuerat mecum ipse locutus)
Vtq; salus dicta est nobis vltróq; citróque,
Admirans me multa rogat: mox ducit in vrbem
Ingentem, quantam terrarum non habet orbis:
Mœnia surgebant solido ex adamante, sed ipsa
Propugnacula erant flammanti extructa pyropo.
O quæ illic, quanta, & quàm pulchra palatia vidi,
Templa, theatra, fora, & magnarum strata viarum,
Cuncta ex argento, atque auro, gemmísque beatis!
Longè plura etiam vidi pulcherrima ibidem,
Singula, sed nequeo memorare, & singula quanuis
Possem, dÿ nolunt memorari singula vulgo.
Mirabar populũ ingentem, innumerósq; per vrbem
Vestibus indutos niueis incedere ciues,
Serta quibus comptos cingebant florea crines.
Læti omnes, manibus gestabant lilia, & hymnos
Menarchi memores lunaria regna tenentis,
Gutture dulcisono & concordi voce canebant:
Menarchũ ingeminãt, Menarchũ carmine laudant,
Garrula Menarchum referebat sæpius Echo.

Arcadas hic domuit felici Marte Gigantes,
Vt mihi tunc retulit fido sermone Timalphes.
Namq; ait, Arcadiam totam sine montibus olim
Planitie ingenti campos habuisse patentes,
Terribilésq; illud regnum tenuisse Gigantes,
Mænalon & Pholoen, & amantem lustra Ly-
cæum,
Gestantémq; humeris aprorum terga Erymanthum,
Et flagrantem odijs in cælicolas Cyllenen:
Qui primi ante alios natiuo robore freti,
Turpia sunt ausi conuicia dicere lunæ:
Se prius esse illa genitos, & nobiliori
Stemmate conspicuos, ideóq; in sede locandos
Aetherea magis, & diuorum nomine dignos.
Quinetiam insani struxere ad sidera turrim,
Maiorem, Nemrothe, tua, ferróque recuruo
Ter sunt conati de cælo euellere diuam,
Sanguineam vultu, mortaliáque arma timentem:
Ter Menarchus eos multa vi reppulit, & ter
Expressos nigro Saturni è gramine succos,
Iniecit miseris, virúsque per ossa cucurrit.
Obriguere illi extemplò, victiq; dolore
Informes liquere animas, quas Tartarus imo
Excepit fundo, cruciandas omne per æuum:
Corpora sed valido penitus labefacta veneno,
Membrorum molem in montes vertere superbos,
Mutatáq; suum nomen tenuere figura.
Vnde huius facti memores, tantíque triumphi,
Solenni pompa celebrant pia festa quotannis

Lunia

Lunicolæ, regémq; suum venerantur ouantes.
Progreßi inde arcem petimus, quæ tota nitebat
Auro gemmarúmq; coloribus intertextis:
Hanc nulli fas est mortali intrare, meus dux
Inquit: proinde foris stetimus, spatiúmq; per amplũ
Ingentis plateæ, diuersa è parte videmus
Aduentare animas, consistereque ante tribunal
E regione arcis positum, & mira arte paratum.
Illic iura dabant animis, altéque sedebant,
Crimina censentes, nec non benefacta notantes,
Quæ quisque in terris viuendo gesserat olim,
Tres Iouis & Doxa nati, Telescopus, atque
Dorophonus, sempérque volens sibi recta Philorthus.
Hi merita & culpas æquata lance videbant,
Arbitrióque suo paucos ascendere ad astra,
Innumeros verò ad terram descendere rursus,
Complures etiam in luna perstare iubebant.
Obstupui tacito obtutu, tandémq; locutus,
Dic bone dux mihi quæso, inquam, si tartara in imis
Sunt latebris terræ (vt perhibent) centróque propinquis,
Atque animas illuc vectas post corporis vsum
Aeacus & Minos & terrificus Rhadamanthus
Iudicat, & meritas pœnas aut præmia confert,
Cur eadem hîc fieri video, repetíque peracta
Iudicia, expendíque iterum mortalia facta?
Ille autem, humanam mentem (respondit) opaco
Carcere membrorum clausam, ignorantia & error
Opprimit, & longè oppressam per deuia ducit.

Hinc hominum genus in nugas & somnia pronum
est.
Et procul à vero, nisi quis Deus adsit, aberrat.
Non mirum est igitur si vestri multa poetæ
Falsa canunt, quoniam paucis via cognita veri est.
Tu tamen hæc memori mysteria pectore habeto:
Omne quod est supra lunam, æternúmq; bonúmque
Esse scias, nec triste aliquid cælestia tangit:
Quicquid verò infra lunæ conuexa creauit:
Omniparens natura, malum est, mortísque seueras
Perpetitur leges, & edaci absumitur æuo.
Hæc loca disiungit medius lunæ orbis, vtrique
Mundo interiectus, cæli confinia seruans.
Ergo vbi terrenos artus liquere: feruntur
Huc omnes animæ, atque ipsis commissa fatentur
Iudicibus: quorum iussu, loca certa, suísq;
Moribus apta petunt, & habẽt sua præmia in illis.
Quanto quæq; magis vitiorum fæce grauata est,
Tanto etiam magis ad centri loca turbida tendit.
Contra quo melior quæque est ac purior, hæc se
Altius attollit, summóque propinquius orbi.
At quibus æqua boni est animis mensura, malique,
Hîc remanent, habitántque diu lunaria regna:
Donec post multos longæui temporis annos,
Aut lapsa in vitium rursus terrena reuisant,
Aut bene purgatæ æthereas mittantur ad arces.
Hæc ait. ast ego tunc, Cur tam pauca ardua (dixi)
Astra petunt animæ, & summo potiuntur Olympo?
Cur sic in vitium pronæ labuntur, & ipsam

Virtutem fugiunt miseræ, lucique tenebras
Præponunt? cur fœda magis quàm pura sequuntur?
Vnde illis tantus furor, & tam cæca voluntas?
Tunc ita respondit nobis Areteius heros:
Et cupio, & fas est tibi me recludere multa,
Iudice te, pulchra, & scitu dignißima, quando
Non te huc aduenisse reor sine numine diuûm,
Et diui hæc te scire volunt, ad limina quorum
Nemo venire potest viuus nisi vectus ab illis.
Ergo audi, & quæcunq; loquar fac mente reponas.
Sed prius hinc operæpretium est secedere paulum.
Iuimus, atque alta in specula consedimus ambo,
Vnde maris terræq; orbem spectare licebat.
Tunc has diuino deprompsit pectore voces:
Esse malæ per se nequeunt, nec sponte suapte
In vitium tendunt animæ, quarum æthere ab alto
Est genus, & quarum diuino è semine origo est:
Nec praua esse potest per se natura animarum,
Quas Deus ipse creat, quo nil auctore mali fit:
Sed sunt quædam aliæ causæ, quæ in tartara cæca
Detrudunt miseras, & multo crimine fœdant:
In primis verò corpus: nam carceris instar
Est animæ, quam dum membrorum nexibus arctè
Implicat, ætherea mentis suffocat acumen,
Haud secus ac intus positam vas fictile flammam,
Et nebula nitidum obducunt Hyperionis orbem.
Tunc anima ipsa subit cunctarum obliuia rerum,
Tunc bibit infernam lethen, rasaq; tabella

Efficitur similis, quam dextra nulla notauit.
Ergo ita captiuam, & moribundo in carcere clausam,
Mille quidem illadunt pestes, mille vndiq; monstra
Oppugnant, quáq; arte valent euertere tentant.
Qualis viminea dum fortè quiescit acanthis
In cauea, mulcens vario sua fata canore:
Ad quam prorepit summisso corpore fallax
Aelurus, miserámq; infestans vndique terret
Venator murum alurus, volucrúmque peremptor.
Illa autem metuens rabiem prædonis, in omnes
Obuolitat partes, ac se fugitando tuetur.
Interea alter adest hostis, similíque furore
Attonitam infestat, donec per latius æquo
Vnguibus immissis prensam extrahit interuallum,
Et solito extractā mandens cum murmure glutit.
Talis diuerso hinc illinc vrgetur ab hoste
Infelix anima & fugiens hæc retia, in illa
Incidit, humano dum corpore clausa tenetur.
Nescit enim quid agat, quò se retrahát ve ferátve,
Et decepta boni specie velut ebria nutat.
Vnde nisi auxilio monitoris, & arte docentis
Paulatim in lucem è tenebris ducatur opacis,
Deteriora petit semper, meliora refutans.
Prima igitur labes animæ. & contagio prima,
Præcipuúmq; malum, quod culpa corporis illi
Euenit, est veri atque boni ignorantia, de qua
Iudicium falsum exoritur: quæ maxima pestis
Humano est generi, de qua duo monstra creantur,

Stulti

Stultitia atq; scelus: sed ab his mala cuncta duobus
Proueniunt, quæcunq; homines patiuntur agúntue.
Quippe omnes peccant, uel quòd bona falsa sequuntur,
Stultitia monstrante uiam: uel quòd scelus illis
Immittit stimulos, quibus in facta impia aguntur.
Propterea rectè aut stultus dici, aut sceleratus
Ille potest quisquis peccat ratione relicta,
Verùm in parte animæ quæ concupit, ipsa recedit
Stultitia, atq; illic habitans tentoria fixit:
In parte autem alia quæ irascitur, est scelus, armis
Terribile atque dolis, & lethiferis aconitis.
Hi duo sunt reges magni, & magna agmina ducūt
A tergo, humanúmq; genus populatur uterque.
Ambo etenim ueri expertes, falsóque creati
Iudicio, (ut dictum est) animas in carne sepultas,
Naturæq; suæ immemores, ac lucis egentes,
In tria stagna erebi & mortis ducúntq; trahúntq;
Quorum unum fertur limosum, illíque uoluptas
Præsidet: ast aliud spinosum dicitur, in quo
Regnat auaritia, & lucrandi effræna cupido:
At reliquo est nomen fumoso, cuius habet ius
Imperiúmque tenet sitibunda Superbia honoris.
In tribus his stagnis animarum maxima toto
Turba perit mundo, hæc illis immensa ruina est:
Nam quæcunque undis merguntur talibus, illas
Perdit amor carnis, fugitiuorúmque bonorum:
Nec se ultra agnoscunt, cæliq; obliuia potant,
Vsque adeò ut uitam, præterquam corporis, ullam

Esse negent, seséq; aboleri in funere credant.
O viles crassásque animas, & ab æthere prorsus
Auersas, nil egregium & sublime putantes,
Sed pecudum more in terras tantum aspicientes?
Sunt & causæ aliæ propter quas efficiuntur
Praua animæ, vnde malis multis iure afficiuntur.
Namque vbi densantur nubes, pluuiæq; creantur,
Et venti horrisono concursu fulgura gignunt,
Illic prauorum sedes est dæmoniorum,
Quorum opera fiunt pestes, insanáque bella,
Et tempestates, terra pelagóq; furentes.
Horum astu, suasu, hortatu, impulsúq; dolóque,
Turba ignara hominum ruit in turpissima quæque
Flagitia: hinc recti, hinc obliuiscuntur honesti.
Sed quoniam tentatores & dæmones istos
Peruersos, paucis concessum est posse videre,
Pauci ideò credunt vsquam reperirier illos:
Imò aliud nihil esse putant quàm nomen inane
Plerique, ac veluti ægrotorum insomnia rident.
Tu tamen hunc abs te errorem propelle, meísque
Crede, fidémq; adhibe (nam sunt verissima) dictis.
Vtq; scias melius nullas me fingere nugas,
Iamiam oculis saxo propriis tute omnia cernes.
Sed prius hîc tentare opus est Thaumantida votis,
Quæ mandata solet Iunonis ferre per auras,
Dissipet vt vento nubes, cælúmq; serenet,
Impediat ne te spectantem turbidus aer.
Ergo Irin supplex tali sum voce precatus,

Iri

Iri decus cæli, vario spectanda colore,
Quæ nube ingentem roranti porrigis arcum,
Aduersóq; sinu radiantis lumina Phœbi
Excipis, absorptásq; ad nubila conuehis vndas:
Iri hominum stupor, & Iunonis nuntia magnæ,
Thaumantis verè proles miranda vetusti,
Redde precor nobis pulsa caligine clarum
Aethera, & Aeolio imbriferos pulcherrima claude
Carcere diua Notos, próq; his permitte serenos
Stellantis cæli Boream percurrere campos.
Continuò his dictis septem de parte trionis
Emicuit Boreas, & siccis flatibus omnem
Aera purgauit latè, purúmque reliquit.
Post hæc nescio quo irrorans mea lumina succo
Dux meus, aspice, ait, iam mundi arcana videbis.
Pandite nunc vestros fontes, vestra antra sorores,
Quæ iuga lauriferi Parnaßi excelsa tenetis,
Et mihi (namque opus est) date centum in carmina linguas,
Vt poßim aereos reges populósque referre,
Ludificatores hominum, scelerúmque magistros,
Qui aßiduè vexant mortalia cuncta, suísque
Artibus humanas tradunt in tartara mentes.
Hic vbi puniceo coniux Tithonia curru
Oceano emergit primùm, primúmque nitescit,
Nocturnas abigens rubicunda luce tenebras,
Ingentem vidi regem, ingentíque sedentem
In solio, crines flammanti stemmate cinctum,
Pectus & os illi turgens, oculíque micantes,

Alta supercilia, erectus, similísque minanti
Vultus erat, latæ nares, duo cornua lata,
Ipse niger totus: quando nigra corpora prauis
Dæmonibus natura dedit, turpésque figuras.
Dens tamen albus erat, sannæ albæ utrinque patentes,
Alæ humeris magnæ, quales vespertilionum,
Membranis contextæ amplis, pes amplus vterque,
Sed qualem fluuialis anas, qualémue sonorus
Anser habere solet: referebat cauda leonem.
Nudus erat, longis sed opertus corpora villis.
Multa illi adstabat turba, innumerúsq; satelles.
Circum aderant longè latéque, quot agmina Xerxẽ
Non habuisse puto, peteret quum Marte Pelasgos,
Infelix, vix inde fuga rediturus inermi.
Quisque suis vncum manibus, follémque tenẽbat:
Folle quidem vt capita inflarent, ventóq; replerent
Illorum quibus aut magnas fortuna dedisset
Diuitias, vel quos doctrina, robore, forma,
Nobilitate, alijs multis præstare viderent:
Vnco autem, vt quos implessent petulantibus auris
Iam satis atque super, fumosa in stagna tumentes
Pertraherent, prædam ranis colubrísque futuros,
Atque alijs habitant illo quæ gurgite monstris.
Regi huic (quem dixi) nomen fuit, éstq; Typhurgo.
(Sic etenim aiebat declarans cuncta meus dux.)
Post hæc occiduas qua titan vergit in vndas,
Et prono curru extremis impendet Iberis,
Sollicitam direxi aciem, similémque priori

Prospexi regem sublimi in sede locatum,
Aplesto cui nomen erat: populósque regebat
Spirituum innumeros, solis quoscunque cadentis
Fert regio, atque plagis quicunque morantur in illis.
Dipsada quisque manu dæmon gestabat & vncum.
Tunc Iouis atq; Aretes natus, Viden', inquit, vt ipsos
Quisq; suum irritent angues, digitísque lacessant?
Vt morsu grauiore petant, grauiore veneno
Inficiant terrenorum hominum vilissima corda?
Nam qui pestiferi læduntur vulnere dentis,
Amittunt mentem miseri, & cælestia prorsus
Despiciunt, tantáq; siti vexantur vt vnquam
Expleri nequeant, frustráque bibendo laborent.
Dúmq; ita nequicquam semper sitiúntq; bibúntque
Immemores mortis, sortis, cælique, suique,
Ecce adsunt diris armati dæmones vncis,
Abripiúntque illos, & adhuc sitientia figunt
Guttura spinosi stagni mergenda sub vndas.
Illic innumeris pœnis plectuntur, & illic
Plurima monstra latent, præsertim plurima hirudo,
Morsibus assiduis quorum noctésque diésque
Intolerabiliter cruciati, denique reddunt
Quem viuendo aliis olim extraxere cruorem:
Nec tales minuunt longissima sæcula pœnas.
Ergo hic rex facit, & punit quos fecit auaros.
His dictis conuerti oculos ad frigida mundi
Sidera, quà geminam noster polus aspicit arcton,
Et sua semper agit circum sarraca Bootes.

Illic regem alium video, innumerásq; malorum
Spirituum turbas, Aquilonia regna colentes,
Gestantésque hamos manibus. tunc dux meus inquit,
Rex hic qui gelidis Boreæ dominatur in oris
Luxuriæ atq; gulæ est princeps, idémq; Philocreus
Nomen habet, non fraude alijs neq; viribus impar:
O quantum noxæ cæcis mortalibus affert!
Namq; hamis quos ipse vides, dulcem inserit escam,
Infectam tamen occulto, Stygióq; veneno,
Hisque capi iubet insulsos, stagniq; lutosi
In vada nigra trahi captos, & gurgite mergi.
Qui mox mutati in brutorum corpora, fiunt
Porci, asini, tauri, vulpes, vrsiq;, lupique,
Atque alia, humana quæ sunt expertia mentis.
Nec satis hoc, vespis, crabronibus, & scarabeis
Torquentur miseri aßiduè, quæ plurima in illis
Obuolitant ripis animalia, ibique morantur.
Talibus oblectant placántq; Philocrea pœnis,
Gaudia qui carnis, spreta virtute, sequuntur.
Hæc ait. ast ego, qua vertex decliuior Austrum,
Nubiferúmq; Notum gignit, genitúmq; per oras
Anguiferæ Libyes, spatia in contraria mittit,
Prospiciens visu intento, quanta agmina cerno,
Et quantos paßim conuentus dæmoniorum,
Hinc atque hinc nigris alis per inane volantum.
Rex erat in medio magnus, magnáq; corona
Insignis, qui torua acie, vultúq; maligno
Vibrabat stridens linguam patulo ore trisulcam,

Vipe

Vipereum in morem, & virus saniémque vomebat:
Qualem murenæ coluber stimulatus amore,
Gaudia coniugij metuens temerare veneno.
Effundet summo in scopulo, effusámque reponit
Cautibus in rigidis, mox saltu præcipitem se
Deijcit in medias sinuosi fluminis vndas,
Sibiláque ingeminans charam vestigat amicam:
Illa sono audito, confestim occurrit amanti,
Multiplicique ambo coniungunt corpora nexu.
Ast vbi iam Veneris tandem est expleta voluptas,
Emergit lætus coluber, pestémque relictam
In scopulo repetit prudens, suáque arma requirit:
Quæ si amota videt, vel proculcata, dolore
Afficitur tanto, vt mærens, vitámque perosus,
Terque quatérque caput saxis illidat acutis,
Donec morte animam & curas simul exuat omnes.
Iste igitur rex talis erat, talésque videbam
Esse suos populos: plerumque est regis imago
Vulgus, & ad mores accedere principis optat.
Dextra erat ipsorum fallaci armata dolone,
Liuidáque ora, atri dentes, spumosáque labra:
Regem hunc inuidiæ esse patrem dominúmque Timalphes
Aiebat referens, ipsumque Miastora dici,
Quo instigante sui mortalia corda ministri
Tartareis implent spumis: tunc improba pestis
Diffundens sese, totos contaminat artus:
Præsertimque oculos angit, ne prospera ferre
Alterius poßint, intabescúntque videndo.

Postremò infixis per terga dolonibus, ægras
Extrudunt animas, triplicique gutture mandit
Cerberus, & mansas acônita in tristia vertit:
Corpora scorpiones fiunt, & acumine caudæ,
Quamuis blandia illis videantur brachia, lædunt.
Sed tu iam medias contemplare aeris oras,
Sarcotheúmque vide, qui rex est primus, & idem
Peßimus. hunc alij reges metuúntque colúntque:
Huic seruit quicquid tenet orbis dæmoniorum,
A quo ceu quodam centro genus omne malorum
Emicat, vt radij solis de corpore manant.
Aspexi hunc igitur, sæuum horribilémque superbo
Extantem solio, sceleratáque sceptra tenentem.
Sanguineæ cristæ huic surgunt, & cornua septem
Erecta, & totidem ingentes referentia turres.
Auribus atque oculis lucent, & naribus ignes,
Oráque fumosas euoluunt grandia flammas.
Heu quot habet secum comites, quantásque phalan-
ges
Instructas telis & bombiferis tormentis
Iste tyrannus agit, tanquam perfringere cælum
Vellet, & ætherea superos depellere ab aula.
Tunc mihi ductor ait, Fuit hic pulcherrimus olim,
Supremóque Ioui charißimus: at mala mentis
Conditio, & lætis cognata superbia rebus,
Attulit exitium misero. par namque volebat
Esse Deo, cupiens æqualem sedis honorem.
Proinde relegari meruit: iussúsque Michael
Constituit certos illi inter nubila fines.

Sæpe

Sæpe tamen priscæ laudis, veterúmque bonorum
Non oblitus adhuc, & spe delusus inani,
Bella mouet superis, cælúmque irrumpere tentat:
Hinc fragor, hinc tonitrus, metuendáque fulmina fiunt,
Horrificique ignes nigranti nube coruscant:
Terrentur pecudes, humanáque corda tremiscunt.
Sed furit incassum, & vexat labor irritus illum,
Nec potis est vltra æthereos intrare penates:
Quique prius lucis lator, dicíque solebat
Lucifer, est nunc noctis amans, gaudétque vagari
Per noctem, lemures secum, & phātasmata ducēs:
Pérque diem interdum, quoties committere quærit
Armatas nebulonum acies, & sternere cæsis
Corporibus campos: vel quum crudelia nautis
Fata parat, miseráſque vndis operire carinas:
Aut quum grāde aliud tētat scelus. ille etenim tunc
In lucem prodit, sed clàm: mittítque latenter
Ad loca certa suos famulos, qui corda malorum
Instigant hominum, furiísque audacibus implent:
Et taciti inspirant mentem, non voce loquuntur.
Ast ego, Quæso (inquam) mi dux, iam dæmones istos
Mittamus, résque humanas tamen aspiciamus.
Namq. hac de specula facile est terramq; fretúmq;
Cernere: non leuiter nos hæc spectacula iuuabunt.
Cœpimus ergo ambo mortalia contemplari.
Mirabar primùm vario distincta colore
Corpora: nam media gens est quæ proxima Zonæ,
Nigra erat, & crassis labris: crispísque capillis,

Et nuda, aut sima corio male tecta capellæ,
Quæ verò gelidis Boreæ reperitur in oris,
Vincebat candore niues, & frigora longis
Vestibus, ac multo vix defendebat amictu.
Hanc illámque inter gentem quicunque morantur
Innumeri populi, nigro tinguntur & albo,
Sed magis atque minus: quanta est distantia solis.
Talia dum stultè admiror: quid friuola curas?
Quid vanos spectas humana in carne colores?
Dux meus inquit: erit melius perpendere mores,
Atque animorum habitus varios, operúmque; figuras:
Ex quibus agnosces, méque ostendente videbis,
Quæ sit vita hominum, & quantum chaos regnet in
illa.
Principiò tibi finge manum, quæ pollice cælum
Aspiciat, passis digitis: & pollice in ipso
Pone hominū genus illorū quibus optima mens est:
Qui res humanas spernunt, diuináque tantùm
Mirantur, quibus in primis sapientia cordi est,
Qui contemplari naturam atque æthera gaudent,
Innocui, mites, iustúmque, piúmque colentes,
Quos neque diuitiæ capiunt, neque turpia carnis
Gaudia, nec tumidi splendor titillat honoris:
Cælestes homines, humano in corpore diui,
Rari adeò: perfecta etenim sunt omnia rara.
O vtinam talem te Iuppiter esse iuberet!
Proximus huic digito est index, vbi ponere oportet
Prudentes homines: genus hoc est quippe secundum,
Estque bonum, tamen in terras decliue; regendis
Vrbib

Vrbibus ac populis aptum, rebúsque gerendis,
Iustitiam colit atque fidem, moréſque pudicos:
Non tamen exutum eſt terreno prorſus amore.
Cui ſiquando Deus rerum permittit habenas,
Imperiique decus, tunc aurea ſæcula fiunt,
Tunc floret virtus, terráſq; Aſtræa reuiſit,
Pax viget, & vitium duris cohibetur habenis.
Poſt ſequitur medius digitus, qui infamis habetur:
In qua ſede aliud genus eſt tibi conſtituendum,
Illorum quibus eſt magna ſolertia mentis:
Ingeniique vigor, necnon vis magna loquendi:
Sed praui ſunt, iniuſti, vitiiſque referti,
In terras curui, nunquam æthera ſuſpicientes,
Aſtuti inprimis, falsóque in pectore vulpem
Geſtantes, turbámq; ignaram decipientes
Quúmque odio virtutem habeant, quum numina temnant,
Se ſimulant iuſtos tamen ac virtutis amantes,
Próq; albis nigra, & pro nigris alba loquuntur:
Omnia vel lucri faciunt vel laudis amore.
Nec niſi præſentem vitam ſperántve timéntve.
Hi ſunt qui ſemper prudentibus aduerſantur,
Armatiq; dolis, confidentéſque fauori,
(Quem ſibi ſeruitio turpi vel munere blando
Conciliare ſolent) ſanctis conatibus obſtant
Prudentum, & nubem veris rationibus obdunt:
Quæ ſi non proſunt artes, tunc res agitur vi,
Vtuntur ferro, flammis, atróq; veneno:
Lædere ſi nequeunt furtim, graſſantur apertè.

Ergo his militibus, sese ac sua regna tuetur
Ipse malus dæmon, tali se robore fulsit,
Tali præsidio terram sibi subijcit omnem.
Nam longè plures sunt, & longè asperiores
Astuti quàm prudentes, ideóq; reportant
Palmam plerunque, & victa probitate triumphant.
Qui quum sceptra tenent, & præsunt vrbibus, ætas
Ferrea regreditur, mauortia bella resurgunt:
Iustitiam & leges vincit furor, omnia demum
Bacchantur vitia impunè, & iacet obruta virtus.
Hoc hominum genere est nullum sceleratius inter
Mortales, nec cælicolis odiosius vllum est.
Proxima stultorum est sedes, quartóq; locari
In digito debet. stultorum maxima turba est.
Quis nescit? gaudet stultis natura creandis,
Vt maluis atque vrticis & vilibus herbis.
Hi sunt obtuso ingenio crassóque cerebro,
Et nihili pendunt animi bona, soláq; ventris
Et veneris, pecudum ritu, oblectamina quærunt.
Quos bipedes asinos ipsi mille artibus atque
Insidijs capiunt astuti, plurima eisdem
Persuadere solent iniusta & falsa, suóque
Eloquio quocunque volunt ducúntque trahúntque.
Credula quandoquidem est stultorum, ceu puerorum
Turba, sed in vitium magis: hæret opinio semper
Illis deterior quibus est quoque deterior mens.
Hinc est quòd stulti astutorum quàm prudentum
Promptius auscultant dictis, & credere malunt:

Quippe

Quippe ferunt praua astuti, & plerunque dolosa
Consilia, & vitium pulchro sub cortice velant.
Sed licet in multis astuti ludificentur
Hos quos dixi asinos, tamen vna superstitionis
Est facilisque via, & cunctis iam cognita seclis,
Qua astuti in primis vtuntur. namque deorum
Addicunt sese templis, ac sacra ministrant:
Tunc implent vrgéntq; metu insulsissima corda
Stultorum, terréntq; minis, nisi numina placent
Muneribus, redimántque datis sua crimina num-
mis:
Quos ipsi mox accipiunt, quibus & sua sæpe
Scorta sacerdotes casti, mulásque saginant.
Nempe sacerdotum qualis sit vita, modúsq;
Fallendi stultos, quis non videt? attamen ipsis
Hæc impunè licent: tanta est clementia regum,
Duntaxat ludo, ventri, Veneríque vacantem.
Hæc quoque dij faciles tolerant, paruique videntur
Pendere, qua sua sacra manu, quo pectore fiant:
Quo probro in terris, quóve afficiantur honore.
Sed redeo ad stultos, quos quando extollit, & alto
Collocat in solio, cupiens Fortuna iocari:
O quot stultitiis tunc omnia plena videbis!
Quas memorare nimis longum foret. improbitas tũc
Exultat, virtúsq; mouet contempta cachinnum.
Tum choreis lautísq; epulis, varisque vacatur
Ludis atq; iocis, tum scurrarum ac meretricum
Agmina cernuntur passim, tunc sola voluptas
Turpis & insipiens, tota dominatur in vrbe.

Qualis enim rex est, talis quoque subditus illi
Esse solet populus, studiísque tenetur eisdem.
Non est sola tamen stultis cognata voluptas:
Ira frequens etiam quatit illos, pronus in iram
Stultorum est animus, facilè excandescit, & audet
Omne scelus, quoties concepta bile tumescit:
Tunc ferri sceleratus amor, rixæq; cruentæ
Surgunt, & gelidæ dant plurima corpora morti.
Ergo ferum genus hoc hominum est, valdéque cauendum.
Vltimus est digitus minimus, quo sæpius aures
Scalpuntur, dicitq; ideo solet auricularis:
Hic locus est insanorum, qui mente videntur
Exuti, quibus est visus rationis ademptus.
Quorum si nunquam cesset furor, expedit illos
Oppetere, & tantum moriendo relinquere morbum.
Ergo hominū duo sunt genera, & nō plura bonorum.
Cætera (nam mala sunt) vitato sedulus: aut si
Non vitare potes, saltem irritare caueto:
Nam furit, atq; ferit sæuißima bellua vulgus.
Postquam sic fata est proles Areteia: nunquid
A vitijs (inquam) possunt ad honesta vocari
Officia, astuti & stulti? an via nulla medendi est
Criminibus? vel si qua via est, edissere quæ sit.
Tali autem mihi tunc respondit voce Timalphes:
Natura vt multos humano in corpore morbos
Ingenuit, sic multa animo mala contulit ægro.
Atque suos parti vtrique est largita labores.
Aspice quanto hominum genus amplectatur amore,

Opportuna tamen medicamina multa creauit:
Quod nisi fecisset, nimis iracunda fuisset.
Ergo eadem nocuit, quæ profuit: vtq; nocendo
Ingeniosa fuit, fuit ingeniosa medendo:
Vt dubites, materne an sit dicenda nouerca.
Sed nunc mittamus morbos & pharmaca, quæ sunt
Corporis, ista patent iam multis edita libris.
Deq; animo (vt melius quæ me paulò ante rogasti
Percipias,) quantum res postulat ipsa, loquamur.
Principiò vt iussu naturæ rustica tellus,
Vrticas tribulósque & vilia gramina gignit,
Ni cultura frequens adsit, multóque labore
Ingratas rastris ac vomere dissipet herbas:
Nec satis hoc, opus est etiam bona semina ibidem
Spargere, & assidua sparsis insistere cura:
Sic animus dum corporeo stat carcere vinctus,
Horrescit densis vitiorum sentibus, & fit
Penè ferus, nisi prudenti cultore iuuetur,
Qui vitia expungat, virtutésque inserat aptè.
Sed quæ sit cultura animi fortasse requiris.
Est sophia, est inquam sophia: hanc intellige, mores
Quæ docet, atq; probos homines facit, & viuendi
Rectè monstrat iter mortalibus, vt pietatem
Iustitiámq; colant suadens, & crimina vitent.
Sola hæc nimirum sophia & sapientia vera est,
Non ea cui passim medici vafríque cuculli
Temporibus nostris incumbunt nocte diéque,
Quærentes rerum abstrusas euoluere causas,

Naturaq; intus latitantis pandere claustra,
Materiam primam, vacuámque, ac mille Chimaeras
Inflatis buccis ructantes, vt videantur
Docti, & rugosas distendant aere crumenas.
O bellam sophiam, cuius studiosa iuuentus
Aut inhiat lucro, aut sterili ambitione tumescit!
Sed nil candidior, sed nil moratior exit.
Non haec est cultrix animi, & sapientia dici
Iure nequit: potiúsq; vocanda scientia, si non
Ambiguos veri calles decepta relinquit.
Ergo hanc qui didicit, scit, non sapit: atque scientis
Nomen habere potest forsan, sed non sapientis.
Haec duo sunt etenim spatijs disiuncta reductis,
Súntq; operum diuersorum, sapientia fructum
Producit vitae, fert ipsa scientia florem.
Prodest illa, sed haec ornat: considerat illa
Quae sunt intra hominē, haec circa exteriora vagatur:
Illa pium ac iustum, haec doctūs facit atq; disertum.
Proinde animi cultrix sola est sapientia, mores
Quae docet, vt dixi. haec etenim vitia omnia vellit,
Virtutésque serit, quas caelesti irrigat imbre.
O humani generis lux, ô via vera salutis,
Praesidium, portus, solamen, regula vitae,
O pax & medicina animi, ô venerabile asylum,
Suauior ac potior sapientia nectare! quis te,
Quis te nunc amat aut sequitur? tibi quis locus, aut quis
Est honor in terris? quondam regnare solebas
In templis, in porticibúsque, & gymnasijs, &

Concilijs, regúmq; aulis: nunc cognita nulli es,
Sed pro te regnant nugæ, & mera somnia vatum.
Quid nunc in ludis pueri, imprudénsq; iuuentus
Discit? fabellas turpes, vel prorsus inanes.
Ecce sedens altè præceptor, codice aperto
Excreat: & postquam circumspectauit hiantes,
Arrectásque aures tironum, voce sonanti
Aut tragicas laruas, aut comica scorta referre
Incipit, aut veterum insanos effutit amores:
Aut quod monstrosum & sæuum & plorabile narrat
O caput elleboro dignum! sic pectora pura
Imbuis? & rerum ignaros hac fruge saginas?
Hoc sale conditur tenera ac petulantior ætas?
Non pudet his nugis absumere turpiter æuum?
Hinc tot vbique vides prauos, tot vbique scelestos:
Hinc & tanta seges vitiorum crescit vbique,
Quando nulla animi cultura adhibetur honesta.
O corruptores, non cultores puerorum!
Discite vos prius, inde alijs ostendite rectam
Viuendi formam, & sanctos inducite mores,
Ne pecudum ritu vitam ducatis inertem.
Tu verò Stellate audi: te namq; docebo,
Et paucis, qua animus tibi sit ratione colendus:
In primis vnum esse Deum meditare frequenter,
Immēsum, æternū, summū, optimum, & omnipotētē,
Qui cælum, & toto fulgentia sidera cælo,
Cæteráque aut oculis apta, aut non apta videri,
Ex nihilo, nutu solo, sine tempore fecit,

Factáque

Factáq; perpetuo studio seruátque regítq;.
Hunc venerare, time, cole, lauda, & sæpe precare,
Nocte diéq;, oritur quum sol, quúmque occidit, & quum
Aequali spatio meta disiunctus vtraque est.
Nam prima est virtus, prima est sapientia, regem
Cœlicolûm patrémque hominum cognoscere, amare,
Sinceróque animo laudare, timere, precari.
Hoc sine virtutes alias nihil esse putato:
Hoc verò solum penè est satis. ergo teneto
Corde ac mente Deum sæpe, & sæpe ore vocato:
Hac pietate potest tibi nil contingere maius.
Hæc ad virtutes alias est ianua, quippe
Diuino nequeunt prorsus sine numine haberi
Virtutes aliæ, & nequeunt vitia ipsa caueri.
Præterea ciues cœli, angelicásq; cohortes,
Et summi regis famulos, sanctósq; ministros
Diuinæ maiestatis iussa efficientes,
Adstantésq; illi feliciter omne per æuum
Aetheris in campis puri sempérq; sereni,
Sæpe pijs precibus suppléxq; orare memento,
Vt tibi præstò adsint, & sæua pericula pellant,
Dignentúrq; Deo te commendare, profectò
Possunt, atq; solent multum prodesse roganti
Angelicæ mentes, humanáq; vota secundant.
Nec sis tu è numero illorum (caue quæso) putant qui
Nil melius naturâ homine, ac nil dignius vsquam
Finxisse. insani: quum tot terráq; maríq;
Viuere conspiciant animalia: in æthere credunt

Stellar

Stellarúmque globis nullos habitare colonos,
Et deserta poli censent spatia ampla beati.
O curuas animas, ô pectora plena tenebris!
Percipere humani sensus non omnia possunt:
Plurima sunt quæ oculos fallunt, sed mente viden-
tur,
Vnde acies mentis potius, ratióque sequenda est,
Quæ docet esse deos, cælúmque habitarier: ergo
Aut stellæ dij sunt, aut lucida templa deorum:
His fundamentis iactis, amplectere deinde
Iustitiam, & per te nulli vnquam iniuria fiat,
Sed verbis aliísve modis fuge lædere quenquam:
Quódque tibi nolles alijs fecisse caueto:
Quódque tibi velles, alijs præstare studeto.
Hæc est naturæ lex optima: quam nisi ad vnguem
Seruabis, non ipse Deo (mihi crede) placebis,
Póstque obitum infelix non aurea sidera adibis.
Alterius famam vel honorem tangere, vel rem
Inuidia, aut ira, aut suadente cupidine, noli:
Immo iuua, quos esse bonos intelligis, omni
Sedulitate: malísque interdum gratificare,
Quo tibi vel nunquam noceant, vel parcius obsint.
Ne te à iustitia retrahant mala munera, amórve,
Aut odium. namq; hæc tria sunt quæ lumina mentis
Præstringunt, rectóque homines à limite trudunt.
Sed memor esto Dei semper, mortísque futuræ.
Post hæc illecebras omnes fuge corporis, atque
Fræna voluptati durißima pone: voluptas
Improba perniciem ingentem mortalibus affert

Nil magis aduersum est virtuti. tendere sursum
Nititur aßiduè cognata ad sidera virtus:
Contrà inimica polo, semper petit ima voluptas,
Et pecudum in morem despectat cernua terram,
Suffocans animi vires & corporis: vnde
Ignauos facit, & morbos inducit amaros.
Hac illa est Circe, hæc Syren, hic hamus iniqui
Dæmonis: hoc laqueo innumeros capit, & prohibet ne
Post mortem patrij redeant ad limina cæli,
Callidus, & secum tenebris includit auernis.
Has ergo insidias, hoc blandum & dulce venenum
Hostis tartarei, quantum potes aufuge cautus:
Ne te pœniteat frustra, quum serior ætas
Sentiet ingenium, famam, rem, membra perisse
Exiguo mellis gustu, & dulcedine inani.
Tunc etenim, vt multi, dices, O tempora pulchra
Quàm malè vos noui! quò fugistis? miserum me,
Si mihi nunc reddat pueriles Iuppiter annos,
Et liceat Samios iterum contingere ramos,
Pergam illuc dextro què tendit littera cornu:
Sic licet angustus limes, pérque ardua surgat.
Est melius virtute nihil, quæ permanet omni
Tempore, quæ laudem tribuit, largitur honorem,
Censum auget, vitam seruat, post funera durat.
At me infelicem decepit blanda voluptas,
Quæ iampridem abijt, méque inter damna reliquit.
Namque ego dum iuuenis meretricia lustra frequento,
Dum ventri & somno, & ludo sum deditus amens,

Discere

Discere nil volui, studium librósque perosus,
Contempsique bonas artes? nunc (heu) video me
Indoctum, infamem, sine nummis, corpore fracto,
Mente hebeti, sensu obtuso: vixi hactenus, vt qui
Dum stertit, vigilare tamen se credit, & errat.
Talia ab ignauis iactari verba frequenter
Consuerunt, vbi iam morti vicina senectus
Expendit sero malè ductam examine vitam.
Maxima pars pecore amisso præsepia claudit:
Túmque sapit quum calua retro fortuna recessit:
Et medicum quærit, quum spes est nulla salutis.
O miseri, dum tempus adest, cognoscite tempus:
Nam fugit hora leuis, nec scit fugitiua reuerti.
Nil lacrymæ & gemitus defuncto corpore prosunt:
Vtilis est medicina suo quæ tempore venit:
Quare tunc opus est quum florere incipit ætas,
Virtutem amplecti: tunc rectum carpere oportet
Viuendi callem, & studijs incumbere honestis:
Tunc est vtendum ratione, animúsque regendus
Consilio, dum mollis adhuc, ne fortè malarum
Melle voluptatum captus petat auia præceps.
Qui sapit, hic sapiat citò: nam sapientia sera
Proxima stultitiæ est, fértque importuna dolorem,
Deplorans frustra graue & irreparabile damnum.
Est tibi præterea sitis improba diuitiarum
Omnino, & scelerata auri vitanda cupido:
Namque vbi auaritia est, habitant fermè omnia ibidem
Flagitia, impietas, periuria, furta, rapinæ,

Fraud.

Fraudes atque doli, insidiaque & proditiones,
Iurgia, & infandæ cædes. quid singula narrem?
Denique sordidius nil est, nil peius auaro:
Qui totus terræ immersus, ceu talpa, cupit nil,
Nil amat cognoscitve aliud, quàm munera terræ,
Propter quæ solet omne scelus patrare, Deúmque
Nullum alium, præter nummum, vesanus adorat.
Nec videt infelix quàm sit fragilisque breuisque
Vita hominum, & quam mors contracto semper ab arcu
Excutiat gelidas humana in corda sagittas,
Nec iuueni parcat, nec docto, nec locupleti,
Sed quodcunque caput nullo discrimine pulset:
Sæpe etiam proprius tunc sit quum longius esse
Creditur, & subitos ferat improuisa tumultus.
At tu diuitias terrenas, & bona cæca
Subiecta imperio sortis, nec pendere magni,
Nec multum curare velis, nam propria cuiquam
Non ea sunt quæ pro arbitrio largitur & aufert
Instabilis Fortuna suo: vel morte recedunt,
Diuersos dominos permutatura vicißim.
Sunt aliæ inquirenda tibi bona, sunt potiores
Diuitiæ cupiendæ, omni quæ tempore durant:
In quas nec morti, nec sorti est vlla potestas.
Has cumulare tibi studeas, noctésque diésque:
Nam verè tunc diues eris, veréque beatus.
Cætera, quæ vulgus demens miratur & optat,
Si tibi sint, nummi, fundus, domus & pecus, illis
Vtere, (quis prohibet?) iustè tamen atq; modestè

Quùmque potes, miſerere inopum, & ne deſpice egenos.
Hoc pacto acquires laudem, æternámq; ſalutem,
Et pro terrenis cœleſtia munera habebis.
Non homo, ſed lupus eſt, quē non clementia tangit,
Qui non alterius miſeranda ſorte mouetur,
Qui negat auxilium ſocio præſtare roganti.
At ſi pauper eris, patienter ſuſtine, & æquo
Pectore pauperiem tolera: magis ille ſiniſtris
Caſibus afficitur, plus curarum atq; laborum
Perpetitur, qui plura tenet, cui plura dedit ſors:
Deprimitúrq; adeò rerum grauitate ſuarum,
Vt contemplari nunquam cœleſtia poſsit.
Eſſe leuem & vacuum terrena fæcis oportet
Illum, qui æthereas animo vult tendere ad arces.
Nam quo quiſq; magis terram petit, hoc magis alto
Abſtrahitur cælo, ſuperáq; à luce recedit.
Atq; vbi quiſq; ſuos theſauros poſsidet, illic
Aſsiduè cor habet, ſemper conuoluitur illic.
Eſt igitur multis paupertas vtilis, illos
Exonerans, vt ad aſtra volent leuioribus alis.
Sed tibi non minus eſt vitanda ſuperbia, mater
Rixæ odiiq;, vrbes ſtudia in contraria ſcindens,
Excidiúmq; ferens multis. hac peſte laborans
Olim Roma ruit, ciuili oppreſſa furore.
Hoc fuge tartareum monſtrum, ſi quæris amicus
Eſſe Dei, & tandem cælo poſt fata potiri.
Nemo ſuperbus amat ſuperos, nec amatur ab illis
Vult humiles Deus ac mites, habitátq; libenter

Mansuetos animos procul ambitione remotos:
Inflatos verò ac ventosos deprimit idem,
Nec patitur secum puro consistere Olympo.
Ergo vtres tumidi, quid vestra superbia vobis?
Quid tituli illustres, præclaráque nomina prosunt?
Quæ citò mors rapit, & lethæas mergit in vndas?
Laudari à vulgo cupitis, vulgóq; placere:
Dicite, iudicij quid habet plebecula veri?
Vos putat esse deos: quid tum? quum sitis aselli,
Humana exterius tantùm apparente figura?
Fallitis ignaros homines, non fallitis ipsos
Cælicolas: imò his risum stomachúmq; mouetis.
Nam vestros mores, occultáque crimina norunt.
Sed vos, ô cæci, diuos nih lesse putatis:
Nec superesse animas, extincto corpore, vestras
Creditis, atque ideo præsentis commoda vitæ
Optatis tantùm, deridetísque futuram.
Quàm multæ pecudes humano in corpore viuunt!
Hinc vestri erroris causa est, vestraque ruina,
Quòd nil crassa acie nisi corpora crassa videtis,
Nec veras res, sed rerum cognoscitis vmbras.
Maxima pars fumo gaudet, fumóq; repletur.
Stulti, quid fumo est leuius? quid inanius? aut quid
Ridiculum magis esse potest quàm quærere hono-
rem
Immeritum, & causas veri contemnere honoris?
Aspicimus prauos, indoctos, mentis egentes,
Sublimi in solio positos, dominarier illis
Qui se sunt longè meliores, & quibus ipsi

Deber

Deberent seruire magis. nempe improba ludit
Rebus in humanis Fortuna, & lege sine vlla
Omnia confundit, plerunque ad sidera tollens
Ignauos seruos, pistrino & carcere dignos.
At si sana foret, solis sapientibus orbem,
Vt decet, vt par est, committeret ipsa regendum.
Cuncta etenim rectè fierent, legésque vigerent:
Sacráque tractarent puri innocuique ministri,
Et dij se sinerent mortali luce videri:
Sed personatis gaudet temeraria mimis.
Fert tamen ista Deus summus, qui talia posset
Corrigere: & cur nos etiam non ista feramus?
Quid prodest verum firma ratione tueri,
Et nihil proficere, atque odium sibi quærere frustra?
Spernitur, ac damnum patitur sapientia, cui non
Respondent vires, quam nulla potentia fulsit.
Vnde tacere quidem præstat: tu despice laudes
Insulsas vulgi, & fortunæ munera cæca:
Atq; Deo studeas omni virtute placere.
Post cineres est verus honos, est gloria vera,
Quæ datur astrifero in cælo iustísque piísque,
Tunc mites humiléque suo lætantur honore.
Ast Stygia mæsti lacrymant in valle superbi.
Postremò compesce iram, parit ira furorem,
Turpia verba furor: verbis ex turpibus exit
Rixa: ex hac oritur vulnus: de vulnere lethum.
Ira adeò mentem confundit, vt ebria bile
Feruenti, nequeat dignoscere quid sit agendum:

Iudicióque expers plerumq; per auia tendat.
Mox dolor atq; pudor facta inconsulta sequuntur
Ergo caue hanc, animúmque rege, & te vince, ferendo
Fortiter: egregia est etenim Patientia virtus:
Qua quicunque caret, careat probitate necesse est,
Sitq; ferus, semper rixas & iurgia semper
Exercens: propria est nimirum rixa ferarum,
Pax verò tranquilla decet mortalia corda.
Vir bonus & sapiens quærit super omnia pacem,
Vúltq; minora pati, metuens grauiora, cauétq;
Ne paruo ex igni scelerata incendia surgant.
Qui nil ferre potest, hominum commercia vitet,
Et solus degat siluis aut montibus altis.
Qui verò humanos cœtus vrbésque frequentat,
Discat multa pati, frænísq; coerceat iram,
Dissimulans conceptam arcano in pectore bilem:
Nec facilè atq; leui de causa, abrumpere pacis
Vincla velit, quantúmq; potest ignoscat amicis,
Vt possit quam alijs veniam dedit, ipse mereri.
Pauca hæc de cultura animi dicenda putaui,
Sufficiúntq; satis. potuissem his addere plura:
Sed cui sunt hæc pauca, illi non cætera deerunt:
Aduenientq; vltro quæcunq; videntur omissa:
Nam comprēduntur tacitè, & clauduntur in istis,
Attamen interea, sapientum incumbere libris
Est operæpretium: & rerum perquirere causas,
Deniq; doctrinis varijs componere mentem:
Quippe animus sine doctrina est ignauus hebésque.

Hoc

Hæc igitur pacto (ut dictum est) florescere possunt
Virtute ac meritis stulti astutique, colentes
Sese animúmq; suum, & cælesti sede potiri.
Talia dum memorat ductor meus, ecce deorum
Nuntius, Atlantisq; nepos, Ioue missus ab ipso,
Astitit, atq; iubet supera ad conuexa Timalphen
Ire citum. namq; aiebat dudum esse uocatos
Cælicolas omnes Iouis ad tecta aurea summi:
Velléq; de rebus grauibus nonnulla referre
Momum, utrum quosdam monachos in colle manentes
Extrà urbem, cuius prope mœnia labitur atque
Intrat in Adriacas piscosus Ariminus undas,
Diuitijs doceat priuari, & partibus illis
Quas auferre solet cristatis uillica gallis:
Quum sint lasciui nimium, nimiúmq; superbi,
Et spernant omnes, & turpia multa licenter
Committant, senis exemplo qui præsidet illis.
Proh pudor, hos tolerare potest ecclesia porcos,
Duntaxat uentri, ueneri, somnóque uacantes?
Quo audito confestim abiens Areteius heros,
Mercurio me commendat, qui ad tartara iturus,
Plutoni secreta patris mandata ferebat:
Hic comprensum arctè tenuit me, & nubila uexit
Per media in terras, quo Thuscus tempore Clemens
Intra Felsineos habitans cum Cæsare muros,
Florentinam urbem longa obsidione premebat.
Ergo Atlantiades, quatiens talaribus auras,
Peruenit tandem sancti ad prærupta Marini

Saxa, & stelliferum ferientes aethera rupes.
Inde, breui lapsu, posuit me in pinguibus agris
Verruculi, mox infernas properauit ad oras.

LIBER X.
CAPRICORNVS.

SALVE *Atlantiade: Stygia de valle rediſti*
Tam cito? dic quaeſo, quidnam Plutonis in aula
Nunc agitur? Fit rixa ingens, ingénſq; tumultus.
Cur hoc? Dicam equidem, quanquã feſtino reuerti
Ad ſuperos, tanta eſt Turcarum, Chriſticolûmq;,
Ac Iudaeorum turba illic, vt locus illam
Non capiat: vacui nihil eſt, ſunt omnia plena
Veſtibulum plenum, plena atria, regia plena,
Tẽpla, domus, plateae, fora, moenia, deniq; tota vrbs,
Et campi, & colles, & frondiferae conualles,
Vſque adeò vt ſeſe impellant, trudántque viciſſim
Calcibus & pugnis & morſibus aſpra gerentes
Praelia: nam ferro nequeunt decernere manes,
Nec fas eſt illis iterum ſuccumbere morti.
Vix potui tranſire, & Ditis limina adire,
Per denſas vmbrarum acies, cunctóſque coactos.
Fit via vi: irrumpens aditus, arctiſſima laxo
Agmina, diſiiciens crebro huius verbere virgae.
Tandem perueni ad nigri penetralia Regis,

Quem

Quem video tristi efflantem suspiria vultu.
Postquam illi exposui patris mandata iubentis
Solui Antichristum è cauea, terrásque per omnes
Emitti, vt faciens miracula falsa, docénsq;
Iam summam aduenisse diem, mundiq; ruinam,
Omnia perturbet, pecudes, hominésq;, deósque:
Imperat hoc etenim fatorum immobilis ordo:
Quaeso (inquam) Pluton, cur sic es tristis? at ille
Nonne tibi indignum, iniustũ, infandúmq; videtur,
Vos adeò latum caelum, immensúmque tenere,
Quum sitis pauci, quúmq; illuc vix hominum tres,
Vel paulò plures, longo post tempore pergant:
Et me tam angusto in regno & paruo esse locatum:
Quò innumeri veniunt mortales quálibet hora?
Omnes Iudaei, Turcae omnes, non tamen omnes
Christicolae (fateor,) sed certè portio maior
Huc huc descendunt, hae ad vinaria currunt.
Cur ad nostra magis mittuntur limina? vel cur
Ille meus frater, qui possidet aethera, saltem
Presbyteros, fratres, monachos, non accipit intra
Septa poli, sedésque suas, & continet illic?
Non pudet, hos homines qui in templis tam benè cantant
Quaq; die, & sacris in turribus aera fatigant,
Qui tot thura adolent, tot scortorum miserentur,
Qui soluunt alios, sua crimina soluere nolunt,
Qui vespillonum funguntur munere, & ornant
Templa Deûm statuis, picturis, atque sepulchris:
Mittere ad infernas sedes, & plectere paenis,

Millia quot non fert sitiens Apulia muscas?
Pontifices etiam summos nihil ille veretur:
Imò iubet cunctis aliis peiora subire
Supplicia: vnde Erebo miseri clauduntur in imo,
Atq; illic miris cruciatibus afficiuntur.
Quare Cylleni quum sidera summa reuises
Dic fratri, dic (quaso) meo me cuncta libenter
Facturum quacunq; iubet: sed consulat idem
Regno etiam nostro, & nostras non despiciat res:
Aut trahat hinc aliquot manes, aut tartara laxet.
His dictis, Faciam, respondi, atque inde recessi.
Nunc redeo ad superos, & me properare necesse
est.
I felix, nostriq; memor. tu Musa memento
Versiculos dictare mihi: nam charta parata est,
Et calamus, nec scribenti grata otia desunt:
Incipe, méq; doce, quali sophus ordine fiat.
Principio nasci fausto sub sidere oportet,
Illum quicunq; est sapiens felíxque futurus:
Distat enim multum quali sub imagine, quali
Sub facie cæli quisquam nascatur: vt aiunt,
Qui astrorum motus, vires, & nomina norunt,
Et geneses hominum obseruant, & fata recludunt.
O quàm magna, & quàm miranda potẽtia cæli est,
Quo sine nil pareret tellus, nil gigneret æquor!
Cælum est Oceanus, rerum pater: astra, sorores
Sunt nymphæ: omne bonum in terras delabitur inde.
Esse igitur sapiens & felix nemo potest qui
Nascitur aduerso cælo, stellísq; sinistris.

Permagni refert etiam, quos quisque parentes
Accipiat, quo sit pacto nutritus, & à quo
Instructus. nam quos mores puer adbibit, & quas
Artes à teneris didicit, retinebit adultus.
Illa diu durant, animísque tenaciter hærent,
Quæcunq; à primis nascentes hausimus annis.
Ergo sit probus & doctus prudénsq; magister
Qui puerum instituat, cogátq; assuescere honestis.
Vtq; peritus eques, nunc huc, nunc torqueat illuc
Indomitum, frænis simul & calcaribus vtens.
Nec tantùm verbis moneat, sed valdius ipsum
Exemplis moueat. quid enim benè dicere prodest,
Si malefacta aliud monstrant, verbísque repugnant?
In primis studeat lasciuis atq; scelestis
Arcere à socijs: commercia turpia sanctos
Corrumpunt mores: multi hoc periere veneno.
Vis tu nosse hominem qualis sit? perspice amicos
Illius: associant similes natura, Deúsq;:
Cum paribúsq; pares habitant, viuúntq; libenter.
Valde igitur caueant cum præceptore parentes,
Ne puer aut iuuenis lasciuus & improbus illum,
Quem fore felicem ac sapientem gnauiter optant,
Moribus obscænis contaminet: (heu facile omnes
Labimur in vitium, & facilè ad peiora mouemur!)
Interea puer hic quem fingimus, vt sapiens sit,
Græcis incumbat libris, pariterque Latinis:
Et quantum potis est, euadat doctus, honestos
Perlegat auctores, & scripta inhonesta refutet.

Indoctum rarò esse probum contingit, & atras
Errorum in tenebras mentem ignorantia trudit.
Attamen à studio nimio, nimióq; labore
Abstineat: ne dum sapientia quæritur, amens
Fiat, vel morbum incurrat, seséq; trucidet.
Immodica officiunt, nec longo tempore durant.
Interdum genio indulgens, animúmq; relaxans,
Et vacet, & ludat, nempe interiecta vigorem
Fert requies, reparant tempestiua otia vires.
Sed quanquam dignæ scitu pulchræq; bonæq;
Disciplinæ omnes videantur, sunt tamen istæ
Præcipuæ, & quæ naturam & quæ sidera pandit.
Hisce igitur totis incumbat viribus, hasce
Perdiscat sophus hic noster, iam grandior æuo,
Inq; harum studio grauiores conterat annos,
Et simul (vt dictum est suprà libróque priori)
Culturam exercens animi, iustúsq; piúsque
Fiat, & exornet duplici sua tempora lauro.
Quàm pulchrum est hominem pariter doctum esse probúmq;,
Et scire & sapere! insipiens doctrina timenda est.
Vt furiosus habens gladium, sic doctus iniquus.
Verum non satis est animum curare, bonísque
Moribus & doctrina æquè componere, quando
Corporis est etiam ratio non segnis habenda.
Corpus enim malè si valeat, parêre nequibit
Præceptis animi magna & præclara iubentis.
Quare danda opera est vt victus sit bonus, vnde
Gignatur sanguis purus. nam noxius humor

Plerumq; ex prauis epulis per membra creatur.
Ebrietas est vitanda, ingluuiésque ciborum:
Quippe caput stomachúmque grauant, fumísque cerebrum
Inuoluunt, stupor hinc sequitur, somnúsq; diurnus.
Parcus edat, parcúsq; bibat, vir doctus & aequus.
Exercere etiam corpus mediocriter apto
Tempore conducit multum, viresq; reducit.
Segnities robur frangit, longa otia neruos
Debilitant, ignaua quies effeminat artus.
Praeterea calor immodicus, frigúsq; cauendum est,
Atq; aer crassus nimium, regióq; palustris:
Praesertim sole aestiuo, quum Sirius agros
Diffindit, viridique canunt sub fronde cicadae:
Deniq; conandum pro viribus vt bene sanum
Sit corpus, praecepta animi vt bene cuncta facessat,
Quod facile haud fieri poterit, si dura vetabit
Pauperies: opus est nummis vel morte relictis,
Vel sorte inuentis, vel quauis arte paratis.
Quippe inopem mala multa pati contingit vbique,
Nec sine diuitijs fas cuiquam ducere vitam
Felicem. heu quàm saepe gemit rerũ indiga virtus:
Quàm contempta iacet si sacra pecunia desit?
Ille autem diues verè propriéque vocatur,
Qui valet ingenio, eloquio, prudentia, & arte:
Atq; vbicunq; manet, victum sibi quaerit honestum:
Et quamuis loca multa petat, diuersáq; longè,
Fert sua quaeq; tamen secum bona: nec sibi desunt
Commoda, quae poßint laetam producere vitam.

Nec

Nec metuit fures, nec sæuorum arma latronum.
Séque iterum vestit citò, siquando expoliatur.
Vera etenim virtus fortunæ cedere nescit.
Qualibet vrbs, totúsq; orbis patria esse videtur
Egregio fortiq; viro, & bene viuit vbique.
At virtute carens, quanuis amplißima paßim
Prædia poßideat, quanuis exuberet auro,
Non tamen ire potest quò vult, terrásq; per omnes
Currere, diuersis hominum perpendere mores,
Diuersos spectare locos, & viuere vbique.
Quippe domos, agrósque suos, & scrinia secum
Ferre nequit quocunq; meat, ne fortè latronum
Hæc rapiat manus, aut fallax voret omnia pontus
Mox mendicus egens aliena cibaria quærat.
Sedibus ergo iisdem patriáque moratur eadem,
Semper vbi vinum & segetes sua prædia red-
dunt.
Vtq; relegatus metuit transcendere fines
Quos sibi præscripsit sua sors, & inertia mentis:
Vnde videre nequit vasto quæ plurima in orbe
Fiunt pulchra, suis latebris vt carcere clausus.
Proinde sophi veteres subtili indagine quendam
Commenti lapidem, sibi fida viatica cunctis
Permansura locis nunquam interitura pararunt,
Quo auxilio varias terras, diuersáque regna
Cernere, & à multis quamplurima discere possent.
Quondam igitur tristes implorauere deorum
Numina mactatis de more bidentibus antè:
Mercurium in primis, solem, lunámque precati,

Fuderunt tales puro de pectore voces:
O mundi decus, ô diuûm pulcherrime Titan,
O quæ nocturnas Latonia discutis vmbras,
O Iouis & Maiæ instabilis, fugitiuáq; proles,
Cui datur in varias se transformare figuras,
Adsitis placidi, & nostras audite querelas.
En pauci, quorum mens est sublimis, & altum
Ingenium, quibus aßiduè sapientia cordi est:
Dum causas rerum & naturæ arcana videre
Nitimur, immensúmq; animo metimur Olympum,
Pauperie premimur, patimúrq; incommoda multa,
Deficimúsq; fame: interea plebs vilis & amens
Cuncta sibi rapit, & nummos sibi congregat omnes,
Nec nostri quenquam miseret: si poscimus vllam
Rem, digitum ostendunt mediũ, & nos ludificãtur.
Vnde agros fodere, aut iumenta strigare coacti,
Aut stabulis efferre fimum, vix quærere victum
Possumus, & stultis miseri seruire iubemur.
Quare vos diui saltem miserescite nostri,
(Si qua cælitibus pietas & cura bonorum)
Et facilem monstrate viam, qua viuere honestè.
Et veri latebras inuestigare queamus.
Talibus auditis diui aduenêre vocati,
Respondítq; prior Phœbus, Veneranda propago
Semideûm, cælo digni, superúmque fauore,
Audite, atq; animis mea dicta recondite vestris:
Hunc iuuenem Arcadium, infidum, nimiúmque fu-
gacem
Prendite, & immersum Stygijs occidite lymphis.

Post

Post Hyales gremio impositum Deus excipiat, quem
Lemnia terra colit, sublatúmq; in cruce figat:
Tunc sepelite vtero in calido, & dissolute putrem:
Cuius stillantes artus, de corpore nostro
Spiritus egrediens penetrabit, & ordine miro
Paulatim extinctum nigris reuocabit ab vmbris,
Aurata indutum chlamyde, argentóque nitentem:
Proijcite hunc demum in prunas, renouabitur alter
Vt phœnix: & quæ tanget, perfecta relinquet
Corpora, naturæ leges & fœdera vincens:
Mutabit species, paupertatémque fugabit.
Phœbus ab his tacuit: dictis Cyllenius ales
Annuit, atq; eadem præsens Diana probauit:
Mox abiere omnes, cæli ad conuexa volantes.
Tunc mentis diuinæ homines oracula cæca
Voluentes animo ancipiti, vix tempore longo
Experti multa, & non paruis sumptibus illam
Inuenere artem, qua non ars dignior vlla est,
Fingendi lapidem æthereum: quem scire profanis
Haudquaquam licet, & frustra plebs improba quæ-
rit.
Quē qui habet, ille potest, vbi vult, habitare decenter:
Nec fortunæ iram metuit, nec brachia furum.
Sed paucos tanto dignantur munere diui.
Forsan & hoc aliquis roget, an deceat sapientem
Connubio astringi, & generandæ incumbere proli,
Atque maritali sese vincire capistro.
Quāquā aliqui laudāt, tamē hoc (me iudice) sanctis
Aethereisq; viris non conuenit: impedit vxor,
Nato-

Natorúmq; effrænus amor, diuina sophorum
Ingenia, & mentes contemplari alta volentes.
Gaudeat vxorum & natorum amplexibus ille
Qui tantùm terrena sapit: crebrósque hymenæos
Aduocet: at sapiens lætetur cœlibe vita,
Sit castus, purúsq; & mente & corpore. nam qui
Exiguo & raro victu contentus, ab omni
Abstinuit venere, orando aßiduéque piéque,
Et contemplando, mentem ad cælestia tollens,
Ille Deûm crebro visu & sermone fruetur,
Et felix fiet, prospectabítque futura.
Candida virginitas res est gratißima diuis:
Huic sese ostendunt, huic multa arcana recludunt.
Contrà luxuriam immundam, lusúsque pudendos
Odere ac fugiunt, detestantúrque salaces.
Nemo tamen virgo esse potest, nisi cui Deus adsit,
Auxiliúmq; ferat. donum hoc descendit Olympo,
Humanis meritis, humanis viribus impar,
Quo sine non poterit sapiens perfectus haberi.
Pulchrum etiam scitu est, an conueniant sapienti
Horrida Mauortis tractare ferociter arma,
Hostilíque suam temerare in sanguine dextram,
Et sibi pugnando immortale acquirere nomen.
Quandoquidem multis virtus, laus, gloria, fama,
Maior nulla quidem quàm bello parta videtur.
O cæci, ô miseri, quid bellum pace putatis
Dignius, aut melius? nempe hoc nil turpius, & nil
Quod magis humana procul à ratione recedat.

Nam ratio & leges si semper vbique vigerent,
Nusquam bella forent, pax inuiolata maneret.
Iura silent bello, bello lex opprimitur vi.
Tunc furor & vitium laxis bacchantur habenis:
Tunc praui tollunt cristas, & cornua sumunt,
Impunè occidunt, feriunt, rapiúntque, nec vlla
Iudicis admoniti formidine cuncta profanant.
Pax decet alma hominum: gaudet fera bellua bello.
Arma amens amat, arma cupit, quicunque laborem
Odit iners & inops, qui viuere luxuriosè
Vult, quamuis nequeat, non respondente crumena.
Proinde animam vendit pretio, seséque periclis
Obijcit, vt raptis alienis victor ouánsque
Ad proprios referat prædã & spolia ampla penates.
At quicunq; domi est diues, vel sufficienter
Arte potest aliqua sese nutrire, suósq;,
Militiam refugit, pacémq; libentius optat,
Sit nisi mens insana illi, insulsúmque cerebrum.
At dices, etiam magni regésq; ducésq;
Sæpe armis delectantur, Martémque sequuntur.
Quid tum? nónne etiam magni regésque ducésque
Delirant sæpe, & vitiorum peste laborant?
Stultitiísque suis sæpe vrbes exitio dant?
Et quũ multa habeant, cupiũt plura? omnis auarus,
Et si poßideat quantum Tagus excipit auri,
Pauper inops & egens tamen est. hoc ergo furore
Reges atq; duces dira impelluntur in arma,
Imperiúmq; sibi miserorum cæde lucrantur,

Sed

Sed quanquam bellum turpe, exitiale, nefandũ est,
Non tamen vtilitatis habet nihil omnia vafri
Fallacésque homines, vsura & fraudibus apti,
Agglomerãt, cumulántque sibi, quo tempore pax est,
At quum bella fremunt, miles malè parta rapit vi.
Tunc meritò vulpes vlciscitur ira luporum.
Præmia tunc fortes astutis digna rependunt.
Párque pari referunt. Variat sic omnia tempus.
Præterea reges mille artibus atque rapinis
Quum pax est, spoliãt populos, atq; vndiq; nummos
Corradunt, vnde omne aurum argentúmq; voraret
Fiscus, ni bellum erueret quod pace latebat,
Distribuens multis quantum congesserat vnus
Postremò est hominum turba haud mediocris, habet quæ
Nec rem, nec doctrinam, artémve, fugitque laborem,
Dedita nequitiæ, prona in scelus, impia & audax.
Tales ergo homines, imò vmbras, tempore certo
Mittit in arma Deus, crudeli morte necandos:
Sic genus humanum purgat: multósque per annos
Qui remanent, viuunt hilares, hac peste remota:
Donec succrescant iterum mala gramina, rursus
Euellenda acri bello, gladióque secanda.
Tunc iterum immundas despumat Iuppiter ollas,
Tunc iterum immissis furiis purgamina verrit.
Hic est perpetuus mundi ordo ab origine prima:
Has olim statuere vices fata ipsa, Prometheus
Quum ferula æthereos in terram detulit ignes,
Et quum Deucalion hominum tot millia nasci

De lapidum iactu Pyrrha cum coniuge fecit.
Ergo decet sapientem vti ratione, & amare
In primis pacem, pacem complectier omni
Conatu ac studio: nisi fortè aliquando coactus
Pugnet pro patria, pro séque suísque tuendis:
Tunc venia est dignus, tunc fit sine crimine bellum:
Nam ius fásque sinunt vim vi propellere, fraudem
Fraude, velut meritum merito pensare decorum est.
Quærendum vlterius, sapiens an debeat vllam
Exercere artem sibi qua succurrere egenti
Poßit, si quando infelix patrimonia casus
Abstulerit, si quando ferox fortuna malignam
Pauperiem intulerit rebus violenter ademptis,
Ne mendicus eat, patiens frigúsque, famemque.
Nimirum est aliquid, fieri quod poßit honestè
A sapiente, iuuet quo se, si cogat egestas.
Sit bonus & doctus medicus, medicina parabit
Sufficiens lucrum domino, morbósque fugabit.
Hanc olim Phœbus coluit, Phœbeius atque
Filius, hac sese immortali nomine dignos
Effecere: hanc & didicit Chironis alumnus,
Quanuis Aeacida, quanuis Nereide natus:
Hac fuit illustris Pæon, clarúsque Machaon,
Hippocratésque sibi æternum quæsiuit honorem.
Quid memorem cunctos, quibus hæc ars contulit olim
Et lucrum & laudem, & demum post funera famam?
Egregius medicus, mendicus non erit vnquam.
Adde huc quòd plena est occulta cognitionis.

Hæc florum, herbarum, lapidum secreta recludit:
Et, quicquid tellus intra sua viscera celat,
Perspicit, ac vires naturæ prouida pandit:
Corporis humani partes considerat omnes,
Et reuocat multos regum ad Plutonis ituros.
Ergo quid hac potius sapientem scire decebit?
Vt non solùm animos possit sanare monendo,
Verumetiam membris ægris prodesse medendo:
Sic vtramque hominis partem tutabitur idem,
Sic hominem totum sapiens seruabit ad vnguem.
Ast ibi iam seros Lachesis nere incipit annos,
Et iam canicies fœdat barbámque comámque,
Tunc ipsum decet in primis requiescere, & vsquam
Sistere, nec varias vltra percurrere terras,
Sed certam sedem, certos habitare penates,
Atque ibi degendæ vitæ opportuna parare.
Ne desint alimenta sibi veniente senecta.
Interea tamen à turba secedere, paucis
Contentus socijs debet, solúsque frequenter
Nocte diéque Deum purgata mente precari,
Et penitus sese diuinis contemplandis
Dedere, & humanas animo propellere curas.
Tunc aderunt diui secreta in valle moranti,
Aut colle, aut nemore vmbroso, aut in vertice montis
Exiguas ædes desertáque tecta colenti
Non adeo tutum est cum multis viuere, & vrbes
Stultorum plenas habitare, intérque latrones
Sacrilegos, cupidos, rixosos, ambitiosos

Versari: fugiat sapiens commercia vulgi.
Quandoquidem inuisa est vulgo sapientia, propter
Dissimiles nimium mores. contraria semper
Se oppugnant: sempérque sibi aduersantur & obstant
Hinc periere sophi complures, quòd voluere,
Quando aliquid fieri prauè iniustéque videbant,
Carpere stultorum mores, ac dicere verum:
Et quia non poterant ferre, & malefacta tacere,
Afflicti à stultis, interfectíque fuere
Quare ne videat sapiens tot turpia, néve
Discrimen subeat, dum vera & honesta tuetur,
Secernat sese à vulgo, studeátque latere,
Et socios habeat paucos, doctósque probósque.
Quanquam illis raro deerit præsentia diuûm.
Nam sapiente solent superi gaudere, & ab illo
Permittunt sese audiri cernique libenter,
Illius & mira pectus dulcedine complent.
Felix in terris sapiens, & in æthere felix.
Ite ergo ô cæci mortales, ite, & auaras
Cogite diuitias, loculos distendite nummis
Per fas atque nefas, digitos onerate lapillis,
Aureáque indigno glomerate monilia collo,
Et serûm vestes passim ostentate superbas,
Pérque forum medium tumidis incedite buccis.
Ite, inquam, ô cæci mortales, sceptra, coronas,
Imperia, & demum quicquid temeraria vobis
Largiri fortuna potest, nunc pectore toto
Affectate: breui tamen hæc tam pulchra recedent.

Somnia

Somnia sunt cuncta hæc durantia tempore paruo,
Quæ citò vel vobis sors auferet, aut rapiet mors:
Quæ facilè vt fumus, fugiunt, nequeúntque reuerti.
Ite ite, ô miseri, nebulásque capeßite inanes:
Quum postrema dies, atque hora nouißima vitæ
Adueniet, tunc tunc vestrarum stultitiarum
Nequicquam memores, vos delirasse scietis
Et nescisse viam rectam, frustráque pigebit.
Heu dum tempus adest, errorem agnoscite vestrum.
O curuas nimirum animas: ô vilia corda,
Cur pecudum more in terram tantùm aspicitis? cur
Nunquam oculos ad sidereas extollitis arces?
Ille ille est verus mundus, vera omnibus illic
Vita datur, quicunque Deum metuúntq; colúntq;.
Illic nec sorti, nec morti est vlla potestas:
Diuitiæ veræ sunt illic, deliciæq;,
Quas pater omnipotens solis sapientibus affert,
Quas non vlla potest series abolere dierum.
Huc igitur vestros animos intendite, donec
Fata sinunt, dum vestra trahunt subtemina Parcæ.
Nónne hominum vitam tenui pendere capillo,
Nónne perire breui mortalia cuncta videtis,
Ac veluti fumus, tenues vanescere in auras?
Quo nunc tot reges auro gemmísque superbi?
Quò tot pontifices summi, qui se esse putabant
Aequales superis, abiere? in fœda sepulchris
Ossa iacent, forsánq; animas styx atra coercet,
Expulsas procul à felici sede piorum:

Atque ibi dant pœnas fastus, scelerúmque suorum.
Quàm vellent nunc, si possent, sua corpora rursus
Induere, atq; nouis iterum se includere membris,
Vt postergatis opibus, regnóq; relicto,
Vitam agerent puram & sanctam sub paupere tecto,
Iustitiáque sua cæli sibi numen amicum
Efficerent, ac morte obita fruerentur Olympo.
Sed qui serò sapit, frustra sapit. ocyus ergo
Pro se quisque Deo studeat virtute placere,
Terrenísque bonis spretis cælestia quærat.
Denique ab exemplo sapientis discite, qui res
Humanas paruifaciens, & commoda vitæ
Præsentis fugitura breui, bona vera futuræ
Sperat, & agnoscit dijs ostendentibus ipsis.
Talis Apollineo Soractis vertice montis
Viuebat sapiens, paucis contentus amicis,
Tempestate mea, macer & barbatus in æde
Exigua, & ferrugineo vestitus amictu:
Præstantis vir doctrinæ, vultúsque verendi:
Semotam & cinctam siluis habitabat eremum.
Enthea mens cuius venturi præscia fati,
Vera nimis quoties vellet responsa canebat,
Responsa antiquis nunquam cedentia Delphis.
Huius ego impulsus fama per longa viarum
Perrexi spatia ad sacri fastigia montis,
Conueníque senem sub aprica rupe sedentem.
Qui postquam acceptam mihi reddidit ore salutem,
Suadet vt aßideam. assedi, & simul ista rogaui,

Cur

Cur ſibi tale genus vitæ delegerit, & quo
Ipſe modo poßit dura inter teſqua manere,
Plurima vbi deſunt humanis vſibus apta.
Tunc mihi vir ſanctus reſpondens, talibus infit:
Intra vrbes olim placuit mihi viuere, quando
Iunior ac rerum ignarus nihil eſſe putabam
Optandum, niſi diuitias & commoda vitæ
Præſentis, vulgi exempla errorémq; ſecutus.
Tunc ego gaudebam turba cœtúque virorum,
Cúmq; alijs præceps in gaudia vana ruebam,
Deceptus falſa ſpecie veríque boníque,
Sed poſtquam ſubijt grauior labentibus annis
Aetas, acceßitque mihi prudentia maior,
Cœpi hominum mores (diuino numine credo
Impulſus) mecum perpendere, & acta notare,
Viuendíque modos varios, examine acuto,
Turpia multa quidem fieri & ſcelerata videbam,
Iuſtitiæ ſupereſſe nihil niſi nomen inane,
Puniri inſontes, ſontes impunè vagari:
Virtutem in vitio, vitium in virtute latêre:
Pauperiémque premi, & meritis plus poſſe fauorem:
Ius venale, fidem extinctam, amißúmq; pudorem,
Omnes artificum corruptas fraudibus artes:
Latrones quoque cauponas conducere, vt illic
Sopitos melius peregrinos perdere poßint.
Contemplabar item, multos furtóq; dolóque
Ditatos, licet obſcœnos, dignóſque capiſtro,
Laudari tamen atque coli, multúmq; timeri:

Imperia indignis committi, & honoribus illos
Ornari, quibus est hominis duntaxat imago.
Denique auaritia labefactam relligionem,
Atque sacerdotes tantùm Venerìq; gulæq;
Intentos, lucrum ficta pietate latenter
Quærere, & astutè vulgi exhaurire crumenas,
Dum pretio cælum reserant, & tartara claudunt,
Dum iactant se posse animas huc mittere & illuc,
Et precibus quocunque velint impellere diuos.
His igitur causis secessi, atque oppida liqui:
Tutius esse ratus deserta habitare, & in isto
Quod reliquum foret ætatis mihi degere monte,
Monte vbi Syluestri est venerabilis ara beati,
Et tanti monumenta viri celebrata renident.
Quæ loca sint quamuis salebrosa & inhospita, sanctis
Sunt tamen apta viris, pacem cupientibus, & quos
Delectat seruire Deo, mentíque vacare,
Qui sese æthereis coniungere ciuibus optant.
Sed tibi difficile ac mirum fortasse videtur,
Me posse has inter rupes & saxa manere,
Quo pauci & rari veniunt, vbi plurima ad vsum
Quæ faciunt hominis vitæq; aptissima desunt:
Non tamen est ita difficile aut mirabile, si quem
Spiritus afflauit, cæli demissus ab arce:
Spiritus ille Dei sanctus, qui pectora purgat,
Sublimátq; animas moribunda in carne sepultas:
Ceu sublimatur subiecti viribus ignis
Mercurius, niuémq; capit purgando colorem.

Spirit

Spiritus hic mentem illustrat, cor dirigit, aufert
Terrenas curas, cælestem inducit amorem:
Quo flagrans animus, nil non tolerabile ducit,
Nil non ferre potest. leuis est labor omnis amanti,
Præsertim spem aliquam magnæ mercedis habenti.
Spes & amor, duo sunt calcaria fortia, quæ nos
Audaces faciunt, contemptoréſque laboris.
Propterea aſsiduis votis precibúsque petendum est,
Vt delabi in nos dignetur ſpiritus iste,
Qui cum ſpe ingenti ingentem producat amorem,
Quo mens accenſa aſcendat ſublimis Olympum,
Deſpiciens terras & gaudia corporis huius
Friuola, ſéq; Deo quantum pote iungere tentet,
Non adeò mirum est igitur, ſi adiutus ab isto
Flamine diuino, poſſum hîc perſistere, & inter
Has cautes duram patienter degere vitam.
Quanquam nec victus, nec cultus defuit vnquam
Hoc in monte mihi, quantum natura requirit,
Non luxus. paucis nempe hæc ſeruatur ad vnguem,
Paucáq; ſufficiunt homini virtutis amanti,
Qui ſibi quod ſatis est optans, nil cætera curat,
Qui mauult animi quàm carnis viuere vitam.
Nam vita est duplex, (ne tu ſis neſcius,) vna
Corporis, hanc ſequitur stultorum maxima turba,
Vulgus iners, plebs inſipiens, quæ nil ſapit altum
Egregiúmq;, ignaua colens pro numine ventrem:
Hæc pecudum propria est, propria est hæc vita ferarum.
Altera verò animi dijs conuenit, atque deorum

Nobilibus pueris, qui ob facta ingentia possunt
Verè homines, & semidei, heroësq; vocari.
Tales consueuit rarenter gignere tellus,
Tellus iniustis mater, iustisque nouerca.
Sed quoniam video te nunc audire paratum,
Quædam de hac animi vita non vilia dicam,
Quæ debent cuicunque bono intellectu placere:
Principiò esse hominem non solo ex corpore constat,
Verumetiam ex anima: hæc vitam viuentibus affert,
Hæc motum sensúmq; humana in viscera mittit,
Hæc tribuit nobis mentem, qua dignius est nil,
Per quam multa homines miranda operantur in orbe.
Sed multi dubitant an sit mortalis, & vnà
Cum membris anima hæc pereat, lethíne sit expers,
Et maneat semper nullum interitura per æuum.
Nimirum pars deterior, quæ dedita carni est,
Ac vitijs, diuûm contemptrix, credit & optat
Mortalem esse animā, scelerum quia digna suorum
Supplicia (heu) metuunt: propter quod tartara nollēt
Vlla dari, aut manes vsquam reperirier vllos.
Sic malefactorum cupiunt euadere pœnas.
Altera pars hominum melior, qui fœda perosi
Crimina, virtutis pulchro stimulantur amore,
Esse putant æternam animam, nec morte resolui,
Vtq; putant, vellent, quòd præmia digna bonorum
Expectant operum, & sperant post fata salutem,
Et promissa sibi melioris munera vitæ,
Vera igitur potior sententia? nónne bonorum?

Nimirum in dubijs ea semper opinio debet
Præferri, quæcunque placet melioribus, & quam
Egregij sanctique viri plerumque sequuntur.
Tutius est hærere bonis quàm credere iniquis.
Non quot, sed quales aliquid dixere, notandum est.
Quare cum paucis iustis te credere præstat,
Morte carere animas, quàm multorum iniustorum
Iudicio inniti, & nullos concedere manes.
Sed magis vt credas, etiam hac ratione docebo
Esse immortales animas. nam si Deus id quod
Est melius, semper facit (vt sapientia dictat,
Vtq; fateri omnes debent iustique piique)
Haud dubiè æternas animas fecisse putandum est.
Quandoquidem longè est melius has viuere semper,
Quàm cũ carne vnà extingui, in nihilúmq; reuerti.
Quod sic ostendo: si mors animas quoque delet,
Si non vita datur nobis nisi corpore in isto,
Censeri iniustus poterit Deus, atque vocari
Improbus: innumeros etenim florere videmus
Diuitijs opibúsq; & honoribus imperijsque
Ignauos homines, indoctos atque scelestos,
Qui peccant impunè, ac læta sorte fruuntur:
Contrà sæpe bonos aduersis casibus, atque
Paupertate premi, & contemptam ducere vitam.
Aut igitur Deus est iniustus talia qui fert,
Aut sua post obitum partitur munera cuique,
Aut quid agant homines in terris scire recusat.
Præterea quæ & quanta Dei clementia possit,

Quæ bonitas dici, si solam hanc ipse dedisset
Nobis tam exiguam, tam incerto limite vitam?
Cuius dimidium dormitur: cætera curis
Innumeris variisque laboribus atque periclis
Exagitata, fugit rapidis velociùs vndis.
Ergo agite, ô miseri mortales, grandia templa
Construite, egregiis onerate altaria donis,
Festiuam sacris foribus suspendite laurum,
Sollennes cantate hymnos, producite pompas,
Thura adolete, Dei nares distendite fumis:
Hæc facite, atque alios etiam superaddite honores,
Vt vitam hanc vobis tam bellam præbeat, in qua
Vos cruciat nunc frigus iners, nunc feruidus æstus,
Nunc pestis, nunc dira fames, nunc Martius hor-
ror,
Nunc morbus, casúsve aliquis, nunc tristis egestas,
Nunc musca atq; culex, nunc & cum cimice pulex.
Exultate, inquam, quòd mille laboribus æuum
Ducitis, & victum multo sudore paratis,
Et breue post spatium mortem toleratis amaram,
In tumulo iacituri, & vermibus esca futuri.
O vitam egregiam, ô pulcherrima dona Deorum!
Natus homo in mundo hoc, inter pecudésque ferásq;,
Inter tot stultos & iniquos viuit, vbi imber,
Nix, glacies, cœnum, puluis, nox, noxius aer,
Et nebulæ & nubes, ventique, atræq; procellæ,
Et dolor, & luctus regnant, vbi denique mors est.
Hæc felix patria, hæc statio sedésq; beata,
Propter quam tantos diuis debemus honores?

Propter quam precibus fas est obtundere diuos?
Quòd si non aliam vitam quàm corporis huius
Tam fragilis támque immūdi post funera habemus,
Non video cur tanta Deo præconia laudis,
Cur tantos illi in templis tribuamus honores,
Qui nos tam miseros misera hac in sede creauit,
Tot mala passuros, & in æternum perituros.
Ergo ne iniustus Deus & crudelis haberi,
Ac dici merito poßit, fateare necesse est,
Non aboleri animas letho, sed viuere semper,
Non secus ac diui in cœlo vel in aere viuunt,
Corporis expertes, necnon somnique cibique:
Et fateare opus est, etiam sua quenque manere
Præmia post mortem, aut meritas persoluere pœnas.
Sed satis hæc ratio tibi sit namque ista malignis
Si dicas, rident: lux nulla illuminat orbos.
Tu verò crede omnino, certúmque teneto,
(Namque hoc principium est, fundamentúmque salutis)
Aeternam esse animi naturam, & prorsus ab omni
Parcarum imperio exemptam, nil fata timere.
His ita præmißis, compertísque incipiamus
De vita tractare animi: quæ cælicolarum
Nos similes reddit per quam affectamus Olympum.
Sed quoniam apparent melius contraria, quando
In conspectu ambo adsistant, & iuncta cohærent:
Proinde operæpretium est de vita corporis antè
Dicere, quæ in terram nos detrahit æthere ab alto,
Brutorúmque facit similes, contraria menti.

Hanc

Hanc igitur vitam viuit, quicunque superbos,
Sit quanquam virtutis inops, venatur honores,
Et laudes captare studet ventosus inanes,
Tantùm oculis hominum cupiens vtcunque placere:
Et qui diuitiis virtute aut fraude parandis
Inuigilat nimis, & totum cor fixit in illis,
Talpa bipes, alta semper tellure sepultus,
Aspiciens nunquam sublato lumine cælum:
Et qui luxuriæ atque gulæ deuinctus amore,
Illecebras carnis sequitur, spretóque pudore
In Venerem præceps fertur, ventrémque saginat
Demens, vt vermes maiori funere pascat.
Omnes hi turpes, & vero nomine possunt
Carnales homines à carnis amore vocari:
Quorum vita parum à brutorum sorte recedit.
Contrà qui humanas laudes, terrenáque prorsus
Gaudia contemnit, viuens castéque piéque,
Spiritualis homo fertur: nam spiritus eius
Corpore iam domito, victáque libidine, liber
Imperat, & summa capitis dominatur in arce:
Ergo vita animi est, in primis ponere turpi
Frena voluptati, & ventrem Venerémque domare,
Subdere spiritui carnem, contemnere quicquid
Nascitur in terris, solíque insistere cælo,
Cælum aptare, & amare omni conamine cælum:
Illic spirituum patria est, sedésque bonorum,
Illuc contendunt animæ post funera iustæ:
Illustres animæ, illustri virtute nitentes:

Aeterna

Aeterna in luce, æterna mercede fruentes,
Præcipuè mentem studiis exerceat, illos
Perlegat & libros auidè qui vel de anima, vel
De dijs, de misera vita huius conditione
Tractant, de morte, aut aliis de rebus honestis:
Spiritualis homo & sapiens his nocte diéque
Sedulus incumbat scriptis, & talia sæpe
Gaudeat audire atque loqui, secúmque volutet.
Auctores verò turpes, & turpia vitet
Colloquia. heu quantum bona mens corrumpitur istis!
Lectio nimirum esca animi est: quæ si bona prodest:
Si mala sit, non parua solet dare damna legenti.
Non secus atque malus cibus est damnosus edenti:
Quæ seruanda licet sint omnia, nil tamen est quod
Plus hominem à vili carnis secernat amore,
Plúsque Deo admoueat, quàm non rarò meditari
Vitæ huius miseram sortem, quæ tam breuis, & tot
Plena malis quum sit, mihi mors, non vita videtur,
Immo aliquid peius morte. & quis nõ videt? ecquis
Non adeò sentit quantum sit fellis vbique?
Singula si excutias, sincerum comperies nil.
Omnibus infudit rebus natura venenum.
Plurima habent geminas facies: foris alba, sed intus
Nigra, suo fallunt oculos spectata colore.
Si tamen est quicquã in vita hac pulchrũq; bonũq;,
Fumi instar, nebulæque fugit: reuolubile tempus
Nil sinit esse diu in terris, vana omnia reddit
Atropos, & fastus hominum conculcat inanes.

Heu

Heu quàm cuncta abeunt celeri mortalia cursu:
Quàm fluxa atque fugax humana est gloria, bullæ
Persimilis, quæ olim summa turgescit in vnda,
Mox perit, & vento exiguo dispulsa fatiscit.
Hora breuis bona cuncta rapit, tunc fabula restat:
Hic fuit, hic fecit, pugnauit, vicit, amauit,
Regnauit, gentes domuit, populósque subegit,
Composuit libros. at nunc vbi talia? nusquam.
Ipse vbi nunc? nusquam. quid nunc? nihil. aut abiit quò?
In ventos. Heu heu nugæ, & mera somnia sunt hæc,
Quæcunque in terris pulchra & miranda videntur.
Quid mihi cũ Fuit, aut Fecit? nempe Est valet vnum
Plus quàm mille Fuit. Verùm hoc Est vtitur alis,
Transuolat, & secum nostros abducit honores.
Hæc igitur meditari, & pertractare frequenter
Qui solet, ille huius mundi deponit amorem,
Et facilè exosus terram, suspirat Olympum.
Præsertim si etiam secum bene cogitet idem,
Corporis humani quàm sit miserabilis, & quàm
Sordida conditio: fragili quod carne coactum,
Contextum duris ex oßibus & cute tectum,
Fæcibus immundis plenum est, & sanguine fœdo,
Semper sordescens, nisi semper proluat ipsum
Abstergátque frequens cura, instaurando niterem.
O vas hospitiúmque animi illætabile, per quod
Tot morbos patimur, per quod tot rebus egemus!
O vestis grauis, ô carcer, viuúmque sepulchrum,
Suffocãs mentem ac sensum, inuoluénsque tenebris!

Vnde

Vnde hominum generi tanta ignorantia adhæret!
O terra in terram citus reditura, breuique
Vermibus aptam escam in tumulo gratámq; datura!
Quàm miser est quicunq; tui seductus amore,
Veram animi vitam & cælestia dona relinquit,
Dum tibi plus æquo indulgens, tua commoda tantùm
Sectatur, curátque parum iustúmque piúmque,
Nec putat esse aliā quàm hoc vili in corpore vitam,
Demens atque sui oblitus, patriæq; prioris:
Vnde has in tenebras & tristia regna recessit,
Vt carne inclusus misera miser efficeretur.
Omnis enim qui corporeo stat carcere clausus
Spiritus, & membris terrenis consociatur,
Est miser haud dubiè: donec soluatur ab illa
Compede, & æthereas redeat iam liber ad oras.
Ni fortè impediat vitiorum pondus euntem,
Et teneat pressum in terris aut aere in imo.
Nil etenim immundum patitur purißimus æther,
Nec praui aut stulti cælestia limina tangunt.
Hæc dum vir sanctus loqueretur, finierat sol
Penè diem lasso iam curru, & iuxta aderat nox,
Paulatim inficiens atro velamine mundum.
Discedo, & Romam versus vestigia duco.
Dúmq; iter inceptum perago, iam Cynthia pleno
Orbe micans, claram reddebat lumine noctem.
Ibam igitur solus, meditans audita: sed ecce
Tres comites hæsere mihi. quos fortè repertos
Affatus blandè, quò vellent ire rogaui,

Romam, dixere. interea me conspicit vnus,
Nomine me appellans: vnde is nunc, inquit, ab illo
Respondi sapiente, manet qui in vertice summo
Rupis Apollineæ, subrisit protinus ille,
Atq; ait, O demens, reperiri qui sapientem
Posse putas quenquam in terris. sapere ille videtur
Qui minus est alijs stultus, licet insipiens sit.
Conuenit haud dubiè solis sapientia diuis:
Quorum de numero sumus hîc tres. namq; ego dicor
Sarracilus, verùm hic Sathiel, hic Iana vocatur.
Quanuis humanam videamur habere figuram,
Dij sumus, & lunæ contermina regna tenemus.
Namque illic habitat diuûm ingens turba minorū,
Est quibus imperium telluris & æquoris alti.
Talibus auditis stupui, cœpíque timere:
Me tamen audacem ostendens, rectóque timore,
Cur Romam peterent quæsiui. tunc ait ille,
Est socius nobis illic qui dicitur Ammon,
Hunc sibi seruitio adstrictum, magicáq; coactum
Arte tenet iuuenis quidam, cui Narnia tellus
Est patria, Vrsiníque colit qui præsulis aulam.
O quanta est hominum generi concessa potestas!
Coguntur diui. vobis hinc scire licebit
Diuinas animas vestras, & morte carere.
Nam si nil vestri superesset, si moreretur
Vestra anima, vt corpus moritur, quid iuris haberet
In superos tam vile animal, tam friuola imago?
Si foret in vobis nil sanctum, quomodo diui

Tanti

Tanti hominem facere, aut homini succumbere possent?

Ipse etiam quandoque fui seruire coactus
Germano cuidam, crystalli in corpore clausus:
Sed me barbatus tandem fraterculus illis
Exemit vinclis, & fracto carcere fugi.
Romam igitur petimus, cupientes soluere duro
Seruitio socium, siqua est via: deinde vt ad Orcum
Romanos quosdam proceres hac nocte trahamus.
Hæc dicente illo, flauit leuis aura repentè.
Tunc Sathiel ait, O socij, iam noster ab vrbe
Remisses remeat: præcedens indicat aura.
Non vanus fuit hic sermo: namque ilicet illic
Egregius iuuenis Remisses astitit, omnes
Aduenisse illum gaudent, lætiq; salutant,
Atq; rogant quidnam Romana ageretur in vrbe?
Cuncti luxuriæ, atque gulæ, furtisq; dolisq;
Certatim incumbunt, nosterq; est sexus vterque,
Respondit: sed nunc summus parat arma sacerdos
Clemens, Martinum cupiens abolere Lutherum,
Atque ideo Hispanas retinet nutritque cohortes:
Non disceptando, aut subtilibus argumentis
Vincere, sed ferro mauult sua iura tueri:
Concilium valeat, valeant commenta Lutheri,
Pontifices nunc bella iuuant, sunt cætera nugæ:
Nec præcepta patrum, nec Christi dogmata curant.
Iactant se dominos rerum, & sibi cuncta licere.
Cui vis est, ius non metuit, ius obruitur vi.

Sed nos hinc socij lucrum speramus, & inter
Tot cædes, multorum animas ad auerna feremus.
Sic ait: & mox inter se nonnulla locuti,
Decedunt, & me solum tristémque relinquunt.
Namque vbi Sarracilus nullum dixit reperiri
In terris sapientem, extemplo pectora tristis
Inuasit cura, & cœpi sic voluere mecum:
Ergo nequicquam petitur sapientia nobis?
Laudatur frustra, frustra speratur, & ipsis
Cælicolis tantùm conceditur? ergo necesse est
Hac misera in vita mortales desipere omnes?
Ridiculósque esse, & spectacula tradere diuis?
O humanum genus infelix, ô effrena parentum
Luxuria, & natos gignendi infanda libido!
Quid tandem facitis: stultos miserósque creatis.
Mas puer est natus: læti celebrate choreas,
Fundite vina, epulas festiuis addite mensis:
Sed mox ille puer fiet stultúsque miserq;,
Aut citò pallentes moriens migrabit ad vmbras.
O mens cæca hominum, & venturæ nescia sortis!
Mortales miseri lætantur sæpe dolendis.
Hæc igitur mecum meditabar, tristitiáque
Plenus paulatim hospitium requiémque petebam:
Namque oculos iam somnus iners & crura grauabat.
Hæc sint de sapiente satis. deponere fessam
Musa chelym par est, & raucis parcere chordis.
Interea mundi auctorem dominúmque precemur,

Vt nos clementer permittat, quæ duo restant
Sidera Zodiaci cantando absoluere nostri.
Sunt maiora etenim dictis dicenda, timétque
Mens mea tam tenuis mysteria tanta referre.
Naturam Hydrochoos noster scrutabitur omnem,
At labor extremus diuûm penetralia pandet.

LIBER XI.
AQVARIVS.

NATVRÆ *omniparentis amor, caussasq́ue videndi*
Occultas rerum nobis innata cupido
Aonios iterum fontes haurire, iugísque
Parnassi vmbriferis iterum consistere suadet.
Musa redi, citharámque refer: nunc diuite vena,
Nunc opus ingenio est, & doctæ munere vocis.
Non leuia hîc tractanda. libet specularier omnem
Naturæ faciem, totúmque euoluere mundum.
Principio quicquid fuit, aut est, aut erit vnquam,
Dicitur ens. quippe hoc complectitur omnia nomen.
Sed rerum, quascunque Dei sapientia finxit,
Quædam funguntur vita sine corpore: quædam
Aut sunt expertes vitæ, aut in corpore viuunt.
De primis liber iste nihil, sed proximus olim
Tractabit: nunc de reliquis mea Musa canamus.
Mundanæ molis loca summa atque extima cælum

Immensis ambit spatijs, motúque perenni
Circuiens intra sese facta omnia claudit.
Quinque secant ipsum Zonæ: sed qualibet harum
Est habitata suis nihilo prohibente colonis.
Nam neq; dijs frigus, neq; torrens officit æstus.
Talia conueniunt terris. sacer æther ab omni
Semper abest glacie, nullóq; incenditur igni:
Qui licet aßiduè circunuoluatur, ibidem
Permanet, & nunquam prima de sede recedit.
Namq; duos inter stabiles fixósq; locatus
Diuina ratione polos, retinetur ab illis:
Quorum alter nobis apparet semper, & ambas
Aspicit, oceanóq; procul circumuehit arctos:
Alter sub terris aduersa in parte moratur,
Antipodúmq; oculis nocturna luce videtur.
Hanc verò æthéream molem dicuntur ab ortu
Occasum versus parili distinguere tractu
Tot cycli quot sunt Zonæ. qui proximus Arcto est,
Arcticus est dictus: post hunc est circulus ille
Qui medium Cancrum secat, & decedere solem
Paulatim à nobis cogit, retróque reuerti.
Hunc alius sequitur, medium qui diuidit orbem,
Atq; dies nitidos obscuris noctibus æquat.
Non procul hinc alius medium scindit Capricornum:
Vltra quem prodire nequit, rursúsque redire
Incipit ad nostras paulatim Cynthius oras.
Postremus verò cyclus, qui proximus austro est,
Vt polus oppositus nostro, sic ipse vocatur.

Vltra

Vltra hæc ſegmenta obliquus quoq; circulus alto
Signatur cælo, per quem pulcherrimus it Sol,
Biſſenis complens obeuntem menſibus annum.
Lacteus eſt etiam cyclus, qui Tyndaridarum
Genua ſecat, caudámque Nepæ, tropicos quoq; binos,
Obliquámque viam ſolis, medium ſimul arcum
Arcitenentis, item Centauri crura, Aquilámque,
Necnon Aurigam, Cygnúmque, & Perſea tangit.
Súntque paralleli cycli, ſic nomine dicunt
Hos Græci: motúque ſuo Sol efficit vnum,
Quaque die occaſum repetens, ortúmque relinquēs.
Inſuper eſſe duos Coluros dicitur: alter
Solſtitia oſtendens, Cancrum ſecat & Capricornum,
Percurrens vtrunq; polum: ſed diuidit alter
Phryxæam pecudem & Chelas. hic tempora mon-
ſtrat
Sunt quibus æquales & luci & noctibus oræ.
Vltra hos ſunt cycli multi variique, ſecantes
Hinc atq; hinc vtrunq; polum: mediiq; diei
Nomen habent, noſtrúmq; caput ſuper ingrediuntur.
Circulus eſt etiam quidam, qui fertur Horizon:
Diuidit hic ſphæram mediam, noſtrúmque videre
Terminat: vnde vocant hoc illum nomine Graij.
Præterea in multos cælum diſtinguitur orbes.
Súntq; nouē: quorū ſummus, quod mobile primum
Dicitur, extremis voluens decedit ab Indis,
Hiſpanos Mauróſq; petens, ſpatióque diurno
Complet iter, necnon rapidus cæleſtia ſecum
Corpora cuncta trahit, nullo ſpectabilis aſtro.

At reliqui oppositis voluuntur motibus orbes,
Et Gangem versus currunt à Gadibus. horum
Maximus innumeris stellis est lucidus atque
Curriculo annorum centum vix perficit vnum
Ipse gradum. iuxta hunc Saturni sphæra locatur
Inferius, triginta annis hæc tota mouetur.
Iuppiter huic substat, totúsque reuoluitur annis
Bis sex. hunc sequitur Mauors, annísque duobus
Vertitur in gyrum. post hunc Sol ipse trecentis
Sexaginta (velut dicunt) & quinque diebus,
Adde his sex horas, totum pertransit olympum.
Post solem inferius Veneris rota voluitur, & se
Circumfert, quam sol septémq; decémq; diebus
Ocyus. ast huic Mercurij subuoluitur astrum:
Quod Venerem superat cursu, citiúsque mouetur.
Quàm Venus ipsa nouem (si vera est fama) diebus.
Vltimus est orbis Lunæ, spatióque dierum
Viginti atque nouem, necnon bis quattuor horis
Finit iter, remeátq; illuc prius vnde recessit.
Sidera sunt septem quæ Græci errantia dicunt
Voce sua, quorum summus Saturnus habere
Pro domibus fertur puerum Iouis, & Capricornum.
Iuppiter ipse domos etiam tenet æthere binas,
Pisces atq; arcu pugnantem: Scorpius autem,
Phryxaúsque Aries, stolidi sunt tecta Gradiui:
Dat propriam sedem Nemees fera bellua Soli:
In Libra & Tauro mollis Cytheræa quiescit:
Mercurius Geminis, & pulchra Virgine gaudet:

Carci

Carcinus hospitium præbet tibi Luna benignum.
Dicere de signis cælestibus aggrediamur.
Zodiaco qua sol gradiens totum efficit annum,
Signa quidem duodena manent: Borealia sunt sex,
Aduerso totidem sumpserunt nomen ab Austro.
A capite auratæ pecudis, finem vsque puellæ
Erigones, septem dicuntur signa trionis.
Ast à principio Libræ, finem vsque duorum
De grege Neptuni quodcunque est, spectat ad austrum,
Nomina signorum iam nunc mea carmina pandēt.
Sunt, Aries, Taurus, Gemini, Cancer, Leo, Virgo,
Libra, Nepa, Arcitenens, Capricornúsque, Hydrochoósque,
Et duo cælesti radiantes lumine Pisces.
Septima quæque sibi opponuntur: quum venit illud,
Conditur hoc. Aries ad nos quum surgit ab ortu,
Libra cadit: Tauro sic Scorpius Europæo
Obijcitur: nascente illo, hic descendit in vndas.
A Cancri capite ad Centauri extrema, vocantur
Directa: à prima Aegocerotis parte gemellos
Vsque ad Tyndaridas, obliquo limite pendent.
Triginta gradibus longum, latum duodenis
Quodlibet est signum. terrestria sunt, Capricornus,
Taurus & Erigone: sunt aeris hæc tria, Libra,
Hydrochoos, Gemini, naturam seruat aquarum,
Piscibus & Cancro similis Nepa: quæ tria restant
Ignea sunt, Aries, Chiron, Leo. mascula sunt hæc,
Cum tribus aereis, & fortunata vocantur:

Cætera femineo dicuntur nomine, suntq́;
Infortunata, vt perhibent qui sidera norunt.
Mobilia hæc, Aries, Cancer, Libra, & Capricornus:
Fixa, Leo, Taurus, Nepa, cum Ganymede vocantur.
Sunt Gemini, Virgo, Chiron, communia, Piscésque.
Vltra hæc, triginta sunt & tria signa beato
Fixa polo, quorum boreali in parte locantur
Viginti, at pluuius sibi cætera vendicat auster.
Hæc sunt quæ spectant ad septem signa triones:
Binæ Vrsæ, quarum est Helice maioribus astris
Splendidius, Cynosura minor Phœnicibus est dux,
Inter quas medius serpit Draco fluminis instar.
Hîc micat & Cepheus, hîc Caßiopeia, Corona
Proxima Gnosiaca. niueo vicinus Olori est
Engonasis, dulcémq; Lyram miratur & audit.
Necnon Arctophylax monstrat sua sidera ibidem.
Perseus hac etiam cæli in regione locatur,
Ora Medusæo gestans rorantia tabo.
Hoc eodem cælo nitet Auriga Anguitenénsque,
Illius & serpens, cúmq; hoc Serpente Sagitta:
Adde Aquilam, æthereóque mari Delphina natantem.
Hîc & equus splendet, qui Pegasus appellatur
Andromede sequitur: postremum Delta vocatur.
Signa tria atq; decem aduerso retinentur ab austro:
Cetus Persæa vix tandem falce peremptus.
Hac etiam parte armatum Oriona videbis,
Multiplicémq; vadis Nilum, Leporémq; fugacem.
Hunc Canis haud vnus sequitur, maiorq; minórque.
Inter

Inter & australes Argo micat inclyta flammas.
Hic Aram, magnúmq; potes Cratera videre,
Necnon Phœbeum fulgenti sidere Coruum,
Centaurúmque trucem, domitámque laboribus Hydram
Herculeis, pestem Lernæ, mirabile monstrum.
Hac eadem Piscis quidam regione videtur.
Quæ sint signa poli patefeci versibus: at nunc
Singula quot stellas habeant quoq; versibus edam:
Astra Helice septena tenet, quæ dicitur Vrsa
Maior, quòd cœlo maiori lumine fulget.
At Cynosura minor fertur, quòd luce minori
Apparet: quanuis viginti vnámque fauillam
Corpore contineat. Vigilem quindena Draconem
Sidera conficiunt, geminas qui diuidit arctos.
Cepheus ipse decem atque nouem complectitur astra.
Caßiopeia decem atq; tribus stat lucida flammis.
Ipsa nouem stellis solita est splendere Corona.
Dant tria dena modum Ledæo sidera Cygno.
Ignibus Engonasis lucet bis quinque nouémque.
Quattuor atq; decem designant astra Booten:
In cuius Zona Arcturus stans clarius ardet.
Ipse decem septémq; faces tenet æthere Perseus:
Heniochus septem: ast, humero quæ clara sinistro est,
Fertur Capra: duas alias quas læua manus fert
Hædi dicuntur, nautis sæpe anxius horror.
Septenis denisq; nitet flammis Ophiuchus:
Ipsius ac Serpens viginti est clara duabus.
Est Lyra luminibus fulgens Orphea nouenis.

Quæ

Quattuor æthereã designant astra Sagittam.
Quadruplicique nitet raptor Ganymedius igne.
Delphin ipse polo fulget bis quinque fauillis.
Octo decémq; micat nocturnis Pegasus astris.
Ignibus Andromede bis denis ardet Olympo.
Sed tria Deltoton duntaxat sidera fingunt.
Stellarum, quas Zodiaci dicuntur habere
Signa, dehinc numerum aggrediar comprendere versu.
Est Aries primus: tenet hic astra octo decémque.
Taurus habet stellas viginti, vnámque: sed harum
Septem, quæ ipsius postrema in parte renident,
Virgiliæ, necnon Atlantides appellantur.
Sũt totidem in capite, atq; Hyades dicũtur ab imbri.
Tyndaridæ fratres denis octóque fauillis
Splendescunt: alter denas, alter tenet octo.
Bisque nouem flammis cælestis Carcinus ardet:
Binæ insunt dorso, quæ Asini & Præsepe vocantur.
At Leo bisdenas stellas retinet minus vna.
Virgo tenens spicam micat astris octo decémque.
Chelæ ignes vtrinque duos, librámque figurant.
Quindenas reliquo flãmas Nepa corpore monstrat:
Quindenis etiam facibus splendere videtur
Arcitenens: quandámq; pedes tenet ante coronam,
Septenis quæ sideribus constare putatur.
Viginti Aegoceros stellis nitet atque duabus.
Iliacus puer est bis septem lucidus astris.
Octo nouémque faces Piscis tenet alter: at alter
Huic iunctus bis sex splendescit in æthere tædis.

Nunc

Nunc quot habent stellas australia signa docebo:
Quamuis sint procul, atque oculis malè cognita nostris.
Lumina terribilis triadena habet æthere Pristis:
Sunt totidem Nilo: Leporem sex astra perurunt:
Sideribus septem atq; decem præfulget Orion:
Octo atque vndenis incendit Sirius orbem
Ignibus: at Procyon triplici micat æthere flamma:
Viginti atq; tribus decorata est Argo fauillis.
Vnam plus Chiron retinet: sed Victima gestat
Quã manibus, resupina, decémq; vnámq; recepit.
Luminibus verè speciosa est Ara quaternis.
Sex & viginti facibus spectabilis Hydra est,
Longa trium spatio signorum, corpore Cancrum
Occupat, Erigonémq; simul, tumidúmque Leonem.
Septem astris Coruus, Crater spectabilis octo est:
Bisseno at notius decoratur lumine Piscis.
Occasus nunc signorum dicamus & ortus:
Signorum est ortus triplex, occasus eorum
Est etiam triplex. namque ortus Cosmicus, atque
Occasus fertur quum tempore matutino
Sole oriente, aliquod signum quoque surgit Eoa
De regione simul, vel quum manè occidit vndis.
Dicitur at Chronicus, quoties surgitve caditve
Signum aliquod, quũ primũ alto se gurgite condens
Iam patitur stellas alias splendescere Titan.
Heliacus verò est ortus, quum sole propinquo
Iampridem occultum signum, postquam ille recessit,
Ingrediens aliud, posse incipit orbe videri.

Occasus contrà Heliacus tunc dicitur esse,
Quando aliquod signũ per quod tũc ingreditur Sol,
Obtenebrat splendore suo, prohibétque videri.
Nunc quo quæq; modo exoriantur signa, cadántque,
Versibus expediam: tribuant modò carmina nobis
Pegasides, vatémq; suum non spernat Apollo.
Quando Aries oritur, consurgit. pars quoq; læua
Andromedæ, Perséique caput, media tenus aluo.
Opposita tunc p rte poli pars occidit Ara:
Auersò Taurus per cælum corpore fertur:
Ipso ascendente, ascendit totus quoque Perseus.
Heniochi consurgit item pars maxima, necnon
Pristis cauda, etiam penitus tunc occidit Ara.
Ipse autẽ Arctophylax tũc primũ absconditur vndis,
Cum Geminis totus Cetus, partésque priores
Eridani surgunt, cúmque his armatus Orion.
Anguitenens vtrunque pedem tunc æquore mergit.
Carcinus exoriens partem apparere Coronæ
Dimidiam vetat, & caudam Ceti, notiúmque
Piscem, atq; Engonasis caput, aluum dimidiámque
Eiusdem: à genibus scapulis tenus Anguitenentem,
Ipsiúsque Anguem, excepta ceruice: Booten
Totum penè. oritur sed contrà Orionis vsque
Ad zonam corpus, toto cum flumine Nili.
Hæc cum magnanimo nascuntur signa Leone:
Tota Aquila atque Lepus, Procyon quoque, primáque crura
Maioris Canis, exurgit caput insuper Hydræ.
At contra Arctophylax totus, totúsque Ophiuchus

Cum capite & ceruice sui quem continet Anguis,
Quæq; superfuerat nitidæ pars illa Coronæ.
Engonasis simul ipse, genu tamen ac pede læuo
Exceptis, tunc hesperias merguntur in vndas.
Virginis exortu totus Canis Hydráque surgit
Vsq; ad Cratera. apparet quoq; Thessalia puppis
Quatenus erecto dependent carbasa malo.
Opposita sed parte latent hæc sidera: Delphin,
Totus Olor, cauda excepta: simul ipsa sagitta,
Atq; Chelys, Nilíque prior pars. Pegasus autem
Cum capite abscondit collum, pars cætera fulget:
Tota Argo cum Libra oritur, totúsque Bootes.
Extremam præter caudam tota Hydra videtur,
Engonasis dextrúmque genu, dextram quoq; surã.
Tunc & Centauri caudam splendere videbis,
Tunc & dimidiam poteris spectare Coronam:
Corpus equi aligeri reliquum, postremáque Cygni
Celantur, nec non ceruicem Cetus adusque
Descendit totus: tunc & caput occulit vndis
Andromedæ: tunc & descendere Cephea cernes,
Ipsius Andromedæ patrem, manibúsq; humerísq;
Et capite extremas ponti fluitantis in vndas.
Scorpius exoriens hæc secum sidera ducit,
Caudam Hydræ, Chironis equum, reliquámque Co-
ronam:
Quámq; manu gestat Chiron tunc Hostia surgit.
Surgit item caput Anguis, itẽ caput Anguitenentis.
Andromedæ reliquum corpus tunc occidit, atque
Cepheus à capite ad zonam, flexuráque duplex

Erid

Eridani: resupina cadit quoque Caßiopeia.
Tunc etiam abscondi Canis incipit atque Orion.
Arcitenens quum oritur, iubet apparere Ophiuchũ,
Ipsiúsq; Anguem totum, caput atque sinistram
Engonasis, totámq; Lyram, pectúsque capútque
Aethiopum regis Cephei: tunc totus Orion,
Et Lepus, & maior Canis occidit, Heniochúsque,
Exceptis capite ac pedibus tunc Perseus vnà
Tendit in occasum totus, dextro pede necnon
Crure manet: puppi excepta tota occidit Argo.
Aegoceros quum surgit, Olor, simul atq; Sagitta,
Ara quoque atque Aquila ascendunt: sed cætera puppis
Descendit, Procyonq; mari sua sidera condit.
It quoq; sub terras toto tunc corpore Perseus,
Sidera quum pulchri apparent Ganymedis ab ortu,
Prima Medusæi consurgunt membra caballi,
Tunc contrà caput & ceruix descendit Echidnæ,
Occultatur item postremo corpore Chiron.
Quum gemini superum tolluntur in æthera Pisces,
Andromedæ dextrum corpus quoque surgit, & ille
Qui notius fertur Piscis: tunc corpore toto
Hydra & Centaurus manes rapiuntur ad imos.
Hæc de ortu atque obitu signorum dicta putamus
Esse satis, nunc ad reliqua incunctanter eamus.
Sed prius Vranien libet huc ad nostra vocare
Carmina, vt auxilium tribuat, secretáque pandat.
Vranie, cui nota alti penetralia cæli,
Quæ superûm sedes gemmatáq; templa frequentas:

Vranie formosa adsis, arcanáque diuûm
Tecta aperi, vatémque iuua tua regna canentem:
Aethereos da mente lares, animóque tueri
Mœnia stelliferi circumlabentia mundi.
Et primùm mihi Diua aperi, num corpore duro
Ac solido constet cælum, an fluxo tenuíque,
Non secus atque aer facili quem scindimus ictu.
Post hoc, me nonnulla etiam quærenda docebis.
Sunt duo naturæ primordia prima, vocantur
Materia & forma: ex his corpora cuncta creantur,
Ex his est tellus, vnda, aer, ignis, & æther.
Vnde errant, qui materiam cælestibus vllam
Corporibus non esse putant. contraria in illis
Quippe forent, & ab his corrupta aliquando perirent.
Sic aiunt: verùm hæc ratio (me iudice) peccat.
Nam neque materiæ culpa est, si corpora soluit
Longa dies: neque corrumpunt contraria per se,
Si æquales habeant vires, nisi fortius vnum
Sit reliquo, quia quum vis æqua est atque potestas,
Tunc fit par pugna, & nulli victoria cedit.
Ergo Deus cupiens æternum condere cælum,
Optima materiæ primæ ac purißima legit,
Temperiémque illis talem addidit, vt nihil vnquam
Se lædant, sempérque habeant contraria pacem:
Sic cælum æternum est, sic nullo absumitur æuo.
Sed quoniam quæ dura magis, diuturna magis sunt,
Læduntúrque minus, proinde est durißimus æther,
Plus adamante, adeò vt ferrũ contemnat & ignem,

Vimque omnem, praeter Domini, à quo conditus ipse
est.
Est alia id monstrans ratio: nam mobile primum
Intra se positas sphaeras rapit, ac violenter
Occasum versus secum trahit, atque diurno
Motu (obstent quamuis) spatia in contraria versat:
Quod fieri nequeat, solido nisi corpore constent.
Adde huc quòd lunae pars illa simillima caelo est,
Quam sol non spectat, fraternáque lumina tangũt.
Sic etiam stellae, manifesta in luce diei
Consimilem caelo creduntur habere colorem.
Luna tamen stellaeque ipsae sunt corpora dura,
Sunt & opaca. hoc eclipsis declarat apertè:
Nam radios Phoebi Luna interiecta repellit,
Nec sinit in terras claram descendere lucem.
Cur non durities eadem tribuatur Olympo?
Nempe aliter nunquam sua sidera fixa teneret:
Sed passim errarent, nec certa in sede manerent.
Non tamen est caeli, vt stellarum, corpus opacum:
In terris etenim positi summa astra videmus,
Et penetrat noster suprema ad sidera visus.
Quum verò sint (vt dixi) durissima caeli
Corpora, sintque eadem purissima, forsitan illis
Est etiam sonus: & quum se tangántque roténtque,
Concentum faciunt aliquem, caelestibus aptum.
Vt quidam scripsere olim doctique probique:
Hunc tu Musa etiam nodum mihi solue roganti.
Dura & plura licet sacri sint corpora caeli,
Peruiáque humanis oculis, tamen illa sonorem
Effi-

Efficiunt nullum, neque enim pulsantur ab vllo,
Nec si pulsentur resonant, crassissima quum sint,
Cúmque illic aer nullus sit, quo sine frustra
Speratur sonus, atque ideo sine murmure currunt.
Præterea sphæræ bis quattuor inferiores,
Auroram versus omnes vertuntur eodem
Progressu: nec se collidunt concutiúntque
Occurrendo sibi, sed certa lege modóque
Vna eadémque via leni vertigine pergunt,
Et choreæ in morem placidè tacitéque feruntur.
Mobile duntaxat primum aduersatur eundo,
Orbibus (vt dixi) reliquis: tamen haud strepit vnquam
Nilque sonat prorsus: quippe illic deficit aer,
Quippe superficies multo est leuissima sphæris:
Vnde fluunt celeres, nullo impediente rigore,
Et sua contactu molli confinia lambunt:
Propter quod motum faciunt sine voce silentem.
Non igitur rectè veteres sensere, putantes
Sphærarum motu harmoniam conflarier, at non
Sentiri: quoniam humanas excelleret aures,
Ceu Nili non auditur quæ decidit altis
Rupibus vnda prope: at longè fragor editur ingens.
Nugantur certè, & ratio hæc est prorsus inanis.
Nam si nemo vnquam audiuit, cur fingere debent
In cælo esse sonum? turpe est ea dicere quæ non
Ostendi possunt, quæ possunt iure negari.
Nō noua sunt fingenda, nisi hæc vera esse probentur:
Nullam verba fidem amota ratione merentur:

Sed nunquid cælum est, ut fertur, (Musa) rotundum?
Sphærica nimirum perfectior esse figura
Censetur cunctis aliis, quòd non habet in se
Principium finémque, capax quòd sit magis, atque
Simplex & formosa magis, magis apta moueri:
Præsertim circa medium, ceu uertitur æther
Circa ipsam terram, in medio quæ condita mũdo est.
Conuenit hæc igitur cælo tam digna figura,
Conuenit hæc eadem Soli, Lunæ, omnibus astris.
Quanquam aliter pictorum audax inscitia fingit.
Stellæ autem sunt ne (ut fertur) pars densior orbis?
Non ita: quippe suam sortita est qualibet harum
Diuersam à cælo speciem discrimine magno:
Ipsæ etiam inter sè distant: ceu sorbus ab ulmo,
Ceu pyrus à ceraso differt, fœtu atque figura.
Indicat id color haud unus, diuersáque earum
Virtus & splendor, stellæ est sua cuique potestas:
Quandoquidem natura etiam sua cuiq; tributa est.
Cælum ergo est sedes tantùm opportuna, locúsque
Stellarum, non materia aut substantia earum.
Quid uirtutis habet cælum? est uis omnis in astris:
Astra regunt orbem terrarum, atque omnia mutant:
Astra creant cuncta in terris, & cuncta gubernant.
Hoc docet astronomus, communis opinio fert hoc.
Quare non solùm raro densóque putandum est
Distingui à stellis cælum, diuersa sed ipsis
Natura est etiam, & dispar faciésque uigórque.
Quanta etiam sint astra, & num sine fine rotetur,

Quo

Quo sunt fixa loco, vt visum est aliquando Platoni:
An sint deserta, an quisquam versetur in illis,
Musa velim scire : vnde precor mihi singula pande.
Non sunt astra quidem magna æquè. namq; minora
Plurima sunt numero, vt poßit comprendere nemo.
Sunt aliquot maiora etiam, sed pauca : sereno
Quæ paßim cælo veneranda luce refulgent.
Ex quibus astronomi varias fecere figuras,
Et pinxere amplum diuersis æthera signis.
Ex his ergo astris maioribus (vt perhibent qui
Astra sciunt, vtq; eclipsis phœbeia monstrat:
In qua Luna patet quanto sit corpore, fratris
Dum subiecta sui speciosum lumen opacat)
Quædam sunt tanta, vt totam terræq; marísque
Excedant molem, ac spatio maiore nitescant :
Quamuis parua adeò videantur, propterea quòd
Tam longo distant à nobis interuallo.
Quippe aliquid quanto est longinquius esse videtur
Tanto etiam minus, & spectantum lumina fallit.
Stellæ autem fixæ (veluti Plato maximus inquit)
Quæque suum circa centrum voluuntur ibidem
Semper: & hæc ratio est cur scintillare videntur:
Non ea quam fingunt quidam, quia lõgius absunt,
Proinde illas tremulum nobis ostendere lumen.
Nimirum hæc ratio vana & puerilis habenda est.
Non etenim quicquam scintillat, quòd procul absit
A nostro visu: minus, atque obscurius illud
Sed tunc apparet, nec scintillatio motu

Vlla carere potest. quare fixa astra mouentur,
Cum Sole vnà, illo motu quem diximus antè.
At non Saturnus talem, nec Iuppiter, & Mars
Efficiunt motum, nec Luna Mercuriúve
Aut Veneris sidus: verùm hæc gaudent epicyclis:
Cur non scintillat Saturnus, Iuppiter, & Mars,
Vt Sol? quum tamen à nobis longè altius absint,
Nec magno à stellis fixis discrimine distent?
Nimirum, quoniam non sic voluuntur vti Sol,
Sèd sua permittunt epicyclis corpora ferri.
Fortè aliquis solem non scintillare putabit.
At si hunc perspiciet summo quum mane resurgit,
Vel quum descendit brumali tempore in vndas,
Quando acies illum melius tolerare valebit:
Tunc circumuolui, tunc scintillare videbit.
Nec quisquam hoc adeò magnū ac mirabile dicat,
Singula si tali voluuntur sidera motu:
Nónne magis mirum est, tam immensi corpora cæli,
Tam celeri semper ferri vertigine, vt omnes
Præuertant volucres, ventósque & fulmina vincant?
Vnde nota: Ille pater rerum, mundíque creator,
Omnia quæ fecit, distinxit in hæc duo, motum
Atq; quietem. atqui in terris, centróq; locata est
Ipsa quies propriè, possedit cætera motus.
Vnda fluit, sempérq; aer agitatur & ignis,
Præcipuè tamen in cælo est vis maxima motus:
Et quo quæque magis sphæra est sublimis, in illa
Fortior est motus, mundúmq; rapacius ambit.

Quare

Quare illud cælum, quod primum mobile fertur,
Maximum habet motum: sed motus maximus ille est
Tempore qui minimo spatia & loca maxima trãsit.
Ergo nictu oculi totum percurreret orbem,
Ni obstarent illi sphæræ, quas continet in se,
Frænantes cursum illius, ne protinus omnem
Voluendo raperet secum terram, Oceanúmq;
Quippe animal nullum posset tunc viuere in illis.
O rem mirandam in primis! quis non stupeat, quum
Secum agitat, tantam tam paruo tempore molem,
Tam longas transire vias, iterúmque reuerti,
Nec cessare vnquam, & nullum sentire laborem?
Hinc aliqui credunt, à dijs totum æthera volui,
Aßignántq; suum motorem cuilibet orbi:
Qui quasi pistrino addictus, non desinat vnquam
Tam vastam versare molem noctésque diésque:
Nec, quamuis cupiat, minimum requiescere poßit.
Felix seruitio tali Deus ille profectò.
Sed nugæ sunt hæ, commentáq; inania eorum
Qui cupiunt primi mortales inter haberi.
O quot morosophos tellus parit, & philodoxos.
Quare non tutum est facilè omnia credere cuiuis,
Ille licet magni sit nominis, innumerásq;
Scribendo implerit nigra loligine chartas.
Magni sæpe viri mendacia magna loquuntur.
Et nemo est adeò prudens, quin sæpius erret.
Est igitur ratio in primis quærenda, fidésque
Maior in ambiguis rationi est semper habenda,

Quàm dictis hominum: namque hæc sunt falsa frequenter.
Quid ratio ostendit? cælum stellásque moueri
A dijs, an per se, naturalíque vigore?
Qualis honor, vel quale lucrum, vel quanta voluptas
Esse potest diuis, versantibus æthera semper,
Vt stultorum hominum vita opportuna ministrent,
Vtq; feras pecudes, volucres, piscésque gubernent?
Sicne decet dominos seruis seruire? deósque
Seruitio æterno damnari, vt pabula brutis,
Vt stultis prauísque ferant mortalibus escam?
Nónne decet potius libertas maxima diuos,
Vt quocunque velint faciles accedere poßint?
Ne tanquam dura deuincti compede, nusquam
Ire queant, sempérque loco teneantur eodem?
Aut tanquam figuli instantes operíque rotæq;,
Nunquā decedant scamno, nunquam otia captent?
Est ne illis adeò dulcis labor ille rotandi?
An labor ille potest diuis nunquam esse molestus?
O sapientum hominum sententia digna notatu.
Sed ratio obsistit, ratio manifesta reclamat:
Nil etenim per se æternum est, nisi conditor orbis.
Post ipsum æterna est rerum natura suarum,
Quas ipse ex nihilo, stabili sed lege creauit,
Vt non esse queant aliter quàm iusserat olim,
Quum primùm immēsi iaceret fundamina mundi.
Sic aqua semper erit mollis, sic ignis adurens:
Sic stabilis tellus, sic semper mobilis aer,
Sic & circumagi cælum sine fine necesse est:

Sic

Sic forma & virtus herbis sua cuique tributa est,
Necnon arboribus, necnon animalibus ipsis,
Vt nullo possint mutari prorsus ab æuo:
Vsque adeò ipsius naturæ immobilis ordo est,
Vsque adeò est eadem semper diuina voluntas.
Quare si motus cœli est æternus, oportet
Naturalem esse, vt grauium leuiúmque videmus.
Nam quod naturæ est proprium, nō deficit vnquam.
Si verò est alius motor, quandoque quiescit.
Nil etenim æterno violentum tempore durat.
An grauium & leuium natura potentior est quàm
Astrorum & cœli, vt possint per se illa moueri,
Hæc verò nequeant, nisi dijs agitentur ab ipsis?
Terra ergo atque ignis sunt æthere nobiliores,
Saltem ex hoc quòd non motoris egent alieni,
Sed per se à centro aut ad centrum tendere possunt.
Credendum est igitur, cœlestia corpora per se
Atque suis formis, vt terra ignísque moueri.
Natura est siquidem motore potentior omni,
Naturam vincit solus Deus; & nihil (ipso
Excepto) est melius natura & maius in orbe.
Naturam verò appello, legem omnipotentis
Supremíque patris, quam prima ab origine mundi
Cunctis imposuit rebus, iussítque teneri
Inuiolabiliter, dum mundi secla manerent.
Nam legem hanc rerum formis Deus indidit: vnde
Quum rebus dant esse, Dei mandata libenter
Efficiunt formæ, & nequeunt hanc fallere legem

Nempe suis res à formis tales generantur,
Quales præcepit qui formas condidit ipsas.
Hæc verè ac propriè natura est, & melius quàm
Forma aut materia, vt quidā posuere. etenim sunt
Hæc duo cunctarum potius primordia rerum,
Vel causæ primæ, vel componentia prima,
Non autem natura: placent si nomina vera,
Et nisi malimus dare falsa vocabula rebus.
Sed de hoc iam satis: ad reliqua accedamus, & v-
trum
Sint deserta poli, pulcherrima regna beati,
An quisquam sedes illas teneátque colátque,
Præsens hora monet solito nos dicere versu.
Quum cælum sit tam immensum, tantíque decoris,
Conspicuum tot sideribus, tam nobile corpus,
Desertum & vacuū & solū incultúmq; manebit?
Terra autem innumeris gaudebit, & vnda colonis?
An mare vel tellus, locus est iucundior atque
Pulchrior & melior, vel toto maior Olympo?
Propter quod potius, quàm æther, mereantur habere
Tot ciues, & tam variis animalia formis?
An regis prudentis erit, fabricare palati
Ingentem molem, peregrino marmore & auro
Egregiam, & mirè speciosam intúsque foríque,
Nolle tamen (stabulo excepto) permittere quenquam
Tam pulchras habitare ædes, vacuásque tenere?
Nempe est totius mundi stabulum terra, in qua
Sunt omnes sordes, puluis, cœnúmq;, fimúmque,
Ossa, putres carnes, varia excrementa animantum.

Quis

Quis memorare vnquam tot fœda immūdáq; posset,
Quæ tellus & pontus habent, ac semper habebunt?
Quis nescit pluuias, nebulas, nubésque, niuésque,
Prælia ventorum, tempestatúmque furores,
Quæ mare perturbāt, quatiunt terrā, aera versant?
Terra tamen pontúsq; tenent animalia multa:
At cælum vacuum, vacuum cælum esse putatur?
O vacuæ potius mentes, quæ creditis istud!
Quippe suos etiam ciues habet æther: & astra
Singula, sunt vrbes cæli, sedésque deorum.
Illic & reges, populi inueniuntur & illic.
Sed veri reges, populi veri, omnia vera:
Non, velut hîc, vmbræ simulacráq; inania rerum,
Quas citò mors rapit, & tempus terit, inquinat, au-
fert.
Illic felices, immortales, sapientes:
Hîc habitant miseri, mortales, insipientes:
Illic pax & lux regnant, & summa voluptas:
Hîc bellū aßiduū & tenebræ, & genus omne doloris.
I nunc, & lauda terram hanc, hanc dilige vitam.
Imò aude ô demens, stabulum hoc præponere cælo.
Verùm aliquis dubitare potest, si durior æther
Est adamante, & nil vacui reperitur in illo,
Quomodo dij poterunt illic habitare, vel illac
Pergere? nimirum hoc fieri non posse videtur.
Prætere a quum cælum ipsum non poßit arari
Atque fodi, quónam pacto Bacchúsque Cerésque
Nascentur, frugésque aliæ, quarum indiget vsus?
Friuola sunt hæc, & rugoso digna cachinno.

Namque

Namque sit ipse licet multo solidißimus æther,
Peruius est tamen, & cedens cultoribus, & nil
Obstat quin facilè huc poßint se ferre vel illuc,
Et quacunque libet nihil impediente moueri.
Cælicolis etenim tenuißima corpora cunctis
Ille auctor mundi dedit, atque leuißima: quare
Ipsis non opus est foribus, patulisve fenestris:
Per medios intrant muros, & marmora tranant,
Vsque adeo est illis tenuis natura, poténsq;.
Quis, nisi vidisset pisces habitare sub vndis,
Sub limo ranas, salamandras viuere in igne,
Aëre chameleonta, & pasci rore cicadas,
Crederet? at vera hæc tamen & mira esse fatemur.
Plurima sunt, quæ quum fieri non posse putemus,
Sæpe tamen fieri possunt, & facta videmus.
Cur non ergo Deus potuit quoque condere tales
Cælicolas, qui per cælum facile ire valerent,
Nulliúsque cibi vel potus prorsus egerent?
Si potuit, certè voluit: nam turpe fuisset,
Tam pulchras sedes támque amplas linquere inanes.
Atqui cælicolis non est opus, vt vel arando,
Vel fodiendo parent alimenta iuuantia vitam:
Quandoquidem non sunt illis mortalia membra,
Quæ instaurare solet sensim labantia victus:
Nec sitiunt vnquam diui, esuriúntve beati.
Denique nulla illos penitus contristat egestas:
Quippe vltra fines lunæ illætabile nil est.
Cuncta mala in terris posuit Deus, illáq; clausit

In

n medio, & vetuit sacrum contingere cælum.
Ergo felices viuunt, nectárque bibentes,
Ambrosiæ viridi pascuntur gramine, cuius
Copia magna oritur passim cælestibus aruis.
Cælicolûm verò illorum felicior atque
Nobilior vita est, loca qui magis alta frequentant.
Nam quanto æthereis locus est sublimior oris,
Tanto etiam melior, tantóque beatior idem est,
Sed quid sunt maculæ illæ atræ, quæ in corpore lunæ
Apparent? nam de his homines diuersa loquuntur,
Nil per se in cælo lucet, nisi Phœbus: ab illo
Accipiunt lucem stellæ omnes: ipsaque Luna:
Quæ quia cunctarum stellarũ est vltima, & imam
Sortita est cæli sedem, terrisque propinquam:
Vt sit opaca magis, minus & sincera necesse est.
Vnde eius partes quum non æqualiter omnes
Sint albæ, & densæ, & leues, lucísque capaces:
Hinc non tota nitet luna, & maculosa videtur:
Nam partes albæ & densæ, leuésque receptant
Nocturnum solem, reliquis sine luce relictis.
Nocte igitur lucet, sed tempore luna diurno
In faciem nubis maculosæ albescit Olympo.
Sic & lampyrides lucent in nocte volantes,
Mox redeunte die amittunt in lumine lumen,
Et proprium ostendunt amota fraude colorem.
Namque dies vera ostendit, nox fraudibus apta est.
An verò æternum sit cælum, an cœperit olim,
Expectétque suum plurima sæcula finem,

Pulch

Pulchrum etiam scitu est, nam de hoc diuersa sophorum
Scripta extant: ait hic, negat ille & opinio discors
Auctorum, rem difficilem valde ambiguámque
Arguit, & verum tenebrosa in sede latêre.
Sunt qui principium credant habuisse, puténtque
Mundum ex materia æterna quandoque creatum
A summi virtute Dei, quum non prius esset:
Atque duo hæc æterna aiunt sempérque fuisse,
Materiā summúmq; Deū, à quibus omnia manant.
Contēdunt quidam ex nihilo mundum esse creatū,
Materiam negant vllam antè omnino fuisse,
Sed verbo iussúque Dei facta omnia censent.
Ast alij affirmant, freti rationibus, ipsum
Omni principio simul, omni fine carere.
Harum autem quænam propior sententia vero est?
Ipse quidem, nisi relligio prohiberet, & omnes
Christologi obstarent, tutantes dogmata Mosis,
Credere non aliud possem, quàm semper ab æuo,
Vt nunc est, mundum mundíque elementa fuisse,
Principiísque expertem esse, ac sine fine futurum.
Nam cur non semper mundus fuit, an quia semper
Non potuit Deus, aut nesciuit condere: sed post
Doctior euadens didicit: demúmque peregit?
An semper sciuit, potuítque, at noluit? vnde hoc?
Cur potius voluit postquam prius? aut ratio quæ
Mutauit mentem illius: si non erat æquum
Vtiléq; hunc fieri mundū, cur conditus vnquam est?
At si conueniens erat illum, atque vtile condi,

Quare

Quare tam serò fecit Deus? & quare ætas
Tam breuis est mundi? nam, si fas credere cuncta
Christologis, nondum annorum bis quattuor implet
Millia, ab antiquo bene si numerentur Adamo.
Præterea quæ causa fuit qua condere vellet
Hunc mundum Deus? an quia mundi ipse huius egebat?
Si sic: debebat prius ipsum condere, ne se
Torqueret talis tam longo tempore egestas.
Si non: cur fecit? frustra ne? an non decet ipsum
Frustra aliquid facere? hic etenim insipientibus est
mos.
Causa aliqua ergo fuit. sed quæ? nempe illius ingens
Haud dubiè bonitas, necnon immensa potestas,
Ne frustra intra se semper conclusa maneret
Vtraque, sed potius cunctis effusa pateret:
Frustra etenim bonus atque potens is dicitur, à quo
Nil vnquam fieri magnum egregiúmque videtur.
Si Deus ergo fuit semper bonus atque potens, cur
Non voluit semper tam pulchrum condere mundum?
Cur in tam seros tantam rem distulit annos?
Nulla quidem ratio esse potest, nisi fingere quisquam
Astutus velit, & nugas præponere vero.
Quare si humanæ rationi credere par est,
Aeternus certè mundus dicetur, & omni
Principio prorsus, prorsus quoque fine carere:
At si aliter quondam dixit Deus, & sua Mosi
Facta reuelauit, debemus credere Mosi:
Succumbat ratio fidei, & captiua quiescat.
Namque Deus nunquam fallit, nec fallitur ipse,

Si modò dignatur quicquam mortalibus vnquam
Dicere, si qui quam apparens arcana recludit.
At qui materiam æternam posuere, chaósque,
Nugantur. nam cur Deus hanc liquisset inanem:
Támque diu informem, potuit si condere mundum
Confestim, & primo momento cuncta creare?
Frustra differtur diuersa in tempora quicquid
Vna eadémque potest fieri perniciter hora.
Sunt verò quidam æternum mundum esse putantes,
A nullo factum tamen, à nullóque creatum:
Sed per se vt nunc est ante omnia secla fuisse,
Et per se vt nunc est post omnia secla futurum.
Quod certè falsum est: ratio quippe ipsa repugnat,
Esse etenim nunquam duo perfectissima possunt:
Nam dissentirent forsan, bellúmque cierent.
Esto quòd semper concordi pace manerent,
Frustra ponuntur duo maxima. sufficit vnum,
Quod saltem natura alijs prius esse necesse est.
Si prius est aliis, ergo est quoque causa aliorum:
Namque prius, causa efficiens est posteriorum.
Quocirca haud dubiè mundũ hũc Deus ipse creauit
Ex nihilo æternum. sed quomodo? si libet, audi.
Est bonitas æterna Dei, est æterna potestas:
Nónne eius potuit simul esse æterna voluntas
Gignendi mundum? quæ si fuit, vt ratio vult,
Nil obstat quin æterno sit conditus æuo
Mundus ab artifice immenso, compagine mira.
Vt si quis solem æternum concesserit, idem

Aet

Aeternam solis lucem concedere debet.
Lux tamen effectus solis, sol causa vocatur.
Sed decedentes iam cælo elementa gradatim
Scrutemur, deq; his quædam haud indigna loquamur.
Quidam sub cælo esse ignem dixere propinquum
Contiguumque orbi lunæ, sed luce carentem:
Vrentem tamen in primis, miréque calentem,
Quod verum esse docet ratio. nam nocte videmus
Per sudum volitare faces, flammásque vagari
Aera per liquidum, & delabi sidera cælo.
Quæ proinde veniunt. tenues quòd in aera fumi
Altius ascendunt, superóque cremantur ab igni.
Námq; vapor duplex, alter leuis, aridus, aptus
Incendi, vnde ignes fiunt per inane volantes:
Alter frigidior, grauiórque & craßior, ex quo
Gignuntur nebulæ, pluuiæ, nubésq;, niuésq;,
Fulgura cum ventis, tonitrus, ros, grando, pruina.
Quod nisi sub cælo foret ignis, non vapor illic
Accendi posset, noctisque volare per vmbram.
Præterea quum ignis leuitate ipsum aera vincat,
Altior haud dubiè locus illi conuenit: ergo
Sub cælo est eius sedes, & proxima lunæ.
Infra ignem verò est aer, qui parte suprema
Accipit æthereum vicino ex igne calorem,
Pars media ipsius multo est gelidißima, & illic
Concrescunt nubes, conflantur fulmina vasto;
Cum tonitru, varijq; agitantes nubila venti.
Infima pars calida est, atq; humida. nã vapor ipsam

Humecta: liquidis exhalans iugiter vndis,
Et calet ob solis radios tellure reflexos.
Hîc nebulæ, hîc pluuiæ, hîc tenui cum rore pruinæ
Atque niues, varia ventorum sorte creantur.
Quippe data est ventis huius non parua potestas
Aëris: hi possunt æstiuo tempore frigus
Gignere, & hybernis diffundere mensibus æstum:
Hi nobis auferre valent & tradere fruges,
Hi nobis inferre valent & demere morbos.
Eurus ab aurora, Libycis venit Auster ab oris.
Spirat ab occasu Zephyrus, borealia flabra
Montibus à Scythicis, gelidáque oriuntur ab Arcto.
Inter quos alij quoque sunt, quibus omnibus aer
Inferior seruit, cúmque aere terra fretúmque.
A ventis igitur nubes coguntur, ab ipsis
Nubibus emanant imbres, floccíque niuales,
Fulmen, ros, grando, matutinæq; pruinæ:
Tempore sed vario, varia ratione modóque,
Et varijs etiam perflantibus aera ventis.
Quorum qui mediæ veniunt de parte diei,
Nubésque & nimbos pariunt, calíque calorem:
Qui verò ex Scythicis regionibus, horrida gignunt
Frigora: ab his fiunt glacies, nix, atque pruina,
Tempore brumali: sed cælum æstate serenant.
Fert Zephyrus flores, terrámque virentibus herbis
Vestit, dans auibus cantum, siluísque decorem.
Eurus plerunq; est bonus: at quandoque procellas
Concitat ingentes terris, pelagóque timendas.

Hos

Hos ventos vel dij aerei, vel sidera mittunt.
Sæpe etenim quum thesauros tellure latentes
Vult auferre magus, vel consecrare libellum,
Vel magico ritu quenquam sibi subdere diuûm:
Audiui exortum ventum, subitámque procellam,
Aut sata strauisse, aut hærentes vitibus vuas.
Materiam ventis præbet vapor ortus ab vndis.
Causa mouens ipsos, dij sunt quibus aeris est ius.
Verùm hæc non sapiunt vulgo, neque talia vulgus
Credere vult. quid tum? gemmas ne apponite porcis:
Credite vos docti, quibus est mens altior, esse
Non solùm in cælo, sed in aere plurima diuûm
Millia, qui ventos tempestatésque ciere,
Et tonitrus facere, & detrudere fulmina possunt,
Non tamen esse nego causas alias quoq;, nasci
Quæ faciunt ventos: veluti sol, lunáq; & astra,
Præsertim septem quæ vulgò errantia dicunt:
Quorũ opera exhalans vapor ad diuersa mouetur.
Vidi ego, dum Romæ, Decimo regnante Leone,
Essem, opus à figulo factum, iuuenísque figuram,
Efflantem angusto validum ventum oris hiatu:
Quippe cauo infusam retinebat pectore lympham,
Quæ subiecto igni resoluta exibat ab ore,
In faciem venti validi, longéque furebat.
Ergo etiam ventus resoluta emittitur vnda,
Dum vapor exhalans fugit impellente calore.
Námque fugare solent sese contraria semper.
Hac in parte etiam quam diximus aeris ima,

Apparere solent regalia fata cometæ,
Apparere solet variata coloribus Iris.
Hanc radij solis roranti in nube figurant:
Illos stella facit de septem errantibus vna,
Dum sibi subiecto radios impressa vapori,
Assimulat caudam, luménq; in nube relinquit.
Haud aliter quàm quum circumnitet area lunam
Area venturi (vt perhibent) prænuntia venti:
Aut cùm tres soles lucere aliquando videntur,
Nec sunt tres tamen, at subiecta in corpore nubis,
Ceu quodam in speculo, solis formatur imago.
Sub regione autem crassa imáq; aeris, vnda est:
Vnda inquam Oceani, quæ terram circuit omnem,
Angustóq; freto Herculeas ingressa columnas,
Diffundit sese, longè latéq; pererrans.
Hinc varium nomen sortitur, & hinc mare fertur
Aegæum, Ionium, Tyrrhenúmq;, Adriacúmq;,
Et mare Erythræum, & quod Persidis alluit oras,
Hæc terræ occultas perlabitur vnda cauernas,
Et fluit ac refluit semper, variúmque saporem
Accipit: vt varia est tellus, per viscera cuius
Transit. sulfureúmque à sulfure mittit odorem.
Hinc est æterno quòd tempore flumina currunt:
Quippe suos repetunt fontes, iterúmq; marinos
Ad fluctus properant, illinc reditura vicissim.
Hac abeunt, illac redeunt, & aguntur in orbem
Assiduè, vegetántq;, vt sanguis corpora, terram:
Hæc eadem facit vnda lacus, crassásque paludes,

Nec

Necnon perspicuos fontes, puteósque perennes.
Denique ab Oceano emanat vis omnis aquarum:
Quascunque orbis habet. lymphas hic edidit omnes,
Partim sub terra, partim supra ingredientes.
Partim etiam nigris de nubibus egredientes.
Sed cur est adeò salsum mare, nunquid ab ipsa
Natura istud habet? non arbitror. at sapor omnis
Vndarum à terra causam trahit, inueniuntur
In terra siquidem montes salis, hoc tegit æquor,
Exugitq; salem, liquidásque resoluit in vndas.
Ergo sal, non Sol causa est salsedinis huius,
Nam cur Sol non stagna etiam salsa efficit idem?
Nempe illam terræ partem, quæ non erat apta
Vsibus humanis, nimia salsedine abundans,
Natura Oceano substrauit prouida: at illam
Quæ fuerat melior, quæ dignior, vberiórque,
Detexit nobis, nobísque reliquit apertam:
In qua sunt montes, colles, cliui, tumulique,
Conualles, campi, rupes, fauces, iuga, rura,
Siluæ, stagna, lacus, fontes, fluuij, atque paludes,
Oppida parua, vrbes magnæ, pagi, villæ, arces,
Saxa, metalla, hominum vitæ opportuna tuendæ.
Huic terræ, illiúsque opibus natura Deúsq;
Præposuere hominem, & regem fecere animantum,
Quotquot pontus habet, quotquot tellure morantur,
Ingeniúmque illi ac mentem tribuêre: quibus se
Præponat cunctis, terrarúmque imperet orbi:
Atq; Deum agnoscens, illum metuátque colátque.

In medio terræ est centrum, quod sustinet ipsam.
Nam Deus ad centrum iussit grauia omnia ferri,
Nec naturali motu decedere ab ipso
Possunt. atq; ideo terra est immobilis, & se
Sustinet in medio, ac propria grauitate tenetur.
Vndique enim ad centrum concurrit prona, globúmque
Efficit immensum, & densum, solidúmq; & opacū.
Circa quem roseis noctésque diésq; quadrigis
Sol vehitur: sed nox aduersa in parte creatur.
Quippe aliud nō est quā terræ atque æquoris vmbra.
Quæ si fortè ferit nocturnæ corpora lunæ,
Eclipsin facit, & populos terroribus implet,
Credentes magico labefactam carmine diuam.
Vmbra hæc tunc noctes maiores efficit, est quum
Distans à nobis sol longius: at breuiores,
Quum redit, & Cancri borealia signa reuisit.
Causa huius tumor est terræ, montésque superbi,
Quos interposuit prudens natura, suis vt
Verticibus noctes mutato sidere mutent,
Nam quanto magis accedit sol pronus ad austrum,
Tanto maiores veniunt à montibus vmbræ:
Vmbræ, quæ abscondunt lucē, aurorámq; morantur,
Et spatio breuiore diem procedere cogunt.
Tunc spargit glacialis hyems sua frigora nobis,
Tunc æstas regna Antipodum decliuia torret.
Quum verò sol ad Cancri loca summa recurrit,
Tunc nox fit breuior nobis, redeúntque calores.
At bruma Antipodas magno tunc frigore torquet.

Sic vario cursu variat Sol tempora, & annum
Quattuor in partes totum discriminat æquas:
Circuiénsque orbem terrarum seruit vtrisque
Gentibus, & quæ sub terra versantur, & illis
Quæ supra, atq; pari moderamine temperat omnes.
Nam sub terra homines etiam sunt, non mare tantum,
Aut silua: neque enim Solem natura diémque
Iußisset radios illic diffundere inanes,
Et solùm seruire feris, generíque natantum.
Nimirùm tellus habitatur tota, nec vllus
Eſt locus, aut zona vlla, in qua non viuere poßint
Mortales, aptásque sibi componere sedes:
Sit licet immodicum frigus, vel maximus æstus
Illic aßiduè: natura vbi tristia fixit,
Læta adhibet, miscétque sagax aduersa secundis:
Atque vbi fert morbos, medicamina debita gignit.
Ergo vbicunque calor nimius reperitur, ibidem
Non gelidi montes, non frigida flamina desunt,
Non siluæ vmbriferæ, & multis cũ fontibus amnes.
Quæ valeant homines tanto defendere ab æstu.
Præterea eſt illic semper nox æqua diei,
Quæ solis radios æquato frigore frænat.
Vnde fit vt zonam mediam non esse putemus
Desertam omnino: multos sed habere colonos,
Et proprio ingenio, & naturæ munere tutos.
Zonæ etiam extremæ, quas non habitarier aiunt,
Aßiduis niuibus pressas, glaciéque perenni,
Possunt nempe coli, vt ratio non friuola suadet.

Maximanamq; locis lignorum copia in illis
Nascitur, & fiunt illic hypocausta, grauésque
Vestes, ex varijs animantum pellibus, vnde
Calfaciunt se mortales, hyemique resistunt,
Et multis arcere modis mala frigora norunt.
Congrua nec desunt illis alimenta, cibósque
Indigenas partim, partim illuc vndique vectos
Accipiunt largè, & dapibus vescuntur opimis.
Non igitur verum est quod quidam Græculus inquit,
Vnius tantùm zonæ partem, exiguámque
Naturam humano generi tribuisse colendam:
At reliquum terræ desertum prorsus, ab ipsis
Piscibus atq; feris duntaxat semper haberi,
Ah foret indignum certè hoc, natura minoris
Fecisset nos quàm bruta, imperiúmque dedisset
In terris maius quàm homini & spatiosus illis.
Quare si qua fides adhibenda est vera loquenti,
Haud dubiè tellus tota est habitabilis, & nil
Obstat quin poßint mortales viuere vbique.
Naturæ auxilium in rebus non deficit vllis,
Ingeniúmq; hominis durißima quæq; refringit.
Postremò, quoniam ad finem properamus, & hora
Iamdudum monet æthereos inuadere Pisces.
Propterea exponam paucis cur terra tremiscat,
Quæ vis tanta illam quatiat, cogátque moueri.
Scire igitur licet, innumeras vastásque cauernas
Sub terris esse, atque illic quandoque creari
Ingentes ventos: quidam crudelia miscent

Prælia, concutiunt terram, nimióque furore
Congreßi euertunt totas cum mœnibus Vrbes.
Donec parte aliqua erũpãt facto agmine & auras
Diffusi in Vacuas non longa pace quiescant,
Gignuntur Verò hi Venti telluris in aluo
Ex fumis, quos Vicina trahit ignis ab Vnda.
Quippe ignes in se multos magnósque perenni
Tempore nutrit humus (dictu mirabile): sed non
Falsa tamen refero. credet qui Viderit Aetnam,
Qui scatebras calidarum Vsquã spectarit aquarum,
Et qui Vitiferi benè nouerit acta Veseui.
Hos agitant Ventos qui subterranea regna
Dij manes habitant, cæcísque morantur in antris.
Non etenim nugæ prorsus, nec inania Verba
Sunt, quæ de Stygij rebus memorantur Auerni.
Nempe locus nullus frustra est: habitatur Vbique
Sub terris, supra terras inque aere & igni,
In cælo & supra cælum, est Vbi regia summi
Induperatoris, mundum qui poßidet omnem.
Musa Vale: interea extremum meditare laborem.

LIBER XII.
PISCES.

SVMME *Deus, rex omnipotens, pater optime, cuius*
Tam pulchrum támq; immensum sapientia mundum
Condidit ex nihilo, & regit, aßiduéq; tuetur,

Principium & finis rerum, cui omnia parent:
Quo maius, melius, speciosius, altius est nil:
Qui supra omne habitas cœlum, sine fine beatus:
Mens mea nunc ad te cupiens conscendere, Musis
Nō eget, aut Phœbo, aut Parnasso, aut fontibus illis,
Vaniloqui quoscunq; solent haurire poetæ,
Magnifica insano scripturi somnia vulgo.
Quippe alio auxilio nobis, alióque fauore
Est opus, atq; alias sitientes quærimus vndas.
Te voco, te imploro, te posco, te precor vnum,
Vt cœpto iampridem operi, extremóque labori
Aspires, tribuásq; optatum attingere finem.
Mitte tuum quæso Deus in mea pectora numen:
Quo afflatus miranda tui penetralia regni
Spectare, & spectata aliis expromere poßim,
Carminibúsq; meis æternum acquirere honorem.
Sunt qui extra cælum credant nihil esse, puténtque
Aethereis in summo dorso consistere fines
Rerum, quos vltra natura extendere vires
Non queat ipsa suas, ac debilitate quiescat.
Quod falsum ratione mihi suadente videtur.
Nam si illic finis rerum est, vbi desinit æther,
Cur nil vlterius fecit Deus? an quia sciuit
Nil facere vlterius, propria defectus ab arte?
An quia non potuit? sed iure negatur vtrumque:
Quippe Dei nullis est clausa scientia metis,
Et nullum patitur diuina potentia finem.
Non etenim res vlla Deum concludere certis

Limitibus potuit, nec ſeipſe coërcuit vltro.
Magna loquor: tamen hæc ratio quoque magna probabit.
Si res vlla Deum finit vel terminat, ergo
Fortior eſt res illa Deo: nam quomodo poſſet
Efficere id, ſi non ipſum ſuperaret agendo,
Quem finire cupit, quem circumſcribere quærit?
At res nulla Deum ſuperat, neq; fortior ipſo eſt.
Quare nec finire poteſt, nec ſe Deus vltro
Limitibus cinxit. quis enim ſibi ponere finem
Vellet, quum poſſet liberrimus eſſe, ſuáſq;
Quantumcunq; ſibi libeat diffundere vires?
Nemo eſt qui cupiat ſeſe feciſſe minorem:
Imò omnes quærunt maiora capeſſere ſemper,
Atq; aliquid ſemper iam partis addere rebus,
Et licet ingentes expandere latius alas.
Num Deus ergo volet, quum poßit maximus eſſe,
Ac ſine fine potens, proprium cohibere vigorem,
Sponte ſua, anguſtáſq; ſibi circumdare metas?
Non decet hoc certè. quare nec credere fas eſt,
Eſſe Deo finem, ſi non accepit ab vllo,
Nec dedit ipſe ſibi; vt ratio iam noſtra probauit.
His ita præpoſitis, concludimus, infinitum
Eſſe Dei omnipotentis opus, ne vana poteſtas
Illius dici, & ne vana ſcientia poßit.
Nam ſi extra cælum ſciuit potuitque creare
Plura quoq; & maiora Deus, ſed noluit: ergo
Scire ac poſſe ſuum fruſtra eſt, & prorſus inane.
Si ſciret quiſquam, & ſi poſſet gnauiter artem

Exercere aliquam, nollet tamen, ac nihil vnquam
Efficeret, frustra artificis sibi nomen haberet,
Et frustra propriam verbis extolleret artem,
Quæ non ars, imo deberet inertia dici.
Verùm in diuina natura credere par est
Esse nihil frustra aut vanum: pulcherrima quum sit.
Quæcunque ergo Deus potuit, fecit quoque virtus
Ne sua vana foret, ne semper pigra lateret.
Sed quoniam potuit facere infinita, putandum est
Fecisse infinita, omnémque explesse vigorem,
Nec seruasse in se vanum vel inutile quicquam.
Atqui infinitum corpus posse esse negauit
Doctus Aristoteles, ego in hoc assentior illi.
Quippe extra cæli fines non ponimus vllum
Corpus: sed purã, immensam, & sine corpore lucem:
Lucem qua nostri Solis longè minor est lux:
Lucem quam terreni oculi non cernere possent:
Lucem, quam ex sese effundit Deus infinitam.
In qua habitant cum rege suo dij nobiliores:
Cætera turba minor versatur in æthere semper.
Ergo triplex regnum est, ac mundi portio triplex,
Cælestis, subcælestis, quarum vtraque fine
Clausa suo est, reliquam non vllus terminus ambit,
Quæ supra cælum splendescit lumine miro.
Fortè aliquis dicet, nullam sine corpore lucem
Posse dari, vnde extra cælum lucem esse negabit:
Sed frustra oblatrat nobis, frustráque resistit.
Nam ratio mea dicta probat, verúmque tuetur.

Dic

Dic quæso, cur Sol lucet? num quòd sua per se est
Lucida materia: an potius sua forma dat illi
Hanc lucem quæ tam vastum complectitur orbem?
Nimirum tribuit rebus forma omnibus esse,
Vt perhibent physici: quibus & nos adstipulamur.
Forma igitur solis causa est vt luceat: & non
Materia. à forma vis & decor effluit omnis.
Quòd si corporeis formis lux tanta tributa est,
Cur in corporeis lucem posse esse negamus?
Præsertim quum sint puræ magis, & tenues, &
Participes multo vberius pulchríque boníque?
Ergo Deûm formæ lucent vehementer: at illa
Lux non est oculis mortalibus apta videri:
Imò inter diuos quo quisque potentior est &
Dignior, hoc etiam maiori lumine fulget.
Non aurum, non gemmæ illis, non purpura honorem
Affert, vt nobis: lux est sua gloria diuis.
Vtq; inter stellas multo nitidissimus est sol:
Sic inter diuos lucet Rex ille deorum,
Non tamen obscurat reliquos, quin perficit illos:
Tanta eius bonitas est, & sapientia tanta.
Fortè etiam obijciet, subiectum esse aera lucis,
Ac fundamentum: proinde aer est vbi nullus,
Extra oras cæli summi, lucem esse negabit.
Sed pariter nunc à vero decedit, vt antè.
Non etenim est aer subiectum luminis, & non
Est (vt peruersè arbitratur) in aere lumen:
Imò aer contrà est in lumine, si benè cernat,

Non quid Aristoteles, sed quid ratio asserat ipsa.
Nam si adstans foribus clausis accensa lucerna,
Vel fax immittat per rimam lumen in ædes
Obscuras, quatiátque aliquis tunc aera, iuxta
Luminis immissi radium, transire per ipsum
Aer cogetur radium, nil lumine moto.
Si verò ipse aer subiectum luminis esset,
Nempe eodem motu radius quateretur & aer,
Cúmq; suo haud dubiè subiecto lumen abiret.
Præterea si quis nocturno tempore tædam
Accensam properans gestet, lux illa mouetur
Assiduè, mutátq; locum, illustrátque tenebras
Nunc has, nunc illas: tamen aer ipse quiescit,
Immotúsque manet, tæda currente per ipsum.
Quòd si aer esset subiectum lucis, abiret,
Progrediens cũ luce simul, numero vnus & idem.
Hoc autem non fit, sed lux stante aere pergit,
Libera per sese, & tædam comitatur euntem.
Vnde patet, quòd lux non indiget aere, tanquam
Subiecto: sed stare potest absq; aeris vsu.
Præsertim lux illa Dei pulcherrima, cuius
Particula impressa est in nostri corpore solis,
Atq; illic tanquam in speculo comprensa tenetur.
Nam veluti in propria sphæra non cernitur ignis
Sub luna positus, sed si accendatur in ipso.
Materia, apparent tunc astra cadentia cælo,
Ignitaq; trabes æstiua nocte micantes,
Atque alia id genus humanas turbantia mentes:

Sic lux illa Dei per ſe nequit ipſa videri
Corporeis oculis: at fixa in Sole niteſcit.
Propter materiam ſolis, quæ aptiſsima luci eſt.
Quippe ipſam talem fecit Deus, vt ſua poſſet
Illic lux recipi, & tota fulgeſcere in orbe,
Allatura diem, & vitam, & bona plurima rebus.
Illa etiam lux diuina eſt impreſſa aliorum
Diuorum formis: quanuis non omnibus æquè:
Vt non ſtellæ omnes æquali lumine lucent,
Sed magis vna alia, quanto hæc perfectior illa eſt.
Vtq; poteſt candela alias accendere plures,
Non tamen ipſa ſuum amittit minuítve nitorem,
Haud ſecus illa Dei lux inuiolata, nihílque
Decreſcens, alios impertit lumine diuos.
Verùm aliquis nunc me dubitans fortaſſe rogabit,
An præter lucem quam diximus infinitam,
Quicquam aliud quoque ſit, magni extra mœnia mundi.
Sit licet indignũ, atq; impar mortalibus auſis,
Ire tamen tentabo viam, qua nulla priorum
Hactenus apparent nobis veſtigia vatum,
Theſauróſque Dei conabor pandere terris,
Si Deus ipſe volet, ſolitóque fauore iuuabit.
Principiò patrem rerum, auctorémq; fatendum eſt
Eſſe Deum, aq; ipſo omne bonũ pulchrúmq; creari.
Quin ſummũ pulchrum atq; bonũ verè ipſe vocatur.
Ergo vbicunq; manet Deus, illic gloria ſecum
Stat ſua, & omne bonũ ac pulchrũ reperitur ibidem.
Quocirca quicquid tellus & pontus & æther

Pulchri habet, atq; boni, totum illud cernitur extra
Cælestes orbes, vbi summi est regia patris.
Et quanquam rebus non vlla in talibus insit
Materia, haud ideo tamen entia falsa putato.
Nam sunt vera magis, magis & perfecta, magisque
Pulchra his, materiæ quibus est data portio rebus.
Forma etenim quæcunq; ipsam se sustinet, absq;
Materiæ auxilio, longè est perfectior illa
Quæ sine materia per se consistere non quit.
Ergo illic formæ rerum sine materia sunt
Perfectæ ac puræ, quas nec longæua vetustas
Lædere, nec vis vlla potest dissoluere fati.
Plurima sunt illic etiam pulcherrima, quæ non
Corporeo in mundo omnipotens natura creauit.
Ex quibus emanant felicia gaudia diuis:
Gaudia quæ nequeunt humana voce referri:
Gaudia quæ nullo possunt amittier æuo.
Has formas incorporeas diuina Platonis
Mens olim agnouit: quamuis turba inuida tanti
Scripta viri carpat, risúq; illudat amaro.
Sed cunctis non nosse datum est mysteria diuûm:
Pauci hæc percipiunt, mundi quibus annuit auctor,
Dátq; suum, vt poßint speculari talia, lumen.
Postremò diuûm sunt illic millia tot, quot
Vel frondes habet omne nemus, vel littus arenas:
Vel pisces Nereus, vel stellas maximus æther:
Imò horum numerus numero non clauditur vllo:
Nam cur finitos fecit Deus, infinitos.

Si pot

Si potuit facere, vt sua gloria latior esset?
Præsertim quum sit prorsus sine limite mundus,
Vt suprà ostensum, & stabili ratione probatum est.
Verùm incorporei quum sint, omnique carentes
Materia, idcirco mutantur tempore nullo:
Non senio ægrescunt, & nil patiuntur amari.
Non somno aut esca vtuntur, nullúmque laborem
Norunt, perpetua est illis & læta iuuentus,
Summáque libertas: nulli seruitur ab vllo,
Nec quisquam cogit, nec quisquam cogitur: vnum
Duntaxat Dominum agnoscunt, Regémque Patrémque
Communem cunctis: illum venerantur amántque,
Vltro illi adsistunt, parent vltrò, atque ministrant,
Gaudentes, eius laudes & facta canentes.
Quisque illi studet obsequio ac pietate placere.
Bella absunt, odio nullo inuidiáve laborant.
Pax æterna viget, concordia maxima, amórque
Mutuus est illis semper, nulla insidiarum
Suspicio, nullúsve dolus sentitur ab illis.
Denique totius pars illa est optima mundi:
Quíque illic viuunt, sunt longè nobiliores,
Quã qui habitãt cœlũ, & sacris versãtur in astris.
Nam quanto inferior, terraque propinquior orbis
Quilibet est, tanto diuos tenet ille minores,
Atque minora bona, & tãto est quoque vilior idem.
Vnde vt qui supra cœli fastigia viuunt,
Sunt summè pulchri atque boni, summéque beati:
Sic qui obscura habitant telluris viscera, summè

Turpes & praui & miseri inueniuntur, & illic
Non temere esse olim finxerunt tartara vates:
Tartara, vbi scelerum mortales digna suorum
Præmia post mortem accipiunt, clausique tenebris
Aeternis frustra requiem pacémque requirunt.
Sed quid ego in ventos effundo hæc verba, laborans
Incassum, & cæcis cupiens ostendere lucem?
Vsque adeò genus humanum delirat, vt esse
Nequaquam credat superos, infernáque regna.
Maxima pars ridet, si quis post funera dicat
Humanas superesse animas, & viuere semper.
Hinc est quòd solis inhiant noctésque diésque
Diuitijs: hæc est illorum maxima cura,
Vt fiant præ alijs auro gemmísque potentes.
Aurũ omnes vtcunq; volunt, spes omnis in auro est.
Hinc currit furiosa audax in prælia miles:
Hinc natus vxore, domo, patriáque relictis
Mercator maris vndisoni per cærula vectus
Veliuola pinu, extremas procedit ad oras.
Quisque dolis studet ac furtis, vt congerat aurum:
Aurum omnes cupiunt & amant, placet omnibus aurum.
Nec pœnas metuunt vllas, vbi vita recessit,
O prorsus terreni homines, soláque figura
Discreti à brutis! solum cognoscitis aurum,
Per quod nil differt à stulto vir sapiens, &
Quod plerunque malis sors improba donat abunde?
Discite nonnulla esse auro longè meliora,
Quæ stultis prauísque Deus concedere non vult.

Hæc

Hæc sunt virtutes, pietas, prudentia, necnon
Iustitia, & cunctis potior sapientia rebus.
Hæc bona quisquis habet, deus est mortalis, & idem
Immortalis homo, felix post fata futurus.
At qui non habet, & vitijs sese inquinat atris,
Morte obita in tenebras præceps rapietur auernas.
Hæc non sunt nugæ, aut fabellæ, aut somnia: sed sunt
Vera quidem, imo etiam verissima. credite cæci,
Credite: væ vobis. si non credetis: abibit
Nam citò vita, & me verum dixisse scietis
Tunc demum quum vos Plutonia regna tenebunt.
Ridetis nunc: sed risus vertetur amaras
In lacrymas, tristésque ferent hæc gaudia pœnas.
Tempus erit quum nudi, inopes, miserique iacebunt,
Auxiliúmque humili ac lacrymosa voce rogabunt
Multi, qui nunc diuitiis regnóque superbi,
Præ se despiciunt cunctos hominésque deósque.
Vnde ô vos, quibus est corde iustúmque piúmque,
Sortiti meliorem animam, diuina propago,
Hæc terrena instar nebulæ fugientia, quæ sors
Improba largiri stultis solet atque scelestis,
Et quæ post paucos annos mors omnibus aufert,
Ne multum curate, & spem ne ponite in illis.
Quærite duntaxat quantum vitæ exigit vsus:
Exiguum sat erit contenti viuite paruo.
Sed sit vester amor cœlum, cœlestia totis
Viribus appetite, huc omnes intendite sensus:
In cœlo sunt vera bona & durantia semper,

Quæ nemo stultus, nemo sceleratus habebit.
In terris quæcunque placent, sunt omnia nugæ,
Quas stulti & terreni homines, pecudúmque sodales
Optant in primis, atque hæc bona maxima censent:
Propter quæ subeunt discrimina mille, ciéntque
Prælia, & opponunt stultissima pectora morti,
His sese extollunt. scarabei stercore gaudent:
Vilia delectant viles, & turpia turpes.
Terrenis igitur terrena hæc linquite: porci
Lætentur cœno, placeant cælestia vobis.
Magna decent magnos, sunt fortia fortibus apta.
Terra breue hospitium est. patriam Deus æthere vestram
Constituit: patrias optate reuisere sedes.
Vt quum corporeo egressi de carcere, edendos
Liqueritis canibus vestros, aut vermibus artus,
Illic possitis felices viuere semper,
Exempti à carne immunda, membrísque caducis:
In quibus inclusi, multos fortasse labores,
Et multos morbos, & tristia multa tulistis,
In mortis regno, & lacrymarum valle manentes.
Nomine enim tali digna est hæc terra vocari,
Quæ mūdi stabulū & genitrix, altrixque malorū est:
Regnat vbi insanus dæmon, scelerū pater & rex.
Propterea memores mortis vos esse frequenter
Cōuenit, & versare animo quàm proxima sit mors
Semper, & immineat, telóque minetur adunco,
Quàm de improuiso inuadat, quàm sæpe iuuentam
Occupet, & pulchros importuna auferat annos:
O frag

O fragilis nimium, innumerisq; obnoxia vita
Casibus, ô nimium breuis atque incerta, recedens
Fumi instar! nunc hic moritur, nunc ille: hodie tu,
Cras ego: sic demũ paulatim extinguimur omnes,
Non secus ac pecudes, lanius quas seruat ouili
Mactandas, nunc has ferro, nunc percutit illas,
Cras alias, post cras alias: sic denique cunctas
Dilaniat: donec caulæ reddantur inanes.
Hanc igitur fragilem vitam contemnite, cuius
Principiũ est fletus, mediũ labor & dolor, at mors
Finis. quis talem vitam nisi stultus amabit?
Vitam aliam sperate, aliam affectate, vbi nullus
Est fletus, nullus labor accidit, aut dolor, aut mors.
Nempe hæc vos manet: hæc dabitur post funera vo-
Qui vitia odistis, sanctéq; Deum coluistis: (bis,
Nec vestram in rebus terrenis spem posuistis:
Sed casti, innocui, veri, puriq; fuistis.
Fortè aliqui ex his, qui credunt intra æthera & ex-
tra
Esse deos, vellent artem quoque discere (si qua est)
Per quam illos possent affari, illósq; videre,
O quàm sublime hoc, & quàm mirabile donũ est,
Quo nihil in terris homini contingere maius
Posse puto: at pauci tanto dignantur honore.
Nam cum dæmonibus multi fortasse loquuntur:
Quos facilè alliciunt precibus, sacrisq; peractis,
Cum procul à terris non sint, & in aere viuant,
Atq; hominũ cœtus videant adeántq; frequenter,
Imo vltro apparent multis, vltróq; ministrant:

Et iuuenum magno interdum capiuntur amore.
Dij verò ætherei terras odere, hominumq́;
Res dedignantur cognoſcere, & impia facta
Ipſorum deteſtantur, renuúntq; videre:
Quippe quibus benecōpertum eſt quam ſtulta & iniqua
Sit natura hominū, quàm fallax, perfida, et audax,
Contemptrix, ſpretrix, blaſphematrixq; deorum.
Quare compellare ipſos, & cernere coram,
Difficilis nimium labor eſt, & gratia rara:
Quādoquidem occludunt humanis vocibus aures,
Auertúntq; oculos ab eorum muneribus, qui
Poſtquam ſe furtis ditarunt atque rapinis,
Particulam exiguam rerum non iure ſuarum
Addicunt templis, cælum venale putantes.
O bipedes aſini: diuos cenſetis auaros?
Et geminas cupere, & fuluo lætarier auro?
Aut veſtri auxilij, veſtríq; fauoris egere?
More hominum donis corrumpi creditis illos?
Non corrumpuntur pretio, nec munera curant,
Cùm ſint felices, atque omni ex parte beati.
Cùm ſua ſint quæcūq; tenent, tellus, mare, & æther,
Quomodo quæ ſua ſunt diuis donare poteſtis?
Nónne ipſi potius donant hæc omnia vobis?
Ergo cùm precibus flecti donisq; recuſent,
Ardua res nimis eſt illis præſentibus vti.
Ardua ſed quāquam res eſt, tamen aggrediemur:
Et quid in hoc valeant vires noſtræ experiemur.
Principiò cauſas quibus ipſis gratificari

Poßimus superis, inuestigare necesse est:
Nam neque diuitiis, neque nobilitate mouentur,
Non regno, imperióue ullo, clarísue triumphis,
Nec curant, si quis forma uel robore præstet.
Talia contemnunt prorsus: nec talia propter
Audire, aut saltem dignantur cernere quenquam:
Vnde alia est quærenda uia, ut mereamur eorum
Conspectu alloquióque frui. mea carmina forsan
Hanc monstrare uiam poterunt, artémque docere:
Si modò tam pulchris adspirant numina cœptis.
Prima est mundicies animique & corporis, ob quam
Dijs homo sit gratus, diuûmque meretur amorem,
Quippe omne immundum odere, & uamenter abhorrent,
Vsque adeò ipsorum pulcherrima & optima uita est.
Quare danda opera in primis ut simus ad unguem
Purgati, nitidi, puri, & sine sordibus ullis,
Veste atra exuti, & niueo candore decori.
Candida conueniunt superis, at manibus atra.
Difficile hoc, fateor: nam quis sine crimine uitam
Ducit? quis macula mundus reperitur ab omni?
Cuique suum impreßit uitium natura, nihilque est
Tam pulchrum in terris, aliqua quin labe notetur.
Sunt quædam peccata tamen, tam friuola, támque
Exigua, ut prope nil offendant lumina diuûm:
Vnde his non indignantur. nam talia non sunt
Vlcera, sed tanquam specioso in corpore naui,
Queis facile indulgent ueniam pia numina, quando
Norunt quã infirma & fragilis natura hominũ sit.

At noxis grauibus valde offenduntur, & omnes
Oderunt, spernunt, detestantúrq; scelestos,
Nec tales audire volunt: nisi se prius ipsi
Mundarint multis lacrymis peccata lauantes,
Abstulerintq; atras maculas candore reducto,
Et veniam precibúsq; pijs animiq; dolore
Quæsierint, iterum virtutis calle reperto,
Et veterem exuerint pellem, ceu tempore verno
Antiquas solet exuuias deponere serpens:
Qui renouatus abit, spolio inter saxa relicto,
Et caput in cælum attollens, animóq; superbus
Ingeminat trifidis horrentia sibila linguis.
Sic dij placantur. sic se, quum ritè vocantur,
Ostendunt, & sic nobis oracula dantur.
Est aliud tamen addendum, niueóque colori
Iungendus roseus. facies pulcherrima tunc est
Quum prophyriaco variatur candida rubro.
Quid color hic roseus sibi vult? designat amorem,
Quippe amor est igni similis, flammásque rubentes
Ignis habere solet: color & calor exit ab illo.
Ergo opus est præter iam dicta, vt numina amemus
Væmenter: nam quisquis amat, fit dignus amari.
Quisquis amat superos, & pure viuit, ab illis
Non poterit sperni, & fructu potietur amoris:
Quódque petet, tandem accipiet, fiétque beatus.
Sed quis amat superos? an qui desiderat huius
Corporis illecebras, & turpia gaudia quærit?
An qui in delicijs volucres habet? & canibus rem

Insanus

Insanus patriam, vel equis oblimat alendis?
An qui omni studio fumosos ambit honores,
Histrio fortunæ, & residens in culmine bubæ?
An qui in diuitijs cor fixit, & omnibus illas
Artibus agglomerat, quas numinis instar adorat?
Credite: qui terrena volunt, cælestia nolunt.
Nemo potest dominis rectè seruire duobus.
Candida quisquis amat, contemnat nigra necesse est.
Tristatur tenebris qui solis lumine gaudet:
Et cui dulce placet, non delectatur amaro:
Qui ad terram accedit, cælum fugit: æthera amare
Nemo potest, nisi sit terreno exutus amore.
Sed pauci, heu nimium pauci, contemnere possunt
Hæc terrena, alijsq; animi se attollere cælo.
Cur? quia difficile est, fateor: sed præmia magna
Efficiunt facilem atque leuem quemcumq; laborem.
Quid maius quàm præsentes agnoscere diuos?
Cernere & affari? nempe hæc est maxima merces,
Propter quam nil debemus non ferre libenter.
Ignaui vellent lucrari, & scalpere ventrem:
Difficile est virtutis iter. tamen impiger illam
Assequitur, necnon pretium virtutis honorem,
Strenuus accipiet speciosa epinicia miles.
Ignauus verò ac timidus sine laude iacebit.
Ergo laborandum est totis conatibus, vt nos
Aspiciant & ament superi, tunc omnia nobis
Prospera succedent, viuis, ac morte solutis.
Quid tanti facimus terram, quam linquere oportet

Momento exiguo? caeci, fugitiua putamus
Aeternis potiora bonis: quae insania nostra est?
Postremò reliquum est ut crebris, supplicibúsque
Insistat precibus qui vult commercia diuûm.
Non satis est petiisse semel: multúmque diúque
Orandum est, donec longo post tempore victor
Ac voti compos diuina luce fruatur.
Non annosa vno quercus deciditur ictu,
Non stilla vna cauat marmor, neque protinus vna est
Condita Roma die: segetes, animalia, syluae
Paulatim fiunt, longóque augentur ab aeuo.
Tu tantum támque insigne ac mirabile credis
Posse opus extemplò fieri, minimóque labore?
Non sic ad magnos facile est accedere reges,
Et compellare, & coram auscultare vicißim.
Nónne deos longe meliores regibus esse
Censes? cur igitur venient nisi saepe vocentur,
Et nisi suppliciter dominorum more rogentur?
Quocirca nos ne pigeat bis térque quatérque
Quáque die ingeminare preces, superósque rogare,
Vt se dignentur quandoque ostendere nobis,
Alloquióque suo nos multa arcana docere.
Hoc si fecerimus, venient, mihi credite, tandem,
Nósque suo aduentu misera hac in carne beabunt,
Et mox in caelo secum sine fine tenebunt,
Est vbi vera salus, & felicißima vita:
Tunc ire ad mũdum archetypum saepe, atque redire,
Cunctarúmque patrem rerum spectare licebit:

Quo

Quo melius nihil esse potest, neque pulchrius vsquã,
Qui cuiusque boni ac pulchri fons, auctor, origo est.
Multi autem non posse putant contingere, vt vlli
In terris posito diui apparere, loqui ve
Dignentur: méq; arbitrantur fingere nugas.
His facile ignosco. neq; enim dedit omnibus vnum
Natura ingenium: quidam cælestia semper
Mente agitant, sempérq; aliquid sublime reuoluũt:
Nonnulli tantùm quæ sunt medioctia curant,
Nec procul à terris multum se attollere gaudent.
Innumeri tellure iacent, nec surgere possunt
Omnino, totóq; animo tellure mirantur:
Non secus ac volucres spatiantur in aere quædam
Sublimi, & leuibus pennis altißima tranant:
Nonnullæ medias percurrunt aeris oras,
Nec multum sublime volant, pars cætera in imo
Versatur spatio, & terris vicina frequentat.
Quare non mirum est si nostris credere dictis
Turba nequit: si quidem turbæ craßißima mens est.
Vera tamen sunt quæ dixi: nam quomodo quisquam
Montibus in rigidis inter deserta manere
Solus sponte sua, & tam duram ducere vitam,
Posset? nempe breui rueret, nisi quis Deus illum
Consolans blandè tanto mærore leuaret.
Credite, qui loca sola colit, desertáq; vitans
Humanos cœtus, aut prorsus desipit, aut est
Plus homine, & crebro fruitur sermone deorum.
Hoc pacto priscos olim vixisse prophetas

Fama refert: multos etiam post funera Christi
Quos sanctos dixere patres: & tempore nostro
Complures tali funguntur munere vitæ.
Hos tu homines, cùm prudenter sciteq; loquantur,
Cùm faciant miranda, & cùm ventura recludant,
Delitos, hebetes, contemnendósq; putabis?
An magis afflatos diuino numine credes?
Præterea multos Ecclesia sancta fuisse
Affirmat, qui sæpe deos vidêre beatos.
Credere cur nolim, cùm sancta Ecclesia dicat?
Non sunt nugæ igitur, sed consentanea vero,
Posse hominem affari diuos coram, atque videre:
Quod reor esse bonum summum, finémq; bonorum
Cunctorum quæcunq; homini contingere possunt,
Donec præsentis vitæ freta turbida sulcat.
Cùm verò elapsus mortali carcere abibit
Spiritus, abducens secum hæc tria, quæ sibi semper
Sunt propria, mentem, sensum, motum, ætheris oras
Exultans petet, & felix perfectè erit illic:
Quippe habitans cum dijs, Deus efficietur & ipse.
O cælum immensum, ô pulcherrima regia diuûm,
Quàm pura es, quā perspicua & mirabilis, & quot
Vndiq; sideribus varijs ornata renides,
Regia cunctarum plenissima deliciarum.
Nam si tot pulchris & gratis rebus abundat
Terra, hominum locus ac pecudum, vilissima mun-
di
Portio: quid de te censendum? stant vbi sancti
Cælicolæ, rerum domini, regésq; beati?

Vtinam postquam mea tristia fila sorores
Carnificæ implerint, liceat mihi corporis huius
Exempto latebris, illuc accedere, & illic
Delicijs tam mirandis sine fine potiri!
Iámque ego Zodiaci diuino munere nostri,
Sidera librorum numero duodena peregi:
Longum opus, & longo studio longóque labore
Confectum tandem, atque extremo limite clausum.
Quas tibi agam grates, ô mundi maxime Princeps,
Qui me iussisti tam pulchra & grandia cœpta
Audere, audentiq; animum víresque dedisti?
Gloria lausque tua est, siquid mea pagina pulchri
Continet atque boni: pulchrum nãq; omne bonúmq;
Ex te oritur, tu principium finísq; fuisti
Tanti operis, tu rexisti mentémq; manúmq;
Gratulor ergo tibi soli, tuus est honor omnis.
Si qua tamen mihi debetur mercedula, posco
Te Deus hoc, vt quando aderit meta vltima vitæ,
Vitæ, quam noctu per inania somnia duco:
Quam redeunte die varius labor vrget & angit:
Vitæ, quam nemo sapiens non nouit amaram:
Parcere digneris misero mihi, crimina delens
Omnia quæ admisi (heu) mentis caligine cæca,
Atq; animam patiare meam requiescere cælo.
Tu liber interea diuersa per oppida curre,
Inuidiam subiture grauem: nam multus vbiq;
Oblatrator erit, cuius lacerabere morsu.
Non deerunt certè, qui cùm nil edere possint

Dig-

Dignum laude, tamen gaudent maledicere ſemper,
Carpendíſque aliјs famam venantur inanem:
Hos tu liuidulos catulos, oriſque maligni,
Exoſus refuge, & doctos inquire bonéſque,
Qui pauci ſunt: ſed paucis potes eſſe beatus.
Nimirum pauca in terris Deus optima gignit.
Hos reuerenter adi, & merces his exere noſtras.
Quas ſi laudarint, ſatis eſt: quid cætera dicat
Turba parum cura, & vulgi conuicia ride.
Iudicium vulgi inſulſum, imbecilláque mens eſt:
Stulta placent ſtultis: obſonia quiſque palato
Digna ſuo quærit: non omnibus vna voluptas:
Sed docti atque boni, quæ ſunt pia, vera & honeſta,
Auſcultant, auidéque legunt, diſcúntque libenter,
Hic cibus illorum eſt, hæc conſolatio mentis.
Talibus ergo viris (niſi me præſagia fallunt)
Gratus eris, vultúque hilari ſpectabere ab illis.
Vade igitur felix liber, & longiſſima viue
Tempora: quúmque meos tellus obduxerit artus,
Tu varios populos diuerſáque regna ſuperſtes,
Quære, ſtudéque meum latè diffundere nomen.

FINIS.

RER

RERVM AC VERBORVM toto hoc opere memorabilium, INDEX.

affect-

in A-

Ca-

Deo

diui-

fama

rent

Græci

morbo

motus

natu-

para-

teme-

Poly-

rerum

vita

FINIS.

vulgus r
aut princi
& 264

em ſicut
ſenalas,
naquæ no,
pſn vero
pſſicut fur
,bætera tal
ſt qonis eſſe ſ
a, on ſint, ve
eſta peccata
Ha ſuam D.
guſtolo didicit
nter, faciamus
rum dan
a
ui
ol
n
pecon
hosuia
drnteio-
con vticit
ırbor on
frio inlo-
theſauro
malus
rt ma-
lum

vulgus
aut princ.
& 164

ta
citu
deo.
quâ
hau
on

I
fi
pr
tere
fine,
consi
obten
velut

Ro